

**Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра теорії та практики перекладу романських мов
імені Миколи Зерова**

**ОСОБЛИВОСТІ ФРАНКОМОВНОГО СУДОВОГО ДИСКУРСУ
МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА СПЕЦИФІКА ЙОГО
ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «магістр»
студентки II курсу магістратури
освітньо-наукової програми
**«Загальний і галузевий усний та
письмовий переклад з французької
та англійської мов»,**
спеціальність – 035 Філологія
Одаріна Олександрівна СОГА

Науковий керівник:
д.філол.н., проф. Руслана САВЧУК
Рецензент:
ст.викл. Галина ЧЕРНІЄНКО

«Допущено до захисту»
Протокол засідання
кафедри теорії та практики перекладу
романських мов імені Миколи Зерова
протокол №__ від «__»_____20__ року
в.о. завідувача кафедри _____
к.філол.н. Ірина ЦИРКУНОВА

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ СУДОВОГО ДИСКУРСУ	10
1.1. Поняття дискурсу та його типологія.....	10
1.2. Судовий дискурс як об'єкт лінгвістичних і перекладознавчих студій.....	20
1.3. Особливості функціонування судового дискурсу в межах міжнародних організацій.....	33
1.4. Жанрово-стилістичні особливості судового дискурсу міжнародних організацій.....	39
Висновки до Розділу 1.....	53
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНІ, СЕМАНТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНКОМОВНОГО СУДОВОГО ДИСКУРСУ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	55
2.1. Характеристика корпусу міжнародних судових рішень та їх україномовних перекладів.....	55
2.2. Лексичні особливості франкомовних судових текстів.....	62
2.3. Граматичні особливості франкомовних судових текстів.....	76
2.4. Стилiстичні особливості франкомовних судових текстів.....	87
2.5. Специфіка аргументування у франкомовних судових промовах.....	92
Висновки до Розділу 2.....	104
РОЗДІЛ 3. СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ФРАНКОМОВНОГО СУДОВОГО ДИСКУРСУ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ	106
3.1. Лексико-семантичні засоби перекладу франкомовних судових текстів міжнародних організацій.....	106
3.2. Граматичні засоби перекладу франкомовних судових текстів міжнародних організацій.....	120
3.3. Реферативний переклад як спосіб відтворення франкомовних судових текстів.....	134

3.4. Відтворення аргументативних стратегій франкомовних судових промов.....	137
3.5. Труднощі перекладу франкомовного судового дискурсу українською мовою.....	147
Висновки до Розділу 3.....	157
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	159
RÉSUMÉ.....	164
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	166
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	185
ДОДАТКИ.....	198

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота магістра присвячена дослідженню особливостей відтворення франкомовного судового дискурсу міжнародних організацій українською мовою. *Актуальність* теми зумовлена потребою в точному перекладі судових документів, важливих для міжнародно-правової практики й інтерпретації судової аргументації. *Об'єктом* дослідження є франкомовний судовий дискурс як різновид інституційної комунікації, а *предметом* – способи відтворення його структурних, семантичних і прагматичних особливостей.

Мета роботи полягає у виявленні шляхів і труднощів перекладу письмового й усного франкомовного судового дискурсу міжнародних організацій. Для досягнення цієї мети було виконано низку *завдань*: проаналізовано ключові теоретичні підходи до визначення судового дискурсу, розглянуто його лінгвопрагматичні й жанрово-стилістичні характеристики, виявлено лексичні, граматичні та стилістичні особливості франкомовних судових текстів і специфіку аргументування у судових промовах, а також систематизовано стратегії й труднощі їх перекладу.

У результаті встановлено, що франкомовний судовий дискурс поєднує юридичну точність, формалізованість, інтертекстуальність і багаторівневу аргументативність. Жанрові відмінності між судовими рішеннями, ухвалами, консультативними висновками й промовами визначають їхню лексичну, граматичну та стилістичну специфіку. Аналіз перекладу франкомовних судових текстів засвідчив домінування семантичних еквівалентів, модуляції, калькування, ампліфікації та транспозиції при їх відтворенні українською мовою. Крім того, встановлено, що переклад усного судового дискурсу потребує компресії, опущення й адаптації риторичних засобів.

Отже, *новизна* роботи полягає в комплексному аналізі жанрів франкомовного судового дискурсу та стратегій їх перекладу. Однак недостатній рівень дослідженості матеріалів відкриває перспективи для подальшого вивчення.

Ключові слова: судовий дискурс, міжнародні організації, ЄСПЛ, Суд ЄС, Міжнародний суд ООН, перекладацькі трансформації, судова аргументація.

ABSTRACT

The master's thesis is devoted to the study of the specific features of rendering French judicial discourse of international organizations into Ukrainian. The *relevance* of the study is stipulated by the need for accurate translation of judicial documents that are important for international legal practice and the interpretation of judicial argumentation. The *object* of the research is French judicial discourse as a type of institutional communication, whereas the *subject* refers to the ways in which its structural, semantic and pragmatic features are rendered.

The *purpose* of the study is to identify the methods and difficulties of translating written and oral French judicial discourse of international organisations. To achieve the aforementioned *purpose*, several tasks were performed: key theoretical approaches to the definition of judicial discourse were analysed, with its linguopragmatic, as well as the lexical, grammatical and stylistic features being examined, and the strategies and difficulties of their translation were systematised.

As a result, it was discovered that French judicial discourse encompasses legal accuracy, formalisation, intertextuality and comprehensive argumentation. Genre differences between judgments, decisions, advisory opinions and speeches determine their lexical, grammatical and stylistic specificity. The analysis of the translation of French judicial texts proved the predominance of semantic equivalents, modulation, calquing, amplification and transposition in their rendering into Ukrainian. In addition, the interpretation of oral judicial discourse requires compression, omission and adaptation of rhetorical devices.

Ultimately, the *novelty* of the thesis lies in the thorough analysis of the genres of French judicial discourse and the strategies of their translation. However, the insufficient level of research into these materials provides prospects for further study.

Keywords: judicial discourse, international organisations, ECHR, CJEU, International Court of Justice, translation transformations, judicial argumentation.

ВСТУП

Сучасний етап розвитку міжнародних відносин характеризується посиленням ролі міжнародних судових інституцій у врегулюванні спорів. В умовах інтенсифікації міжнародної правової взаємодії особливого значення набуває судовий дискурс міжнародних організацій, який формує механізми міжправової комунікації й уніфікує стандарти правотлумачення. З огляду на те, що французька мова історично виступає однією з ключових мов юридичної практики, окремої уваги заслуговує франкомовний судовий дискурс, що функціонує в межах таких міжнародних інституцій, як Європейський суд з прав людини, Суд справедливості Європейського Союзу та Міжнародний суд ООН.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу лінгвопрагматичних особливостей франкомовного судового дискурсу міжнародних організацій, а також шляхів його точного відтворення українською мовою. Зокрема, судові документи, які належать до допоміжних джерел міжнародного права, потребують якісного перекладу. Від точності відтворення юридичних понять й аргументативної логіки залежить адекватне розуміння суті справи.

Наразі це питання вагоме для України в умовах розслідування воєнних злочинів і злочинів проти людяності, скоєних Російською Федерацією в ході повномасштабної війни з 24 лютого 2022 року. Саме тому дослідження специфіки відтворення франкомовного судового дискурсу українською мовою становить інтерес не лише для юристів-міжнародників, а й для перекладачів, фахівців із юридичної лінгвістики та перекладознавства. Водночас, враховуючи активізацію євроінтеграційного процесу України, нині стає доцільним вивчення європейської судової практики з метою її подальшого втілення в національній правовій системі.

Об'єктом дослідження виступає франкомовний судовий дискурс як різновид інституційної комунікації.

Предметом дослідження є способи відтворення структурних, семантичних і прагматичних особливостей франкомовного судового дискурсу міжнародних організацій в українському перекладі.

Для розв'язання порушеної проблематики сформульовано таку **наукову гіпотезу**: адекватне відтворення франкомовного судового дискурсу міжнародних організацій українською мовою можливе лише за умови комплексного врахування його лексико-граматичної, жанрово-стилістичної та прагматико-аргументативної специфіки, ігнорування якої може спричинити множинність тлумачень і зміщення смислових акцентів.

Мета дослідження полягає у виявленні шляхів і проблем відтворення письмового й усного франкомовного судового дискурсу міжнародних організацій українською мовою.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- проаналізувати ключові теоретичні підходи до визначення поняття судового дискурсу;
- розглянути головні лінгвопрагматичні й жанрово-стилістичні характеристики судового дискурсу;
- охарактеризувати корпус франкомовних міжнародних судових текстів, промов та їх україномовних перекладів;
- виявити лексичні, граматичні та стилістичні особливості франкомовних судових текстів, а також специфіку аргументування у відповідних судових промовах;
- визначити й систематизувати основні стратегії перекладу франкомовних судових текстів та промов українською мовою;
- окреслити основні труднощі, що виникають під час відтворення франкомовного судового дискурсу українською мовою.

Матеріалом дослідження слугували франкомовні судові рішення, ухвали, консультативні висновки Європейського суду з прав людини та Суду справедливості Європейського Союзу, а також тексти їх україномовних повних і реферативних перекладів. Крім того, у ході дослідження усного дискурсу

Міжнародного суду ООН було використано судові промови, а саме: транскрибовані франкомовні тексти промови судді Джоан Е. Донох'ю та її синхронного перекладу українською мовою під час трансляції засідання на телеканалі “Суспільне Новини”; україномовні тексти промов Агента України в Міжнародному суді ООН А. Кориневича та його заступниці О. Золотарьової і транскрибовані тексти їх синхронного перекладу французькою мовою.

Загальний обсяг опрацьованого матеріалу становить 675 сторінок вихідних текстів і 575 сторінок їх перекладу. Водночас для лінгвістичного та перекладацького аналізів було відібрано та розглянуто 4405 прикладів.

Теоретичну базу дослідження складають праці вітчизняних та зарубіжних науковців, присвячені аналізу специфіки судового дискурсу та проблем його перекладу, а саме: А. Бєлова, Т. ван Дейк, Г. Драненко, П. Гудріч, О. Доценко, Н. Коваль, Г. Почепцов, І. Руднєва, О. Селіванова, К. Серажим, М. Фуко, О. Чередниченко.

Методологічну основу роботи становить системний підхід до розгляду франкомовного судового дискурсу, що поєднує методи лінгвопрагматичного, дискурсивного та перекладознавчого аналізу. Для дослідження особливостей франкомовних судових текстів використано загальнонаукові методи, як-от: індукція, аналіз і синтез. Для вивчення перекладацьких рішень застосовано такі спеціальні методи: описовий метод, метод суцільної вибірки, перекладознавчо-зіставний метод, дискурс-аналіз, контент-аналіз, порівняльний аналіз, контекстуальний аналіз, семантичний аналіз, трансформаційний аналіз, елементи компонентного аналізу.

Теоретична цінність дослідження полягає в узагальненні та систематизації наукових підходів до розуміння судового дискурсу як компонента інституційного дискурсу, а також у поглибленні розуміння його функціонування в межах міжнародних організацій.

Практична цінність роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані у практиці юридичного, міжнародно-правового та судового перекладу, а також у розробці курсів із перекладознавства та юридичної

лінгвістики. Отримані результати можуть бути корисними не лише для перекладознавства та юридичної лінгвістики, а й у контексті європейської інтеграції України та реформування національної системи судочинства.

Наукова новизна дослідження зумовлена недостатнім рівнем опрацювання проблеми комплексного аналізу франкомовних судових текстів міжнародних організацій та аргументативних стратегій судових промов, а також специфіки їх відтворення в українському перекладі. Новизна роботи полягає у виявленні різних аспектів та особливостей перекладу франкомовного судового дискурсу, а також в обґрунтуванні нового підходу до розуміння його місця в системі інституційного дискурсу.

Структура роботи зумовлена її метою та завданнями. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків і резюме.

Основні результати роботи було апробовано на X Всеукраїнських наукових читаннях за участю молодих учених «Філологія XXI століття: нові дослідження і перспективи» (Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут філології, 2–3 квітня 2026 року).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ СУДОВОГО ДИСКУРСУ

Насамперед важливо окреслити теоретичні засади дослідження перекладу судового дискурсу як складного міждисциплінарного явища, що поєднує лінгвістичні, правові, комунікативні та перекладознавчі аспекти. Особливу увагу варто приділити визначенню поняття дискурсу та його типологічним різновидам, а також встановити місце судового дискурсу в межах інституційної комунікації. У контексті міжнародних організацій судовий дискурс набуває особливої значущості, оскільки функціонує на перетині різних правових систем і мовних традицій. Саме тому аналіз теоретичних підходів до судового дискурсу та його жанрово-стилістичних характеристик є необхідною основою для подальшого практичного з'ясування особливостей перекладу текстів міжнародного судочинства.

1.1. Поняття дискурсу та його типологія

В умовах сучасних глобальних викликів, активізації міжнародної правової взаємодії та стрімкого розвитку комунікаційних технологій особливої актуальності набувають *судовий дискурс* і пов'язана з ним практика *судового перекладу* в межах міжнародних організацій. У цьому контексті перекладач виступає ключовим посередником між правовими системами та мовними спільнотами, забезпечуючи точну передачу аргументації сторін, а також правових позицій і рішень судових органів у міжнародному правовому просторі. Саме тому вивчення особливостей судового дискурсу міжнародних інституцій стає дедалі важливішим для забезпечення дотримання норм міжнародного права, врегулювання міжнародних спорів і підтримки сталого миру шляхом налагодження міждержавного діалогу.

Перш за все варто розглянути визначення судового дискурсу та його місце в дискурс-аналізі й лінгвістичній теорії. У сучасній лінгвістиці питання співвідношення понять «текст» і «дискурс» залишається дискусійним. На початкових етапах розвитку цієї науки чимало дослідників повністю

ототожнювали ці категорії, використовуючи їх як взаємозамінні. Дискурс нерідко розглядали виключно як текст [98, с. 83] у його природному функціонуванні, підкреслюючи безпосередній зв'язок із мовленнєвою діяльністю. Зокрема, термін «дискурс-аналіз» вперше з'явився в статті «Discourse Analysis» американського лінгвіста Зелліга Гарріса в 1952 році [110, с. 474–494] на позначення дослідження тексту з урахуванням соціокультурної ситуації.

Згодом у межах різних підходів сформувалася тенденція до розмежування тексту від дискурсу. Це було пов'язано зі стрімкими темпами активізації досліджень, присвячених аналізу дискурсу, в 1980–1990-х роках. Дедалі частіше з'являлися праці, в яких науковці наполягали на тому, що текст є не більше ніж статичним результатом мовлення [27, с. 111–114], тоді як дискурс – радше динамічний процес комунікації. Австралійський лінгвіст Девід Нунан у своєму посібнику «Вступ до дискурс-аналізу» запропонував таке визначення: аналіз дискурсу – «метод опису та розуміння того, як мова використовується в контексті» [82, с. 11–13]. На думку автора, оскільки дискурс є продуктом зв'язного мовлення, не слід обмежувати його лише текстуальними рамками [там само, с. 11–13].

Згідно з міркуваннями французького філософа Мішеля Фуко [108, с. 48–79], дискурс має ознаки загальнокультурного інституційного явища, що постає як соціальна практика. Він формується на базі системи пов'язаних між собою висловлювань і відображає особливості функціонування певних суспільних інститутів [39, с. 83]. Ідею вважати дискурс соціальним інститутом висунув і прихильник критичного підходу – Тен ван Дейк [137, с. 9], чия версія тлумачення цього терміну є чи не найпоширенішою у наукових колах. Проте нідерландський мовознавець у своїй теорії зробив акцент на використанні мови як важеля впливу, що може призвести до зловживання владою або надмірного соціального контролю.

Подібні думки поділяє й інший авторитетний у лінгвістиці науковець – британський мовознавець Девід Крістал. Згідно з визначенням, яке він

запропонував у своєму Словнику мови, поняття дискурсу охоплює як письмове, так і усне мовлення [145, с. 91]. На думку Крістала, дискурсом можна назвати «уривок мовлення (особливо усного), більший ніж речення, часто становить когерентну єдність» [82, с. 12]. Так, дослідник підкреслив його тісніший зв'язок з усною комунікацією.

Серед українських мовознавців варто відзначити О. Селіванову, авторку праці «Сучасна лінгвістика» [61, с. 568–569]. У своїй термінологічній енциклопедії з лінгвістики авторка надала терміну «дискурс» чотири різні значення. По-перше, це поняття розглядається як зв'язний текст, що функціонує в контексті реального життя й різноманітних фонових чинників (соціокультурних, психологічних, онтологічних тощо). По-друге, він може трактуватися як цілісна комунікативна ситуація або подія, у рамках якої взаємодіють комуніканти, а текст виступає знаковим посередником у процесі спілкування. Насамкінець дослідниця назвала дискурс стилем спілкування, а також зразком мовної поведінки, характерної для конкретної соціальної сфери.

Багатовимірний підхід до розуміння дискурсу простежується і в працях К. Серажим. Вивчаючи це поняття в соціолінгвальній площині, науковиця виокремила чотири основні значення цього поняття [15, с. 20]. По-перше, на її думку, дискурс – це зв'язний текст у поєднанні з екстралінгвістичними чинниками. По-друге, це «подія, в центрі якої перебуває словесний компонент» [там само, с. 20]. Іншими словами, дискурс рівнозначний текстові в подієвому аспекті, що реалізує мовлення як цілеспрямовану соціальну дію та комунікативний акт. По-третє, терміном дискурсу К. Серажим описала сформований у процесі дискусії текст як ментальне утворення в свідомості читача. Зрештою, до цієї категорії належить сукупність тематично або культурно пов'язаних текстів. Таким чином, дослідниця розробила комплексну концепцію дискурсу, частково узагальнивши напрацювання Т. Ван Дейка та О. Селіванової, проте з більшим фокусом на текстуальний його аспект.

Натомість у нашому дослідженні застосовуємо підхід, за яким текст виступає ключовим, проте не єдиним компонентом ширшого поняття дискурсу.

Таке трактування є особливо релевантним для аналізу одного з найважливіших різновидів дискурсу – судового, який поєднує різні форми мовленнєвої діяльності, зокрема письмові процесуальні документи й усні виступи учасників судового засідання.

З огляду на різноманіття сфер суспільної комунікації, доречно детальніше розглянути типологію дискурсів у сучасній лінгвістичній теорії, а також визначити специфічні характеристики судового дискурсу. Хоча диверсифікація дискурсу належить до найскладніших завдань сучасного дискурсознавства через множинність параметрів і критеріїв, дослідники все ж прагнуть систематизувати основні типи дискурсу залежно від функційних особливостей мовлення. Проте єдиної універсальної класифікації досі не існує.

Якщо порівнювати види дискурсу за формою, виділяють *письмовий* та *усний дискурси* [9, с. 39–42], причому перший походить від другого, логічно доповнюючи його. Таке розмежування зумовлене відмінностями каналів і способів передачі інформації. Якщо аналізувати *судовий дискурс* крізь призму цього поділу, нескладно помітити, що він поєднує обидві форми комунікації.

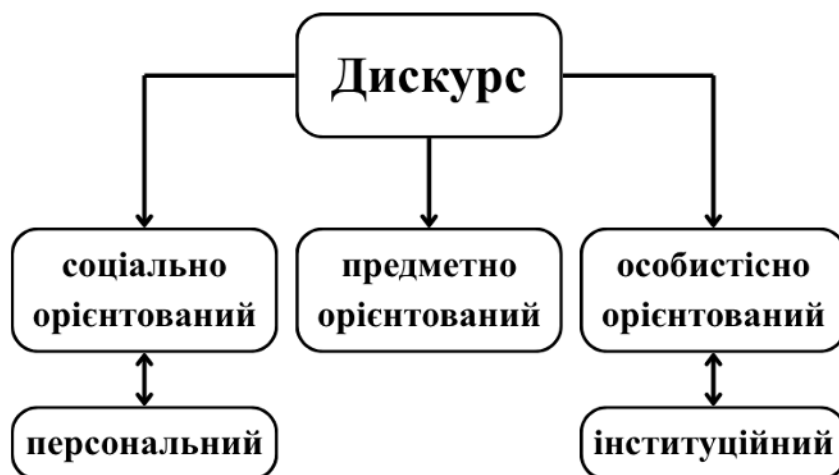

Рис. 1.1. Класифікація дискурсів за адресатним критерієм

Відповідно до соціолінгвістичного підходу, залежно від учасників та спрямованості дискурс поділяється на такі категорії [67, с. 36]: 1) соціально орієнтований, що має на меті побудову соціальних відносин; 2) предметно орієнтований, що спрямований на спільну діяльність; 3) особистісно орієнтований, що охоплює переважно повсякденне спілкування в побуті. За

іншою типологією соціально орієнтоване спілкування називають статусно орієнтованим [65, с. 119], прирівнюючи його до інституційного. Класифікацію дискурсів за адресатним критерієм систематизовано на рис. 1.1.

У межах статусно орієнтованої комунікації учасники взаємодії, котрі належать до певних соціально-професійних груп, реалізують себе через визначені ролі. З цього випливає те, що їхня мовленнєва поведінка зумовлюється статусом і функціями. Ця модель цілком відповідає *судовому дискурсу*, оскільки в ході судового процесу учасники вибудовують власні комунікативні стратегії на основі власних інституційних ролей (суддя, прокурор, адвокат, підсудний, свідок).

На підтвердження зазначеної тези варто розглянути висновки дослідників *інституційного дискурсу*. За визначенням професора гуманітарних наук Сріканта Сарангі та соціологині Селії Робертс [131, с. 1–10], *інституційний дискурс* охоплює мовленнєву взаємодію між двома чи більше учасниками в ситуаціях, коли принаймні один із них виступає представником певної професійної інституції. У таких умовах мовні засоби та цілі комунікантів щонайменше визначаються нормами відповідної інституції. При цьому сам процес спілкування сприймається як виконання професійних обов'язків або «роботи».

Слушним є зауваження бельгійського соціолінгвіста Яна Бломмерта. Як він зазначив у своїй роботі, саме завдяки інституційному дискурсу світ навколо нас трансформується в «соціально та культурно значущі поняття» [120, с. 146–152]. Водночас не можна нехтувати соціокультурними й лінгвістичними умовами середовища.

Так, *інституційний дискурс* включає спілкування в соціально визначених професійних або організаційних контекстах. Вивчення таких взаємодій ґрунтується на припущенні, що мовлення є послідовністю природних комунікативних дій, які формуються учасниками в конкретних ситуаціях. Відповідно, інституційна комунікація може включати запитання й відповіді, характерні для певної професійної сфери, розповіді про робочі ситуації,

обговорення діяльності організації, а також відтворення попередніх комунікативних взаємодій, котрі інтегруються в новий дискурс. Це вкотре доводить, що комунікація в межах судового процесу, що передбачає взаємодію судді, адвокатів, сторін і свідків у межах чітко регламентованих процедур, є типовим прикладом інституційного дискурсу.

Учені виділяють кілька основних функцій інституційного дискурсу. Перш за все, статусно орієнтована комунікація виконує перформативну роль, що полягає у виконанні послідовних дій, зумовлених характером діяльності певного інституту (наприклад, реалізацією владних повноважень). Крім того, нормативна функція інституційного дискурсу полягає у формуванні й дотриманні норм і правил взаємодії між інститутом і суспільством. До того ж ця функція передбачає встановлення меж між представниками інституції та іншими комунікантами. Насамкінець, дискурс має презентативне значення в контексті формування іміджу інституції та її представників [98, с. 85].

У межах інституційного дискурсу виокремлюють низку підтипів, а саме: юридичний, адміністративний, політичний, військовий, медичний, релігійний, науковий, педагогічний, рекламний, медійний і сценічний [36, с. 143]. Загалом інституційний дискурс, як і будь-який інший тип дискурсу, визначається двома ключовими параметрами – цілями комунікації та складом комунікантів.

Водночас важливо взяти до уваги мінливу природу інституційного дискурсу, що зумовлена прямою залежністю від конкретного суспільного інституту, який становить його концептуальну основу. Зокрема, політичний дискурс побудований навколо інституту влади, релігійний – пов'язаний із вірою, медійний – зосереджується на інформації, а юридичний – на законі. Із цієї логіки випливає, що головною підвалиною *судового дискурсу* є правосуддя та способи його здійснення. Кожен із цих типів дискурсу існує в межах відповідних соціальних практик і пов'язаний з існуванням спеціалізованих організацій з їхніми усталеними правилами функціонування й установчими документами.

Окремої уваги заслуговує специфічна класифікація з позиції критичного аналізу, запропонована Т. ван Дейком, який ототожнив інституційний дискурс з

громадським (public discourse) [136, с. 466–485]. Мовознавець виділив п'ять різновидів цього явища, а саме: науковий, освітній, медійний, юридичний і політичний. Вагоме значення надається самим мовцям, які контролюють доступний для них тип громадського дискурсу, наприклад професори, викладачі, журналісти, юристи та політики відповідно. Якщо екстраполювати цю ідею на судовий дискурс, справедливо зауважити, що саме судді, адвокати та прокурори контролюють перебіг комунікації й визначають припустимі форми аргументації. Це також засвідчує інституційний характер такої комунікації.

Т. ван Дейк переконаний, що існує тісна взаємозалежність між дискурсом та соціальним впливом комунікантів. За його логікою, чим більше впливових типів дискурсу використовує певна суспільна група, тим «соціально могутнішою» (social power) вона стає [там само, с. 470].

Відповідно до іншої класифікації Т. ван Дейка, що базується на концепції професійно-інституційної влади (professional and institutional power), варто виділити такі типи дискурсу: медичний, освітній, академічний і науковий, корпоративний та організаційний, профспілковий, а також судові тексти та комунікація у залі суду (text and talk in the courtroom) [там само, с. 470]. Останній підвид фактично відповідає судовому дискурсу.

До окремих типів дискурсу чимало вчених зараховують аргументативний і конфліктний дискурси. Аргументативний дискурс охоплює мовленнєву діяльність, спрямовану на обґрунтування або спростування певної позиції у процесі комунікації. Найбільший науковий доробок у цій галузі належить нідерландським засновникам прагма-діалектичної теорії аргументації Франсу ван Еемерену та Робу Гротендорсту [138, с. 1–29]. Конфліктний дискурс виникає у ситуаціях протистояння позицій та характеризується наявністю суперечок і конфронтацій між учасниками комунікації. Його досліджують у межах критичного дискурс-аналізу, політичної лінгвістики та прагматики. Зокрема, в роботах дослідників Пітера Мантігла та Рут Водак конфліктний дискурс розглядається як комунікація, у якій сторони висловлюють протилежні позиції та

намагаються відстояти свою думку виключно шляхом суперечки [там само, с. 1–29].

Судовий дискурс явно поєднує риси як аргументативного, так і конфліктного дискурсу, оскільки комунікація в процесі судового розгляду побудована на обґрунтуванні протилежних позицій сторін. Водночас домінантною ознакою такого дискурсу є аргументативність, адже учасники судового процесу послуговуються системою доказів, логічних доведень і риторичних стратегій для підкріплення власної точки зору.

Говорячи про підходи до типології дискурсу в українському науковому просторі, варто відзначити працю «Лінгвістичні аспекти аргументації» мовознавиці А. Белової [7, с. 11–14]. На її думку, при поділі дискурсу на типи потрібно враховувати як сферу його функціонування, так і характер самого процесу комунікації. Залежно від сфери комунікації, дослідниця виокремлює такі типи дискурсу, як академічний, діловий, дипломатичний, переговорний, політичний, педагогічний, рекламний, релігійний, риторичний, дискурс сімейного спілкування, медичний, психотерапевтичний, юридичний, ергодічний та Інтернет-дискурс [там само, с. 11–14]. Водночас за характером комунікації розрізняють спонтанний і підготовлений, офіційний і неофіційний, гендерно та віково маркований (чоловічий, жіночий, дитячий, підлітковий, дискурс людей похилого віку), а також авторитарний і лайливий дискурси.

Зрештою, український мовознавець Г. Почепцов у своїй праці «Теорія комунікації» [50, с. 14–44] запропонував такі ключові види дискурсу: газетний, релігійний (фідеїстичний), політичний, рекламний, літературний, теле- і радіодискурси, театральний і кінодискурс, а також дискурс у сфері PR. Крім того, він дотримувався некласичного підходу до типології, адже окремо виділяв міфологічний, фольклорний, позацензурний, ритуальний, неправдивий та етикетний типи дискурсу [там само, с. 14–44]. Таку типологію називають найбільш розгалуженою та всеохоплюючою, її узагальнено в табл. 1.1. Примітно, що в запропонованій Г. Почепцовим класифікації судовий дискурс не подається як окремий тип.

Тип дискурсу	Характеристика
Газетний дискурс	- писемна форма реалізації; - просторово-часова дистанція між автором і читачем; - підпорядкування нормам письмової комунікації; - орієнтація не лише на зміст повідомлення, а й на спосіб його оформлення.
Релігійний (фідеїстичний) дискурс	- писемна й усна форми реалізації; - етичні смисли як центральний елемент дискурсу; - догматичний характер; - носій сакрального й абсолютного знання.
Політичний дискурс	- писемна й усна форми реалізації; - орієнтація на формування суспільних інтересів; - перевага комунікативної майстерності над індивідуальними рисами.
Рекламний дискурс	- писемна й усна форми реалізації; - орієнтація на привернення уваги споживача до товару чи послуги; - формування бренду й позитивного іміджу.
Літературний дискурс	- писемна форма реалізації; - орієнтація переважно на форму висловлення, ніж на його зміст; - застосування ритму, рими й інших художніх засобів; - багатозначність дискурсу; - можливість індивідуального тлумачення смислів.

Теле- і радіодискурс	- усна форма реалізації; - асиметрія комунікативних ролей: мовець (адресант) має офіційний статус, тоді як слухач або глядач (адресат) – неофіційний статус; - просторово-часова дистанція між учасниками комунікації; - неможливість безпосереднього узгодження висловлень.
Театральний дискурс	- усна форма реалізації; - умовний характер комунікації; - опосередкованість взаємодії між акторами й глядачами.
Кінодискурс	- усна форма реалізації; - трансформація зафіксованого тексту до його мовленнєвого втілення; - неможливість безпосередньої участі глядача в розвитку кінодії; - складна взаємодія вербального компонента з візуальним рядом.
Дискурс у сфері публік рилейшнз (PR)	- писемна й усна форми реалізації; - орієнтація на суспільну комунікацію в межах взаємодії з громадськістю; - ознаки повсякденного міжособистісного спілкування (діалогічність і персоналізованість); - риси масової комунікації (монологічність, технічний і неособистісний характер).

Таблиця 1.1

КЛАСИФІКАЦІЯ ДИСКУРСІВ (ЗА Г. ПОЧЕПЦОВИМ)

Однак неоднозначність класифікації дискурсу спричиняє дискусію навколо кількох питань. Судовий дискурс походить з іншого типу дискурсу чи є його складовою? Чи слід його вважати повноцінною й самостійною категорією мовознавства і перекладознавства? У зв'язку з цим відтак у цьому підрозділі буде приділено особливу увагу уточненню статусу судового дискурсу в системі суміжних понять та з'ясуванню його місця в сучасних лінгвістичних і перекладознавчих студіях.

1.2. Судовий дискурс як об'єкт лінгвістичних і перекладознавчих студій

На основі аналізу теоретичних джерел можна зробити висновок, що чимало іноземних та українських мовознавців не вважають *судовий дискурс* окремим і самостійним різновидом дискурсу. У більшості класифікацій він побіжно згадується в якості підвиду інституційного дискурсу, або ж згадка про нього повністю відсутня. Імовірно, це пов'язано з тим, що *судовий дискурс* часто ототожнюють з юридичним. Нерідко в сучасних лінгвістичних дослідженнях спостерігається тенденція вживати ці поняття як взаємозамінні синоніми. Водночас варто встановити межі для визначення кожного з них.

Юридичний дискурс зазвичай розглядають як ширшу комунікативну категорію, що охоплює всі форми мовлення, пов'язані з функціонуванням права. Зокрема, до нього належать нормативно-правові акти й адміністративно-правова документація, внутрішньодержавні закони й міжнародні договори, правова експертиза й судова практика. Крім того, *судовий дискурс* є специфічним елементом юридичної комунікації, який функціонує безпосередньо в межах судового впровадження та характеризується особливими умовами й окресленими ролями учасників.

Наприклад, американський правник Пітер Гудріч зазначив: «Поняття юридичного дискурсу потребує переоцінки юридичних основ вивчення права» [83, с. 158]. Він підкреслює недоречність застосування традиційних підходів, що мають здебільшого формальний і тлумачний характер та ґрунтуються на уявленні про автономність юридичного тексту й однорідність його мови.

Натомість науковець обстоює міждисциплінарний та інтертекстуальний підхід до аналізу правових текстів.

Значний внесок у дослідження *юридичного дискурсу* зробив й інший американець Пітер Тіерсма [133, с. 87–115]. На його думку, юридична мова – це особлива система професійної комунікації, що сформувалася внаслідок історичного розвитку правових інституцій та характеризується специфічною термінологією, складною синтаксичною організацією та високим рівнем формалізації [там само, с. 87–115]. Мовлення в суді є одним із ключових проявів *юридичного дискурсу*, оскільки саме в межах судового процесу правові норми набувають практичної реалізації через мовну взаємодію учасників.

Оскільки *юридичний дискурс* володіє більшістю ознак інституційного дискурсу, очевидно видається хибність твердження про те, що його центральними елементами є лише тексти юридичних документів. Це пов'язано з тим, що *юридичний дискурс* функціонує в різних середовищах, зокрема й у вербальній площині, а саме під час правових консультацій, усних допитів свідків і безпосередньо судових засідань. Натомість за функціями юридичний дискурс дещо відрізняється від інституційного. Він більше спрямований на забезпечення законності та верховенства права, роз'яснення учасникам взаємодії їхніх прав і зобов'язань, аналіз правових позицій сторін й оцінювання ефективності виконання рішень.

Детально проаналізувавши функційну специфіку юридичного дискурсу, І. Руднева визначає вісім основних аспектів [59, с. 89]. Регулятивна функція полягає у встановленні та підтриманні норм і правил взаємодії між судовою інституцією, суспільством та учасниками процесу. Важливою є також перформативна функція, аналогічна відповідній функції інституційного дискурсу. Інтерпретаційна функція полягає в тлумаченні правових документів, тоді як інформативна забезпечує створення й передачу змістів, пов'язаних із розглядом справи. Крім того, *юридичний дискурс* виконує кумулятивну функцію, оскільки сприяє накопиченню й збереженню інституційного досвіду, зокрема правових прецедентів і судової практики. Стратегічна функція реалізується через

використання учасниками процесу визначених комунікативних стратегій, а кодова – пов'язана з використанням спеціалізованої та точної юридичної мови. Зрештою, презентаційна роль цього типу дискурсу проявляється у формуванні авторитету судової влади та довіри до неї з боку суспільства.

Ідею про роль тексту в *юридичному дискурсі* розвинула українська дослідниця Н. Коваль, котра найповніше описала сутність *юридичного дискурсу* в своїй праці «Комунікативно-прагматичні аспекти юридичного дискурсу». Вона виділила такі риси й властивості юридичного дискурсу, як інтеракційність, адресність, адресатність, інтенційність, аргументативність, термінологічність, прагматичність, інформативність та інтерпретованість. Тож, на її думку, під юридичним дискурсом слід розуміти «текст права в динаміці», адже завдяки йому відбувається тлумачення правових норм.

В іншій роботі Н. Коваль висунула ідею *інтердискурсу* [26, с. 68–72] – «надтекстова, когнітивно-прагматична категорія, яка відображає не стільки взаємодію текстів, скільки взаємонакладання різноманітних систем знань, культурних кодів та когнітивних стратегій» [там само, с. 68–72]. У цьому контексті маркер «інтер» активує міжмовний концепт у межах конкретного тексту або комунікативної ситуації. Очевидно, це явище існує в тісній взаємодії з інтертекстуальністю, що фактично повторює вищезазначені висновки Пітера Гудріча. Дослідники трактують його як семантичну ознаку, закладену в структурі слова [83, с. 158], що відображає його зміст. Функціонування інтердискурсу в тексті проявляється насамперед у його узагальненому змісті, а на мовному рівні – у використанні універсальної лексики.

Тому, згідно з міркуваннями Н. Коваль, для юридичної комунікації однозначно характерні *інтердискурсні маркери*. Це впливає з цільової спрямованості юридичного дискурсу, що полягає в регулюванні суспільно-правових відносин у різних сферах життя. До того ж варто відзначити компоненти інтердискурсу в юридичному контексті, які дослідниця розмежувала в своїй роботі. Серед них – законодавчий дискурс (конституція, кодекси, законодавчі положення), освітньо-правовий дискурс (лекції з юриспруденції,

юридична література), письмовий судовий дискурс (рішення суду, протоколи судових засідань) й усний судовий дискурс (виступи та промови адвокатів, прокурорів, свідків, судді, присяжних). Складові інтердискурсу за Н. Коваль продемонстровано на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Інтердискурс (за Н. Коваль)

На комплексному підході до розуміння юридичного дискурсу наголосив німецький філолог Вальтер Отто [121, с. 576]. Він запропонував розглядати юридичну мову як багаторівневу систему, виокремивши кілька функційних «шарів». До них належать: 1) мова законодавства, яка охоплює узагальнені й абстрактні правові норми, адресовані як фахівцям-юристам, так і широкому колу носіїв мови; 2) мова судових рішень; 3) мова юридичної науки та експертної діяльності, що включає професійні коментарі й обговорення спеціалізованих питань; 4) мова офіційного ділового спілкування в установах, наприклад службових документів, формулярів та інструкцій; а також 5) адміністративний жаргон, який використовується у неформальному професійному спілкуванні [там само, с. 576].

Узагальнену схему юридичного дискурсу за Вальтером Отто, побудовану за принципом градації від менш формальних до більш формальних функційних «шарів», представлено на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Функційні «шари» юридичного дискурсу (за В. Отто)

У підсумку, усі наведені визначення засвідчують, що *судовий дискурс* – це невід’ємна складова *юридичного дискурсу*, який вважається ширшою категорією. Він формується та функціонує в межах судового процесу. Новий підхід до розуміння місця судового дискурсу в дискурс-аналізі, запропонований у рамках нашого дослідження, продемонстровано на рис. 1.4. Тож цілком доцільно проаналізувати загальні особливості й характерні риси судового дискурсу в рамках не лише лінгвістичної теорії, а й перекладознавчих досліджень.

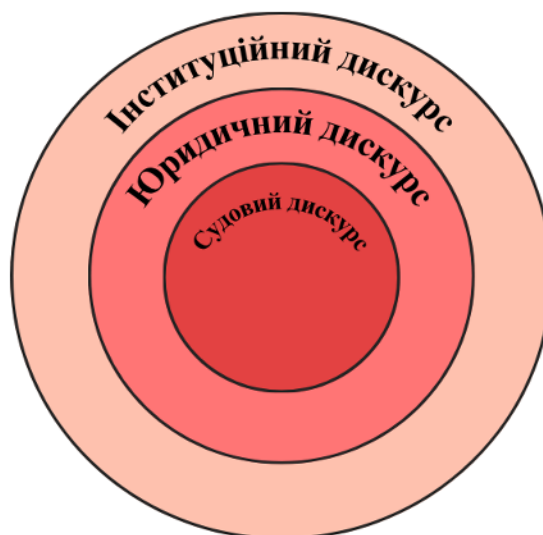

Рис. 1.4. Місце судового дискурсу в дискурс-аналізі

Специфіка *судового дискурсу* зумовлена комунікативною природою судового засідання, яке відбувається у визначеному соціально-історичному, національно-культурному, конкретному ситуативному контексті й орієнтоване на досягнення конкретної мети – врегулювання правового конфлікту. Крім того,

досліджуваний тип дискурсу характеризується процесуальністю, оскільки передбачає поетапний процес.

Британський лінгвіст Малкольм Култхард [94, с. 11], котрий вивчає судовий дискурс в межах судово-лінгвістичних досліджень, наголошує, що судовий дискурс є особливою формою інституційної взаємодії, у якій мовленнєва поведінка учасників значною мірою визначається їхнім процесуальним статусом [там само, с. 7–8]. Суддя, прокурор, адвокат, свідок і підсудний виконують чітко визначені комунікативні ролі, а їхні висловлювання регулюються процесуальними правилами.

Як зазначають американські експерти, а саме правник Джон М. Конлі й фахівець з юридичної антропології Вільям М. О'Барр, до поняття «судовий дискурс» можна, з одного боку, включати дискурс окремих судових процесів, а з іншого – безліч різних дискурсів, що відображають різні способи інтерпретації закону. На основі аналізу цих дискурсів можна узагальнити певні закономірності побудови судової комунікації. На підтвердження цієї тези науковці стверджують про існування так званого «риторичного» дискурсу [92, с. 140–155], пов'язаного з аргументативно-маніпулятивним впливом, що присутній у промовах кожного з учасників судового процесу.

Поряд із зарубіжними дослідженнями вагому роль у вивченні *судового дискурсу* відіграють праці українських учених. Дослідники юридичної лінгвістики наголошують на тому, що *судовий дискурс* слід розглядати як *вербально-знакове вираження процесу комунікації під час судового процесу* [69, с. 84], а також як *складну комунікативну систему, у якій взаємодіють правові, соціальні та мовні чинники*. Зокрема, для Н. Коваль найбільше значення при вивченні судового дискурсу має комунікативний аспект, а саме обставини спілкування. На її думку, судовий дискурс формується не лише мовними засобами, а й сукупністю екстралінгвістичних чинників, що впливають на його специфіку [там само, с. 84].

Судовий дискурс формується через взаємодію різних груп учасників, які відрізняються за рівнем професійної підготовки та соціальним статусом. До

професійних учасників належать представники правосуддя (суддя, прокурор, адвокат), тоді як непрофесійними виступають інші учасники процесу (підсудний, свідок, присяжні, експерт), які зазвичай мають нижчий статус у комунікації.

Як підкреслила німецька мовознавиця Едда Вейганд [139, с. 505–515], професійні учасники судового дискурсу повинні володіти спеціальними знаннями, необхідними для вирішення інституційних завдань, не лише з права, а й у галузі юридичної риторики та психології. Натомість непрофесійні учасники не мають відповідної підготовки, що зумовлює асиметрію в комунікації. Це, у свою чергу, може спричиняти труднощі у взаєморозумінні. Істинність цього твердження підтвердила інша німецька науковиця Вера Хензл, зазначивши: «Соціальна, мовна та культурна нерівність учасників судового процесу може призвести до непорозуміння, чи «комунікативних суперечок», які ґрунтуються на різниці у знаннях технічної мови, процедурних вимог і правових понять» [112, с. 141–148].

Водночас О. Доценко акцентує увагу на учасниках судового спілкування, окресливши їхні комунікативні ролі [19, с. 189–191]. Науковиця поділила всіх комунікантів, котрі беруть участь у судовому засіданні, на дві групи: *адресанти* й *адресати*. Проте в такій моделі ці ролі динамічно змінюються, адже деякі учасники можуть виступати як джерелом, так і реципієнтом комунікації. Безпосередні адресати, до яких прямо спрямоване висловлювання, включають суддів. До непрямих адресатів належать активні учасники процесу, які сприймають мовлення і можуть реагувати на нього, зокрема, процесуальні опоненти. Третя група – спостерігачі, тобто пасивні учасники комунікації, присутні в залі суду. Нарешті, виокремлено окрему категорію адресатаретранслятора, який передає інформацію основному адресату. До неї часто відносять судових або присяжних перекладачів.

У межах сучасної лінгвістики значну увагу приділяють також прагматичним аспектам судового дискурсу. Так, Джон Гіббонс визначив юридичний і судовий дискурси як комунікативні практики, що реалізуються в інституційно організованому середовищі та спрямовані на досягнення

конкретних правових результатів. Дослідник підкреслив, що судова комунікація поєднує елементи різних мовних жанрів, зокрема аргументації, допиту, пояснення й інтерпретації правових норм [130, с. 257–281].

Не менш важливим напрямом вивчення судового дискурсу є аналіз мовних стратегій у судовій взаємодії. У цьому контексті значний інтерес становлять праці канадської мовознавиці Сьюзен Ерліх [103, с. 460–494], яка вивчає мовні механізми формування аргументації під час судових слухань. У своїх дослідженнях вона поглиблює міркування Е. Вейганд, демонструючи, що судова комунікація характеризується асиметричністю. Деякі учасники процесу, наділені владою та відповідним статусом (зокрема адвокати), мають значно більші можливості контролювати перебіг мовленнєвої взаємодії, а отже домінують у вербальній взаємодії з іншими комунікантами. Особливо виразно це проявляється під час перехресного допиту, коли формулювання запитань може впливати на інтерпретацію свідчень та формування уявлення про події, що розглядаються в суді.

З цього випливає різноплановість самого поняття *судового дискурсу*. Залежно від ролей учасників доцільно виокремлювати, зокрема, дискурс адвоката та дискурс сторони обвинувачення, які мають як спільні, так і відмінні характеристики. Обидва дискурси зумовлені статусно-рольовими відносинами, а отже визначаються інституційною природою. Для них характерні логічна структурованість, використання спеціалізованої термінології, переконливість та певна міра емоційності.

Утім, дискурс адвоката і дискурс обвинувача відрізняються за ступенем емоційного впливу та комунікативними цілями. Адвокатський дискурс спрямований не лише на аргументоване доведення позиції, а й на емоційний вплив, привертання уваги та спонукання до прийняття рішення на користь підзахисного. Натомість дискурс обвинувачення є більш стриманим і менш емоційно насиченим.

З точки зору лінгвопрагматики й риторики цікавою є роль адвоката. У судовому процесі він постійно прагне перехопити комунікативну ініціативу,

нерідко застосовуючи стратегію нападу, спрямовану на виявлення слабких місць або помилок у позиції обвинувачення. Така стратегія реалізується через критику, дискредитацію й інколи іронічні чи саркастичні зауваження. Оскільки основною метою адвокатського дискурсу є захист інтересів підзахисного, важливим завданням є вплив на суд, оскільки саме після виступу адвоката суд переходить до ухвалення рішення. У результаті адвокатський дискурс набуває виразного маніпулятивного характеру, оскільки використовує різноманітні мовні засоби відповідно до поставлених комунікативних цілей.

У цьому плані варто провести паралель з класифікацією Малкольма Култхарда [94, с. 97–111], який також керувався статусно-рольовими міркуваннями в підході до явища судового дискурсу. Однак у своїй роботі він дотримується думки, що судовий процес поєднує наративний та аргументативний дискурси (narrative and question–answer) [там само, с. 97–111]. З одного боку, адвокати й прокурори послідовно розповідають про перебіг події, а з іншого – подають докази й логічні аргументи на основі запитань і відповідей. При цьому існує важлива відмінність між «розповіддю» (наративом), котра може бути інтерпретацією подій, і фактичними доказами.

Крім того, науковець розробив поняття так званих «майстер-наративів» (master narratives) – усталених культурних уявлень та соціальних сценаріїв, які впливають на сприйняття подій [там само, с. 97–111]. Сторони обвинувачення і захисту або спираються на ці наративи, або намагаються їх спростувати, створюючи альтернативні версії подій. У підсумку це нерідко підриває достовірність свідчень і впливає на те, як суддя і присяжні сприймають або інтерпретують поведінку й вчинки обвинуваченого.

На цьому етапі доречно зробити висновок про те, що *судовий дискурс* існує в двох основних формах: *змагально-конфронтаційній* та *дорадчо-слідчій*. Змагальний дискурс фокусується на переконанні та проявляється у виступах прокурорів та адвокатів, тоді як дорадчий орієнтується на аналіз обставин та їх правову кваліфікацію. Останній підтип дискурсу спостерігається під час

внутрішніх обговорень справи в суді, надання оцінки доказам та, зрештою, прийнятті фінальних рішень.

Не можна недооцінювати позицію судді як головного модератора комунікативного процесу в ході засідання суду. На думку О. Доценко [20, с. 269–280], суддя встановлює порядок розгляду справи, спрямованого на всебічне й неупереджене дослідження доказів, а також на з'ясування обставин, що підтверджують або заперечують вину обвинуваченого.

Українська філологиня А. Бахчиванжи, дослідивши специфіку мовленнєвої поведінки в судовому дискурсі, виділила п'ять комунікативних стратегій судді [4, с. 7–14]. Перша *стратегія регламентації* забезпечує організацію судового засідання: суддя керує процесом, реалізуючи тактики презентації, модерації та актуалізації інформації. Другою є *стратегія встановлення об'єктивної істини*, спрямована на з'ясування обставин справи через тактики прямого запиту, логічного висновку та спростування доказів. Наступна стратегія полягає в *пошуку аргументації*. Оскільки вона має на меті формування доказової бази, ключовими для її реалізації вважаються тактики збирання інформації, уточнення та наведення аргументів. Суддя також використовує *стратегію консолідації*, що має кооперативний характер і здійснюється через тактику пропозиції та згоди, сприяючи досягненню узгоджених рішень. Наостанок, *стратегія оголошення вироку* відображає перформативність судового дискурсу. Так, мовлення судді фіксує остаточне рішення, що ґрунтується на аналізі доказів і є обов'язковим до виконання. Усі вищевикладені комунікативні стратегії й відповідні тактики подано в табл. 1.2.

Комунікативна стратегія	Комунікативні тактики
Стратегія регламентації	- тактика презентації (перформативні мовленнєві акти представлення основних учасників судового засідання, оголошення їхніх виступів); - тактика модерації (регулювання суддею

	мовленнєвих і реальних дій ключових комунікантів відповідно до регламенту); - тактика актуалізації інформації (представлення в суді відомих фактів з матеріалів справи, що мають бути озвучені для інших учасників); - тактика паспортизації (ідентифікація кожного з учасників судового процесу).
Стратегія встановлення об'єктивної істини	- тактика логічного висновку (встановлення істини на основі формальної логіки, аргументів і доказів); - тактика доведення неспроможності вимог чи доказів (спростування чи докорінна зміна вимог сторін); - тактика прямого запиту (подолання неозначеності й отримання нових фактів шляхом використання з'ясувальних питальних речень).
Стратегія пошуку аргументації	- тактика збирання інформації (поповнення аргументативної бази для остаточного рішення під час звернення судді до кожного з комунікантів з вимогою повідомити інформацію по суті справи); - тактика повтору (перепитування адресата з метою пересвідчитися, що всі аргументи відповідають дійсності); - тактика наведення аргументів

	(залучення до справи незалежних свідчень експертів чи довідок).
Стратегія консолідації	- тактика пропозиції (заклик до зацікавлених учасників судового процесу ефективно співпрацювати, надавати правдиві свідчення й висловлювати об'єктивні позиції); - тактика згоди (консолідація суддею всіх комунікантів у прийнятті одностайних рішень).
Стратегія оголошення вироку	- тактики відсутні; - застосування мовленнєвих актів вердиктивного й репрезентативного типів

Таблиця 1.2

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ Й ТАКТИКИ (ЗА А. БАХЧИВАНЖИ)

З точки зору перекладознавства, *судовий дискурс* становить особливий інтерес, оскільки його функціонування часто відбувається в умовах багатомовності. З огляду на те що переклад може здійснюватися як у письмовій, так і в усній формі, в цьому контексті варто розглянути не лише лінгвопрагматичні, а й структурні особливості судового перекладу.

Володіння мовою є ключовим інструментом у юридичній практиці, адже саме завдяки багатству мовних ресурсів одна й та сама ситуація може бути представлена по-різному. Під час розгляду справ важливу роль відіграють лінгвістичний аналіз і виявлення прийомів мовного впливу та лінгвальної маніпуляції. Це не лише зумовлює тісну взаємодію лінгвістики та юриспруденції, а й підкреслює важливу роль судового перекладу як посередницької ланки в цьому процесі. Очевидно, перекладач у суді має не просто передати зміст висловлювань, а й відтворити їхню прагматичну

спрямованість й емоційне забарвлення. Від точності перекладу залежать адекватне сприйняття аргументів сторін і справедливість судового рішення.

Говорячи про письмовий переклад текстів судового дискурсу, слід зауважити, що до нього завжди висувається чимало вимог [24, с. 170]. По-перше, він повинен бути точним, що передбачає повне відтворення всіх положень оригіналу. По-друге, важливе значення має стислість тексту перекладу, тобто лаконічне й компактне викладення змісту без зайвих елементів. При цьому стисла форма не повинна шкодити повноті й зрозумілості переданої інформації. Насамкінець, деякі дослідники виділяють ще одну вимогу – літературність перекладу, обґрунтовуючи це тим, що перекладач має дотримуватися норм літературної мови, уникаючи калькування синтаксичних структур мови оригіналу.

До того ж дослідники перекладу юридичних текстів наголошують, що переклад судових документів і виступів учасників судового процесу потребує високого рівня відповідності нормам різних правових систем. Перекладач повинен враховувати не лише лексичні та граматичні особливості мови, а й специфіку правових концептів, які можуть відрізнятися в різних правових культурах. Саме тому судовий дискурс дедалі частіше стає об'єктом міждисциплінарних досліджень, що поєднують підходи лінгвістики, правознавства та перекладознавства. Це особливо актуально для діяльності міжнародних організацій і міжнародних судових інституцій, у яких судові процедури здійснюються кількома офіційними мовами. У таких умовах переклад відіграє ключову роль у забезпеченні ефективної комунікації між учасниками судового процесу.

Таким чином, судовий дискурс можна розглядати як особливий різновид інституційної та юридичної комунікації, що функціонує в межах судового процесу та характеризується чітко регламентованою структурою, визначеними ролями учасників і специфічними мовними засобами. Його дослідження має важливе значення як для розвитку лінгвістичних теорій дискурсу, так і для

перекладознавства, зокрема у сфері перекладу юридичних текстів і судових матеріалів у міжнародному контексті.

1.3. Особливості функціонування судового дискурсу в межах міжнародних організацій

У міжнародно-правовій царині *судовий дискурс* становить особливий різновид юридичної комунікації, що формується під впливом багатомовності, міжкультурної взаємодії та специфіки наднаціонального правового регулювання. На відміну від національних судових систем, міжнародні судові інституції функціонують у складному комунікативному середовищі, де поєднуються різні правові традиції, мовні норми та дискурсивні практики. Це зумовлює появу специфічних мовних, прагматичних і перекладацьких особливостей, які впливають на організацію судового процесу, інтерпретацію правових норм і взаємодію учасників. У цьому контексті аналіз функціонування *судового дискурсу* в міжнародних організаціях дозволяє виявити його ключові характеристики та їх відмінності від національних моделей.

У сучасній лінгвістиці *судовий дискурс* розглядається як багатофункційне явище, що поєднує комунікативні, прагматичні та соціальні аспекти. Зокрема, у дослідженні Джона Гіббонса підкреслюється, що *судова комунікація* виконує низку ключових функцій [130, с. 257–281]. Вона спрямована на конструювання переконливості, формування доказової бази та впливу на прийняття рішення. Судовий дискурс є «насиченим владою середовищем» [там само, с. 257–281], де мовлення використовується стратегічно для формування позицій сторін і впливу на суд.

Схожі думки поділяє й американська фахівчиня з юридичної лінгвістики Джанет Коттерілл. Вона фокусується на ролі влади та контролю у судовому дискурсі [93, с. 9–18]. Авторка доводить, що мова в суді є засобом реалізації інституційної влади, зокрема через структурованість запитань і контроль над перебігом комунікації, що визначає спосіб представлення фактів і їх тлумачення.

Українські науковці неодмінно погоджуються з тим, що від способу формулювання висловлювань значною мірою залежить результат судового розгляду. Водночас вони підкреслюють, що мовлення в суді виконує не лише аргументативну, а й інформативну та регулятивну функції.

Згідно з іншим підходом до класифікації функцій судового дискурсу, часто виокремлюють дві групи: інваріантні та похідні.

До інваріантних належить регулятивна функція, яка забезпечує встановлення і підтримання норм взаємодії в межах інституції. До цієї категорії варто додати перформативну функцію, що реалізується через «комунікативні практики інституційної спільності» [33, с. 194]. Похідні функції охоплюють шість підтипів: 1) інформативну (генерація смислів і передача змісту); 2) інтерпретативну (тлумачення значень); 3) кумулятивну (накопичення досвіду й формування «інституційної пам'яті»); 4) презентативну (підвищення авторитету права та створення позитивного іміджу інституції); 5) стратегічну (вибір ефективних комунікативних стратегій для досягнення цілей); і 6) кодову (використання спеціалізованої юридичної мови).

Усі викладені функції сприяють кращому розумінню права як фаховими юристами, так і широким колом громадян, забезпечуючи зв'язок між юридичними нормами і їх практичним застосуванням. Це підтверджує тезу про те, що *юридичний дискурс* загалом і *судовий дискурс* зокрема мають важливе практичне значення у реалізації правових норм [134, с. 43–67], а також фактично слугують інструментом легітимації судової влади.

Судовий дискурс у межах міжнародних організацій формується під впливом різних правових традицій, серед яких особливе місце займає континентальна (романо-германська), зокрема франкомовна, правова культура [84, с. 332–392]. Саме вона значною мірою визначає стиль аргументації, що базується на складних правових конструкціях і попередній судовій практиці, а також структуру рішень та методи правового обґрунтування в діяльності глобальних судових інституцій, таких як Міжнародний суд ООН, Європейський суд з прав людини та Суд справедливості Європейського Союзу.

Передусім, *судовий дискурс* у міжнародних організаціях характеризується високим рівнем розгорнутої аргументації, що зумовлено необхідністю забезпечення легітимності рішень у багатонаціональному правовому середовищі. Подібно до франкомовних правових систем, судді не обмежуються формальним застосуванням норм, а здійснюють їх комплексне тлумачення з урахуванням загальних принципів міжнародного права, положень міжнародних договорів і контексту конкретної справи. Це відповідає підходу, за якого правова норма розглядається не ізольовано, а як частина ширшої системи, що потребує логічного й системного аналізу.

Важливою особливістю є також синтетичний характер судової аргументації, що поєднує елементи різних правових традицій. Хоча міжнародні суди формально не пов'язані доктриною прецеденту у класичному розумінні, їхня практика демонструє тенденцію до формування усталених підходів. Це наслідуює концепцію *jurisprudence constante* (усталена судова практика) [73, с. 395–398], що з 2017 року працює і в Україні. Відповідно до цієї концепції, «низка раніше прийнятих та узгоджених судових рішень розглядається як переконливий доказ правильного тлумачення правової норми» [там само, с. 395–398]. Таким чином, судова практика залишається послідовною та незалежною від особистих поглядів судді, що забезпечує передбачуваність правового середовища.

Досвід Франції, як однієї з європейських країн, де судова правотворчість побудована на принципі усталеності, переймають і міжнародні судові органи. Зокрема, Європейський суд з прав людини систематично посиляється на власні попередні рішення, формуючи послідовну лінію тлумачення положень Європейської конвенції з прав людини. Екстраполюючи цей принцип на сферу юридичного перекладу, доцільно зауважити, що переклад правових термінів і формулювань повинен бути уніфікованим у всіх документах. Така послідовність у перекладі забезпечує однакове розуміння правових норм, підвищує передбачуваність правозастосування і стабільність судової практики, тим самим мінімізуючи ризики множинності тлумачень у міжнародному праві.

Ще однією ключовою рисою судового дискурсу в рамках романо-германського типу правової системи [88; 86] є значний вплив загальних принципів права та правової доктрини – сукупності теоретичних ідей і праць, розроблених провідними вченими-юристами. Попри те, що в країнах, що належать до англосаксонської правової сім'ї [90; 87], напрацювання науковців-юристів мають значно менший вплив [117], у міжнародному судовому дискурсі доктрина виконує допоміжну, але вагому функцію. Вона виступає фундаментальною основою для правотлумачення і правозастосування, а також дозволяє суддям обґрунтовувати рішення у разі прогалин міжнародного права або неоднозначності його норм. Порівняльну характеристику романо-германської, або континентально-європейської, та англосаксонської, або англо-американської, правових сімей продемонстровано в табл. 1.3.

Критерії	Континентально-європейська правова сім'я	Англо-американська правова сім'я
Основне джерело права	Нормативно-правовий акт, кодифіковане законодавство, письмово закріплене	Судовий прецедент, судова практика, не завжди письмово закріплена
Роль судді	Суддя переважно застосовує норму права до конкретної справи	Суддя не лише застосовує, а й суттєво впливає на формування права через прецедент
Ступінь кодифікації	Високий рівень кодифікації, системність і структурованість норм	Менш виражена кодифікація
Правова логіка	Дедуктивна (від загальної норми до конкретного випадку)	Індуктивна (від конкретної справи до загального правила)

Мова юридичних текстів	Більш абстрактна, узагальнена, стандартизована	Більш казуїстична, описова, орієнтована на фактичні обставини справи
Структура судових рішень	Формалізована, логічно впорядкована, з опорою на нормативні документи	Аргументативна, з детальним аналізом фактів і прецедентів
Значення доктрини	Важливе допоміжне джерело тлумачення права	Менш визначальне
Правова визначеність	Досягається через чіткість законодавчих норм	Досягається через послідовність судових рішень
Гнучкість системи	Порівняно менша, оскільки зміни значною мірою залежать від законодавця	Вища, оскільки право еволюціонує, зокрема, через судову практику

Таблиця 1.3

ПОРІВНЯННЯ КОНТИНЕНТАЛЬНО-ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ПРАВОВИХ СІМЕЙ

У контексті аналізу цієї функційної складової судового дискурсу вимоги до точності та концептуальної узгодженості судового перекладу зростають. Оскільки доктрина нерідко оперує складними абстрактними категоріями й усталеними правовими конструкціями, перед перекладачем постає завдання повністю відтворити теоретико-правову рамку без викривлення змісту. Це особливо важливо для Міжнародного суду ООН, який, відповідно до статті 38 свого Статуту [129], прямо визнає доктрину як допоміжне джерело права.

До того ж при формулюванні аргументів судді Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) прагнуть переконати аудиторію в правильності власного тлумачення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних

свобод, активно залучаючи до своєї роботи наукові та навіть літературні джерела. На підтвердження цієї думки варто навести статистику щодо мовного розподілу цитованих суддями джерел за кількістю відповідних справ [102]. Дані свідчать про те, що найчастіше використовуються англomовні та франкомовні джерела, незалежно від національної мови держави-учасниці. Кількість справ, у яких судді покликаються на юридичні наукові праці англійською мовою, становить 105, тоді як відповідний показник для кількості цитувань французьких юридичних текстів сягає 41 справи. Домінування цих двох мов, імовірно, зумовлене їхнім статусом офіційних мов ЄСПЛ, а також тим, що більшість суддів володіє саме ними.

Не менш важливим є і мовний аспект *судового дискурсу*, а саме розвинена культура юридичного письма. Як уже було зазначено, в багатьох міжнародних судах, окрім Європейського суду з прав людини, зокрема в Міжнародному суді ООН, Міжнародному кримінальному суді та Суді справедливості Європейського Союзу, офіційними мовами є французька та англійська. Причому французька традиційно впливає на стиль викладу рішень, зокрема на їхню структурованість, формалізованість та логічну послідовність. Це вкотре підкреслює вплив франкомовної правової культури на формування універсального судового стилю в міжнародному праві.

Враховуючи, що Україна з 1995 року є повноправним членом Ради Європи, рішення Європейського суду з прав людини є обов'язковими для застосування і виконання. Правовою основою для цього слугують положення статті 55 Конституції України, згідно з якою «кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна» [28]. В Україні також діє Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 2006 року [51]. Відповідно до статті 17 цього Закону, при розгляді справ українські суди

застосовують практику ЄСПЛ і Європейську конвенцію з прав людини як джерела національного права.

Водночас в умовах активізації процесів європейської інтеграції, що передбачає гармонізацію законодавства України з правом ЄС, суттєво посилюється вплив міжнародних та європейських правових стандартів на національну правову систему України. Зокрема, такий вплив простежується у сфері адміністративного права [54, с. 110–119] за рахунок перекладу й подальшого застосування актів *acquis communautaire* Європейського Союзу, а також міжнародних договорів і практики ЄСПЛ. Так, переклад судового дискурсу постає як важливий інструмент європеїзації джерельної бази українського права.

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок: у межах системи джерел міжнародного права поряд з основними джерелами – міжнародними договорами та звичаями – важливу, хоча й допоміжну, роль відіграють рішення міжнародних організацій і судових установ, а також правова доктрина [49]. Часто науковці підкреслюють формальний і радше рекомендаційний характер зобов'язань щодо виконання рішень міжнародних судових інституцій. Незважаючи на це, міжнародна судова й арбітражна практика фактично здійснює істотний вплив на розвиток як міжнародного, так і національного права, сприяючи підтвердженню чи уточненню існуючих норм і формуванню нових підходів до їх трактування.

1.4. Жанрово-стилістичні особливості судового дискурсу міжнародних організацій

Функційно-стилістичні й структурно-жанрові властивості юридичної мови залежать від конкретних сфер її застосування. Вони є предметом дослідження і юридичної лінгвістики, і юридичного, а отже й судового, дискурсу.

У зарубіжних і вітчизняних дослідженнях велику увагу приділяють жанровій структурі *судового дискурсу*. З огляду на те що судова комунікація є специфічною формою інституційного мовлення, яке функціонує в межах як

національних, так і міжнародних правових систем, принципи диференціації жанрів зумовлені її офіційно-діловим характером і регламентованістю. Наприклад, відомий британський лінгвіст і представник критичного дискурс-аналізу Норман Фейрклаф переконаний, що «жанр визначають відносно цілей конкретної діяльності» [107, с. 71–72]. Водночас чимало науковців, аналізуючи явище дискурсу, так само акцентують на його цілеспрямованості. Враховуючи це, *судовий дискурс*, зокрема в межах міжнародних організацій, доцільно трактувати як такий, що характеризується *чіткою комунікативною спрямованістю, зумовленою його функційним призначенням, а саме з'ясуванням фактичних обставин, правовою оцінкою подій і прийняттям юридично обов'язкових рішень*.

Якщо розглядати підходи до розуміння жанру дискурсу в українській науковій традиції, слушною здається думка фахівця з комунікативної лінгвістики Ф. Бацевича, викладена в праці «Вступ до лінгвістичної генології». Визначивши мовленнєвий жанр дискурсивним комунікативним явищем і носієм певного смислу, він вважав, що «дискурс – це сукупність мовленнєвих жанрів, які взаємодіють та перетинаються в процесі комунікації, що зумовлений змінами тактик спілкування» [5, с. 62].

Однак раніше, в іншому своєму посібнику «Основи комунікативної лінгвістики», Ф. Бацевич, даючи визначення дискурсу, робив більший акцент на понятті мовленнєвого акту [6, с. 168–175] як «мінімальної одиниці нормативної соціомовленнєвої поведінки». Згідно з такими міркуваннями, будь-який дискурс поєднує послідовні тематичні, прагматичні та функційні «блоки», які легко ідентифікуються учасниками спілкування. Враховуючи що саме мовленнєвий акт виконує роль своєрідного рушія інтенцій, або намірів, мовця, мовленнєвий жанр виступає лише проміжною ланкою між поняттями дискурсу й мовленнєвого акту. Так, можна узагальнити, що жанр – це не лише сукупність мовленнєвих актів, а й певна модель спілкування, типова форма висловлювання, для якої характерні індивідуальність і ситуативна вмотивованість.

Щодо індивідуальності, деякі українські мовознавці вважають, що в юридичному, зокрема судовому, дискурсі жанр не визначається безпосередньо комунікативним суб'єктом [58, с. 101–107]. Водночас більшість фахівців, зокрема й О. Доценко, переконують, що саме від суб'єкта залежить спосіб представлення подій, тобто позиціонування учасників комунікації в конкретному контексті.

Разом із тим, більш вагомим рисою жанрів судового дискурсу є їх *інтенціональність*. Британський філософ Джон Остін розробив теорію мовленнєвих актів [81, с. 39–52], увівши нове поняття «перформативів» та створивши трирівневу структуру мовленнєвого акту: *локутивний* (звук), *іллокутивний* (намір) та *перлокутивний* (вплив). Згодом, досліджуючи дискурсивні жанри, його американський колега, Джон Серль, запропонував власну, альтернативну таксономію мовленнєвих актів. Так, на основі напрацювань Дж. Остіна, а також з огляду на мету спілкування він поділив мовленнєві акти на такі жанрові типи (рис. 1.5): 1) вердиктиви (засудження, виправдання); 2) екзерситиви (накази, вимоги); 3) комісиви (обіцянки, декларації); 4) бехабітиви (вибачення, подяки, побажання); 5) репрезентативи (констатації, прогнози) [127, с. 157–170].

Не менш важливі ознаки жанру, висунуті прибічниками соціолінгвістичного підходу, охоплюють його ситуативність і діалогічність. Ситуативність жанру доводить його соціолінгвістичну зумовленість, тоді як діалогічність відображає його комунікативну природу. Це спричинено постійним обміном смисловими позиціями в ході взаємодії між комунікантами. Дійсно, будь-який із жанрів судового дискурсу тісно пов'язаний з конкретною комунікативною ситуацією.

Рис. 1.5. Типологія мовленнєвих актів за метою спілкування (за Дж. Серлем)

За визначенням української філологині В. Самохіної [60, с. 29–34], мовленнєві жанри вирізняються відносно стійкою типологією текстів в тематичному, композиційному й стилістичному вимірі. Вони характеризуються низкою ключових ознак, як-от: нормативність, об'єктивність по відношенню до індивіда, відображення специфічного оцінного ставлення до дійсності, різноманітність і диференційованість залежно від сфер людської діяльності. Крім того, жанри мовлення забезпечують інтеграцію індивідів у суспільство.

Перш ніж перейти до аналізу жанрової специфіки *судового дискурсу*, доцільно звернутися до різних підходів до типологізації жанрів ширшої категорії – юридичного дискурсу. Зокрема, у процесі аналізу жанрової розгалуженості юридичного дискурсу правник С. Гусарев концентрується на його текстовій природі [17, с. 35–40]. На його переконання, дії учасників дискурсу втілюються переважно в письмовій формі, а саме у текстах документів, зокрема протоколів слідчих дій, обвинувальних актів, нотаріальних документів, а також судових документів. Водночас сам документ можна вважати формою існування конкретної ситуації юридичного дискурсу.

За типологією С. Гусарева, існує три основні різновиди письмових форм юридичного дискурсу [там само, с. 35–40]. До першої групи належать законодавчі тексти, договори, нормативно-правові акти, а також документи, пов'язані з судочинством (протоколи судових засідань, судові рішення, заяви, клопотання, апеляційні скарги, матеріали справ). До другої групи юрист зараховує документи фізичних та юридичних осіб (наприклад, паспорти, свідоцтва, заповіти тощо). Зрештою, третя група містить юридичну публіцистику. Щодо усних жанрів, до них відносять юридичну консультацію та судові мовлення, яке охоплює виступи сторін у суді, процедури приведення до присяги й проголошення вироку суддею. Цікаво, що допит виділено в окрему комунікативну категорію. Наведену типологію складно назвати вичерпною, адже автор не розрізняє окремі підвиди жанрів судового дискурсу. Вищевказані жанрові різновиди юридичного дискурсу за С. Гусаревим систематизовано на рис. 1.6.

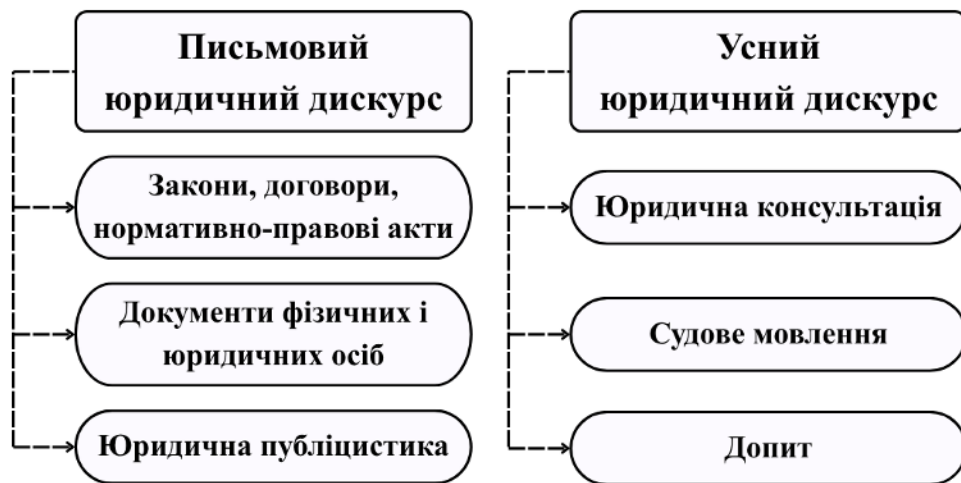

Рис. 1.6. Жанри юридичного дискурсу (за С. Гусаревим)

Якщо розглядати *судовий дискурс* у рамках класифікації Дж. Серля, не можна однозначно зарахувати його до конкретного жанрового типу. Судовий дискурс є комплексним явищем, а отже його головна властивість полягає в поліжанровості. Він охоплює елементи кількох типів мовленнєвих актів, серед них – три ключові. По-перше, ядро судового дискурсу становить головна функція суду, а саме винесення рішення шляхом чи то засудження, чи то виправдання обвинуваченого. Тому більшість судових жанрів належать до категорії вердиктивів. По-друге, документи або усні висловлювання під час судових засідань, котрі встановлюють порядок реалізації судом своїх владних повноважень, наприклад накази, розпорядження чи вимоги, мають ознаки екзерситивів. По-третє, репрезентативні жанри включають опис та інтерпретацію фактів, зокрема констатації обставин справи, оцінку доказів і прогнози щодо вироку.

Це доводить комунікативно-прагматичну багатовимірність судового дискурсу, котра суттєво ускладнює ідентифікацію його мовленнєвих жанрів. Щонайменше найбільші труднощі часто виникають через те, що жанрова своєрідність судового дискурсу передбачає реалізацію різних видів комунікації між учасниками судового процесу, охоплюючи як монологи, так і діалоги. Вони своєю чергою можуть мати як інформативний, так й оцінно-впливовий чи навіть імперативний характер [45].

Саме тому риторичний підхід до визначення жанрових характеристик судового дискурсу, окреслений українським юристом В. Молдованом, має доволі вузьке застосування. У своєму посібнику із судової риторики автор зосередився лише на структурі, методах підготовки й особливостях виголошення судових промов як одного із дискурсивних жанрів [42, с. 33–50]. Згідно з його визначенням, судове, або юридичне, красномовство – «це ораторські виступи юристів, підсудного та цивільних осіб у процесі розгляду судової справи з позицій законодавства» [2, с. 117]. Примітно, що в іншій роботі, у співавторстві з С. Абрамовичем і М. Чикарьковою [1, с. 286–287], дослідник виокремив 20 типів промов, які застосовуються під час розгляду кримінальних, цивільних, адміністративних і господарських справ.

На особливу увагу заслуговує науковий доробок української мовознавиці О. Доценко, яка, зокрема, досліджує питання юридичної лінгвістики. Вона узагальнила й доповнила комплекс критеріїв диференціації мовленнєвих жанрів у рамках судового дискурсу [20, с. 269–280]. Серед основних критеріїв: 1) комунікативна мета; 2) фактор автора; 3) фактор адресата; 4) тип події; 5) «комунікативне минуле»; 6) «комунікативне майбутнє»; 7) мовні засоби; 8) усна чи писемна форми реалізації. У межах кожного параметра було виділено певну кількість відповідних жанрів. Вищезазначені критерії структуровано на рис. 1.7.

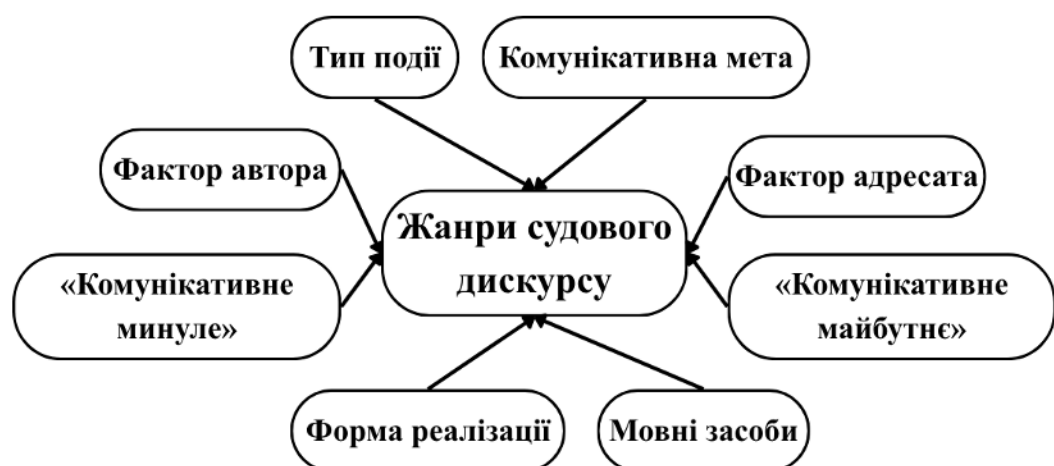

Рис. 1.7. Критерії диференціації жанрів судового дискурсу (за О. Доценко)

Як уже зазначалось раніше, комунікативна мета (інтенція) учасника судового засідання є невід’ємною складовою жанрової диференціації. Вона

визначається сукупністю намірів, які реалізують учасники судового процесу відповідно до своїх повноважень і процесуальних ролей. Як вважає О. Доценко, цілком справедливою є думка про те, що мовленнєві жанри судового дискурсу характеризуються інформативною, імперативною або комбінованою природою, причому останній тип явно домінує в реальних умовах комунікативного процесу. Більше того, якщо порівнювати цю класифікацію з жанровою таксономією Дж. Серля [127, с. 162], можна дійти висновку, що інформативні мовленнєві жанри майже тотожні асертивам, імперативні – корелюють з директивами.

Жанри інформаційного типу реалізуються під час оголошення головуючим складу суду та проголошення прокурором обвинувального висновку у кримінальному провадженні. До того ж саме ця інформаційна складова переважає у показах свідків і висновках незалежних судових експертів. Натомість судові рішення, покликані ініціювати конкретні юридичні наслідки й обов'язкові до виконання дії, мають всі ознаки імперативного жанру. При цьому рішення суду містить і декларативний аспект, оскільки фіксує зміну правового статусу комунікантів.

Цікаво, що оцінний компонент висловлювань учасників процесу є визначальним під час судових дебатів, зокрема виступів сторони захисту й обвинувачення. Утім, з огляду на те що кожен зацікавлений учасник інтерпретує події з власної перспективи, виступи прокурора, позивача чи відповідача правильніше відносити до змішаного, інформаційно-оцінного жанру. У таких випадках комунікація набуває ознак впливу, оскільки мовці використовують аргументацію, різноманітні мовні засоби та стратегії для формування певної позиції суду.

Крім того, мовознавці рідко виділяють етикетний жанр як окрему категорію, що організовує спілкування в суді. Порядок розгляду справ, а отже й комунікативна поведінка учасників у цьому контексті регламентується чітко визначеними процесуальними нормами. Вони закріплені у відповідних нормативних актах, зокрема в кримінальних та цивільних процесуальних кодексах [32; 70], і неспівставні з більш абстрактними правилами етикету.

Зі статусно-рольової зумовленості судового дискурсу впливають два інші жанрові критерії – фактор автора і фактор адресата, без яких визначення жанрової специфіки судового дискурсу неможливе. О. Доценко, описуючи фактор автора, поділила учасників судового провадження на зацікавлених і незацікавлених [20, с. 273], що безпосередньо впливає на характер їхньої комунікації.

До зацікавлених учасників судового дискурсу належать суб'єкти, які захищають власні права й інтереси, або їх представники (позивач і відповідач), а також особи, котрі діють в інтересах інших осіб або держави (адвокат, прокурор, органи державного управління, представники громадськості). Такі учасники наділені правом висловлювати власну позицію щодо суті справи, а також з приводу всіх питань, які виникають у процесі її розгляду. Відповідно, їхнє мовлення характеризується виразною оцінною й впливовою складовою, що відрізняє його від комунікації незацікавлених учасників.

Найголовнішим представником другої категорії учасників судового процесу виступає суддя, який керує судовим засіданням, сприяючи забезпеченню повного, всебічного й об'єктивного з'ясування обставин справи. З точки зору лінгвопрагматики, він відповідає за організацію й модерацію комунікативної взаємодії у суді. Крім того, суддя, зосереджуючись на оцінці доказів та ухваленні остаточного рішення, може лише обмежено ставити запитання сторонам. До незацікавлених учасників також належать особи, які сприяють здійсненню правосуддя, зокрема свідки, експерти та перекладачі. Таким чином, у комунікації вони послуговуються інформаційно-оцінними мовленнєвими жанрами.

Фактор адресата певною мірою стосується непрофесійних учасників судового дискурсу, про яких писала Е. Вейганд, як було зазначено раніше. Цей чинник проявляється насамперед у контексті функціонування інституту суду присяжних, присутність яких може кардинально вплинути на вибір аргументативних стратегій зацікавлених учасників. Наприклад, в Україні, де, згідно зі статтею 127 Конституції, правосуддя здійснюється суддями [28],

виступи сторони обвинувачення й сторони захисту характеризуються стриманістю щодо використання емоційно-експресивних засобів, а більший акцент робиться на чіткому викладі фактів. Інакше виглядає комунікативна стратегія в умовах суду, де функцію ухвалення рішення виконують присяжні, зокрема в країнах англосаксонської й романо-германської правових систем. У такому разі професійні юристи, як правило, вдаються до ширшого спектра дозволених законом засобів впливу, зокрема апеляції до емоцій, аби сформувати відповідне сприйняття подій присяжними.

Варто зауважити, що мовленнєві жанри судового дискурсу, диференційовані за типом події, мають безпосереднє нормативне закріплення. Вони прямо фіксуються у статтях процесуального законодавства, що регламентують особливості комунікації в ході засідання. Під цей критерій підпадають такі основні комунікативні акти: оголошення, роз'яснення, заявлення клопотань, надання пояснень, допит, виголошення промови та рішення суду. Слід детальніше розглянути деякі з них.

Жанр оголошення, як і жанр надання пояснень, виконує інформативну функцію. Він пов'язаний з офіційним оприлюдненням інформації судом про перебіг судового процесу (повідомлення про виклик відповідача до суду, початок розгляду справи, склад суду). Заявлення клопотань, складених за стандартизованою структурою незалежно від суб'єкта чи змісту звернення, є імперативним жанром, що передбачає звернення учасників процесу з проханнями щодо здійснення певних процесуальних дій. Особливим типом комунікації виступає допит, що реалізується слідчим за уніфікованою процедурою і базується на чергуванні питальних і стверджувальних висловлювань. Насамкінець рішення суду становить самостійний імперативно-декларативний жанр, чіткий за змістом і структурою.

Принципово важливого значення в судовому дискурсі набувають поняття «комунікативного минулого» і «комунікативного майбутнього» мовленнєвих жанрів, пов'язані з урахуванням ситуації й контексту. Комунікація в ході судового процесу має характер послідовного ланцюга ініціативно-реактивних

дій, де на різних етапах домінують різні типи жанрів. Зокрема, на підготовчій стадії, під час роз'яснення прав і обов'язків учасників, переважають ініціативні жанри інформативного характеру, тобто жанри із «комунікативним майбутнім». Водночас жанри з «комунікативним минулим» функціонують як реакція на попередні мовленнєві дії. До цієї групи можна віднести відповіді обвинуваченого під час допиту або покази свідка. Однак судова промова має двовекторну природу: з одного боку, вона орієнтована на «комунікативне майбутнє», оскільки спрямована на вплив на рішення суду, з іншого – пов'язана з «комунікативним минулим», адже ґрунтується виключно на фактах.

Щодо мовного оформлення, більшість жанрів, реалізованих професійними, зацікавленими учасниками судового процесу, характеризуються використанням засобів офіційно-ділового стилю, тоді як у мовленні непрофесіональних комунікантів спостерігається поєднання офіційно-ділових і розмовно-побутових елементів.

Окремий інтерес становить критерій усної та писемної форми реалізації судового дискурсу, логічно обґрунтований у працях О. Доценко. Згідно з пунктом 1 статті 6 Цивільного процесуального кодексу України [70], «розгляд справ у всіх судах проводиться усно і відкрито» [там само]. Фактично це робить усність однією з фундаментальних засад судового дискурсу, котра гарантує наочність і доступність для усіх учасників процесу. Так, усі матеріали судового розгляду підлягають озвученню або усній оцінці. Варто наголосити, що мова йде саме про усне публічне мовлення, яке будується за правилами, наближеними до писемного.

Однак не можна нехтувати тим фактом, що під час судового засідання всі усні висловлювання повинні неодмінно фіксуватися в протоколі. Як наслідок, усне мовлення в суді в будь-якому випадку трансформується в писемну форму через фіксацію змісту. Хоча окремі жанри передбачають і спонтанне мовлення, більшість комунікативних актів у суді мають писемну основу. У зв'язку з цим у межах судового дискурсу доцільно виокремлювати три типи реалізації: 1) читання підготовленого тексту (наприклад, зачитування прокурором

обвинувального акту); 2) усне мовлення з опорою на попередньо підготовлений текст (наприклад, виголошення промови адвокатом під час судових дебатів); і 3) усне мовлення без писемного відповідника (наприклад, відповіді свідка на запитання суду).

У підсумку, вищевикладені категорії можна цілком застосувати до класифікації жанрів судового дискурсу міжнародних організацій, а саме: Суду справедливості Європейського Союзу, Європейського суду з прав людини та Міжнародного суду ООН. У міжнародно-правовому вимірі жанрові особливості визначаються чотирма ключовими критеріями: ситуативним, нормативно-ціннісним, статусно-суб'єктивним і дискурсивним, які разом регулюють форму, функції та взаємодію учасників.

Перш за все жанри міжнародних, як і національних, судів відзначаються типовими ситуаціями інституційної взаємодії, що потребують юридичного втручання. На додачу до цього, в рамках міжнародних арбітражів правова діяльність загалом і судова комунікація зокрема завжди спираються не лише на правові норми, а й на базові цінності. Усі норми можна розділити на конститутивні (умови комунікації) й регулятивні (поведінка учасників), тоді як ціннісні концепти часто охоплюють принцип змагальності та право на справедливий суд [104]. За третім критерієм, жанри міжнародно-судового дискурсу прив'язані до конкретних уповноважених учасників-комунікантів і залежать від процесуального статусу кожного з них. Наостанок жанрова специфіка формується через типи діалогічних зв'язків: питання – відповідь, вимога – заперечення або виконання, пропозиція – прийняття.

У досліджуваних міжнародних інституціях чітко простежується подвійна форма реалізації жанрів. Письмові жанри переважають за кількістю і відіграють провідну роль, оскільки саме вони становлять основу судового провадження. До них належать, зокрема, заяви, позовні документи, письмові пояснення сторін, меморандуми, контрмеморандуми, а також рішення, постанови й консультативні висновки судів. У межах Суду справедливості Європейського Союзу [74] особливе місце посідають також висновки генерального адвоката (*conclusions de*

l'avocat général), які виконують важливу аналітичну й рекомендаційну функцію. Письмова форма характеризується високим рівнем стандартизації, чіткою структурою та формалізованістю, що забезпечує послідовність і юридичну визначеність судового розгляду.

Разом із тим, усні жанри, хоча й мають допоміжний характер, адже використовуються виключно під час судових засідань, є іншим вагомим елементом судового дискурсу. До них належать усні слухання, виступи представників сторін, подання усних аргументів, а також відповіді на запитання суддів. Саме в усній формі реалізується можливість уточнення позицій сторін і здійснення комунікативного впливу на суддів чи присяжних. Тож такі жанри міжнародно-судового дискурсу важливі для аргументації та динамічної взаємодії із судом.

Варто також зазначити, що всі тексти судових рішень трьох вищезазначених інституцій є оцифрованими та перебувають у відкритому доступі в онлайн-базах даних, що забезпечує можливість їх вільного пошуку, перегляду й аналізу. Зокрема, пошукова система InfoCuria [116] відображає діяльність Суду справедливості Європейського Союзу та забезпечує доступ до широкого спектра документів, представлених 24-ма його офіційними мовами. До таких матеріалів насамперед належать тексти висновків, рішень, ухвал і результатів нарад трьох рівнів судових інстанцій [96], а саме: Суду справедливості, Загального суду та окремих спеціалізованих судів у певних галузях. Крім того, система містить процесуальні документи, наприклад запити на попередні рішення та письмові зауваження сторін. Окрему групу становлять пов'язані рішення національних судів, ухвалені після звернення до Суду справедливості Європейського Союзу з преюдиційним запитом. До того ж у базі представлені аналітичні матеріали (узагальнення судової практики, дайджести прецедентного права, тематичні огляди окремих галузей права ЄС), пресрелізи, а також повідомлення про справи та рішення, опубліковані в Офіційному віснику Європейського Союзу.

Офіційна електронна база Європейського суду з прав людини HUDOC [113] містить судові рішення, представлені двома офіційними мовами Рада Європи – англійською та французькою. Водночас лише найбільш значущі рішення, що мають прецедентний характер, перекладаються обома мовами, а їх частка становить приблизно 10% від загального масиву судової практики ЄСПЛ. Загалом на сайті досить доречно здійснювати пошук, оскільки всі документи сортовані за категоріями: рішення, ухвали, консультативні висновки, протоколи, доповіді, резолюції, а також резюме у вигляді стислих викладів і пресрелізи.

Принципова процесуальна відмінність, що вирізняє ЄСПЛ з-поміж усіх міжнародних судових інституцій, полягає в тому, що будь-яка фізична особа має право на безпосереднє звернення із заявою проти держави-учасниці Європейської конвенції з прав людини у разі порушення гарантованих нею прав. Таким чином, ЄСПЛ виступає в ролі міжнародного механізму індивідуального захисту прав людини. Порівняно з ним, Суд справедливості Європейського Союзу надає відносно обмежений та опосередкований доступ фізичних осіб до міжнародного правосуддя.

Насамкінець офіційна електронна база судових матеріалів ще однієї досліджуваної інституції – Міжнародного суду ООН – знаходиться на його вебсайті [78]. У цій базі представлено тексти рішень, консультативних висновків, наказів, а також письмові подання сторін, зокрема меморандуми, контрмеморандуми та інші процесуальні документи. Кожна справа, на відміну від практики ЄСПЛ, перекладена двома офіційними мовами Суду – англійською та французькою. Список усіх наявних у базі справ поділених на підкатегорії, як-от: справи, що перебувають на розгляді (*affaires pendantes*), спірні справи (*affaires contentieuses*) та консультативні провадження (*procédures consultatives*). Крім того, Міжнародний суд ООН вирізняється відкритістю онлайн-доступу до публічних слухань, адже відеотрансляції судових засідань здійснюються на платформі UN Web TV [135]. Користувачі можуть ознайомитися зі стенограми усних слухань [125] і матеріалами справ, що своєю чергою дозволяє здійснювати комплексний аналіз міжнародної судової практики.

Загалом, як специфічний різновид мовленнєвої діяльності, судовий дискурс характеризується інституційною та ритуалізованою природою. Його інституційність зумовлена тим, що комунікативна взаємодія відбувається в межах суду як соціального інституту, який визначає мовні параметри дискурсу. З прагматичної точки зору, можна дійти висновку, що жанрова специфіка судового дискурсу, на відміну від інших типів дискурсу, характеризується чіткою регламентацією, а отже залежністю від позамовних чинників. Серед них провідну роль відіграють процесуальне законодавство, повноваження та рівень комунікативної підготовки учасників. Крім того, його специфіку визначає підвищений рівень емоційної напруги. Усе це неабияк впливає на стилістичні властивості судового дискурсу.

Юридичні, а отже й судові тексти, разом з політичними, дипломатичними й комерційними, належать до офіційно-ділового стилю мовлення. Український теоретик перекладу В. Коплітов [30, с. 259] стверджував, що характерними рисами таких текстів є повторювані звороти та складність синтаксису, адже нерідко складне речення містить багато підрядних конструкцій, зокрема умовних, що насичують його змістом. Судові тексти також відомі широким вживанням інфінітивних конструкцій зі значенням заохочення до певних дій, а іноді й з наказовою конотацією. Іншими ознаками є чітка композиція, яку забезпечує поділ змісту на пункти, а також точність й однозначність лексичних одиниць і зворотів.

Іноді в наукових колах говорять про «сухість» офіційно-ділового стилю, що відрізняється від усіх інших стилів безбарвністю, уніфікованістю й неможливістю проявити авторську індивідуальність. Очевидна відсутність емоційно забарвлених висловлювань у судовому дискурсі зумовлена відносною стійкістю й узгодженістю термінології. Письмовий судовий дискурс, на відміну від усного, відзначається більшою насиченістю спеціалізованими юридичними термінами та використанням мовних кліше. До того ж справедливо вважати, що тексти офіційних документів мають чимало спільних ознак з науковими. Це виявляється в їх неідіоматичності та відсутності конотативності [3, с. 70].

Водночас, аналізуючи стилістичні особливості судового дискурсу міжнародних організацій, слід пам'ятати і про зв'язок цього дискурсу з романо-германською й англосаксонською правовими традиціями.

З перекладацької перспективи для судових текстів властиве переважання когнітивної інформації, тобто відомостей про об'єктивну реальність [46, с. 5]. Водночас у ньому також реалізуються засоби вираження оперативної інформації, спрямованої на спонукання адресата до певних дій. Саме тому при перекладі судових матеріалів важливо зберігати номінативний характер викладу, а також правильно підбирати еквіваленти для елементів високого стилю, архаїзмів і запозичень, зокрема латинізмів. З іншого боку, істотні відмінності між правовими системами різних країн ускладнюють адекватну передачу термінології й мовних кліше, що потребує особливої уваги до забезпечення узгодженості та точності.

Отже, жанр судового дискурсу не можна трактувати лише як різновид тексту, адже це фактично ототожнює його з власне текстом, акцентуючи на лінгвістичних характеристиках. Натомість розглядати жанр виключно в контексті соціальної взаємодії – означає віддаляє його від мовної природи. Це також відображає його сутність не вповні. Тож варто дотримуватися комплексного й системного підходу розуміння жанру. Поряд зі структурно-жанровими характеристиками, на вибір перекладацьких стратегій істотно впливають його лінгвостилістичні особливості.

Висновки до Розділу 1

Розглянувши різні підходи до трактування поняття «дискурс», у підсумку, можна дійти такого визначення: дискурс – це мова, занурена в соціальну взаємодію. Вона відтворена у вигляді зв'язного тексту або усного висловлювання. Усі форми втілення дискурсу, як письмові, так і усні, можна вважати контекстуально зумовленими, оскільки вони формуються під впливом низки екстралінгвістичних, соціокультурних і лінгвопрагматичних факторів середовища. Підтвердженням цього, зокрема, є інституційний дискурс як

особливий тип комунікації. Його основна ознака – задоволення певної соціально важливої потреби, що реалізується через систему дій, ролей і норм поведінки. Одним зі специфічних різновидів інституційної комунікації виступає юридичний дискурс. Він належить до процесуального жанру та має письмову й усну форми вираження.

У межах юридичного дискурсу чільне місце посідає статусно-орієнтований, судовий дискурс. Він характеризується специфічними комунікативними умовами, чітко визначеними ролями учасників та високим рівнем регламентованості мовлення. Щодо функційної спрямованості, судовий дискурс має чітко окреслену мету – встановлення істини. Він виконує як базові регулятивні функції, так і ширший комплекс допоміжних функцій, що забезпечують ефективність правової комунікації.

У межах дискурс-аналізу комунікації в міжнародних судових інституціях, спостерігається поєднання розгорнутої аргументації, опори на попередню практику, активного використання доктрини та прагнення до універсальності правового обґрунтування. Усе це забезпечує ефективне функціонування міжнародного правосуддя та сприяє формуванню єдиного правового простору. Таким чином, судовий переклад виступає не лише технічним засобом передачі змісту, а й важливим механізмом інтеграції національної правової системи України до європейського простору.

Хоча поняття жанру наразі має доволі широке застосування, франкомовний судовий дискурс міжнародних інституцій охоплює різноманітні мовленнєві жанри, серед яких можна виділити судові рішення, ухвали, обвинувальні акти, процесуальні заяви, виступи сторін, допити свідків й інші форми мовлення, що виникають у межах судового провадження. Кожен із них характеризується специфічною функційною спрямованістю, структурною організацією та лінгвостилістичними особливостями.

Отже, вищезазначене дозволяє сформулювати теоретичне підґрунтя для подальшого аналізу мовних і перекладацьких особливостей франкомовного судового дискурсу міжнародних організацій.

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНІ, СЕМАНТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНКОМОВНОГО СУДОВОГО ДИСКУРСУ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Франкомовний судовий дискурс міжнародних організацій характеризується поєднанням нормативної точності, логічної послідовності та інституційної формалізованості. Його мовна організація виявляється на лексичному, граматичному та стилістичному рівнях, кожен із яких виконує важливу роль у побудові правової аргументації. Такий комплексний аналіз дає змогу розкрити специфіку функціонування французької мови в міжнародному судовому дискурсі.

2.1. Характеристика корпусу міжнародних судових рішень та їх україномовних перекладів

Перш ніж перейти до практичного аналізу франкомовного судового дискурсу, варто окреслити й охарактеризувати корпус ілюстративних матеріалів дослідження, який становлять переклади судових документів провідних міжнародних судових інституцій. Основна увага зосереджена на перекладах рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), Суду справедливості Європейського Союзу (Суд ЄС) та Міжнародного суду ООН (МС ООН). Такий огляд дає змогу визначити структуру, обсяг і репрезентативність досліджуваного матеріалу.

Емпірична база дослідження демонструє динаміку й частоту перекладу рішень ЄСПЛ на українську мову. Оскільки саме ці рішення та їх переклад становлять основний матеріал дослідження, перш за все варто навести деякі статистичні підрахунки стосовно використання ілюстративних джерел. Станом на квітень 2026 року було виявлено понад 4100 рішень у справах проти України, оприлюднених французькою та/або українською мовами. Серед них україномовні тексти становлять 43%, тобто 1765 рішень. Водночас лише 80 документів повноцінно представлені в обох мовних версіях – французькій та українській. Натомість серед 26600 франкомовних рішень ЄСПЛ у справах

проти інших держав українською мовою перекладено 1630 рішень. При цьому 80% із них, а саме 1305 рішень, становлять реферативні переклади (резюме).

Мовні структури рішень ЄСПЛ у справах проти України та інших держав узагальнено на рис. 2.1 і рис. 2.2 відповідно.

Рис. 2.1. Мовна структура рішень ЄСПЛ у справах проти України

Рис. 2.2. Мовна структура рішень ЄСПЛ у справах проти іноземних держав

Якщо детальніше розглянути корпус рішень у справах ЄСПЛ проти України за хронологією, варто відзначити, що перший повний переклад українською мовою було здійснено в 2001 році. Упродовж двадцяти років, з

2005 по 2025 роки, найменше (69) відповідних рішень було ухвалено в 2014 році. Однак після початку російської агресії проти України й анексії українських територій кількість таких справ почала стрімко зростати. Зокрема, в 2021 році було зафіксовано рекордні 397 рішень у справах проти України.

Утім, різке збільшення кількості судових текстів супроводжувалося помітним зниженням інтенсивності їх перекладу українською мовою. За вказаний період часу найбільше україномовних рішень було опубліковано в 2005 році (18). Загалом, випадки повноцінного перекладу мали поодинокий, несистемний і дещо спорадичний характер.

Наприклад, у деякі роки повний переклад рішень українською мовою взагалі не здійснювався. Вищевикладені дані наочно продемонстровано на рис. 2.3.

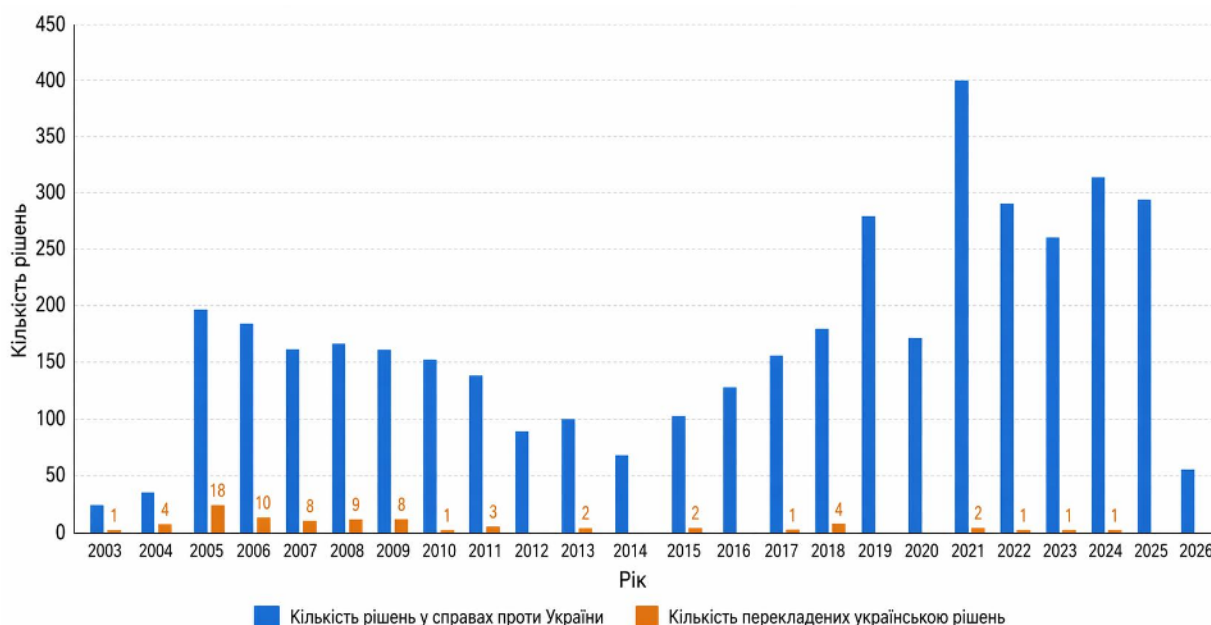

Рис. 2.3. Динаміка кількості рішень у справах проти України та їх перекладів українською мовою (станом на квітень 2026 року)

Якщо звернутися до аналізу перекладів рішень ЄСПЛ у справах проти іноземних держав, можна констатувати, що їх відтворення українською мовою має більш стабільний і менш вибіркового характер. Найдавніший україномовний переклад такого рішення було виконано в 1980 році. Із цього випливає, що відповідна практика перекладу рішень ЄСПЛ сформувалася ще до здобуття

Україною незалежності в 1991 році та до набуття чинності для неї установчого документа ЄСПЛ – Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у 1997 році.

Україномовні переклади рішень ЄСПЛ у справах проти іноземних держав почали здійснюватися активно й відносно регулярно в період 2006–2016 років (рис. 2.4). Ця тенденція, ймовірно, була зумовлена насамперед інституціоналізацією практики ЄСПЛ у правовій системі України. У 2006 році було ухвалено спеціальний Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [51], що збільшило попит на переклади відповідних документів. Відтак рішення ЄСПЛ почали сприйматися як важливе джерело правових стандартів для національної судової практики, юридичної освіти та наукових досліджень.

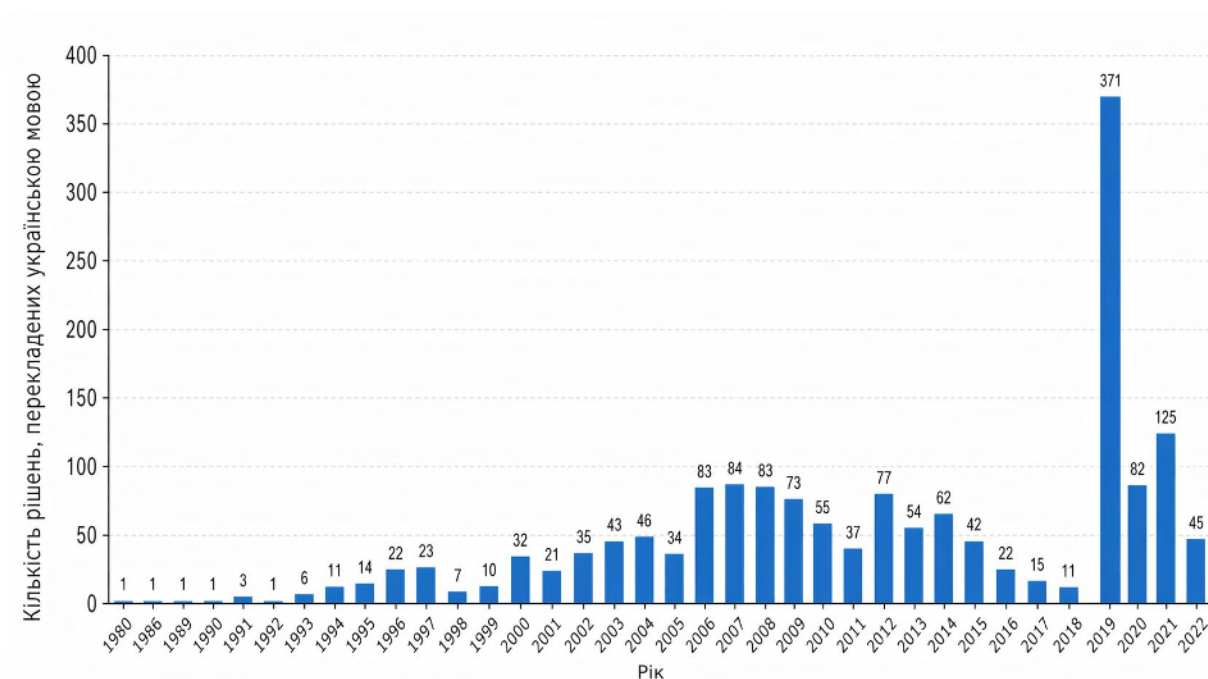

Рис. 2.4. Динаміка кількості рішень у справах проти іноземних держав та їх перекладів українською мовою (станом на квітень 2026 року)

Ще одним сприятливим чинником для активізації перекладів судових рішень стала діяльність інституту Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, яка розпочалася саме 2006 року.

Найбільша кількість перекладів рішень ЄСПЛ у справах проти іноземних держав спостерігалася з приходом до влади чинного Президента України

Володимира Зеленського в 2019 році й перетнула позначку 370 (рис. 2.4). Можна припустити, що такий різкий сплеск був пов'язаний з концентрацією значної кількості невиконаних перекладів за попередні роки. Це могло також бути зумовлено оновленням або систематизацією електронних баз.

Однак після 2022 року переклад судових рішень значно скоротився через повномасштабну війну в Україні, а отже зміну її національних й інституційних пріоритетів і перерозподіл кадрових, фінансових та організаційних ресурсів. У цей період першочергового значення набули справи, безпосередньо пов'язані з Україною, зокрема рішення щодо порушень Конвенції у контексті війни, окупації, воєнних злочинів і захисту прав громадян України.

Що стосується іншого типу судових документів ЄСПЛ – ухвал, то станом на квітень 2026 року їх загальна кількість українською мовою становить 264. Із них 211 ухвал винесено в справах проти України, починаючи з 1999 року. Водночас варто підкреслити, що переклад українською мовою часто здійснюється з англomовного, а не франкомовного тексту оригіналу. Це пояснює, чому лише 103 документи з 211 ухвал щодо України представлені також у франкомовній версії.

Структуру україномовних перекладів ухвал ЄСПЛ подано на рис. 2.5.

Рис. 2.5. Структура україномовних перекладів ухвал ЄСПЛ(станом на квітень 2026 року)

Насамкінець окрему групу досліджуваних ілюстративних джерел становлять тексти реферативних перекладів трьох консультативних висновків українською мовою. Вони датовані 2020 і 2022 роками та стосуються справ щодо Вірменії, Литви й Словаччини.

Окрему увагу приділено неофіційному перекладу практики Суду ЄС, що виправдано її зростаючим значенням для української правової системи в контексті європейської інтеграції та поступового наближення національного законодавства до права Європейського Союзу. У цьому контексті слід порівняти переклад рішень ЄСПЛ і Суду ЄС.

Юридична сила цих перекладів істотно відрізняється, що зумовлено різним рівнем державного регулювання їх підготовки, оприлюднення та подальшого використання. ЄСПЛ наголошує, що переклади неофіційними мовами мають інформаційний характер і зазвичай не перевіряються Секретаріатом Суду. В Україні офіційний переклад текстів рішень ЄСПЛ належить до повноважень Міністерства юстиції України [56]. Натомість неофіційні переклади рішень Суду, що стосуються як України, так і інших держав, здійснюються ширшим колом суб'єктів, серед яких – судові органи, секретаріати Конституційного Суду України та Верховного Суду України, Офіс Ради Європи в Україні, а також громадські об'єднання, зокрема адвокатські спілки. Тим часом неофіційний переклад рішень Суду ЄС здійснюється вибірково й найчастіше публікується на вебсайті Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій, відомого як ІР офіс [44]. Він підпорядковується Міністерству економіки України та виконує свої повноваження з 2022 року. З огляду на відносно короткий термін діяльності цієї установи, цілком зрозуміло те, що оприлюднені неофіційні переклади рішень Суду ЄС досі залишаються нечисленними й обмежуються сферою інтелектуальної власності.

Щодо перекладу рішень Міжнародного суду ООН, варто зазначити, що тексти як офіційного, так і неофіційного перекладу рішень Суду у справах за участю України українською мовою наразі відсутні. Зазвичай громадські

організації чи медіа окреслюють лише основні положення таких рішень або надають їм загальну оцінку без цитування першоджерел. Водночас джерельна база МС ООН має важливу перевагу для дослідження франкомовного судового дискурсу, оскільки рішення в усіх справах публікуються двома офіційними мовами Суду – французькою та англійською. Це істотно відрізняє практику МС ООН від практики ЄСПЛ, де обидві мовні версії мають лише найбільш значущі або пріоритетні справи. Відмінною є і практика Постійної палати третейського суду, рішення якої здебільшого оприлюднюються лише англійською мовою.

Крім того, в контексті аналізу усного судового дискурсу Міжнародний суд ООН становить особливий інтерес, адже відеотрансляції відкритих слухань публікуються на вебпорталі UN Web TV [135] як мовою оригіналу, так і у французькому й англійському перекладах. Вони часто супроводжуються субтитрами, на відміну від відеотрансляцій слухань в ЄСПЛ. В українському медіапросторі відеозаписи трансляцій засідань МС ООН в українському перекладі представлені обмежено, проте деякі з них усе ж можливо віднайти. Саме тому в ході дослідження паралельно з відеотрансляціями використовувалися україномовні тексти промов представників української делегації під час слухань МС ООН.

Отже, хоча відповідно до Закону 2006 року обов'язковому перекладу державною мовою й офіційному опублікуванню державними органами підлягають лише рішення ЄСПЛ у справах проти України, за кількісними показниками категорія перекладів рішень щодо України значно переважає категорію перекладів рішень щодо іноземних держав. Тексти перекладів рішень Суду ЄС наразі залишаються кількісно й тематично обмеженими, однак надалі використовуються з метою виявлення додаткових лексико-семантичних, граматичних і стилістичних особливостей франкомовного судового дискурсу. Водночас наявність перекладу відеотрансляцій засідань МС ООН дає змогу досліджувати не лише письмові рішення, а й особливості усної аргументації, судової риторики та мовної взаємодії сторін у міжнародному судовому процесі.

2.2. Лексичні особливості франкомовних судових текстів

Франкомовні судові тексти як різновид інституційного юридичного дискурсу відзначаються специфічною лексичною організацією, що зумовлена їхньою правовою природою, процесуальною функцією та необхідністю адекватного відтворення змісту судового рішення або позиції сторін. Як було з'ясовано в попередньому розділі, такі тексти вирізняються точністю слововживання, усталеністю термінологічних одиниць, наявністю клішованих конструкцій і переважанням абстрактної юридичної лексики, що забезпечує об'єктивність й аргументованість викладу. Практичний аналіз ілюстративного матеріалу дав змогу виокремити загальні лексичні закономірності франкомовних судових документів.

Лексичний рівень текстів франкомовних **рішень Європейського суду з прав людини** характеризується тематичною зумовленістю лексики, високим ступенем термінологічної насиченості, повторюваності й стандартизованості процесуальних формул. Проаналізовані рішення, що охоплюють вибірку з десяти справ проти України за період 2005–2024 років і десяти справ проти інших держав за період 1980–2020 років, демонструють типові риси франкомовного судового дискурсу.

Насамперед у досліджуваних текстах домінує *юридична термінологія*, що формує основний поняттєвий каркас рішень. До базових термінів належать одиниці, пов'язані з процедурою звернення до Суду, статусом сторін, доказами, кваліфікацією злочинів та відповідальністю держави, наприклад: *requête, requérant, État défendeur, partie lésée, fond de l'affaire, infraction, circonstance aggravante, délit de haine, parquet, procureur de la République, obligations, prééminence du droit, verdict de culpabilité, admissibilité des preuves, protection contre l'ingérence arbitraire*.

У текстах більшості рішень широко представлена термінологія кримінального, адміністративного й податкового права: *plainte pénale, vol avec violence, coups et blessures légères, lésion corporelle légère, redressement fiscal, peine pécuniaire, réparation pécuniaire, acte d'inculpation, amende, rançon*,

réclusion. Цікаво, що рішення ЄСПЛ проти іноземних держав часто покликаються на англійський кримінальний процес, тому використовуються або англомовні, або перекладені французькою правові терміни й назви відповідних документів: *common law*, *Police and Criminal Evidence Act 1984*, *Police Act 1997*, *Police Complaints Authority*, *High Court*, *Court of Appeal*, *Chambre des lords*.

Важливою ознакою франкомовного судового дискурсу є наявність **юридичних кліше і сталих формул**, які забезпечують композиційну впізнаваність рішень ЄСПЛ. До таких формул, якими, як правило, починається вступна частина будь-якого рішення ЄСПЛ, належать:

En l'affaire (...), La Cour européenne des droits de l'homme (... section), siégeant en une chambre composée de / En l'affaire (...), La Cour européenne des droits de l'homme (... section), siégeant en un comité composé de (...);

Vu : la requête / la décision / les observations des parties;

Après en avoir délibéré en chambre du conseil / Après en avoir délibéré en chambre du conseil;

Rend l'arrêt que voici, adopté à cette date.

У мотивувальних частинах, присвячених правовій оцінці Суду, доволі типовими є фрази *Il s'ensuit que (...)*, *Il en résulte que (...)*, а також дієслова *rappeler*, *noter*, *relever*, *constater*, *observer*, *considérer*, *estimer*, *conclure*. Наприклад:

La Cour ne dispose pas d'autres informations quant au développement de l'instruction dans l'affaire pénale diligentée à l'encontre [іл. 61];

La Cour conclut donc que les agressions relevaient toutes deux du champ d'application de l'article 3 de la Convention [іл. 46].

Резолютивні частини рішень позначені кліше *Par ces motifs, la Cour, à l'unanimité*. Після цього наводяться всі рішення суду, кожне з них розпочинає новий абзац і виражається дієсловом у формі теперішнього часу 3-ї особи однини: *Déclare la requête recevable*, *Dit qu'il y a eu violation*, *Dit que l'État défendeur doit verser*, *Rejette la demande de satisfaction équitable*. Кожне рішення

завершує така фраза: *Fait en français, puis communiqué par écrit le (...), en application de l'article (...) du règlement* або *Fait en français, puis prononcé en audience publique au Palais des droits de l'homme, à Strasbourg, le (...)*. Ці формули виконують функцію юридичних маркерів, а саме вводять правову аргументацію, фіксують й оформлюють висновки Суду.

Рідше в досліджуваних текстах трапляються **латинізми**, характерні як для судового, так і для юридичного дискурсу загалом. Найчастішою формулою є *mutatis mutandis*, яка означає «з урахуванням відповідних змін» й ужита, зокрема, у покликаннях на попередню практику Суду, наприклад: *voir, mutatis mutandis, Salman c. Turquie* або *voir, mutatis mutandis, Bilgen c. Turquie*. Ця формула має на меті вказати на застосування аналогічної попередньої справи з урахуванням відмінностей фактичних обставин. У деяких рішеннях також присутні латинські фрази, які можна поділити на декілька підтипів:

1) філософські вислови й логічні принципи аргументації, наприклад: *ipso facto* (у силу самого факту), *a priori* (попередньо), *a fortiori* (від сильнішого), *a contrario* (від протилежного), *in fine* (зрештою, у результаті), *prima facie* (на перший погляд), *in abstracto* (в абстрактному вигляді);

2) юридичні принципи міжнародного права, наприклад: *ratione temporis* (з огляду на час) – часова, або темпоральна, юрисдикція суду [132], що застосовується ЄСПЛ у випадках, коли правопорушення було вчинено до ратифікації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод й тривало після офіційного приєднання певної держави до цього документа; *non bis in idem* (не двічі за одне й те саме) – фундаментальний правовий принцип, що забезпечує справедливе правосуддя в кримінальному праві [80] та забороняє повторно притягувати особу до юридичної відповідальності або виносити їй покарання за одне й те саме правопорушення.

Варто зазначити, що найбільшу кількість латинізмів було виявлено у справі А та Б проти Норвегії («Affaire A et B C. Norvège») [іл. 40], яка, між іншим, є найбільшою за обсягом і найбільш лексично насиченою серед усіх проаналізованих справ вибірки. Перелік ужитих латинізмів включає не лише

вищезгадані принципи *mutatis mutandis* і *non bis in idem*, а й інші, зокрема: *idem factum* (той самий факт), *pro persona* (скорочення від *in propria persona*; від власної особи), *pro auctoritate* (на підставі повноважень, за повноваженням), *malum in se* (зло саме по собі), *malum quia prohibitum* (зле, тому що заборонене). Латинізми в цьому рішенні здебільшого не так слугують інструментом аргументації, подібно до інших розглянутих випадків, як позначають базові концепти правової доктрини, навколо яких побудований текст документа.

Для франкомовних рішень ЄСПЛ характерні **книжні юридичні форми**, які додають формальності, створюючи традиційно-правовий тон. До них належать вказівні прикметники *dudit* як скорочення від «*de ledit*» (наприклад, у фразях *dudit délai*, *dudit jugement*, *ledit enregistrement*, *ledit organe*), *de ladite* як скорочення від «*de la dite*» (наприклад, у реченні *Si le droit interne de ladite Partie ne permet qu'imparfaitement d'effacer les conséquences (...)* і в словосполученнях *ladite mesure*, *ladite décision*) і *desdites* як скорочення від «*de lesdites*» (наприклад, у реченні *Si les faits du litige ne tombent pas sous l'empire de l'une au moins desdites clauses (...)* і в словосполученнях *lesdites pièces*, *lesdites observations*).

До цієї категорії також належать фрази, що слугують засобами логічної організації судового викладу й забезпечення формальної зв'язності тексту. Вони виконують аргументативно-процесуальні функції, зокрема вказують на мету дії (*aux fins de*), уточнюють правові підстави (*en vertu de*), визначають критерії оцінювання (*à l'aune de*, *à la lumière de*), посилюють аргументацію (*de surcroît*, *au demeurant*), встановлюють причинно-наслідкові зв'язки (*faute de quoi*), підтверджують правомірність висновку (*à bon droit*), а також обмежують обсяг судового аналізу (*sans qu'il soit nécessaire*, *en tout état de cause*, *à tout le moins*).

У деяких рішеннях виявлено книжні форми дієслівного типу з уживанням часу *Passé Simple* або літературних конструкцій *Imparfait du Subjonctif* і *Subjonctif Plus-que-Parfait*, наприклад: *représentât*, *débouta*, *interjeta*, *eût été*, *se fût acquitté*, *fût prononcée*. Такі одиниці не мають нейтральної конотації та

невластиві для сучасної загальноживаної французької мови, адже використовуються виключно в межах формального стилю. Проте вони органічно функціонують у судовому дискурсі, підтримуючи його спадкоємність юридичної традиції та формуючи високий офіційно-правовий тон.

Наступною помітною лексичною рисою досліджуваних судових рішень є велика кількість *власних назв*, які виконують ідентифікаційну, номінативну, інформаційну й інтертекстуальну функції. Деякі власні назви нерідко викликають чимало труднощів при їх транслітерації латиною, оскільки належать до безеквівалентної лексики. У рамках цієї лексичної категорії варто виділити декілька ключових груп онімів, а саме:

1) антропоніми – імена заявників, представників і суддів (*Nik Vitaliyovych Karter, Oleg Nikolayevich Stetsov, Yuriy Illarionovich Shchokin, Boštjan M. Zupančič, Ganna Yudkivska*);

2) топоніми – назви держав, міст, селищ, районів чи вулиць (*Azerbaïdjan, Bosnie-Herzégovine, Hongrie, République Autonome de la Crimée, l'ex-République yougoslave de Macédoine, Pays-Bas, Royaume de Norvège, Turquie, Ukraine; Amsterdam, Kiev, Llutxent, Sevastopol, Zaporijjia, Zhytomyr, Jytomyr; Goussiatyne; district Obolonsky; place Druzhby Narodiv*);

3) ергоніми – назви міжнародних організацій, установ компаній, судів чи інших національних органів (*Banque centrale européenne, Commission de Venise, Conseil de l'Europe, Cour de justice de l'Union européenne, Union européenne; banque U., Estora Investment Ltd., mine no 5 Velykomostivska, société S., Zahidno-Ukrayinska Direktsiya po Likvidatsiyi Shaht, Ukrvuglerestrukturyzatsiya; Cour constitutionnelle, Cour de cassation, cour d'appel de Kyiv, cour d'appel de La Haye, Cour Suprême de l'Ukraine, tribunal d'arrondissement de Chevtchenkivskiy à Kyiv, tribunal de première instance d'arrondissement Korolovskyy à Zhytomyr; Autorité nationale d'enquêtes et de poursuites pour les délits économiques et écologiques, Cabinet des ministres de l'Ukraine, colonies n° 20 à Vilnyansk, Conseil municipal de Zhytomyr, foyer médical de quartier Karşıyaka, hôpital public Karşıyaka, Institut*

pédagogique d'État de Melitopol, ministère de l'Éducation de l'Ukraine, parquet de Zagreb, police de Zagreb).

Поряд із власними назвами активно використовуються **аббревіатури та скорочення**. До найпоширеніших належать скорочення форм звертання: *M., Mme, MM., Mmes, Me*. Часто для анонімізації або стислого позначення імен учасників процесу застосовуються ініціальні скорочення: *M.Y., Ch., T.G.M.*. У фінансових фрагментах регулярно трапляються символічні позначення валют: *EUR, UAH, USD*. Найчастіше в текстах рішень містяться аббревіатури міжнародних інституцій, політичних партій і рухів: *ECRI, CSU, HCQJ, CEDH, LGBT*. Такі скорочення забезпечують стислість і стандартизованість викладу, однак у перекладі потребують уважної перевірки усталених українських відповідників.

У ході дослідження було виокремлено найбільш повторювані лексичні номінації та згруповано їх за принципом функційно-семантичної належності. Лексичні одиниці було розподілено по чотирьох основних групах: 1) процесуальна лексика, що відображає перебіг судового провадження та дії його учасників; 2) оцінна правова лексика, яка передає правову, етичну або фактичну оцінку обставин справи; 3) абстрактна лексика, пов'язана з узагальненими правовими поняттями, принципами й категоріями; і 4) специфічна (вузькогалузева) лексика, що охоплює терміни, характерні для окремих предметних сфер або конкретного фактичного контексту справ.

Першу групу становить **процесуальна лексика**, яка відображає рух справи, дії слідчих органів, прокуратури, судів і сторін як на національному рівні, так і в межах провадження в ЄСПЛ. У рішеннях регулярно повторюються такі терміни: *volet procédural, pourvoi ordinaire, taux du ressort, valeur du litige, violation alléguée, grief, recevabilité, motif d'irrecevabilité, voies de recours internes, satisfaction équitable, dommage moral, préjudice moral, préjudice matériel, frais et dépens, intérêts moratoires*.

На позначення процесуальних дій заявника, Суду, уряду чи національної поліції стабільно використовуються дієслова активного, іноді пасивного, стану

у формулах, як-от: *le requérant a porté la requête à la connaissance du gouvernement, la requête a été communiquée au Gouvernement, la police ouvrit une procédure pénale, le requérant fut interrogé, la police reprit l'enquête*. У фактичних частинах рішень процесуальна лексика конкретизує виконані дії національних органів, а отже дієслова завжди мають форму доконаного виду минулого часу: *introduisit une demande en justice, entamé une procédure civile, déposèrent une plainte, procéda à une enquête, décida de suspendre les poursuites pénales, refusa de nouveau d'engager une procédure, annula cette décision et renvoya l'affaire, interjetèrent appel, tentèrent de se pourvoir en cassation*. Така лексика формує процесуальну послідовність судових документів.

Значне місце в корпусі займає наступна група **оцінної правової лексики**, за допомогою якої Суд кваліфікує дії держави, національних органів або сторін спору. У рішеннях вона передається за допомогою прикметників і дієприкметників, виражених *Participe Passé*, наприклад: *nécessaire, vraisemblablement effectif, illégal, inconstitutionnel, proportionné, pas suffisamment justifié, suffisamment motivé, manifestement mal fondé, manifestement arbitraire, manifestement déraisonnable, disponible et adéquat*.

Зокрема, у справах, що стосуються майнових прав і житлових питань, важливими є такі вислови: *atteinte disproportionnée, atteinte grave, ingérences arbitraires, enquête approfondie et adéquate, délais excessifs, charge spéciale et exorbitante, tout effet utile*. Оцінна лексика також підсилює смислову інтенсивність у справах, пов'язаних з кримінальними злочинами, небезпекою для життя та позитивними обов'язками держави в сфері прав людини: *graves lésions corporelles potentiellement mortelles, négligence grave, défaut de prise en charge médicale, carences de la procédure pénale, au-delà d'une simple erreur, diligence raisonnable, garanties effectives, réparation adéquate*. Отже, в судовому дискурсі оцінна лексика робить вагомий внесок у багатоплановість лексичного рівня і посилює стилістичну виразність.

Окрему роль відіграє **абстрактна лексика**, яка є типовою для судово-правового викладу. Вона часто трапляється в досліджуваних текстах рішень і

дає змогу передавати не конкретні фізичні дії, а правові принципи, стани, відносини й категорії. До таких лексичних одиниць належать абстрактні поняття, як-от: *violation, recevabilité, irrecevabilité, bien-fondé, responsabilité, obligation, protection, forclusion, dommage, satisfaction, équité, effectivité, proportionnalité, légalité, nécessité, prévisibilité, sécurité juridique, inamovibilité, indépendance, jouissance, ingérence, épuisement, reconnaissance, réparation, exécution, non-exécution, incertitude*. Така лексика радше формалізує фактичні обставини як правові проблеми.

Насамкінець кожне рішення має власний корпус *специфічної лексики*, зумовлений тематикою конкретної справи. Наприклад, у справах про захист права на свободу пересування, часто вживаються поняття *interdiction de quitter le territoire, liberté de circulation, droit de quitter le territoire*, тоді як у майнових і житлових спорах центральними виступають терміни *domicile, logement, appartement, droit d'occupation et de jouissance, titre d'occupation, droit au respect de ses biens, éviction de l'appartement*.

У текстах рішень щодо України часто трапляється лексика про боргові зобов'язання: *dette constatée par jugement, remboursement des dettes, paiement intégral, recouvrement de la dette, pénalités de retard*. Крім того, у справах проти України тематично значущими є одиниці, пов'язані із судовою реформою, статусом суддів і справедливістю доказів: *réforme judiciaire, modifications législatives, cessation de fonctions judiciaires, abolition de la CSU, inamovibilité des magistrats, indépendance de la justice, mutation des requérants, procès équitable, admissibilité des preuves, preuve à la charge, erreur judiciaire*.

У текстах рішень щодо іноземних держав специфічна лексика часто охоплює податкове, фінансове, кримінально-процесуальне та навіть медичне право: *fraude fiscale, majoration d'impôt, redressement fiscal, assiette de l'impôt, contribuable, transactions imposables, médecin urgentiste, sage-femme, fœtus, prise en charge médicale*.

Таким чином, важливою рисою текстів рішень ЄСПЛ є повторення ключових лексем і фраз, тобто тавтологічна когезія, що забезпечує

термінологічну узгодженість франкомовного судового дискурсу. Повторюваність у цих текстах не є стилістичним недоліком, а натомість виконує важливу текстотвірну функцію, а саме: унеможливлює семантичну двозначність, забезпечує цілісність тексту і сталість правової кваліфікації, адже заміна ключових термінів синонімами може створити небажану змістову варіативність.

Варто звернути увагу на лексичні особливості текстів іншого жанру судового дискурсу – **ухвал Європейського суду з прав людини**. Для дослідження було обрано три ухвали в справах як проти України, так і проти інших держав, оприлюднених у період з 2006 по 2022 роки. Лексико-семантичний аналіз таких документів демонструє переважну схожість їх із рішеннями ЄСПЛ. Зокрема, аналогічно до текстів рішень, в ухвалах нерідко трапляються **юридичні терміни**, як-от: *requérant*, *gouvernement défendeur*, *recevabilité*. Жанрову впізнаваність забезпечують і такі загальні **процесуальні формули**:

La Cour européenne des droits de l'homme (... section), siégeant le (...) en un comité composé de (...) / La Cour européenne des droits de l'homme (... section), siégeant le (...) en une chambre composée de (...);

Vu la requête susmentionnée;

Vu les observations soumises par le gouvernement défendeur / Vu les déclarations formelles / Vu la mesure provisoire / Vu la décision / Vu l'absence d'observations du requérant;

Après en avoir délibéré, rend la décision suivante.

Так, вступну частину ухвал від відповідної частини рішень відрізняють лише відсутність фрази *En l'affaire* та позначення дати проведення судового засідання, що підкреслює функційну специфіку цього жанру. У правовому аналізі в основній частині ухвал повторюються такі типові кліше: *La Cour estime qu'il y a lieu de joindre les requêtes*, *La Cour juge approprié*, *La Cour prend acte*, *La Cour doit tout d'abord déterminer / poursuivre l'examen des requêtes /*

raier les affaires du rôle. При цьому часто вживаються дієслова *rappeller, observer, constater, noter, estimer, conclure*.

Як і судові рішення, ухвали завершуються резолютивною частиною, що завжди маркована формулою *Par ces motifs, la Cour, à l'unanimité*, після чого додається перелік остаточних висновків Суду про прийнятність або неприйнятність заяви, об'єднання заяв або вилючення їх з реєстру справ. Ці висновки позначаються фразами на зразок *Déclare la requête irrecevable, Décide de joindre les requêtes, Décide de rayer les requêtes du rôle, Dit qu'il n'y a pas eu violation*. Зрештою, кожна ухвала, подібно до рішень, містить прикінцеву формулу *Fait en français puis communiqué par écrit le (...)*.

Уживання **латинізмів** – це ще одна помітна лексична риса в текстах ухвал. Наприклад, у досліджуваних документах центральними є такі правові концепти: *par in parem non habet imperium* (рівний над рівним не має влади), *jure imperii* (публічні дії держави), *ratione materiae* (предмет справи), *nemo tenetur seipsum accusare* (ніхто не зобов'язаний звинувачувати самого себе), *nemo tenetur seipsum prodere* (ніхто не зобов'язаний зраджувати самого себе), *aut dedere aut judicare* (або видай, або суди), *de minimis non curat praetor* (що стосується мінімальних речей). У межах досліджуваної вибірки ухвал латинізми відіграють концептуальну роль і вживаються переважно для позначення принципів міжнародного кримінального права чи юридичних максим. Хоча іноді трапляються і звичні латинські вирази, як-от: *in fine* (зрештою, у результаті) і *mutatis mutandis* (з урахуванням відповідних змін).

Інші лексичні риси текстів ухвал збігаються з відповідними вищезазначеними особливостями текстів судових рішень. Єдина відмінність, цілком виправдана, – **специфічна лексика**, яка зумовлена тематикою конкретного спору. У контексті дослідження перекладу проаналізованих ухвал було виокремлено декілька цікавих виразів, пов'язаних з морською справою та міжнародними злочинами: *navire transbordeur à passagers, soute, eaux internationales, engloutissement, naufrage, système de détresse et de sécurité en mer, crimes de guerre, crimes contre l'humanité, responsabilités de commandement*.

Таким чином, на лексичному рівні рішення ЄСПЛ характеризуються більш розгалуженим, ширшим і змістовно глибшим матеріально-правовим термінологічним апаратом, оскільки в таких документах Суд детально аналізує сутність порушення. Так, лексика рішень зазвичай концентрується навколо суті матеріального конфлікту, тоді як лексика ухвал – навколо процесуальної прийнятності заяви.

Насамкінець, третій корпус текстів судового дискурсу становлять **консультативні висновки Європейського суду з прав людини**. У рамках досліджуваної теми було проаналізовано три документи цього жанру за 2020 і 2022 роки. Відповідні запити щодо консультативних висновків подані Касаційним судом Вірменії [іл. 63], Верховним адміністративним судом Литви [іл. 64] та Верховним судом Словаччини [іл. 66]. Цікаво, що, на відміну від попередньо розглянутих рішень й ухвал, всі висновки надає Велика палата ЄСПЛ (*Grande Chambre*) – вища судова інстанція Суду, котра розглядає найважливіші, прецедентні справи, що порушують серйозні питання тлумачення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Лексичний рівень проаналізованих текстів визначається передусім спеціальною **термінологією** консультативного провадження. У всіх трьох актах ключові лексичні одиниці включають такі **терміни**: *demande d'avis consultatif*, *juridiction demanderesse*, *procédure consultative*, *la question posée*, *question de principe*, *affaire pendante*, *principe de subsidiarité*. Крім того, **юридичні кліше**, вжиті в текстах судових рішень й ухвал, за структурою здебільшого повторюють сталі вирази в текстах висновків, наприклад:

La Cour européenne des droits de l'homme, siégeant en une Grande Chambre, composée de (...);

Après en avoir délibéré en chambre du conseil.

Головною лексичною відмінною рисою, характерною лише для консультативних висновків, є фрази *Cet avis est définitif* та *Il peut subir des retouches de forme* на початку кожного документа. На додачу до цього в резолютивній частині, крім традиційних сталих виразів: *Par ces motifs, la Cour,*

à l'unanimité i Fait en français, puis communiqué par écrit le (...) en application de l'article (...) du règlement de la Cour, вагоме значення має фінальна формула *Rend l'avis que voici*.

Саме ці категорії формують консультативну природу текстів. Відповідно, на відміну від рішень по суті, де домінує лексика стосовно наявності або відсутності правопорушення, у текстах висновків увага приділена консультативному діалогу між ЄСПЛ і національним судом конкретної держави.

Щодо *латинізмів* у текстах висновків, їх уживання є доволі обмеженим у порівнянні з іншими документами ЄСПЛ. Вони вважаються складовою правової аргументації й мають концептуальне значення. Наприклад, лише в одному з досліджуваних висновків використано латинізми *jus cogens* (імперативна норма), *nullum crimen, nulla poena sine lege* (немає злочину, немає покарання без закону), *mutatis mutandis* (з урахуванням відповідних змін) і *tempus regit actum* (час править актом).

Таким чином, специфіка консультативних висновків ЄСПЛ полягає в тому, що в таких текстах Суд не вирішує індивідуальний спір по суті, як у рішеннях, і не визначає прийнятність індивідуальних заяв, як в ухвалах. Натомість такими документами Суд надає або відмовляється надати певному національному суду правову допомогу щодо тлумачення Європейської конвенції з прав людини.

Утім, задля повноти аналізу варто порівняти судові документи Європейського суду з прав людини та Суду справедливості Європейського Союзу. Зокрема, науковий інтерес становлять рішення цих судових інституцій, оскільки саме вони дають змогу простежити специфіку їхньої лексичної організації, термінологічного наповнення та функційного призначення в межах європейського правового дискурсу. Відтак, у ході дослідження було обрано вибірку з п'яти франкомовних **рішень Суду ЄС**. На відміну від справ ЄСПЛ, позивачами в справах Суду ЄС виступають не фізичні, а юридичні особи. Усі обрані рішення винесено в справах європейських компаній чи товариств проти

Відомства з інтелектуальної власності Європейського Союзу (European Union Intellectual Property Office) [105].

Лексичний рівень проаналізованих рішень Суду ЄС характеризується високою концентрацією **термінології** права ЄС, права інтелектуальної власності та процесуального контролю за рішеннями. Найчастіше трапляються такі лексичні одиниці: *partie requérante, partie défenderesse, la chambre de recours, décision attaquée, demande d'enregistrement, marque de l'Union européenne, signe figuratif, dépens*. Також особливе місце посідає термінологія з галузі майнового права інтелектуальної власності, а саме права на торговельні марки. У всіх п'яти рішеннях повторюються поняття *caractère distinctif, caractère descriptif, public pertinent, consommateur moyen, origine commerciale*.

У лексичному й структурному вимірі **юридичні кліше** помітно відрізняються від тих, що використовуються в рішеннях ЄСПЛ. Ці кліше забезпечують стандартизованість і жанрову впізнаваність рішень Суду ЄС. Зокрема, у вступній частині кожного рішення обов'язково зазначаються детальні відомості про юридичних осіб, що виступають позивачами в спорах, та їх представників:

Dans l'affaire (...), (...), établi à (...), représenté par (...), avocat, partie requérante, contre Office de l'Union européenne pour la propriété intellectuelle (EUIPO), représenté par (...), en qualité d'agent, partie défenderesse, ayant pour objet un recours formé contre la décision de la (...) chambre de recours de l'EUIPO (...), relative à une procédure de nullité;

LE TRIBUNAL (... chambre), composé de (...), vu la requête déposée / le mémoire / la phase écrite de la procédure / l'absence de demande de fixation d'une audience rend le présent Arrêt.

Резолютивна частина розпочинається словами «*Par ces motifs*», що є спільними для рішень ЄСПЛ і Суду ЄС. Однак у документах останнього вказівка на одностайність ухвалення рішень відсутня. Тому висновки Суду подаються загальною фразою *LE TRIBUNAL (... chambre) déclare et arrête*. Фінальна формула також відрізняється: *Ainsi prononcé en audience publique à*

Luxembourg – після чого вказується дата проведення судового засідання. Ще одна особливість, яка відрізняє рішення Суду ЄС від рішень інших міжнародних судів, – епізодичне вживання формули «*Dit (pour droit)*» на позначення фінальних висновків Суду.

Латинізми у рішеннях Суду ЄС трапляються нечасто. Серед зафіксованих виразів – *ab initio* (від самого початку) і *mutatis mutandis* (з урахуванням відповідних змін). Із цього випливає висновок: на відміну від документів ЄСПЛ, де латинські формули набувають доктринального значення, у рішеннях Суду ЄС вони вживаються несистемно, поодинокі й мають допоміжні функції.

З огляду на невелику кількість антропонімів у текстах рішень, серед поширених **власних назв** варто виділити дві основні групи:

1) топоніми – назви держав і міст (*Allemagne, Espagne, États-Unis, Irlande, Italie, Luxembourg, Royaume-Uni, Suisse, Las Palmas de Gran Canaria, New York, Zollikon*);

2) ергоніми – назви компаній, товариств й організацій (*Hijos de Moisés Rodríguez González SA, Safe Skies LLC, Alpertsbacher Klosterbräu Glauner GmbH & Co. KG, Caffè Nero Group Ltd, Office de l'Union européenne pour la propriété intellectuelle*).

Процесуальна лексика в рішеннях Суду ЄС відтворює типовий рух справи: подання заяви, рішення експерта або відділу анулювання, апеляцію до палати апеляцій Відомства з інтелектуальної власності ЄС та подальший позов до Загального суду. Так, до типових формул належать такі: *premier / deuxième / troisième moyen, le moyen doit être rejeté, il y a lieu de rejeter le recours, la marque a été enregistrée*.

Оцінна правова лексика в рішеннях Суду ЄС пов'язана з оцінкою доказів й аргументів сторін, а також правильності чи помилковості рішення Відомства з інтелектуальної власності ЄС. Найпоширеніші фрази, часто виражені прикметниками чи дієприкметниковими зворотами, включають таке: *dépourvue de caractère distinctif, marque de nature à tromper le public, tromperie effective*,

risque suffisamment grave, à tort, sans commettre d'erreur, à juste titre, inopérant, non fondé, dénué de pertinence, mauvaise foi, intention malhonnête, avantage indu, enregistrements de marque abusifs, hors de propos.

Щодо **абстрактної лексики**, її Суд ЄС використовує подібно до ЄСПЛ. У рішеннях стабільно вживаються абстрактні іменники, як-от: *enregistrement, nullité, refus, légalité, appréciation, perception, signification, description, identité, garantie, sécurité juridique*. Водночас **специфічна лексика** кожної справи зумовлена, як правило, предметом спору. Зокрема, справа стосовно іспанської компанії, яка нібито продає молоко та м'ясо ірландського походження [іл. 67], базується на ірландських реаліях, зокрема: *La Irlandesa 1943, couleur verte, île d'émeraude, Saint-Patrick*. У тексті рішення щодо спору через антипаразитарні товари для тварин домінують наукові терміни біоцидів та інсектицидів.

Отже, з лексичної точки зору, у рішеннях, ухвалах і консультативних висновках ЄСПЛ простежується спільне лексичне ядро, що забезпечує єдність офіційно-правового дискурсу Суду. Водночас між цими типами документів наявні окремі лексичні відмінності, зумовлені їхньою жанровою специфікою та функційним призначенням. Натомість рішення Суду ЄС і ЄСПЛ істотно різняться за структурою та способом текстового оформлення, що зумовлює відмінності у використанні лексичних кліше, сталих формул і термінологічних засобів.

2.3. Граматичні особливості франкомовних судових текстів

Особливої уваги заслуговують граматичні засоби реалізації франкомовного судового дискурсу, досліджені на основі кількох вибірок вищезгаданих ілюстративних джерел. Такі засоби забезпечують точність, об'єктивованість, аргументативну послідовність і формалізованість судового викладу.

Варто розпочати з аналізу **рішень Європейського суду з прав людини** у справах проти України та іноземних держав. Однією з найпомітніших граматичних рис досліджуваних текстів є використання довгих **складних**

речень з декількома підрядними частинами. Такі конструкції дають змогу поєднувати в одному реченні фактичні обставини, процесуальні уточнення, позиції сторін, умови застосування норми, висновок Суду або покликання на прецедент. Такі речення створюють високу інформаційну щільність і вважаються доволі типовими для судового дискурсу, дозволяючи точно відтворити причинно-наслідкові або умовні зв'язки. Наприклад, у справі «Стецов проти України» («Stetsov c. Ukraine») [іл. 60] складність синтаксису проявляється у реченні з шістьма підрядними конструкціями:

L'article 11, paragraphe 3, alinéa 18 de l'ancienne loi sur la procédure d'exécution des jugements, qui fut en vigueur jusqu'au 2 juin 2016, prévoyait que si un débiteur se soustrayait aux obligations qui lui avaient été imposées par une décision de justice, les huissiers de justice de l'État étaient en droit de saisir le tribunal aux fins d'obtenir que fût prononcée contre le débiteur une interdiction temporaire de quitter le territoire courant jusqu'à ce que celui-ci se fût acquitté des obligations nées de la décision en question.

У справі «Фабіан проти Угорщини» («Fábián c. Hongrie») [іл. 42] складне речення з чотирма підрядними передає позицію заявника й аргументацію:

Il considère comme infondée la thèse du Gouvernement selon laquelle l'interdiction de la double rémunération s'inscrivait dans le cadre des mesures destinées à réduire la dette publique et à aider la Hongrie à échapper à la procédure prévue par l'Union européenne (UE) à l'encontre des pays présentant un déficit excessif puisque, selon lui, il n'a été produit aucun élément démontrant que des économies ont effectivement été réalisées grâce à la mesure en cause ou indiquant à quelle fin lesdites économies ont été utilisées.

Окремою категорією у цьому контексті виступають **умовні речення**, які встановлюють правові передумови, критерії застосування норм або потенційні сценарії. Найбільш типовим прикладом застосування підрядних речень умови є така формула: *Si la Cour déclare qu'il y a eu violation de la Convention ou de ses Protocoles, et si le droit interne de la Haute Partie contractante ne permet d'effacer qu'imparfaitement les conséquences de cette violation, la Cour accorde à la partie*

lésée, s'il y a lieu, une satisfaction équitable. Вона повторюється в низці рішень і задає умови присудження справедливої сатисфакції. Загалом умовність виражається в таких повторюваних виразах: *si les circonstances avaient changé, s'il était prévu par la loi, si elle était nécessaire, si la manière dont le cadre juridique pertinent serait appliqué était prévisible.* Однак умовний характер твердження може передаватися за допомогою не лише сполучників «*si*», «*même si*» і «*sinon*», а й сполучних зворотів «*sauf si*» та «*à supposer même que*».

У той час як дієслів класичних форм **наказового способу** (*impératif*) зазвичай у рішеннях ЄСПЛ не виявлено, особливу функцію виконують конструкції **умовного способу** (*Conditionnel*). Він передає гіпотетичність, припущення, позиції сторін, майбутнє в минулому або нереалізовану можливість. Варто навести приклади, що доводять використання умовного способу не лише в підрядних реченнях умови:

avant la date à laquelle le remboursement des dettes serait achevé;

l'interdiction en question ne pourrait être levée qu'une fois la dette intégralement remboursée;

la décision prise à la suite de cette demande pourrait faire l'objet d'un recours;

celui-ci mandaterait un avocat exerçant en Croatie;

l'affaire aurait par conséquent dû être examinée par la Cour suprême.

Варто зауважити, що в текстах часто вживаються форми дієслів умовного способу як теперішнього (*Conditionnel Présent*), так і минулого часу (*Conditionnel Passé*), наприклад: *aurait été illégale, aurait dû avoir lieu.*

Система **часових форм** у рішеннях ЄСПЛ виконує важливу композиційну функцію, адже функційний розподіл таких форм простежується досить чітко. У фактичних і процесуальних частинах переважають минулі часи, зокрема *Passé Simple*, *Passé Composé*, *Imparfait* і *Plus-que-Parfait*, що забезпечують хронологічний виклад подій. Проте у результаті детального аналізу дванадцяти рішень у справах проти України та інших держав *Passé Simple* було визначено як найбільш уживаний граматичний час.

Наприклад: *furent saisies, examina et accueillit la demande, confirma la décision, se porta garant, introduisit une demande en justice, rejeta, émit une ordonnance, fut déclaré coupable, ouvrit une enquête.*

Натомість правова оцінка й висновки Суду в мотивувальних і резолютивних частинах рішень здебільшого подаються в теперішньому часі (Présent de l'indicatif): *La Cour constate que, La Cour rappelle que, La Cour considère que, La Cour relève, La Cour observe, La Cour conclut, La Cour estime.*

Не менш важливою граматичною рисою є широке використання конструкцій **пасивного стану**. Пасив у досліджуваних рішеннях використовується для зміщення акценту з виконавця дії на сам юридичний факт, процесуальний результат або стан особи чи об'єкта. Зокрема, в процедурних частинах повторюються конструкції на кшталт: *cet arrêt est devenu définitif, la requête a été communiquée au Gouvernement, la composition de la Grande Chambre a été arrêtée, les requérants ont été représentés*. Також трапляються форми дієслів минулого часу Passé Simple пасивного стану, наприклад: *cette décision fut confirmée, ses demandes furent rejetées, elles furent transcrites dans le procès-verbal*.

Наступною граматичною характеристикою рішень ЄСПЛ слугують **безособові конструкції**, які надають правовим висновкам узагальненого й нейтрального характеру. У досліджуваних рішеннях часто повторюються такі формули: *Il peut subir des retouches de forme, Il y a eu violation, Il convient donc de les déclarer recevables, Il s'ensuit que, Il en résulte que, Il apparaît que, Il convient de, Il est vrai que, Il en ressortait que*. Вищезазначені форми дозволяють подавати висновки як результат правового аналізу, а не як суб'єктивну позицію сторони спору.

Варто згадати, що в рішеннях можуть використовуватися старіші, книжні конструкції, як у справі «Лінгенс проти Австрії» («Affaire Lingens c. Autriche») [іл. 53]: *Il échet donc de déterminer, Il n'existe aucune raison de penser, Il importe de ne pas perdre de vue ces circonstances*.

Вагоме місце у граматичній організації судових рішень посідає **номіналізація**, завдяки якій дії, процеси й стани перетворюються на абстрактні юридичні поняття, типові для судового дискурсу. Зокрема, в рішеннях щодо справ проти України вживаються численні іменникові, а не дієслівні словосполучення на зразок *interdiction de quitter le territoire, remboursement des dettes, paiement intégral d'une dette, restriction apportée à son droit, violation alléguée, application de l'article, défaut de remboursement, recouvrement de la dette, levée de l'interdiction, cessation de fonctions judiciaires, soustraction à la protection, mutation des requérants, inamovibilité des magistrats, prévisibilité des principes*. У житлових справах зафіксовано велику кількість номіналізацій: *éviction de l'appartement, intrusion dans celui-ci, disparition et destruction de biens, expulsion du logement, inviolabilité de son logement, épuisement des voies de recours internes, réparation du préjudice matériel*. Загалом такі конструкції підвищують формальність викладу й дозволяють стисло називати складні юридичні ситуації.

Наступною характерною рисою є розвинена **модальність**, яка передає обов'язок, можливість, заборону, допустимість, необхідність або межі компетенції. Найчастіше модальність виражається за допомогою дієслів *pouvoir, devoir, savoir, suffire, il faut, il incombe, il appartient*. Примітно, що, на відміну від франкомовних текстів іншого жанру юридичного дискурсу – міжнародних конвенцій [8], – в судових текстах найпоширенішою є алетична модальність, котра характеризує твердження з погляду необхідності, можливості або випадковості. Так, модальні дієслова, що означають можливість чи ймовірність, передусім пов'язані з процесуальними функціями сторін:

les parties peuvent accomplir des actes de procédure;

la juridiction peut toutefois inviter une partie;

seul un avocat peut représenter une partie;

le demandeur peut modifier sa demande civile;

les parties peuvent former un pourvoi;

la Grande Chambre ne peut se pencher sur l'affaire que dans la mesure où celle-ci a été déclarée recevable;

la Cour ne saurait conclure.

Деонтична модальність, що виражає припис, зобов'язання, дозвіл і заборону, має нормативний характер і простежується в таких висловах:

la Cour doit donc faire porter son examen;

l'Etat doit faire preuve de la plus grande diligence;

la liberté d'expression ne saurait empêcher les tribunaux nationaux;

le parquet doit clore la procédure;

il aurait fallu faire examiner celle-ci par un spécialiste.

У судових рішеннях також поширені **герундіальні конструкції** (Gérondif), побудовані за моделлю *en* + Participe Présent. Вони передають спосіб, супровідну дію, підставу або процесуальну обставину. У проаналізованих справах проти України зафіксовано менше конструкцій з герундієм (*en limitant à l'aspect fonctionnel l'immunité des juges, en garantissant le bon fonctionnement ininterrompu du système judiciaire*), ніж у справах проти іноземних держав (*en se fondant, en faisant preuve d'un formalisme excessif, en élaborant pareille réglementation, en procédant à cet examen, en tenant compte de ce que l'intéressé avait déjà été lourdement sanctionné*). Як наслідок, герундіальні конструкції ущільнюють виклад і дозволяють уникати надмірного розгортання підрядних речень.

Особливо поширеними є **Participe-конструкції**, тобто дієприкметникові та дієприслівникові звороти. Як і герундіальні конструкції, вони дозволяють скорочувати речення, додаючи уточнення про супровідні дії, спосіб або підстави правового висновку без надмірного ускладнення речення підрядними частинами. Попри відсутність констукцій типу Proposition Participe, всі вживані конструкції можна поділити на три групи:

1) Participe Présent – дієприкметник теперішнього часу;

2) Participe Passé – дієприкметник минулого часу;

3) Participe Passé Composé – складний дієприкметник минулого часу.

У всіх рішеннях повторюються формули з використанням *Participe Présent*:

siégeant en une chambre composée de (...);
siégeant en un comité composé de (...);
siégeant en une Grande Chambre composée de (...).

Іншими прикладами є формули на кшталт:

la dette restant due;
estimant les montants accordés insuffisants;
les pays présentant un déficit excessif;
invoquant les articles (...) de la Convention;
se prévalant des dispositions de l'article (...) de la Convention.

Щодо конструкцій *Participe Passé*, вони є найчисленнішими та стабільно трапляються в текстах рішень проти України й інших держав, іноді поєднуються з *Participe Présent*. Наприклад:

né en (...) et résidant à Korosten;
maison sise à (...);
requête (...) dirigée contre l'Ukraine;
représenté par (...);
dette constatée par une décision de justice;
garanti par l'article (...) du Protocole;
contrat de prêt conclu le même jour;
la décision de justice rendue;
les restrictions imposées en raison de dettes impayées;
les droits et libertés sauvegardés par la Convention;
mis à sa disposition;
une décision judiciaire motivée;
enquête pénale engagée du fait de la disparition de ses biens;
personnes chargées de l'instruction;
section ainsi remaniée.

Близькими до цієї категорії є поодинокі конструкції *Participe Passé Composé*, що виражають dokonanu дію в минулому та формуються за моделлю *ayant / étant + Participe Passé*. Наприклад:

ayant entraîné la mort;

ayant pu jouer un rôle actif;

ambulancier ayant procédé à son transfer.

Наостанок важливим засобом організації позицій сторін є **непряма мова**. Вона дозволяє відмежувати твердження заявників, судів, експертів, свідків, а також аргументи національного уряду, повідомлення національних органів і власну оцінку Суду. У рішеннях систематично повторюються формули, які вводять непряму мову, а саме: прийменники *d'après* і *selon* або підрядні речення на зразок *Le requérant soutient / précise / allègue que, Le Gouvernement estime que, La Cour note / fait valoir / considère / constate que*.

Якщо зіставити вищевикладене з граматичними особливостями **ухвал і консультативних висновків Європейського суду з прав людини**, можна помітити значну подібність граматичного рівня організації цих текстів. Для них властиві поєднання складного синтаксису, пасивних і безособових конструкцій, номіналізацій, розвиненої модальності, чіткого розподілу часових форм, наявність умовних конструкцій, дієприкметникових зворотів і непрямої мови. Ці граматичні засоби вкотре підкреслюють офіційність, нейтральність і процесуальну точність документів. Однак варто розглянути декілька незначних відмінностей.

Традиційно одна з найпомітніших рис франкомовного судового дискурсу – використання довгих **складних речень із підрядними частинами**. У результаті аналізу відповідних текстів було встановлено, що найбільше нагромадження підрядних конструкцій спостерігається в рішеннях й ухвалах ЄСПЛ. Зокрема, в одній з ухвал [іл. 50] складне речення використовуються для відтворення суті спору й меж компетенції Суду:

C'est indépendamment du système d'emploi pratiqué sur le plan national et de la nature du rapport juridique entre l'agent et l'administration que la Cour devrait,

en principe, déterminer si l'emploi de directeur adjoint de la réinsertion sociale impliquait une participation directe ou indirecte à l'exercice de la puissance publique et aux fonctions visant à sauvegarder les intérêts généraux de l'Etat ou des autres collectivités publiques. Це речення поєднує емпатичну конструкцію *C'est ... que*, розгорнуту підрядну частину умови, а також дієприкметникові звороти.

Попри це, в текстах консультативних висновків іноді також трапляються поширені складнопідрядні речення. На підтвердження цього слід навести речення з тексту одного з висновків [іл. 63], де поєднано вставну Participe-конструкцію, умовний спосіб, номіналізацію та підрядну частину:

Une décision, prise sur le fondement de sources du droit international, d'écarter pour des auteurs d'actes de torture ou d'infractions assimilées l'application des règles relatives à la prescription pénale serait-elle compatible avec l'article 7 de la Convention européenne dans une situation où le droit interne ne prévoit pas d'obligation d'écarter l'application des règles en question ? Така граматична структура відображає гіпотетичний і доктринальний характер консультативного запиту.

Ще одна відмінність полягає у специфіці використання **модальності**. Якщо в текстах ухвал, з огляду на їхню функційну спрямованість, модальні конструкції мають здебільшого договірно-процесуальний і доктринально-критеріальний характер, то в текстах консультативних висновків модальність набуває особливого значення, оскільки в них Суд не формулює остаточне рішення, а окреслює межі, критерії, можливості й заборони. Аналогічно, оскільки консультативні запити часто формулюються як імовірні правові ситуації, у текстах консультативних висновків виразніше простежується використання **умовного способу**. Незважаючи на те, що в ухвалях класичних умовних речень зі сполучником «*si*» не виявлено, умовність виражена книжною юридичною конструкцією «*à défaut de*», котра встановлює наслідки невиконання зобов'язання, наприклад: *À défaut de règlement dans ledit délai, le Gouvernement s'engage à verser (...) un intérêt simple* [іл. 56].

Крім того, аналіз граматичних засобів у текстах **рішень Суду ЄС** в основному засвідчив їхню подібність до граматичних особливостей рішень ЄСПЛ. Зокрема, серед найпоширеніших граматичних ознак рішень Суду ЄС – **пасивні й безособові конструкції**. Пасивний стан дієслів минулого часу виконує функцію нейтралізації суб'єкта дії та зміщення акценту на юридичний результат. Так, характерними є фрази на зразок *la marque a été enregistrée, la demande de marque a été publiée, les documents ont été produits, la décision est annulée, le recours est rejeté*. До того ж у всіх рішеннях повторюються безособові формули *il convient de, il y a lieu de, il ressort de, il en résulte que, il s'ensuit que, il incombe à, force est de*. Вони додаються до фінальних висновків Суду об'єктивності.

На додачу до цього варто відзначити суттєву відмінність у використанні **часових форм**. В основних частинах рішень Суду ЄС переважає *Passé Composé*, на відміну від рішень ЄСПЛ, в яких домінує *Passé Simple*.

На підтвердження цієї тези слід навести такі приклади: *le requérant a présenté une demande d'enregistrement, le requérant a introduit une demande en nullité, le requérant a formé un recours, la chambre de recours a rejeté le recours*. Цю відмінність можна пояснити різною жанрово-стилістичною природою та функцією судових текстів двох зазначених інституцій. Рішення ЄСПЛ часто містять розгорнутий виклад фактичних обставин справи (послідовність подій, дії заявника, державних органів і національних судів), що потребує послідовного наративного опису завершених подій у минулому, що відповідає призначенню *Passé Simple*. Водночас рішення Суду ЄС більшою мірою орієнтовані на процесуально-правову аргументацію, виклад позицій сторін і фіксацію юридично значущих дій, наслідки яких мають зв'язок із актуальним станом справи та залишаються релевантними для поточного розгляду, що пояснює активніше використання *Passé Composé*.

Натомість у правовому аналізі, тобто в мотивувальних частинах рішень, традиційно домінує *Présent*: *il convient de rappeler, la requérante soutient, le Tribunal estime, l'article (...) poursuit un but d'intérêt général*.

Дієслова **умовного способу** (Conditionnel Présent) здебільшого передають позиції, припущення або оцінні судження учасників процесу: *la marque demandée serait perçue, la chambre de recours aurait commis une erreur, un usage non trompeur serait possible*. Щодо вживання **умовних речень**, вони використовуються для формулювання правових критеріїв й альтернативних сценаріїв. Типовими є підрядні конструкції умови зі сполучником «*si*». Примітно те, що при формуванні умовних речень в текстах Суду ЄС присутній Présent замість Imparfait, як у текстах ЄСПЛ. Це демонструють такі приклади:

si les motifs de refus n'existent que dans une partie de l'Union européenne;
si l'expérience s'avère positive (...) si elle s'avère négative;
s'il existe un rapport suffisamment direct et concret;
si le public pertinent n'effectue pas cette association;
si les consommateurs moyens voient le signe verbal.

У цьому плані важливою характеристикою текстів рішень Суду ЄС є часте вживання форм Subjonctif Présent у формулюванні умов застосування норми та процесуальних формул. Він використовується переважно в складнопідрядних конструкціях, які виражають мету, умову, допустовість, часову межу або бажаний результат. Загалом, такі форми посилюють формалізований характер судового викладу. Наприклад:

La requérante conclut à ce qu'il plaise au Tribunal;
L'EUIPO conclut à ce qu'il plaise au Tribunal;
(...) pour qu'un signe tombe sous le coup de l'interdiction (...) il faut qu'il présente (...) un rapport suffisamment direct et concret;
pour que le signe ne puisse être enregistré comme marque de l'Union européenne;
il suffit qu'un des motifs absolus de refus s'applique.

Якщо порівнювати, найбільш помітно й регулярно Subjonctif використовується в рішеннях Суду ЄС. У рішеннях ЄСПЛ такі конструкції трапляються рідше і менш системно. Крім того, саме в текстах ЄСПЛ перевага надається книжним формам Imparfait du Subjonctif, іноді – Subjonctif Plus-que-

Parfait. Вони з'являються переважно в підрядних мети зі сполучниками «*afin que*» і «*pour que*», допустових підрядних з «*bien que*», «*quoique*» і «*sans que*», підрядних часу з «*jusqu'à ce que*», а також у формулах необхідності з «*il faut que*» й «*il importe que*». Наприклад: *jusqu'à ce que celui-ci se fût acquitté des obligations, afin que fût prononcée (...) une interdiction temporaire*. Порівняльний аналіз прагматичного аспекту граматичних особливостей франкомовних текстів різних жанрів дозволив дійти висновку, що вживання Subjonctif – характерна риса не лише для судових рішень, а й для міжнародних конвенцій і договорів [34].

Насамкінець як *герундій* (Gérondif), так і *Participe-конструкції* більше властиві судовим документам ЄСПЛ, ніж Суду ЄС. У текстах рішень останнього використання Participe Passé кількісно переважає вживання Participe Présent. Водночас застосування дієприкметникових чи дієприслівникових зворотів у таких текстах є радше спорадичним і несистемним, ніж постійним.

Отже, аналіз судових документів ЄСПЛ і Суду ЄС показав, що граматичні особливості франкомовного судового дискурсу полягають у поєднанні складних синтаксичних структур, пасивного стану, безособових речень, номіналізації, модальності, функційного розподілу часових форм, активного використання умовних речень, герундіальних конструкцій і дієприкметникових зворотів. Однак існують певні відмінності у формулюваннях текстів судових рішень залежно від їх прагматичного спрямування.

2.4. Стилiстичні особливості франкомовних судових текстів

Рішення, ухвали й консультативні висновки Європейського суду з прав людини належать до судового різновиду інституційного, зокрема юридичного, дискурсу, тому мають низку спільних стилістичних рис. Більшість судових текстів об'єднують такі ознаки, як послідовність, стандартизованість, неупередженість, зрозумілість, безособовий характер, об'єктивний тон і відсутність емоційного забарвлення. Особливо важливими серед них є

офіційність, логічність і точність юридичної термінології, адже саме вони забезпечують належне функціонування будь-якого юридичного тексту.

Композиція франкомовного судового дискурсу в цілому вирізняється відносною стабільністю, оскільки її формування залежить від процесуальних вимог. Судові документи, зокрема рішення, ухвали й консультативні висновки, як правило, мають усталену структуру, що охоплює чотири основні частини: 1) вступну (представлення сторін і складу колегії суддів, зазначення предмета позовних вимог); 2) описову (виклад позицій позивача й відповідача); 3) мотивувальну (виклад обставин справи, правове обґрунтування); і 4) резолютивну (висновки, фінальне рішення суду). Така організація судових текстів сприяє послідовному розгортанню думки й забезпечує чітке розуміння змісту.

Чітка **композиційна організація** судових документів зумовлена наявністю повторюваних композиційних блоків, яку можна вважати однією з провідних стилістичних ознак франкомовних текстів ЄСПЛ. У **рішеннях** Суду регулярно фіксуються такі структурні елементи: *Procédure, En Fait, Les Circonstances de L'espèce, Le Droit et La Pratique Internes Pertinents, Le Droit International Pertinent, En Droit, Sur La Violation Alléguée de (...), Sur La Recevabilité, Sur Le Fond, Sur L'application (...) de La Convention, Par Ces Motifs*. Типовими для **ухвал** є такі блоки: *Décision, Sur La Recevabilité, En Fait, Les Circonstances de L'espèce, Le Droit Interne Pertinent, Grievs, En Droit, Par Ces Motifs*. Композиція **консультативних висновків** відрізняється від рішень й ухвал, поєднуючи ознаки судового рішення й доктринального правового роз'яснення. У них уживаються такі блоки: *Avis Consultatif, Procédure, La Question Posée, Le Contexte et La Procédure Interne, Critères Pertinents, Appréciation de La Cour, L'avis de La Cour, Conclusion, Par Ces Motifs*. Особливо показовим є блок *Critères Pertinents*, який має методологічну функцію, оскільки так Суд пояснює умови прийнятності запиту на консультативний висновок.

Стилістична організація судових текстів ЄСПЛ зумовлена їхньою належністю до офіційно-ділового стилю. Проаналізовані рішення, ухвали й

консультативні висновки здебільшого демонструють спільне стилістичне ядро, присутнє в усіх композиційних елементах. Проте між цими типами документів простежуються певні відмінності, що зумовлені їхньою жанровою специфікою та проявляються, як правило, в резолютивних частинах текстів.

Рішення ЄСПЛ, як акти розгляду справи по суті, спрямовані на встановлення наявності або відсутності порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Саме тому для них властиві такі формули: *La Cour Dit qu'il y a eu violation; La Cour Dit que l'État défendeur doit verser.* **Ухвали ЄСПЛ** відіграють переважно процесуально-фільтраційну роль, адже мають на меті вирішення подальшої долі певної заяви в Суді. Вони розглядають питання прийнятності, неприйнятності, дружнього врегулювання, вилучення заяви з реєстру, наявності значної шкоди або зловживання правом на звернення. Відповідно, до ключових формул ухвал належать такі: *La Cour Déclare la requête irrecevable; La Cour Déclare recevable, tous moyens de fond réservés; La Cour Décide de rayer les requêtes du rôle.* Нарешті, **консультативні висновки ЄСПЛ** мають переважно доктринально-орієнтаційну функцію. Їхня основна мета – формулювання правових орієнтирів для національної юрисдикції певної держави, а не встановлення порушень щодо неї. Тож у них домінують формули, як-от: *La Cour Rend l'avis que voici; La Cour Formule l'avis suivant; La Cour Décide de ne pas accepter la demande.*

Важливою стилістичною домінантою судових текстів ЄСПЛ є **офіційність**. Вона реалізується через точні покликання на статті Європейської конвенції з прав людини, протоколи, Регламент Суду, національні нормативні акти й міжнародні договори. Рішення й ухвали Суду постійно співвідносяться з попередньою практикою, яка виконує функцію правового обґрунтування й легітимації висновків. Таким чином, систематичне покликання на прецеденти створює підґрунтя для інтертекстуальності судового дискурсу ЄСПЛ. У документах регулярно вживаються формули *en vertu de, au sens de, en application de, aux termes de.*

Поряд з офіційністю наскрізною стилістичною рисою є **нейтральність**. У текстах трьох типів документів ЄСПЛ уникає емоційної експресії й подає навіть чутливі теми – катування, дискримінація, загибель людей, кримінальне переслідування, воєнні злочини, імпічмент, виборчі обмеження – через правові категорії без використання публіцистичних чи емоційно-оцінних формул. Близьким до нейтральності є стриманий та **об’єктивний юридичний тон**, що забезпечується розмежуванням позицій заявника, уряду, національних судів і власної оцінки ЄСПЛ.

Визначальною рисою франкомовного судового дискурсу ЄСПЛ є **аргументативність**. Рішення Суду не обмежуються констатацією порушення або його відсутності, а послідовно вибудовують правову аргументацію: позиція заявника, позиція Уряду, загальні принципи, застосування цих принципів до конкретної справи та висновок.

Наприклад, у справі «Маланчук та Вавренюк проти України» («Malanchuk et Vavrenyuk c. Ukraine») [іл. 46] аргументативність виражена через послідовність формул: *Les requérants allèguent que → Le Gouvernement s’oppose à cette thèse → Le Gouvernement souligne → Les requérants contestent → La Cour rappelle que → La Cour observe que → La Cour n’est pas convaincue → La Cour estime que*.

Логічна побудова судових текстів забезпечується завдяки впорядкованій структурі та складній синтаксичній організації, зокрема через складні речення із розвиненою системою причинно-наслідкових, умовних, уточнювальних й низки інших логічних зв’язків. Суттєву роль у забезпеченні логічності судового викладу відіграють слова-зв’язки. Вони структурують послідовність аргументації, позначають зіставлення, уточнення, протиставлення, наслідок або висновок. У досліджуваних текстах часто трапляються такі конектори: *toutefois, cependant, en outre, par ailleurs, en revanche, à cet égard, en effet, en conséquence, néanmoins, dans ces conditions, en conclusion, partant, dès lors, par conséquent, compte tenu de ce qui précède, au vu de ce qui précède, à la lumière de*.

Точність викладу зумовлена необхідністю уникати двозначності, тому в судових документах ЄСПЛ широко застосовуються юридичні терміни, номінативні конструкції та повтори ключових понять. На рівні синтаксису це виявляється у вживанні розгорнутих означень, уточнень, вставних елементів і детальних обставинних компонентів.

Неупередженість судового викладу досягається через використання форм теперішнього часу, пасивних конструкцій і узагальнених підметів, завдяки чому інформація подається як нейтральна та відсторонена від суб'єктивної позиції кожного з учасників судового провадження.

Щодо **нормативно-зобов'язального характеру** судового дискурсу, він передається за допомогою модальних конструкцій. Крім того, часте використання умовних конструкцій та однорідних членів речення дає змогу максимально конкретизувати зміст і мінімізувати ризик неоднозначності чи множинного тлумачення.

До того ж в ході дослідження було окремо проаналізовано відповідні особливості **рішень Суду ЄС**. Стилiстично ці документи здебільшого повторюють всі вищезгадані ознаки попередньо розглянутих текстів ЄСПЛ, тобто характеризуються офіційністю, нейтральністю, стандартизованістю, високою аргументативністю й чіткою композиційною організацією. Порівняння франкомовних рішень цих двох судових інституцій свідчить, що обидва типи документів належать до офіційного європейського судового дискурсу, однак мають певні відмінності в контексті їх інституційної природи, процесуальних функцій і деяких стилістичних домінант.

Насамперед функційну різницю судових рішень можна пояснити так: якщо рішення ЄСПЛ переважно відповідають на питання, чи держава порушила право заявника, то рішення Суду ЄС відповідають на питання, чи правильно Відомства з інтелектуальної власності ЄС застосував право ЄС до конкретного випадку.

Крім того, суттєві відмінності простежуються в **композиційній структурі** документів. У той час як рішення ЄСПЛ зазвичай організовані за блоками,

рішення Суду ЄС мають іншу структуру: *Antécédents du litige, Conclusions des parties, En droit, Sur le premier moyen, Sur le deuxième moyen, Sur le troisième moyen, Sur les dépens, Par ces motifs*. Їхня композиція не вибудовується навколо порушення, а навколо правових підстав позову, які називаються терміном «*moyens*».

Резолютивні частини також істотно відрізняються. У рішеннях ЄСПЛ підсумкові формули фіксують відповідальність держави за правопорушення, тоді як у висновках рішень Суду ЄС фіксується результат судового контролю за актами щодо дотримання прав інтелектуальної власності, а не факт порушення прав людини. Відповідно, їх резолютивна частина побудована на основі таких кліше: *Le recours est rejeté, La décision (...) est annulée*.

Отже, стиль судового викладу підпорядкований головній функції судового дискурсу – точно, послідовно й неупереджено викласти фактичні обставини, позиції сторін спору, релевантні норми національного й міжнародного права, попередню судову практику й остаточну правову оцінку. Саме тому цілком логічно, що в досліджуваних текстах домінують повторювані композиційні моделі, стандартизовані резолютивні частини й аргументативність. Сукупність цих рис забезпечує жанрову впізнаваність рішень, їхню правову точність і переконливість.

2.5. Специфіка аргументування у франкомовних судових промовах

Прагматичний потенціал як письмового, так й усного судового дискурсу визначає його функційне призначення та комунікативну спрямованість. З попередніх підрозділів випливає, що в судових текстах різних жанрів прагматико-комунікативні інтенції реалізуються завдяки лексичним, граматичним і стилістичним засобам. Тепер варто розглянути способи формування аргументації та забезпечення переконливості викладу в зразках судових промов. Інтерес до цього аспекту дискурс-аналізу зумовлений тим, що некоректна інтерпретація або неточне відтворення усних виступів у перекладі може призвести до спотворення правового змісту, зміщення аргументаційних

акцентів і, як наслідок, ускладнення належного розуміння правової позиції сторін спору.

Насамперед у лінгвістичному й перекладознавчому аспектах важливо визначити параметри, що забезпечують цілісність, смислову послідовність і прагматичну спрямованість тексту оригіналу, а отже мають бути адекватно відтворені цільовою мовою для досягнення рівнозначного перлокутивного ефекту. Американський дискурс-аналітик Роберт де Богранде у співавторстві з австрійським лінгвістом Вольфгангом Дресслером виокремили сім стандартів текстуальності, які застосовуються для характеристики як письмового, так і усного дискурсу: 1) когезія, 2) когерентність, 3) інформативність, 4) інтенціональність, 5) ситуативність, 6) прийнятність та 7) інтертекстуальність [97, с. 6–11]. Усі вищезазначені стандарти детально описано в табл. 2.1.

Назва стандарту	Характеристика
Когезія	Формально-граматичні зв'язки між елементами тексту чи промови, що забезпечують його структурну єдність
Когерентність	Смислова та логічна організація висловлювання, завдяки якій окремі твердження сприймаються як взаємопов'язані компоненти єдиного дискурсу
Інформативність	Наявність у тексті чи промові нової або релевантної інформації, що має значення для читача чи слухача відповідно
Інтенціональність	Цілеспрямований характер мовлення, тобто прагнення мовця реалізувати певну комунікативну мету
Ситуативність	Умови й контекст, у яких здійснюється комунікація
Прийнятність	Відповідність дискурсу очікуванням, потребам і фоновим знанням аудиторії
Інтертекстуальність	Зв'язки тексту з іншими текстами, правовими актами, попередніми рішеннями або ширшим соціокультурним і юридичним контекстом

Таблиця 2.1

ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНДАРТІВ ТЕКСТУАЛЬНОСТІ

У судовому дискурсі зазначені стандарти текстуальності набувають особливого значення, оскільки судова промова має не лише інформативний, а й аргументативно-переконувальний характер. Її структура відзначається впорядкованістю, логічною послідовністю та взаємозумовленістю окремих елементів.

Під час судового процесу, зокрема в усному діалогічному мовленні учасників слухання, помітно виявляються засоби *когезії*, оскільки комунікація розгортається динамічно й передбачає безпосередню взаємодію між сторонами. Крім того, суттєво важливу роль у формуванні аргументації відіграє *когерентність*, адже вона забезпечує смислову й тематичну єдність висловлювання, послідовність викладу позиції та її зв'язок із правовими прецедентами й доказовою базою.

У межах юридичного дискурсу когерентність реалізується через логічне розгортання аргументів, узгодженість тверджень, покликання на фактичні обставини справи та співвіднесення цих обставин із відповідними правовими нормами. З огляду на це, українська мовознавиця І. Руднєва виокремила п'ять різновидів когерентності [59, с. 85–91], які можна застосувати до судового дискурсу.

Тематична когерентність забезпечує єдність предмета судового, тоді як *дефініційна* – пов'язана з точністю вживання юридичних понять і термінів. Вирішальне значення для усного судового дискурсу має *інференційна когерентність*, що сприяє формуванню логічних висновків на основі представлених аргументів. *Верифікаційна когерентність* ґрунтується на перевірці фактів, доказів і джерел інформації.

Зрештою, цікавою видається *іконічна когерентність*, що виявляється у подібності композиційної структури документів різних жанрів судового дискурсу шляхом використання кліше й сталих формул. Вона ґрунтується на семіотичному принципі іконічності американського філософа Чарльза Пірса, згідно з яким знак співвідноситься з об'єктом через подібність до нього [126, с. 227–283], забезпечуючи формальну впорядкованість і прагматичну

відповідність будь-яких текстів чи висловлювань у межах інституційно-правового дискурсу.

Наприклад, під час оголошення рішення Міжнародного суду ООН про тимчасові заходи щодо Російської Федерації суддя в своїй промові використовувала такі сталі фрази, як-от: *L'audience est ouverte. / La Cour rappelle... / La Cour conclut... / Par ces motifs, la Cour indique... / La Cour déclare l'audience levée.*

Наведені стандарти текстуальності частково повторюють елементи класифікації когерентностей, розробленої Л. Пономарьовою [48, с. 140–150]. Так, крім іконічного й тематичного типів, українська дослідниця виділяє доказову й інтерпретаційну когерентності. *Доказова когерентність* відображає систему смислових зв'язків, що співвідносять аргументацію з конкретною правовою нормою. Саме на них ґрунтується юридичне тлумачення обставин і, як наслідок, встановлення істини судом. Водночас під *інтерпретаційною когерентністю* розуміють розкриття змісту правової норми через її тлумачення та конкретизацію.

Порівняння вищезазначених типологій когерентності судового дискурсу подано на рис. 2.6.

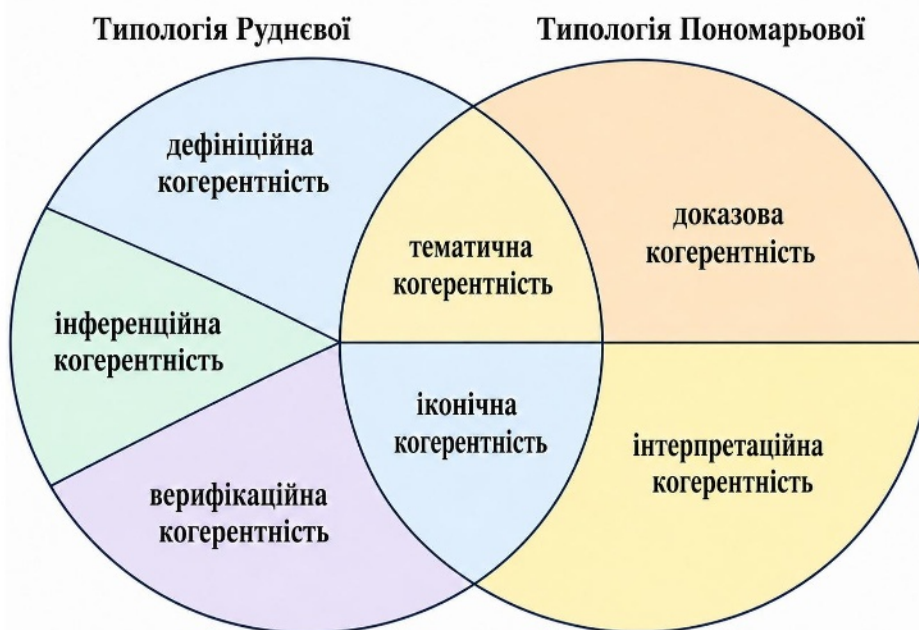

Рис. 2.6. Порівняння типологій когерентності
(за І. Рудневою та Л. Пономарьовою)

Тож, як бачимо, така багаторівнева організація сприяє створенню цілісної, послідовної та переконливої судової промови, у якій мовні засоби підпорядковані реалізації аргументативної стратегії мовця.

Принагідно варто розглянути принципи побудови *усного судового дискурсу*. З погляду структури, судова промова має чітку композиційну організацію, що забезпечує послідовне розгортання аргументів. Традиційно вона складається зі вступу, основної частини та висновку [45].

У *вступній частині* оратор вводить аудиторію в обставини справи, окреслює предмет розгляду й готує адресата до сприйняття подальших доказів. У зарубіжній судовій практиці, зокрема у франкомовному правовому просторі, вступ здебільшого має стриманий, беземоційний характер.

Наприклад, суддя завжди коротко й відносно нейтрально подає факти, уникаючи надмірних морально-філософських міркувань. Це підтверджує цитати з промов судді й агентів делегації України під час слухань в Міжнародному Суді ООН в 2022-2023 роках:

La Cour se réunit aujourd'hui en audience publique pour donner lecture de sa décision (Додаток А);

J'ai l'honneur de me présenter devant vous et de représenter mon pays (Додаток Г);

J'ai l'honneur de me tenir ici devant vous ce matin dans la Grande salle de justice pour représenter mon pays (Додаток З);

C'est un honneur que de conclure les exposés oraux de l'Ukraine et de présenter les conclusions finales de l'Ukraine (Додаток Е).

Основна частина судової промови є ядром аргументування, оскільки саме в ній реалізуються обґрунтування, спростування, висування тези, визначення понять і встановлення логічних зв'язків між фактами, нормами й висновками. Аргументативний спосіб викладу передбачає, що доказова сторона промови має провідне значення, хоча емоційна складова також використовується як допоміжний засіб посилення переконливості. У цьому контексті розповідь і опис подій також набувають аргументативної функції,

адже риторично впорядковують й організовують факти у таку послідовність, яка сприяє потрібному правовому тлумаченню.

Завершальна частина судової промови виконує функцію підсумкового посилення аргументації. У ній мовець підсумовує попередньо наведені докази та формулює оцінку події. На цьому етапі емоційний компонент може виявлятися виразніше, зокрема через питальні конструкції, оцінну лексику, риторичні фігури й апеляції до цінностей.

Наприклад, у досліджуваних промовах висновки сформульовані так:

La Cour, n'étant saisie d'aucune autre question aujourd'hui, déclare l'audience levée (Додаток А);

Nous demandons que justice soit faite et que les responsabilités soient attribuées au regard du droit international (Додаток 3);

Au nom de l'Ukraine, je voudrais remercier le greffe de son assistance. Je voudrais remercier les interprètes et le personnel de la Cour pour les services qui ont été rendus dans le cadre de ces audiences. Je vous remercie Madame la Présidente et je remercie les membres de la Cour de votre aimable attention. Nous nous en remettons à vous (Додаток 3).

У судовому дискурсі *аргументація* базується на нормативних принципах і прецедентах, що підкреслюють його інтертекстуальну природу. Проте ефективність аргументів залежить від їх хронологічної послідовності, логічності викладу та психологічного впливу на адресата. Логіка доведення полягає в поєднанні трьох взаємозалежних компонентів: *тези, аргументів і демонстрації*. До того ж оскільки переконання в судовій промові досягається через апеляцію не лише до логіки й емоцій, а й до цінностей [68, с. 11–14], можна стверджувати, що судова аргументація має аксіологічний вимір [69, с. 84–92]. Як наслідок, це доводить, що аргументація має комплексний характер, поєднуючи юридичне знання, мовну компетентність, стратегічне планування, риторичну майстерність і здатність враховувати когнітивні очікування аудиторії.

Загалом, за визначенням О. Юркевич, юридична аргументація становить структурно-процедурний аспект доведення. Згідно з визначенням професорки, «це процес підбору та побудови часткової або повної структури аргументів для подальшого обґрунтування якого-небудь твердження з використанням інших тверджень» [76, с. 87].

Важливо, що під час доведення тези учасники судового процесу часто вдаються до спростування тез опонента [63 с. 104–110], намагаючись довести не істинність, а хибність його суджень чи неправильність доказів. Зокрема, це можна здійснити в три способи: 1) довести неспроможність або помилковість висунутої тези; 2) довести сумнівність аргументів; і 3) довести необґрунтованість тези через відсутність логічного зв'язку з аргументами.

Ключові правила доведення узагальнено на рис. 2.7.

Рис. 2.7. Правила судового доведення

Усі вищезазначені правила створені на основі чотирьох загальних законів традиційної логіки [77, с. 41–45], котрі також є корисними для якісної юридичної, у тому числі судової, аргументації. *Закон тотожності* вимагає сталого значення понять у процесі міркування, унеможливаючи підміну змісту термінів, тоді як *закон несуперечності* забороняє одночасну істинність протилежних суджень. Відповідно до *закону виключеного третього* з двох

суперечних тверджень одне обов'язково є істинним. Нарешті закон достатньої підстави вимагає, щоб кожна публічно висловлена думка спиралася на належні аргументи.

Аргументування у франкомовних судових промовах доцільно розглядати як складний лінгвопрагматичний процес. Його специфіка зумовлена екстралінгвістичними чинниками, а саме: рівнем професійної підготовки мовців, емоційною напругою, зацікавленістю сторін у результаті справи, статусною нерівністю мовців і ритуалізованим характером судового засідання [53, с. 153–157].

Ще однією важливою рисою *судового аргументування* є його зумовленість принципом змагальності, адже кожна сторона прагне переконати суд у правильності власної версії подій, а не сформувати компромісну або спільну інтерпретацію справи [72, с. 300–306]. Саме тому аргументація у судовій промові завжди орієнтована на конкретну аудиторію – колегію суддів або присяжних. Фактор аудиторії визначає добір доказів, мовних засобів і риторичних прийомів.

Відповідно, *аргументативні стратегії* реалізуються через конкретні тактики, що відповідають етапам судового засідання, як-от: оголошення справи, слухання сторін, аналіз доказів, дебати та проголошення рішення. Стратегія постає як загальний план мовленнєвої комунікації, який залежить від умов спілкування і може змінюватися відповідно до дій опонента, тоді як тактика є послідовністю конкретних мовленнєвих дій, спрямованих на зміну оцінки ситуації, посилення власної позиції або нейтралізацію аргументів опонента.

У судовому дискурсі сторін спору дослідники виокремлюють стратегії самозахисту, звинувачення, захисту, нападу та психологічного впливу [там само с. 11–14]. При цьому слід зазначити, що дослідження мовних особливостей судового процесу переважно спрямовані на аналіз мовленнєвої поведінки сторін обвинувачення та захисту, тоді як мовлення судді нерідко залишається недостатньо вивченим.

Наприклад, О. Кобзева визначає глобальну комунікативну стратегію судді як стратегію управління судовим процесом (*J'entamerai donc la lecture au paragraphe 17 de l'ordonnance*), а до локальних стратегій відносить розпорядження, контроль, покликання на правові норми (*La Cour ne peut indiquer des mesures conservatoires que si les dispositions invoquées (...) constituent une base (...); se référant à l'article 41 du Statut de la Cour et aux articles 73, 74 et 75 de son règlement*), посередництво та вираження особистого ставлення (*La Cour est bien consciente de l'ampleur de la tragédie humaine qui se déroule en Ukraine et elle nourrit de fortes inquiétudes quant aux victimes (...); La Cour est profondément préoccupée par l'ampleur (...)*) [25, с. 264–268].

Вищезгадані та описані стратегії схематично зображено на рис. 2.8.

Рис. 2.8. Комунікативні стратегії судді (за О. Кобзевою)

За класифікацією Л. Пономарьової, яка дещо нагадує типи комунікативних стратегій А. Бахчиванжи, до основних стратегій суддівського мовлення належать такі:

1) стратегія встановлення об'єктивної істини, що реалізується через тактики логічного висновку та доведення необґрунтованості вимог або доказів

опонента (*La Cour ne dispose pas d'éléments de preuve étayant l'allégation par la Fédération de Russie (...); La Russie n'a présenté aucune preuve crédible*);

2) стратегія контрольного підтвердження, що часто втілюється через тактику повтору (*C'est une guerre d'annulation (...); C'est une guerre d'impérialisme (...); C'est une guerre de conquête (...)*);

3) стратегія співробітництва, представлена тактиками пропозиції, раціонального переконання та згоди; та

4) стратегія апеляції до влади, що передбачає дотримання процесуальних норм, наполегливу рекомендацію або вимогу виконати певну дію (*Votre Cour ne peut tolérer une attaque frontale de ce type contre votre juridiction et votre compétence*) [47, с. 309–312].

Науковці виокремлюють й інші три групи суддівських тактик, як-от:

- 1) тактики забезпечення загальних норм поведінки в суді;
- 2) тактики, спрямовані на ефективну організацію процесу надання свідчень і вплив на їхній зміст; і
- 3) тактики, пов'язані з роз'ясненням юридичних питань. Вони можуть класифікуватися відповідно до типу реальності, що конструється в межах судового процесу.

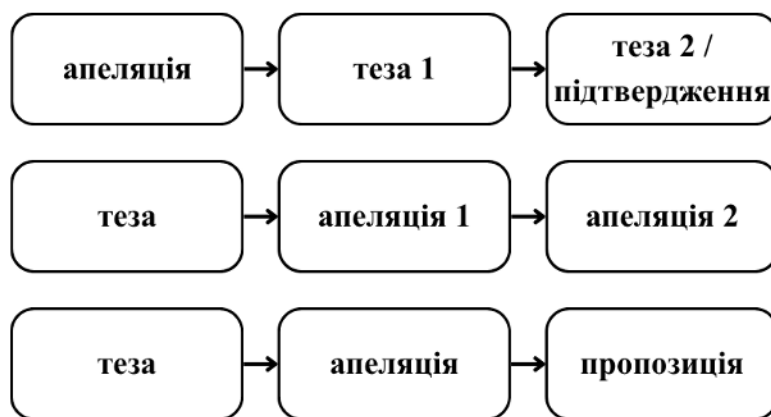

Рис. 2.9. Моделі аргументації

Утім, структура аргументації може варіюватися. Зокрема, у франкомовному дискурсі аргументативна послідовність може будуватися за моделями [16, с. 130–134], зображеними на рис. 2.9. У судовій промові такі моделі дозволяють поєднати правову тезу, її доказове підкріплення та

прагматичний висновок. Апеляції можуть бути спрямовані на конкретні властивості й ситуативні характеристики осіб чи подій, конвенційні норми, суспільні настанови, авторитет мовця або «єго» адресата.

Водночас *судова аргументація* не зводиться до нейтрального доведення, а може мати ознаки мовного впливу – *маніпуляції*. Вона містить персуазивний або інколи сугестивний потенціал. Персуазивність передбачає відкритий мовний вплив на адресата з метою переконання, тоді як сугестивність пов'язана з прихованим навіюванням певної установки. До засобів такого впливу належать повтор, стереотипізація, метафора й граматична інверсія [43, с. 87–91]. *Повтор* закріплює ключову інформацію в пам'яті слухача, тоді як *стереотипізація* спрощує образ особи або ситуації. *Метафора* створює асоціативний образ й інтерпретує факти в емоційно забарвленому світлі. *Граматична інверсія* привертає увагу до певного компонента висловлення.

Лінгвістичний рівень *аргументування* у судових промовах відтворює спонукальний та імперативний характер висловлень, охоплюючи добір термінології, синтаксичних конструкцій, модальних форм, риторичних фігур і мовних кліше. Для судового дискурсу характерні такі мовні механізми аргументування: модальні конструкції, форми теперішнього часу дійсного способу для вираження впевненості в достовірності інформації, форми майбутнього часу з директивним відтінком, синтаксичні повтори, складнопідрядні речення, що допомагають уникати двозначності.

Окрему роль у франкомовному адвокатському дискурсі відіграють перцептивні дієслова-маркери, зокрема *rappeler, savoir, voir, regarder, montrer*. Вони мають апелюють до пам'яті, знання чи зорового сприйняття адресата. За допомогою таких дієслів мовець створює ефект очевидності, адже пропонована інтерпретація подій постає як така, що ґрунтується не лише на абстрактному міркуванні, а й на досвіді.

Наприклад, у промові А. Кориневича повтор конструкції *Le monde a vu / Le monde a regardé* виконує персуазивну функцію, створюючи ефект загальновідомості й очевидності воєнних злочинів Росії. Він апелює не лише до

Суду, а й до міжнародної спільноти як свідка подій. Таким чином, сенсорна лексика лише сприяє закріпленню аргументу як достовірного.

Оцінність є ще однією суттєвою характеристикою судового аргументування [там само с. 153–157]. Попри офіційність і регламентованість, судова промова часто містить експліцитне або імпліцитне оцінювання осіб, подій, мотивів і дій. Оцінний компонент може реалізовуватися через лексику позитивної або негативної семантики, риторичні протиставлення, метафори, акцентування певних фактів або апеляції до моральних категорій.

Наприклад, у промові А. Кориневича коротка оцінна репліка « *C'est absurde* » як коментар дій Росії підсилює перлокутивний ефект висловлювання.

Не менш вагомий засіб аргументативної організації судової промови – питально-відповідна форма [79, с. 23–25]. Запитання в суді не лише спрямовані на отримання інформації, а й виконують функцію контролю, структурування та спрямування відповіді. Формально, запитання можуть бути загальними (закритими), уточнювальними, альтернативними, декларативними, розділовими або еліптичними. Декларативні, розділові й еліптичні запитання особливо придатні для аргументативного тиску, оскільки вони можуть обмежувати простір відповіді й підводити адресата до бажаного підтвердження.

Наприклад, у міжнародних судових установах питання, які використовуються сторонами спору під час слухань, зазвичай є закритими, альтернативними або риторичними: *Comment l'agent de la Russie peut-il prononcer ces mots (...) ? Pourquoi est-ce que l'Ukraine inonderait ses propres terres (...) ? Pourquoi la Russie fait-elle tout ceci ?* Натомість відповіді на запитання суду дозволяють цитувати свідчення опонента з метою доведення їх неправдивості чи спростування.

Складність аргументування в суді зумовлена полілогічністю судового дискурсу, оскільки промова завжди адресована не лише безпосередньому опонентові, а й ширшій судовій аудиторії. Саме тому риторичні питальні конструкції також виконують функцію діалогізації монологічної судової

промови, сигналізуючи про перехід від однієї думки до іншої або активізуючи увагу слухачів.

Отже, специфіка аргументування у франкомовних судових промових полягає у взаємодії кількох рівнів: правового, логічного, риторичного, лінгвопрагматичного й аксіологічного. Вона демонструє, що вибір аргументативних засобів у суді завжди залежить від комунікативного завдання мовця, визначеного його статусом.

Висновки до Розділу 2

У результаті було систематизовано корпус ілюстративних матеріалів дослідження, який охоплює письмові й усні форми міжнародного судового дискурсу, зокрема рішення ЄСПЛ, Суду ЄС і Міжнародного суду ООН, а також їх україномовні переклади. Проведений огляд засвідчив нерівномірність і фрагментарність перекладацької практики.

Попри значну кількість рішень ЄСПЛ у справах проти України, їх повноцінні україномовні переклади мають несистемний характер, оскільки часто вони представлені у формі реферативних текстів. Водночас неофіційно перекладені на українську мову матеріали Суду ЄС залишаються кількісно й тематично обмеженими, однак мають значення в контексті євроінтеграційного розвитку української правової системи. Водночас джерельна база МС ООН відкриває можливість аналізу не лише письмового, а й усного судового дискурсу.

Сформований корпус джерел доволі репрезентативний для виявлення лексичних, граматичних і стилістичних особливостей франкомовного міжнародного судового дискурсу, а також для подальшого аналізу способів його відтворення українською мовою. Варто зауважити, що специфіка франкомовних судових текстів формується під впливом їхньої правової природи й інституційного статусу.

Рішення, ухвали й консультативні висновки ЄСПЛ мають спільні лексичні риси: поєднання загальної юридичної термінології, процесуальної

лексики, кліше, латинських і книжних юридичних форм, латинізмів, а також тематично зумовленої вузькоспеціалізованої лексики. Водночас на лексичному рівні рішення ЄСПЛ використовують ширший гуманітарно-правовий словник, тоді як рішення Суду ЄС демонструють вужчу, техніко-правову спеціалізацію.

Граматичні особливості франкомовного судового дискурсу ЄСПЛ і Суду ЄС виявляються у складному синтаксисі, переважанні пасивних і безособових конструкцій, активному використанні номіналізацій, модальних форм, умовних речень і дієприкметникових зворотів. Утім, якщо порівнювати з рішеннями Суду ЄС, на граматичному рівні обидва типи рішень використовують подібні засоби офіційного судового стилю, але їх функції дещо відрізняється.

Серед загальних стилістичних засобів, властивих для судових текстів, – логічність, аргументативність, стандартизованість, об'єктивний тон та інтертекстуальність. До інших ознак франкомовного судового дискурсу належать підвищена формальність, офіційність, соціальна дистанція, висока інформаційна насиченість і регламентованість. Проте кожен жанр має власні акценти залежно від його комунікативної мети, процесуальної функції та її ступеня нормативної обов'язковості.

Водночас франкомовна судова промова функціонує як різновид усного судового дискурсу, у межах якого мовлення адресанта підпорядковується чіткій композиційній організації, логіці доведення та комунікативній меті впливу на рішення суду.

РОЗДІЛ 3. СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ФРАНКОМОВНОГО СУДОВОГО ДИСКУРСУ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Після визначення основних особливостей письмового й усного франкомовного судового дискурсу, варто встановити ключові шляхи його передачі українською мовою на основі корпусу досліджуваних ілюстративних джерел. Від вибору перекладацьких рішень залежать повнота й спосіб відтворення смислового змісту текстів оригіналу. З огляду на це, переклад судових текстів здебільшого можна вважати повним [40, с. 52], адже він має чітко передавати зміст оригіналу без пропусків і скорочень. Водночас існують випадки застосування анотаційного (відображення лише головної теми й призначення тексту оригіналу) й реферативного (скорочений варіант перекладу з неповною передачею змісту оригіналу) типів перекладу [13, с. 18–20].

3.1. Лексико-семантичні засоби перекладу франкомовних судових текстів міжнародних організацій

Відтворення лексичних особливостей франкомовного судового дискурсу українською мовою передбачає застосування низки лексико-семантичних і лексико-граматичних перекладацьких трансформацій, спрямованих на збереження юридичної точності. Аналіз способів перекладу дає змогу простежити, як зміст, форма й прагматичне навантаження судових текстів адаптуються до норм української правничої та перекладацької традиції.

У документах будь-якого жанру юридичного дискурсу загалом лексичні одиниці, як правило, відтворюються шляхом буквального, еквівалентного або семантичного перекладу [57, с. 91–96]. Так, варто виокремити найпоширеніші типи лексико-семантичних перекладацьких трансформацій відповідно до класифікації О. Чередниченка [71, с. 24], а також Г. Драненко й О. Стефурак [21, с. 251–256].

У проаналізованих **ухвалах і рішеннях ЄСПЛ** у справах проти України найбільше представлені **семантичні еквіваленти**, тобто функційні українські аналоги французьких юридичних і судових понять. Це зумовлено високим

рівнем стандартизованості судового дискурсу ЄСПЛ і наявністю усталених українських відповідників для вузькогалузевої термінології, зокрема в межах кримінально-процесуальних, податкових, фінансових, майнових і медичних питань. Такі відповідники забезпечують термінологічну сталість і узгоджують текст оригіналу з українською правовою традицією. Зокрема, стабільно відтворюються базові номінації, пов'язані зі статусом кожного учасника процесу, предметом заяви чи сталими мовними кліше:

« *le requérant* » – «заявник», « *Président* » – «Голова», « *greffe* » – «Секретаріат», « *greffier de section* » – «Секретар секції», « *requête* » – «заява», « *Rend l'arrêt que voici* » – «Постановляє таке рішення», « *plainte* » – «скарга», « *intéressé* » – «заявник / зацікавлена сторона», « *agent du Gouvernement* » – «Уповноважений Уряду», « *victime* » – «потерпілий», « *partie lésée* » – «потерпіла сторона», « *le cadre juridique* » – «нормативно-правова база», « *le droit interne* » – «національне законодавство», « *recevabilité* » – «прийнятність», « *voies de recours internes* » – «засоби юридичного захисту».

Часто вживаються еквівалентні лексичні одиниці в галузі кримінального права, а також ключових матеріально-правових і фінансово-економічних понять:

« *expert médico-légal* » – «судово-медичний експерт», « *l'implication éventuelle* » – «причетність», « *boutique de prêt sur gages* » – «ломбард», « *allégations* » – «твердження», « *les observations des parties* » – «зауваження сторін», « *l'agression* » – «напад», « *vol avec violence* » – «грабіж», « *coups-de-poing américains* » – «кастет», « *une contusion sous l'œil droit* » – «забійна рана правої підочної ділянки», « *certificat médical* » – «медична довідка», « *lésion corporelle légère* » – «легке тілесне ушкодження», « *traumatisme crânien* » – «черепно-мозкова травма», « *dépositions* » – «показання», « *préjudice physique et moral* » – «фізична та моральна шкода», « *peine d'emprisonnement* » – «позбавлення волі», « *procédure pénale* » – «кримінальне провадження», « *qualification pénale générale* » – «звичайна кримінально-правова кваліфікація», « *titre d'exécution* » – «виконавчий документ», « *en l'espèce* » – «у цій справі», «

éviction de l'appartement » – «виселення з квартири», « *pension de retraite* » – «пенсія за віком», « *dette publique* » – «державний борг», « *présomption d'innocence* » – «презупнція невинуватості», « *opinion dissidente* » – «окрема думка», « *acte introductif d'instance* » – «позовна заява» або «цивільний позов», « *frais d'enregistrement* » – «судовий збір».

Варто відзначити, що спільна риса для всіх розглянутих судових документів – відсутність еквівалентного або описового перекладу латинізмів. Їх у текстах перекладу відтворюють без змін: « *juge ad hoc* » – «суддя *ad hoc*», « *voir, mutatis mutandis, Serdyuk c. Ukraine* » – «див., *mutatis mutandis*, рішення у справі “Сердюк проти України”».

Водночас показовими для перекладацького аналізу є випадки лексико-семантичних трансформацій, особливо **модуляції**, оскільки вони демонструють не буквальне відтворення французької одиниці, а зміну способу концептуалізації правового або фактичного змісту відповідно до норм українського юридичного стилю. Так, формула «*À l'origine de l'affaire se trouve une requête* » у різних текстах передається як «Справа ґрунтується на заяві», «Справу порушено (...) за заявою», «Справа порушена за заявою» або «Справу було розпочато за заявою». У французькому тексті акцент зроблено на походженні справи, тоді як український переклад зміщує фокус на процесуальну дію – порушення або початок справи за заявою.

Подібна модуляція простежується у фрагментах « *a saisi la Cour* » – «подав до Суду», « *emportent violation de l'article (...)* » – «становило порушення статті (...)», « *s'analyse en une ingérence* » – «становить втручання», « *ont manqué à l'obligation* » – «не виконали своє зобов'язання», « *atteinte portée au droit* » – «втручання у право». Інші приклади модуляцій: « *l'État défendeur* » – «держава-відповідач», « *infraction motivée par la haine* » – «злочин, скоєний на ґрунті ненависті», « *mettre au jour le mobile homophobe allégué* » – «викрити стверджуваний гомофобний мотив», « *retouches de forme* » – «редакційні виправлення», « *dit militer pour les droits* » – «ідентифікує себе як активіст», « *clôture de la procédure* » – «закриття провадження», « *leur auraient ensuite*

donné des coups de poing et des coups de pied » – «побили їх руками та ногами», «*infraction motivée par la haine* » – «злочин, скоєний на ґрунті ненависті», «*Questions législatives* » – «Проблеми законодавчого характеру», «*fond* » – «суть», «*thèses des parties* » – «доводи сторін», «*cadres supérieurs* » – «лідери», «*champ d'application* » – «сфера дії», «*l'exception de non-épuisement des voies de recours internes* » – «заперечення щодо невичерпання засобів юридичного захисту», «*jugement motivé* » – «обґрунтоване рішення», «*dédommager l'État* » – «виплатити компенсацію» або «надати державі компенсацію», «*autorités internes* » – «державні органи» або «національні органи».

До того ж модуляція присутня в таких сталих формулах: «*Autorités restées en défaut* » – «Органи державної влади не відреагували», «*Ne lie pas la Cour* » – «Не є обов'язковим для Суду», «*Après en avoir délibéré en chambre du conseil* » – «Після обговорення за зачиненими дверима», «*Dit qu'il y a eu violation de l'article 3 sous son volet procédural* » – «Постановляє, що було порушено процесуальний аспект статті», «*Rejette le surplus de la demande de satisfaction équitable* » – «Відхиляє решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції». Такі трансформації доцільні, оскільки французькі конструкції часто є абстрактнішими або менш прямо пов'язаними з українською процесуальною термінологією, у той час як переклад має передати їхню конкретну юридичну функцію.

Окремо слід виділити категорію менш численних лексико-семантичних трансформацій, при здійсненні яких нерідко припускають помилок. Серед них – **запозичення** іншомовних слів, важливі для загального тлумачення документу. Такі одиниці зазвичай трапляються у текстах перекладу рішень або ухвал у справах ЄСПЛ проти іноземних держав і позначають локальні реалії або терміни.

Наприклад, у перекладі справи «*Sašo Gorgiev* проти “колишньої югославської республіки Македонії” » [іл. 58] подано македонське слово «*ревизија*» на позначення касаційної скарги. У справі «*Ґуццарді* проти Італії» [іл. 47] наведено італійські слова «*avvocato dello Stato* », «*procuratore della*

Repubblica », « *questore* », « *cosca* », що означають «державний адвокат», «державний прокурор», «начальник поліції», «банда» відповідно. Для деяких іншомовних слів на зразок « *coimputato* » подають описове пояснення – «засуджений разом з особою по одній і тій самій справі».

Крім того, часто вживаються запозичення з англійської мови, які перекладають шляхом транскодування і означають назви посад або національних законодавчих документів, наприклад: « *solicitor* » – *соліситор*», « *Attorney-General* » – «генеральний атторней», « *Police and Criminal Evidence Act 1984* » – «Закон про поліцію та докази у кримінальних справах 1984 року». Їх використання пояснюється тим, що іноді тексти деяких справ – особливо справ проти Великої Британії – укладаються лише в англomовному примірнику. Відповідно, після їх перекладу на французьку мову зберігаються англіцизми, що явно не сприяє кращому сприйняттю та розумінню. Хоча час від часу надаються франкомовні відповідники: « *Chief Constable (directeur de police)* » – «головний констебль».

Калькування використовують при буквальному перекладі нескладних загальновідомих словосполук, поширених у різних мовах. Наприклад: « *entreprise d'Etat* » – «державне підприємство», « *passage souterrain* » – «підземний перехід», « *paiements mensuels* » – «щомісячних платежів», « *principe du délai raisonnable* » – «принцип “розумного строку”», « *Haute Partie contractante* » – «Висока Договірна Сторона», « *Secteur droit* » – «Правий сектор». Також калькуванням передають назви міжнародних документів чи нормативних актів: « *Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales* » – «Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод».

Інша трансформація, близька до калькування, – це **дослівний переклад**. У цьому сенсі можна навести такі приклади: « *réserviste de la police* » – «резервіст поліції», « *obligations positives* » – «позитивні зобов'язання», « *enquête appropriée* » – «належне розслідування», « *enquêteur de police* » – «слідчий поліції», « *les principes généraux pertinents* » – «відповідні загальні принципи».

Наступна група перекладацьких трансформацій представлена меншою кількістю прикладів. Вона включає два типи **транскодування**: транскрипцію та транслітерацію. **Транскрипцію** використовують для передачі іншомовної лексики, яка не має прямих відповідників в українській юридичній мові: « *discrimination* » – «дискримінація», « *orientation sexuelle* » – «сексуальна орієнтація», « *qualification* » – «кваліфікація», « *satisfaction* » – «самисфакція», « *procédure* » – «процедура». **Транслітерація** також вживається для відтворення безеквівалентної лексики, а саме географічних назв, абrevіатур, імен і прізвищ учасників процесу: « *place Druzhby Narodiv* » – «площа Дружби Народів», « *personnes LGBTI* » – «ЛГБТІ особи», « *M. Mykola Mykolayovych Iskra* » – «пан Микола Миколайович Іскра», « *M. Peter Michael Lingens* » – «пан Петер Міхаель Лінгенс», « *Jytomyr* » – «Житомир».

Важливою лексико-семантичною трансформацією є **конкретизація**, за допомогою якої ширші або інституційно нейтральні французькі номінації замінюються точнішими українськими відповідниками. Наприклад, « *droit pénal interne* » перекладено як «національне кримінальне законодавство», « *forces de l'ordre* » – як «працівники правоохоронних органів», « *recours constitutionnel* » – як «конституційна скарга», а « *les droits des personnes homosexuelles* » – як «права геїв». Часто трапляється конкретизація слова «тексти» у словосполучі « *les textes internationaux* », яку відтворено фразою «міжнародні документи». Крім того, у справах проти України « *Le code pénal de 2001* » уточнено як «Кримінальний кодекс України 2001 року», тоді як « *Parlement* » і « *parlement de l'Ukraine* » адаптовано як «Верховна Рада України», « *parquet du district Obolonskyu* » – як «прокуратура Оболонського району міста Києва». Доцільність конкретизації, зокрема доместикації, полягає в тому, що український переклад має на меті співвіднести певне франкомовне поняття з реальною адміністративною, судовою або правоохоронною системою України. Завдяки цьому переклад стає точнішим і зрозумілішим для українського адресата.

Натомість **генералізація** при перекладі рішень і ухвал ЄСПЛ використовується значно рідше: « *défenseurs et défenseuses des droits humains* » – «правозахисники», « *maladies professionnelles* » – «ушкодження здоров'я», « *la Gestapo* » – «нацисти». Це виправдано уникненням надмірного узагальнення, оскільки воно може призвести до втрати процесуальної, правової або фактичної конкретики, необхідної для правильного розуміння позиції Суду.

Окреме значення має **адаптація**, яка використовується у випадках, коли французька правова або інституційна формула потребує пристосування до конкретної локальної чи національної юридичної традиції. Наприклад, « *inspecteur de police de quartier* » – «дільничий інспектор», « *l'huissier* » – «державний виконавець», « *tribunal correctionnel de Skopje* » – «Скоп'євський суд першої інстанції», « *à la revende dans la rue* » – «за ціною на «чорному» ринку», « *registre public des entités juridiques* » – «Державний реєстр юридичних осіб», « *caisse de retraite* » – «орган, що відповідає за виплату пенсії». У текстах перекладу адаптація трапляється доволі часто, що виправдано потребою зберегти юридичний ефект вихідної одиниці.

Окрім лексико-семантичних, слід виділити кілька типів найпоширеніших лексико-граматичних трансформацій. Так, помітне широке вживання **ампліфікації**, тобто розширення тексту за допомогою додаткових слів, які уточнюють зміст і роблять його зрозумілішим для українського читача. На практиці при перекладі вона часто пов'язана з іншими, зокрема з додаванням і модуляцією.

Наприклад, формула « *siégeant en une chambre composée de* » послідовно передається як «засідаючи палатою, до складу якої увійшли». Подібно до цього, « *Statuant en équité* » перекладено як «Ухвалюючи рішення на засадах справедливості», « *à convertir dans la monnaie de l'État défendeur* » – «ця сума має бути конвертована в національну валюту держави-відповідача», « *marge d'appréciation* » – «широка свобода дій в оцінці», « *cadre législatif et administratif* » – «система правового та адміністративного регулювання», « *instances supérieures* » – «вищі судові інстанції», « *une prévention efficace* » – «здійснення

ефективних запобіжних заходів», « *iniquité des procédures* » – «несправедливість судового провадження». Ампліфікація роз'яснює зміст оригіналу без його зміни, усуваючи можливу неоднозначність.

Трансформації такого типу мають особливе значення у фрагментах, де французький текст містить компактні юридичні або фактичні номінації, які в українській мові потребують розгорнутого пояснення.

Наприклад, « *modifièrent leurs demandes* » – «змінити свої позовні вимоги», « *demande de succession à la procédure* » – «заява про заміну стягувача його правонаступником у провадженні», « *saisine du tribunal de première instance* » – «звернення про прийняття справи до розгляду судом першої інстанції», « *assignèrent leur ancien employeur* » – «звернулись до суду із позовом до свого колишнього роботодавця», « *personnel pénitentiaire* » – «працівники установи виконання покарань», « *Le juge conclut à la recevabilité* » – «Суддя постановив рішення про прийнятність», « *détournement de fonds de grande ampleur* » – «розкрадання в особливо великих розмірах», « *abus d'autorité* » – «зловживання службовим становищем», « *expertise comptable* » – «висновок експертів з бухгалтерського обліку», « *délai de prescription* » – «строк притягнення до кримінальної відповідальності» або «строк давності», « *plainte pénale* » – «заява про вчинення кримінального правопорушення», « *fraude fiscale aggravée* » – «податкове шахрайство при обтяжуючих обставинах», « *rapport raisonnable de proportionnalité* » – «розумне співвідношення між засобами, що застосовуються, та метою, що переслідується». У всіх цих випадках додаткові слова збільшують обсяг перекладу, але водночас конкретизують правову дію, суб'єкт, об'єкт або наслідок.

Зрештою, ампліфікація також присутня у відтворенні назв статей і пунктів. Наприклад, у перекладі фрагмента « *Art 2 P4* » використано розгорнуту форму «Ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції», а «*Art 6 § 1 (civil)*» передано як «П. 1 ст. 6 (цивільний аспект)».

Суміжна лексико-граматична трансформація – **додавання** – також широко представлена в текстах перекладів рішень й ухвал ЄСПЛ. Її вживають

зазвичай для передачі сталих конструкцій (« *Vi* » – «З огляду на», « *Cet arrêt est devenu définitif* » – «Це рішення набуло статусу остаточного»), а також специфічних юридичних і процесуальних понять (« *traitements inhumains ou dégradants* » – «нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження», « *circonstance aggravante* » – «обставина, яка обтяжує покарання», « *crimes de haine* » – «злочини на ґрунті ненависті», « *coups et blessures légères* » – «умисне нанесення легких тілесних ушкоджень»). На додачу до цього додавання виконує пояснювальну або уточнювальну функцію при відтворенні юридичних термінів (« *cette obligation* » – «позитивне зобов'язання»), назв документів (« *Règlement* » – «Регламент Суду», « *déclaration manuscrite* » – «написана від руки заява») і посад (« *avocate à Kiev* » – «юрист, яка практикує у м. Київ», « *chancelier sortant* » – «канцлер, строк повноважень якого спливав»).

Порівняно з частотою використання додавання, менш численну групу лексико-граматичних трансформацій становлять випадки **опущення** або вилучення певних слів чи словосполучень, вжитих у тексті оригіналу.

Наприклад, при перекладі фрази « *le manquement allégué de l'État à son obligation de mener une enquête effective* », відтвореної як «стверджуване непроведення державою ефективного розслідування», опущено слово «зобов'язання». Часто складнопідрядні конструкції спрощуються до словосполучень або простих речень, наприклад: фразу « *des agressions dont l'intéressé dit avoir été victime* », що означає «напади, жертвою яких, за словами самого потерпілого, він став», скорочено до «напади на заявника», « *selon les dernières informations dont dispose la Cour* » («згідно з останньою інформацією, якою володіє Суд») – до «згідно з останньою наявною інформацією» « *Il avance que son avocate avait indiqué* » (Він стверджує, що його адвокатка зазначила) – «Вона підкреслила».

Цей перекладацький прийом дозволяє уникнути надмірної деталізації чи надлишку інформації, що не має важливого смислового навантаження і суттєво не впливає на розуміння суті справи.

Для порівняння, далі варто проаналізувати специфіку перекладу **рішень Суду ЄС**. Оскільки відповідачем в усіх п'яти досліджуваних справах виступає Відомство з інтелектуальної власності Європейського Союзу, у лексико-семантичному аспекті в текстах домінує вузькоспеціалізована лексика, відтворена шляхом добору **семантичних еквівалентів**. Така лексика здебільшого пов'язана з правами інтелектуальної власності, особливо в контексті реєстрації торговельних марок і дизайнів ЄС. Найчастіше стабільно передаються такі одиниці, як « *arrêt du tribunal* » – «рішення суду загальної юрисдикції», « *partie requérante* » – «заявник», « *marque de l'Union européenne* » – «торговельна марка ЄС», « *demande d'enregistrement* » – «заявка на реєстрацію», « *motifs absolus de refus* » – «абсолютні підстави для відмови», « *caractère distinctif* » – «розрізняльна здатність», « *caractère descriptif* » – «описовий характер» або «описовість», « *force probante* » – «доказова сила».

До того ж еквіваленти використовують для відтворення формульних кліше: « *Antécédents du litige* » – «Передумови виникнення спору», « *Conclusions des parties* » – «Бажані форми порядку», « *En droit* » – «Законодавство», « *Par ces motifs* » – «На цих підставах». Цікаво, що при перекладі назви установи ЄС з питань інтелектуальної власності використали не транслітерацію як «Офіс», а підібрали функційний аналог до слова « *Office* » – «Відомство».

Запозичення вжито лише у тексті перекладу справи «Alpirsbacher Klosterbräu Glauner GmbH & Co. KG проти EUIPO» [іл. 63], однак в дужках подано примітку з українськими еквівалентами наведених понять: « *«kloster» et «stoff»* » – ««*kloster*» (монастир) і «*stoff*» (тканина, сленг – алкоголь)».

Водночас **калькування** і **дослівний переклад** дають змогу зберегти понятійну структуру права ЄС: « *ordre public* » – «громадський порядок», « *droit matériel applicable* » – «застосовуване матеріальне право», « *fonction essentielle de la marque* » – «основна функція торговельної марки», « *origine commerciale* » – «комерційне походження», « *élément verbal dominant* » – «домінуючий словесний елемент», « *présomption de validité* » – «презумпція дієвості».

Найцікавішою для наукового аналізу є інша лексико-семантична трансформація – **модуляція**, адже вона змінює спосіб вираження юридичного змісту. Наприклад, залежно від контексту змінюється переклад слова « *la marque* », яке загалом означає торговельну марку, однак час від часу передається як «позначення»: « *Marque de nature à tromper le public* » – «Позначення є таким, що може ввести в оману громадськість», « *la marque contestée était utilisée de manière trompeuse* » – «оспорюване позначення використовувалося таким чином, що вводить в оману». Інші приклади модуляції: « *cause de déchéance* » – «підстава для анулювання», « *décision attaquée* » – «оскаржуване рішення».

Серед лексико-граматичних перетворень **ампліфікація** виявляється у фрагментах, як-от: « *sixième chambre élargie* » – «Шоста палата, розширений склад», « *causes de nullité absolue* » – «абсолютні підстави для визнання недійсності», « *jurisprudence constante* » – «усталена судова практика», « *programmes d'incitation* » – «схеми стимулювання купівлі та продажу», « *signe allusif et évocateur* » – «алюзивне і таке, що викликає асоціації, позначення», « *intervenant devant le Tribunal* » – «третья сторона, що заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору у Суді Загальної Юрисдикції», « *risque suffisamment grave de tromperie* » – «достатньо серйозний ризик того, що споживач буде обманутий».

Щодо **додавання**, ця трансформація також стабільно присутня в перекладі назв установ і структурних елементів рішень ЄС, а також специфічних виразів, що стосуються суті справ: « *Procédure de nullité* » – «Провадження у справах про недійсність», « *Sur le fond* » – Суть клопотання, « *division d'annulation* » – «Відділ з питань скасування рішень», « *boissons à base de café et/ou d'expresso* » – «напої, виготовлені на основі кави та/або еспресо». Такі трансформації доцільні, оскільки французький текст часто використовує компактні номінативні або прикметникові формули, тоді як український юридичний стиль потребує більш розгорнутого дієслівного або пояснювального вираження.

Отже, порівняно з рішеннями ЄСПЛ, рішення Суду ЄС мають значно вищу концентрацію технічної, інституційної та нормативної термінології. У рішеннях ЄСПЛ, навпаки, центральними є лексеми прав людини й конвенційного контролю. Тому для перекладів рішень Суду ЄС характернішими є *модуляція й ампліфікація*, а також добір *термінологічних семантичних еквівалентів*, тоді як при відтворенні рішень ЄСПЛ частіше застосовують *транскодування, конкретизацію й адаптацію*, хоча *модуляція й ампліфікація* також помітно впливають на передачу оригіналу.

Рис. 3.1. Структура лексико-семантичних і лексико-граматичних трансформацій при перекладі рішень у справах проти України

Таким чином, варто підсумувати кількісні показники, схематично представлені на рис. 3.1 і 3.2.

Аналіз лексико-семантичних і лексико-граматичних трансформацій у перекладах рішень і ухвал ЄСПЛ демонструє відсутність будь-яких типів метафоризації, синонімічного заміщення й антонімічного перекладу, що цілком пояснюється належністю проаналізованих судових документів до офіційно-ділового стилю.

Рис. 3.2. Структура лексико-семантичних і лексико-граматичних трансформацій при перекладі рішень у справах проти іноземних держав

Натомість було виявлено явне домінування категорії *семантичних еквівалентів* при перекладі юридичної термінології та кліше, що становила 38,7% прикладів серед рішень і ухвал у справах ЄСПЛ проти України і 40,8% – у справах ЄСПЛ проти інших держав. Інші трансформації, котрі вживаються часто, включають *модуляцію*, *калькування* та *конкретизацію*. Найменше представлені у текстах перекладу *запозичення*, а також *генералізація* і *транскрипція*. Випадки *транслітерації* переважають у справах проти України, що пов'язане з потребою відтворення українських власних назв, зокрема антропонімів, топонімів, назв державних органів, установ, населених пунктів, посад і процесуальних документів, які мають бути максимально точно передані у франкомовному юридичному дискурсі без втрати їхньої ідентифікаційної функції.

Крім того, варто відзначити установи, відповідальні за здійснення як офіційного, так і неофіційного перекладу рішень і ухвал ЄСПЛ у справах проти іноземних держав. Корпус досліджуваних документів складають тексти перекладу семи різних установ, що охоплюють державний і приватний сектори, а також неурядові громадські організації.

До їхнього переліку входять:

- адвокатське бюро «Дроздов та партнери»;
- Рада Європи в межах Плану дій Ради Європи для України на 2018–2021 роки;
- Проєкт «Гарантування дотримання прав людини при здійсненні правосуддя» Координатора проєктів ОБСЄ в Україні за підтримки Міністерства закордонних справ Канади та адвокатського об'єднання «Назар Кульчицький і Партнери»;
- WTS Consulting LLC;
- Українська Гельсінська спілка з прав людини;
- Цільовий фонд «Права людини» Ради Європи;
- видання «Вибрані справи Європейського суду з прав людини. Випуск 1» за підтримки Міністерства юстиції України.

Отже, найбільшу кількість лексичних трансформацій зафіксовано у перекладах Цільового фонду «Права людини» Ради Європи – 161 випадок (рис. 3.3), що свідчить про найактивніше опрацювання термінологічного, семантичного й контекстуального рівнів тексту.

Рис. 3.3. Розподіл кількості лексико-семантичних і лексико-граматичних трансформацій за установами

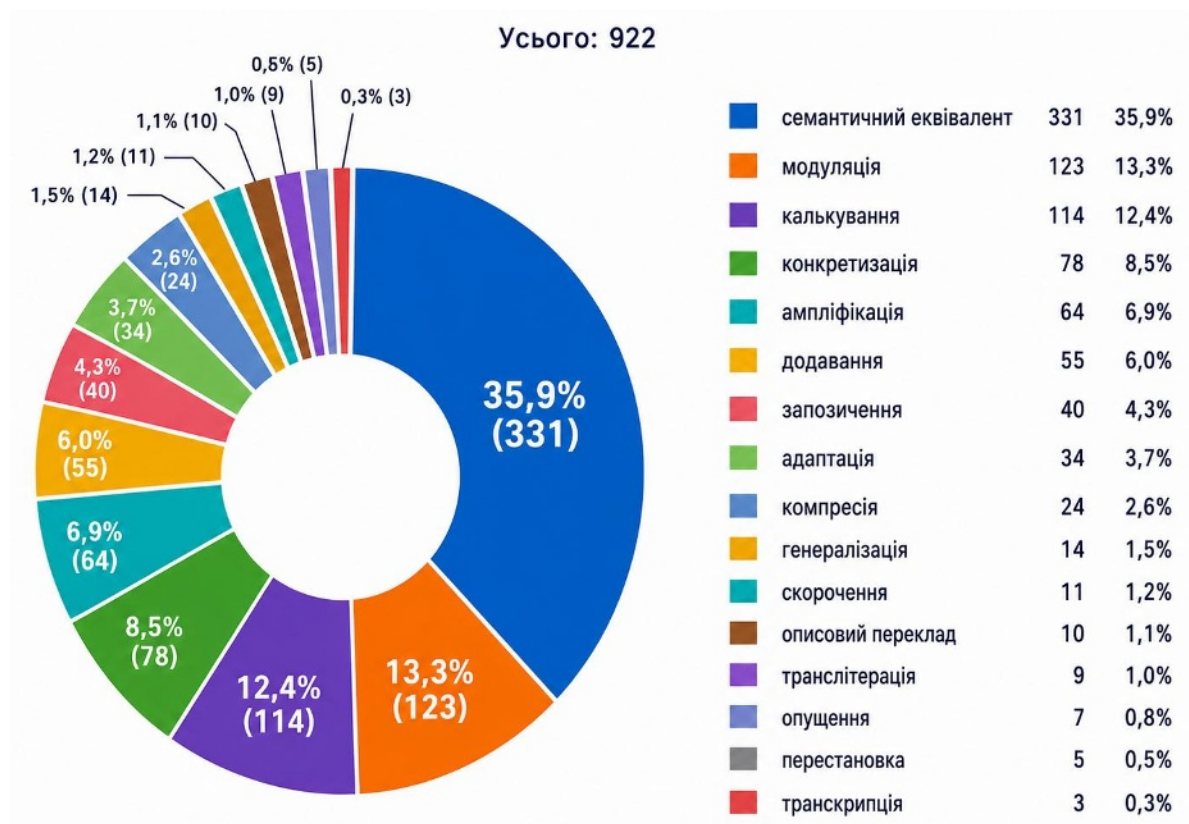

Рис. 3.4. Структура лексико-семантичних і лексико-граматичних трансформацій при перекладі рішень Суду ЄС

Порівняння статистичних даних щодо кількості найбільш уживаних перекладацьких прийомів у рішеннях Суду ЄС підтвердило, що вищезазначені тенденції актуальні для всього франкомовного європейського судового дискурсу в цілому. Однак незначні відмінності все ж простежуються, що видно з рис. 3.4. Зокрема, в текстах перекладу рішень Суду ЄС більше використовують *генералізацію*, ніж в документах ЄСПЛ, водночас уникаючи частого *транскодування*.

3.2. Граматичні засоби перекладу франкомовних судових текстів міжнародних організацій

Варто розглянути поширені граматичні трансформації, які використовуються при перекладі **рішень і ухвал ЄСПЛ**. У граматичному аспекті найчастіше простежується *транспозиція* рідних типів. Частота її вживання зумовлена тим, що французький судовий дискурс активно використовує пасивні, дієприкметникові, інфінітивні, безособові та підрядні

конструкції, які в українському перекладі часто потребують перебудови, а отже й зміни частин мови. При перекладі документів ЄСПЛ можна виділити кілька типів транспозиції:

1) заміна пасивної конструкції активною:

« *il a été représenté par (...)* » – «*його представляв (...)*»;

son ami M. I.K. et lui furent agressés dans la rue par un groupe de quatre personnes – на нього та його друга, пана I.K., напала група з чотирьох осіб;

« *le requérant aurait été blessé au visage* » – «заявник отримав забій на обличчі»;

« *son ami M. Y. et lui-même furent harcelé* » – «він і його друг, пан Я., зазнали переслідування»;

2) заміна іменника на дієслово і навпаки:

« *la nécessité de remplacement du défendeur initial* » – «необхідністю заміни початкового відповідача»;

« *retrouver et poursuivre les responsables* » – «виявлення та притягнення до відповідальності винних осіб»;

« *n'avait pas qualité pour l'introduire* » – як «відсутність (...) повноважень вести справу»;

3) заміна множини на однину та навпаки:

« *dossier de l'affaire* » – «матеріали справи»;

« *aucun indice d'iniquité* » – «жодних ознак порушення»;

4) зміна роду:

« *avocate à Kiev* » – «юрист, яка практикує у м. Київ»; у цьому контексті варто зазначити, що для офіційних текстів ЄСПЛ в українському перекладі невластиве вживання будь-яких фемінітивів;

5) ускладнення речення з Participle-конструкцією або дієприкметником (Gérondif) шляхом додавання підрядної частини з повною граматичною основою:

(...) *adopté à cette dernière date* – (...) що було прийняте того ж дня;

Les audiences fixées (...) furent reportées à cause de la non-comparution – Судові засідання, які були призначені (...), були відкладені через неявку;

Les audiences prévues (...) eurent lieu – Судові засідання, що були призначені (...), відбулися;

l'entreprise n'ayant pas de personnalité juridique distincte – підприємство не було юридичною особою;

« un groupe dirigé par (...) » – «група, яку очолював (...)»;

« n'étaient pas compétents » – «не мали повноважень»;

б) ускладнення речення з інфінітивною конструкцією шляхом додавання підрядної частини:

Le premier requérant soutient avoir reçu (...) – Перший заявник стверджував, що отримав (...).

У цих випадках французькі дієприкметникові або пасивні структури розгортаються в українські підрядні чи активні конструкції, що робить текст природнішим і зрозумілішим. До того ж такі трансформації свідчать про тяжіння українського судового стилю до чіткішого відтворення суб'єктно-предикативних зв'язків.

Як було зазначено вище, одним з підвидів синтаксичної транспозиції виступає **номіналізація**, яка часто поєднується із синтаксичною компресією. Ця категорія є найчисленнішою серед усіх наведених і полягає в тому, що французькі підрядні, інфінітивні або дієслівні конструкції передаються в українському перекладі іменниковими структурами. Наприклад, « *de ne pas avoir demandé (...) à ce que T. soit expulsé* » перекладено як «що він не подав (...) заяву про виселення Ч.», « *au motif qu'il n'avait pas remboursé des dettes* » – як «у зв'язку з непогашенням ним заборгованості».

Інші приклади простої транспозиції: « *après en avoir délibéré* » – «після обговорення», « *à la suite d'une demande (...) de fixer la date de l'audience* » – «у зв'язку зі скаргою (...) щодо призначення до розгляду», « *la question de savoir si l'agression devait être qualifiée également* » – «питання про додаткову кваліфікацію напад», « *rien n'indique qu'une suite ait été donnée à cette plainte* »

– «ніщо не свідчить про вжиття будь-яких подальших заходів у зв'язку з цією скаргою», « *a également rallongé la procédure* » – «також спричинило продовження судового провадження», « *ce qui a retardé l'examen* » – «що призвело до затримки розгляду», « *plaida coupable de s'être sciemment rendu complice* » – «визнав себе винним у свідомій співучасті». Тенденція до збільшення номінативних елементів у текстах перекладу пояснюється тим, що вони властиві для сучасної української мови, адже додають ефекту узагальненості й абстрактності, особливо в науковому й офіційно-діловому стилях. Тож номіналізацію загалом можна зараховувати до ознак українського судового дискурсу.

З транспозицією тісно пов'язане вживання іншої граматичної трансформації – **конверсії**. Вона передбачає зміну синтаксичної ролі певної сполуки в реченні та, як правило, супроводжує зміну частин мови під час простої чи синтаксичної транспозиції. Так, підмет може ставати додатком або обставиною, присудок – іменниковою конструкцією, пасивна дія – безособовою формою, а підрядне речення – номіналізованим словосполученням. Це дає змогу зробити український текст більш прийнятним для судового стилю.

Зазначене явище спостерігаємо при передачі назв підпунктів у структурі рішення на таких прикладах: « *Ineffectivité des enquêtes menées* » – «Неефективне розслідування», « *Sur la recevabilité* » – «Прийнятність», « *Sur la violation alléguée de l'article 3 de la convention* » – «Стверджуване порушення статті 3 конвенції».

У фрагменті « *l'installation (...) avait été autorisée* » – «було дано дозвіл на встановлення» відбувається перехід від французької пасивної дієслівної конструкції до української безособової конструкції з іменниковим компонентом. Французький підмет « *l'installation* » є граматичним центром речення, тоді як в українському перекладі він втрачає роль підмета й переходить у залежний компонент іменникової групи «на встановлення». Дія « *avait été autorisée* » передається не дієсловом «було дозволено», а конструкцією

«було дано дозвіл», тобто присудок перетворюється на дієслівно-іменникову юридичну формулу.

Аналогічно у фрагменті « *Il apparaît que l'enquête est toujours en cours* » – «Як вбачається, розслідування досі триває» французька безособова головна частина « *Il apparaît que* » змінює синтаксичну роль і перетворюється на вставну конструкцію «Як вбачається». Вона вже не є граматичною основою речення, а виконує функцію модального маркера джерела інформації. Підрядна частина « *que l'enquête est toujours en cours* » в українському перекладі стає основним реченням: «розслідування досі триває».

У фрагменті « *I.K. se serait fait voler son téléphone et sa tablette* » – «в I.K. вкрали телефон і планшет» французький граматичний підмет « *I.K.* » у перекладі втрачає роль підмета й переходить в додаток «в I.K.». Натомість українське речення є односкладним неозначено-особовим, на що вказує присудок «вкрали».

Крім того, конверсія присутня і при відтворенні базових судових формул: « *il était loisible au requérant de demander* » – «право заявника вимагати», « *Ne lie pas la Cour* » – «Не є обов'язковим для Суду», « *Il affirma qu'il avait réussi à fuir* » – «Заявнику вдалося втекти», « *des inspecteurs de police informèrent l'enquêteur qu'ils avaient exécuté ses instructions* » – «працівники поліції доповіли слідчому, що за дорученням слідчого (...) було проведено перевірки», « *cette demande ne figure pas dans le dossier de l'affaire* » – «в матеріалах справи жодних вказівок на подання цього клопотання не було», « *il s'agit du dernier acte à avoir été consigné* » – «це була остання дія, задокументована у справі», « *Fait en français, puis communiqué par écrit le (...), en application de l'article (...) du règlement* » – «Учинено французькою мовою та повідомлено письмово (...) відповідно до пунктів (...) Правила (...) Регламенту Суду».

Слід також наголосити, що трансформації застосовуються не до кожного випадку відтворення граматичних особливостей тексту оригіналу. Зокрема, нерідко можна виявити повну **граматичну відповідність**, яка переважає в стандартних пасивних, процесуальних або нормативних формулах. При цьому в

українській мові є природні відповідники для них, наприклад: « *son droit (...) ont été violés* » – «його права (...) були порушені», « *des fonds publics avaient été alloués* » – «державні кошти були виділені», « *les fonds avaient été détournés* » – «гроші (...) були розкрадені», « *ne peuvent être utilisées* » – «не можуть бути використані».

Подібні до цього випадки, коли « *La requête a été communiquée au Gouvernement* » передано як « про заяву було повідомлено Уряд », « *vu la requête déposée au greffe* » – «беручи до уваги заяву, подану до Секретаріату Суду», « *Nul ne peut être privé de sa propriété* » – « Ніхто не може бути позбавлений своєї власності », « *En contrôlant le respect de cette exigence* » – «Здійснюючи контроль за дотриманням цієї вимоги». Така відповідність пояснюється тим, що французький і український юридичні тексти мають низку близьких за функцією формул, які можуть бути передані без суттєвої синтаксичної перебудови.

Особливої уваги потребує відтворення французького Subjonctif, який в українській мові не має прямого морфологічного відповідника. Саме тому його значення найчастіше передається через **номіналізацію, синтаксичну перебудову речення з уведенням нової підрядної частини, компресію** або контекстуальне відтворення залежності дії.

Наприклад, « *l'article 1 (...) exige (...) qu'une ingérence (...) soit légale* » перекладено як «*стаття 1 (...) вимагає (...), щоб втручання (...) було передбачено законом*», « *À supposer même que la loi (...) conduise* » – як «*Навіть припустивши, що застосування (...) Закону матиме наслідком*», « *ne peut avoir lieu sans que les juges (...) ne soient mutés* » – як «не може відбуватися без переведення суддів», « *pour que l'article 6 § 1 trouve à s'appliquer* » – як «*щоб пункт 1 статті 6 Конвенції був застосовним*», « *aux fins d'obtenir que le requérant fût frappé d'une interdiction* » – як «*про винесення ухвали про встановлення тимчасового обмеження заявника*».

Інші приклади перекладу таких конструкцій шляхом номіналізації: « *sa cause soit entendue* » – «розгляд його справи», « *avant qu'il eût été libéré par la*

famille » – «до її звільнення сім'єю заявниці», « *afin qu'il procédât à d'autres investigations* » – «для проведення додаткової перевірки», « *Cela suffit pour que la Cour conclue* » – «Цього достатньо для висновку Суду», « *jusqu'à ce que celui-ci soit retrouvé* » – «до встановлення місця його перебування», « *jusqu'à ce que celui-ci se fût acquitté des obligations* » – «до виконання зобов'язань». У цих прикладах функція Subjonctif – залежність, мета, вимога, допустовість або юридична необхідність – передається засобами українського синтаксису.

Подібним чином у перекладі нейтралізуються або контекстуально передаються форми Conditionnel. У французькому судовому дискурсі вони часто виконують функцію обережного, гіпотетичного або перспективного викладу, тоді як український переклад передає ці відтінки через модальні слова, контекст, синтаксичну перебудову або іменникові конструкції. Наприклад, « *cette situation pourrait être qualifiée* » передано як «така ситуація може бути кваліфікована», « *la Cour ne saurait spéculer* » – як «Суд не може припускати», « *celle-ci n'interviendrait pas nécessairement avant l'année 2010* » – як «таке виконання не обов'язково матиме місце до 2010 року», « *la Cour seraient examinés en même temps la recevabilité et le bien-fondé* » – як «Суд вирішив розглядати питання щодо прийнятності та суті заяви одночасно».

Не менш вагомою є трансформація **перестановки**, яка застосовується під час перекладу як словосполучень, так і поширених речень. Зазвичай вона пов'язана насамперед із перебудовою тема-рематичних відношень, тобто зі зміною порядку подання вже відомої інформації та нових, комунікативно важливих відомостей у реченні.

У французькому судовому дискурсі часто використовується складна синтаксична структура, де ключовий зміст може бути розміщений усередині або наприкінці конструкції, зокрема після відносного займенника *dont*. В українському перекладі така структура нерідко перебудовується відповідно до природного українського порядку слів: спочатку подається основна дія або результат дії, а потім уточнюється суб'єкт, об'єкт чи інші обставини. Це дає змогу зробити висловлювання більш логічним, компактним і зрозумілим для

українського реципієнта. У якості підтвердження цієї тези варто навести такі приклади:

« *porter la requête à la connaissance du gouvernement ukrainien* » – «повідомити Уряд України про заяву»;

« *dont deux ressortissants (...) ont saisi la Cour* » – «поданою (...) до Суду (...) двома громадянами (...)»;

« *dont M. Peter Michael Lingens (...) avait saisi la Commission* » – «поданою до Комісії (...) паном Петером Міхаелем Лінгенсом»;

« *dont il fut l'unité structurelle* » – «структурним підрозділом якого є підприємство»;

« *N., son cousin, se trouvait sur le même vol* » – «Тим самим рейсом прилетів і його двоюрідний брат N.»;

« *Les termes «immoral» et «dépourvu de dignité» correspondaient, d'après le requérant (...)* » – «За словами заявника, вислови «аморальний» і «позбавлений гідності (...)».

Перестановка застосовується і при відтворенні судових формул і кліше, а саме для позначення дати та місця проведення судового засідання, як-от:

« <i>Vu : la requête (no 18179/17) dirigée contre l'Ukraine et dont un ressortissant ukrainien, M. Nik Vitaliyovych Karter (« le requérant »), a saisi la Cour le 2 mars 2017 en vertu de l'article 34 de la Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales (« la Convention ») »</i> »	«З огляду на: заяву (№ 18179/17), яку 02 березня 2017 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянин України, пан Нік Віталійович Картер (далі – заявник)»
---	---

Насамкінець, з огляду на наявність довгих ускладнених речень у французькій мові велике значення має трансформація **парцеляцій**. Вона передбачає членування складних речень з кількома підрядними частинами та поділ їх на декілька простих речень. Наприклад:

« Le 27 mars 2003, le tribunal correctionnel de Skopje (« le tribunal ») condamna R.D. par contumace à une peine d'emprisonnement de deux ans, estimant que celui-ci s'était rendu coupable d'une « grave atteinte à la sécurité publique » (тешки дела против општата сигурност) »	«27 березня 2003 року Скоп'євський суд першої інстанції (далі – суд першої інстанції) заочно визнав R.D. винним у вчиненні «тяжких злочинів проти загальної безпеки (тешки дела против општата сигурност). Його було засуджено до двох років позбавлення волі»
« L'intéressé a subi des blessures potentiellement mortelles qui l'ont rendu invalide »	«Заявник зазнав тяжких травм, які загрожувати його життю. Це призвело до того, що він став інвалідом»
« Quant aux termes «immoral» et «dépourvu de dignité», le prévenu les avait employés à propos de l'attitude de M. Kreisky consistant à minimiser les atrocités nazies, à qualifier de «mafieuses» les activités de M. Wiesenthal et à insinuer que le second avait collaboré avec la Gestapo »	«Що ж до висловів «аморальний» і «позбавлений гідності», то наведені ним докази стосуються виключно звинувачень пана Візенґаля у співпраці з нацистами»
« Il y ajoutait qu'ils se trouvaient dans un passage souterrain lorsqu'il avait entendu quelqu'un se rapprocher d'eux par–derrière en courant et avait senti qu'on lui donnait un coup dans le dos, et qu'en se retournant, il avait reconnu les deux jeunes hommes avec lesquels il avait eu	«Коли вони були в підземному переході, заявник почув, як хтось підбіг ззаду, відчув удар по спині та, обернувшись, побачив двох молодих людей, з якими у нього виник конфлікт у супермаркеті. Потім заявника вдарили в живіт, і чоловіки

<i>une altercation au supermarché, après quoi il avait reçu un coup au ventre tandis que ces derniers frappaient Y. en proférant des insultes »</i>	<i>почали бити Я., викрикуючи образливі висловлювання»</i>
---	--

Для порівняння варто навести декілька відмінних особливостей граматичного рівня перекладу **рішень Суду ЄС**. У цьому аспекті вибір перекладацьких рішень характеризується поєднанням синтаксичної транспозиції та нейтралізації граматичних маркерів. Водночас простежується і **граматична відповідність** певних конструкцій, зокрема усталених процесуальних, нормативних та судових формул, кліше і назв структурних елементів тексту. Така риса є спільною для перекладу рішень Суду ЄС і ЄСПЛ.

Наприклад: « *présenter une demande d'enregistrement* » – «*подати заявку на реєстрацію*», « *rejeter le recours* » – «*відхилити апеляцію*», « *Aux termes de l'article* » – «*Відповідно до статті*», « *Ainsi prononcé en audience publique* » – «*Винесено у відкритому судовому засіданні*».

Власне перекладацькими трансформаціями в перекладах рішень Суду ЄС, котрі трапляються найчастіше, традиційно є **синтаксична транспозиція** та, відповідно, **конверсія**.

Наприклад, конструкція « *La marque dont l'enregistrement a été demandé* » передається як «*На реєстрацію (...) подано словесне позначення*»; « *sont refusées à l'enregistrement les marques* » – як «*торговельні марки (...) не підлягають реєстрації*»; « *il appartient à la personne (...) d'invoquer* » – як «*саме особа (...) повинна навести*»; « *la requérante ayant succombé* » – як «*оскільки заявник програв*». У цих випадках перекладач не відтворює французьку синтаксичну модель буквально, а адаптує її до українського синтаксису, зберігаючи при цьому нормативну точність і логіку правового викладу.

Окрему роль відіграє своєрідна **часова транспозиція**, особливо у фрагментах, де французький текст використовує часи Imparfait, Passé Composé

або Plus-que-Parfait для передачі позиції Апеляційної палати чи опису попередніх висновків. Ця особливість слугує відмінною рисою судових текстів Суду ЄС.

В українському перекладі такі форми часто передаються теперішнім часом, що відповідає стилю викладу чинного правового висновку: « *la marque contestée n'était pas descriptive* » – «оспорюване позначення не є описовим», « *le terme anglais «shocker» signifiait* » – «англійське слово «shocker» означає», « *la chambre de recours a estimé que* » – «Апеляційна палата вважає, що», « *la date pertinente (...) était celle du dépôt* » – «відповідною датою (...) є дата подання». Така трансформація не спотворює змісту, а навпаки, наближає переклад до української традиції юридичного коментування, де правова оцінка часто формулюється як актуальне положення.

Особливо показовою для перекладу рішень Суду ЄС є **нейтралізація** Conditionnel. У французькому судовому дискурсі ця конструкція часто виконує функцію передавання позиції сторони, припущення, гіпотетичності або обережної правової оцінки. В українському перекладі ця форма здебільшого не має точного відповідника, тому передається через модальні конструкції, контекст або нейтралізується.

Наприклад: « *la chambre de recours aurait méconnu* » – «Апеляційна палата проігнорувала», « *aurait violé l'article* » – «порушила статтю», « *n'aurait pas examiné l'ensemble des preuves* » – «не розглянула всі надані докази», « *l'enregistrement devrait être autorisé* » – «реєстрація повинна бути дозволена». Тож умовність французької форми в українському тексті часто поступається чіткішим стверджувальним реченням з дієсловами модальності – часто минулого часу, – що відповідає прагненню українського судового стилю до визначеності.

Таким чином, аналіз граматичних трансформацій при перекладі рішень і ухвал ЄСПЛ демонструє відсутність лише одного типу перетворень, а саме випадків об'єднання простих речень у складі. Це зумовлено переважанням у

франкомовних текстах довгих складних речень з кількома поширеними підрядними частинами.

Натомість під час виконання перекладу таких документів однаково часто вдаються до пошуку буквальних *граматичних відповідників*, а також *синтаксичної транспозиції* та *конверсії* з метою якнайточнішого відтворення складних французьких граматичних конструкцій. Такий вибір перекладацьких рішень проілюстровано на рис. 3.5 і 3.6.

Водночас, зважаючи на стилістику української мови, цілком логічно, що *номіналізації* віддають більшу перевагу при перекладі рішень у справах проти України (10,1%), спрямованих на українського адресата, ніж у справах проти інших держав (5,6%). На противагу цьому найменш уживаним є *членування*.

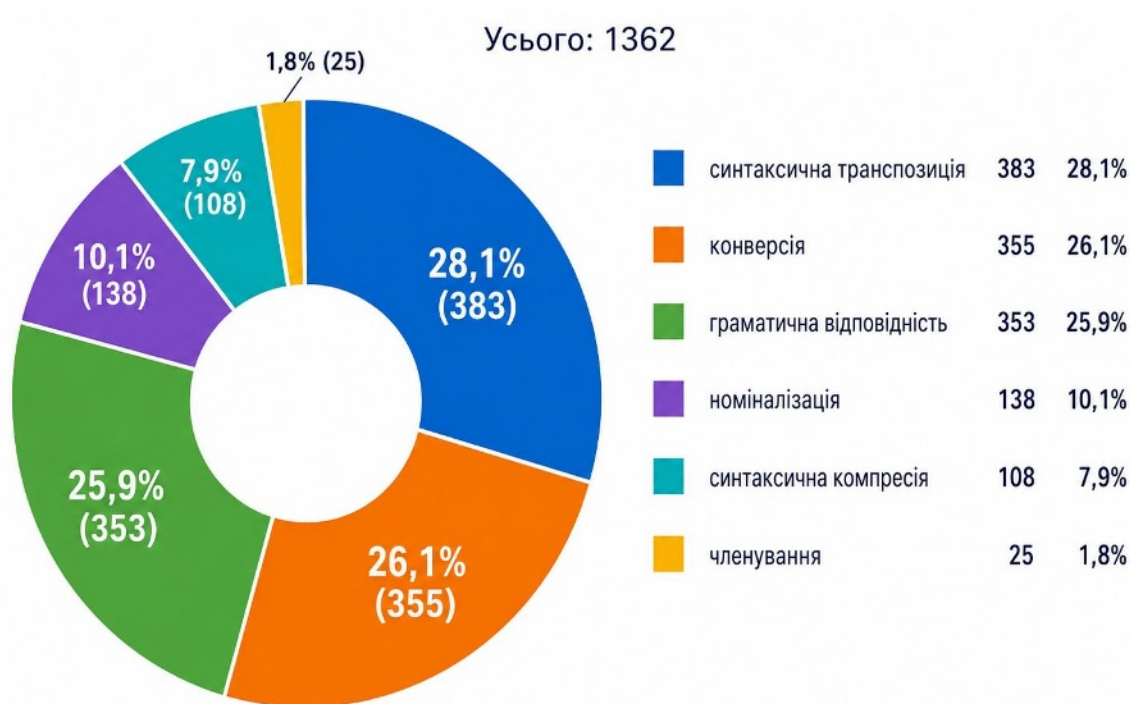

Рис. 3.5. Структура граматичних трансформацій при перекладі рішень у справах проти України

Рис. 3.6. Структура граматичних трансформацій при перекладі рішень у справах проти іноземних держав

Рис. 3.7. Розподіл кількості граматичних трансформацій за установами

Якщо розглядати найпопулярніші граматичні трансформації серед установ, які здійснювали переклад в межах досліджуваного корпусу текстів (рис. 3.7), варто відзначити, що, за кількісними показниками, найвищі результати мають одразу дві установи – Рада Європи в межах Плану дій Ради

Європи для України на 2018–2021 роки та Цільовий фонд «Права людини» Ради Європи. У їхніх перекладах зафіксовано по 195 граматичних трансформацій.

Однак характер цих трансформацій дає підстави розмежувати два типи перекладацької точності. Переклади Ради Європи в межах Плану дій демонструють більшу орієнтацію на граматичну відповідність, тобто на збереження структурної близькості до оригіналу там, де це не суперечить нормам української правничої мови. Натомість переклади Цільового фонду «Права людини» Ради Європи вирізняються активнішим використанням синтаксичної транспозиції та синтаксичної компресії, що свідчить про більш адаптивну стратегію граматичного перетворення складного французького судового синтаксису.

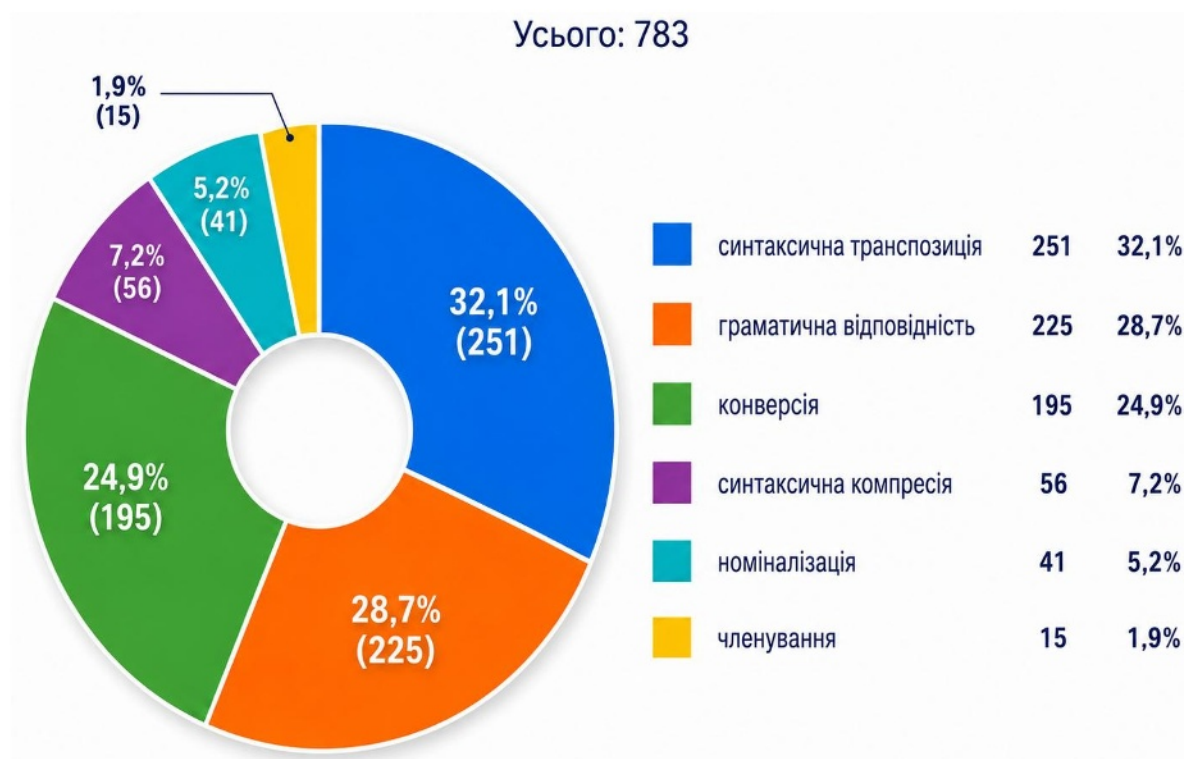

Рис. 3.8. Структура граматичних трансформацій при перекладі рішень Суду ЄС

Порівняльний аналіз із граматичними прийомами, застосованими під час передачі тексту рішень Суду ЄС (рис. 3.8), дає підстави вважати, що *номіналізація* в них представлена так само рідко, як і в перекладах документів

ЄСПЛ щодо іноземних держав. Утім, загальні тенденції закономірно повторюються.

3.3. Реферативний переклад як спосіб відтворення франкомовних судових текстів

Під час аналізу перекладацьких рішень, втілених для передачі змісту судових текстів ЄСПЛ, слід приділити особливу увагу *реферативному перекладу*. У результаті дослідження корпусу українських перекладів ЄСПЛ було зроблено висновок, що приблизно після початку російської агресії проти України 2014 року Міністерство юстиції України дедалі частіше почало здійснювати не повний, а реферативний переклад судових документів ЄСПЛ у вигляді резюме. Такі випадки стали частішими, починаючи з 2020 року, що, ймовірно, пов'язано з браком кваліфікованих кадрів для виконання повноцінного та якісного перекладу, а також нестачею відповідного фінансування.

Під реферативним перекладом розуміють особливий вид перекладу, що передбачає смислову редукцію вихідного тексту, тобто виділення його ключових елементів для загального розуміння основної думки. Цей процес здійснюється у два етапи: реферування та власне переклад [29, с. 5–8]. Унаслідок такого смислового «згортання» і мовленнєвого «стиснення» відбувається компресія тексту оригіналу засобами мови перекладу, що унеможлиблює виділення конкретних перекладацьких трансформацій при аналізі. Проте, на думку А. Вейзе, головним перекладацьким прийомом у цьому контексті слугує *трансдукція* [там само с. 5–8] – фактичне декодування і перекодування першоджерела іншою мовою. При цьому еквівалентним такий переклад назвати не можна, адже існують щонайменше кількісні відмінності в обсягах текстів оригіналу й перекладу.

Реферативний переклад **рішень ЄСПЛ** найчастіше здійснює Львівська лабораторія прав людини, а переклад **ухвал ЄСПЛ** – Цільовий фонд «Права людини» Ради Європи. Оригінальні ухвали мають класичну структуру

документа ЄСПЛ: вступна частина, виклад фактів, покликання на прецеденти в національному праві та відповідну судову практику, розгляд скарги, мотивувальна й резолютивна частини. На прикладі реферативного перекладу ухвали у справі «Асоціація сімей жертв катастрофи судна «Джула» проти Франції» [іл. 41] можна узагальнити, що усталена структура істотно спрощена до трьох блоків: обставини справи, рішення Суду, висновок. Це типовий прийом реферування, коли документ не перекладається повністю, а перетворюється на стислий аналітичний виклад, орієнтований на швидке розуміння правової позиції ЄСПЛ.

Серед найбільш скорочених й опущених процесуальних і довідкових елементів тексту – склад Суду (імена суддів, секретаря, дані про представників), повні цитати з національних рішень, положення французького права, практика Касаційного суду Франції та міжнародно-правові джерела, а також традиційна формула *«siégeant en comité»*. Аналогічно стисло передано відомості про асоціацію–заявника: замість докладної інформації про дату її створення, її правовий статус представника та статутні цілі зазначено лише, що вона об'єднувала родичів, друзів і потерпілих від катастрофи. Особливо показовим є скорочення матеріалу щодо сенегальського та французького проваджень, адже інформацію про розслідування в Сенегалі майже не відтворено, оскільки центральним питанням справи був не аналіз його ефективності, а доступ заявника до французького суду після застосування юрисдикційного імунітету; натомість французьке кримінальне провадження подано через основні етапи – відкриття слідства, проведення експертиз, видання міжнародних ордерів, припинення провадження та подальший розгляд в апеляційній і касаційній інстанціях.

Натомість вказано назву справи, номер заяви, дати ухвалення й оприлюднення та інформацію про остаточність рішення. Крім того, збережено те, що формує юридичне ядро ухвали: катастрофа парома Joola, спроба притягнути до відповідальності посадовців Сенегалу у Франції, застосування юрисдикційного імунітету, скарга на порушення права доступу до суду, а також

висновок ЄСПЛ про відсутність свавільності чи непропорційності в діях французьких судів. Оригінал докладно показує, як Суд приходить до висновку через міжнародне право і практику щодо державного імунітету, тоді як резюме залишає лише підсумкову логіку цього міркування. Резолютивну частину подано повністю за змістом, а саме оголошені заяви неприйнятною, хоча формулу «*Par ces motifs, la Cour, à l'unanimité*», а також підписи секретаря і голови опущено як формальні елементи.

Іншим прикладом реферативного перекладу є резюме трьох **консультативних висновків ЄСПЛ**, опубліковані Верховним Судом України [іл. 63, іл. 64, іл. 66]. Усі розглянуті тексти підпадають під категорію стислого правового викладу зі збереженням суті запиту національного суду держави–заявника, короткий контекст національного провадження, головну правову проблему, відповідь або процесуальне рішення ЄСПЛ і практичне значення висновку. Водночас суттєво скорочено чи опущено склад Великої Палати або колегії, процедурну історію запиту, письмові зауваження учасників, розлогі цитати з національного законодавства, докладний виклад міжнародного права, окремі думки суддів, бібліографію та значну частину прецедентних посилань.

Наприклад, у консультативному висновку на запит Касаційного суду Вірменії щодо строків давності у справах про катування [іл. 63] реферативний переклад – це юридична компресія складної доктринальної аргументації. Оригінал детально балансує між двома імперативами: обов'язком держави ефективно розслідувати катування і заборобою погіршувати становище обвинуваченого. Резюме зберігає саме цю колізію, але опускає розлогий аналіз правових джерел. Це цілком виправдано, адже практична цінність резюме полягає в тому, щоб швидко показати головний висновок.

Водночас у випадку консультативного висновку на запит Вищого адміністративного суду Литви щодо оцінки пропорційності загальної заборони балотуватися після усунення з посади в порядку імпічменту [іл. 64] резюме має виразно орієнтаційний характер. Воно зосереджується на тому, які критерії має

застосовувати національний суд. Саме тому резюме виправдано опускає значну частину біографічної, кримінальної та конституційної інформації.

Отже, резюме є типовим прикладом реферативного перекладу франкомовних судових документів – здебільшого ухвал і консультативних висновків ЄСПЛ. Ключовою їх особливістю можна вважати той факт, що в них зберігається суть, але скорочуються описові, технічні, процедурні та джерельні фрагменти, що не є необхідними для швидкого розуміння справи, логіки Суду та значення рішення для правозастосовної практики.

3.4. Відтворення аргументативних стратегій франкомовних судових промов

Після визначення ключових засобів перекладу франкомовного письмового судового дискурсу варто зосередитись на способах передачі мовою перекладу прагматичної ваги судових промов. Такий аналіз здійснено на основі відеотрансляцій із сайту UN Web TV і транскрибованих текстів промов, виголошених різними учасниками судового процесу під час слухань у Міжнародному суді ООН щодо справи «Україна проти Російської Федерації». Транскрипти текстів промов подано в Додатках А–З до цього дослідження. До корпусу досліджуваних виступів у Суді увійшли:

1) франкомовна промова судді Джоан Е. Донох'ю [іл. 13] (Додаток А) на засіданні 16.03.2022 року, синхронно перекладена на українську мову медіакомпанією «Суспільне» під час новинного випуску [іл. 11] (Додаток Б);

2) українська промова Агента України Антона Кориневича [іл. 2] (Додаток В) на слуханнях в Міжнародному суді ООН 06.06.2023 року, синхронно перекладена на французьку мову (Додаток Г);

3) українська промова Заступника Агента України Оксани Золотарьової на слуханнях в Міжнародному суді ООН [іл. 3] (Додаток Д) на слуханнях в Міжнародному суді ООН 12.06.2023 року, синхронно перекладена на французьку мову (Додаток Е);

4) українська промова Агента України Антона Кориневича [іл. 1] (Додаток Ж) на слуханнях в Міжнародному суді ООН 19.09.2023 року, синхронно перекладена на французьку мову (Додаток З).

Насамперед потрібно проаналізувати комунікативні стратегії й тактики судді та Голови Міжнародного суду ООН Джоан Е. Донох'ю під час оголошення фінального рішення, а також перекладацькі трансформації для їх відтворення українською мовою. Промова судді від 16 березня 2022 року має виразно інституційний характер, оскільки її основна комунікативна мета полягає в управлінні перебігом судового засідання, оголошенні позиції Суду, роз'ясненні правових підстав рішення та формулюванні обов'язкових тимчасових заходів. На відміну від промов сторін спору, суддівське мовлення характеризується більшою нейтральністю, процедурністю й послідовністю викладу.

Уже початкова формула « *L'audience est ouverte* » в українському перекладі передана як «*Ми відкриваємо судове засідання*». Такий переклад загалом зберігає функцію відкриття слухання, однак дещо змінює інституційну тональність: французький оригінал має безособово-ритуалізований характер, тоді як український відповідник через форму *ми відкриваємо* персоналізує дію, застосовуючи граматичну трансформацію **транспозиції**.

Глобальна стратегія судді як стратегія судді, описана в попередньому розділі, реалізується насамперед через чітке структурування слухання.

У фрагменті « *Conformément à l'usage, je ne donnerai pas lecture des paragraphes liminaires de l'ordonnance (...) J'entamerai donc la lecture au paragraphe 17 de l'ordonnance* » суддя пояснює, які частини наказу буде пропущено, які – скорочено, а з якого саме пункту розпочнеться читання. В українському перекладі це передано як «*Відповідно до нашої звичайної практики я не буду зачитувати вступні параграфи судового наказ (...) Я почну зачитувати резолютивну частину судового наказу із 17-го параграфу*». У цьому випадку переклад досить точно відтворює тактику організації судового процесу.

Локальна стратегія судді покликання на правові норми є однією з найважливіших у промові судді. Вона виявляється у багаторазових посиланнях на Статут Суду, Регламент Суду, Конвенцію про геноцид, Статут ООН та інші норми міжнародного права.

Наприклад, у фрагменті « *se référant à l'article 41 du Statut de la Cour et aux articles 73, 74 et 75 de son règlement* » правова основа клопотання України представлена через точне зазначення статей. В українському перекладі це відтворено узагальнено: «із посиланням на 41 статтю і на правила регламенту Суду». Такий переклад передає загальний зміст, однак втрачає частину юридичної точності, оскільки статті 73, 74 і 75 Регламенту Суду не названі. Отже, у цьому випадку використано стратегію **генералізації** та **синтаксичної компресії**, яка не змінює докорінно загального змісту, проте послаблює інтертекстуальну точність судового дискурсу.

Стратегія контролю реалізується через повторювані формули « *La Cour rappelle* », « *La Cour constate* », « *La Cour observe* », « *La Cour estime* », « *La Cour considère* », « *La Cour conclut* ». Вони послідовно маркують різні етапи судового міркування. В українському перекладі ці формули передаються відповідно як «Суд нагадує», «Суд стверджує», «Суд спостерігає», «Суд встановлює», «Суд вважає», «Суд постановляє». Загалом повторюваність формул збережено, однак окремі відповідники є стилістично нерівнозначними. Наприклад, « *La Cour observe* » краще передавати як «Суд зазначає» або «Суд зауважує», тоді як «Суд спостерігає» походить на неприродню для юридичного дискурсу кальку.

Наступна стратегія – вираження особистого ставлення – в суддівській промові має обмежений. не використовуючи полемічної чи емоційної лексики, суддя демонструє оцінне ставлення до гуманітарного контексту справи, зокрема до ситуації в Україні під час війни. У фрагментах « *La Cour est bien consciente de l'ampleur de la tragédie humaine qui se déroule en Ukraine* » та « *La Cour est profondément préoccupée par l'ampleur de la force par la Fédération de Russie en Ukraine* » поєднуються офіційна стриманість і морально–гуманітарний

акцент. В українському перекладі ці фрагменти передано як «Суд усвідомлює масштаб трагедії, що відбувається в Україні» та «Суд глибоко занепокоєний застосуванням сили Російською Федерацією в Україні». Переклад адекватно відтворює оцінний компонент, зберігаючи офіційний тон. У цьому сенсі домінує стратегія добору **додавання** та **опущення**.

Стратегія встановлення об'єктивної істини виявляється в тому, що Суд послідовно відмежовує попередній процесуальний аналіз від остаточного вирішення справи по суті. Наприклад, в оригіналі зазначено: « *A ce stade de la procédure, la Cour n'a pas à se prononcer sur la question de savoir si des violations d'obligations découlant de la Convention (...) ont été commises.* В українському перекладі це передано як «На поточному етапі цих слухань Суд не має оцінювати, чи були якісь порушення зобов'язань за Конвенцією». Такий переклад застосовує **компресію** при збереженні ключового змісту.

Стратегія роз'яснення юридичних питань особливо помітна в частині, де Суд пояснює умови застосування тимчасових заходів. В оригіналі послідовно розкриваються критерії *prima facie* юрисдикції, правдоподібності заявлених прав, ризику непоправної шкоди та терміновості. Український переклад загалом відтворює цю логіку, хоча іноді складні юридичні конструкції спрощуються. Наприклад, « *le pouvoir d'indiquer des mesures conservatoires (...) a pour objet de sauvegarder (...) les droits revendiqués par chacune des parties* » передано як «Повноваження Суду призначати запобіжні заходи (...) мають на меті збереження відповідних прав, заявлених сторонами у справі. Такий переклад містить **модуляцію** та **номіналізацію**.

Стратегія апеляції до влади найвиразніше виявляється у резолютивній частині промови, де Суд формулює обов'язкові приписи. Французьке « *La Fédération de Russie doit suspendre immédiatement les opérations militaires* » в українському перекладі передано як «Російська Федерація зобов'язана негайно припинити військові операції». Це вдале відтворення директивної сили оригіналу за рахунок добору **семантичного еквівалента** та **граматичного**

відповідника, оскільки модальне « *doit* » перекладено не слабшим «має» або «повинна», а юридично більш категоричним «зобов'язана».

Еквівалентний переклад також застосовано при перекладі окремих термінологічних одиниць, як-от: « *mesures conservatoires* » – «запобіжні заходи», хоча в українському міжнародно-правовому контексті частіше вживається відповідник «тимчасові заходи»; « *requête introductive d'instance* » – «клопотання про початок справи».

У підсумку аргументативна модель промови судді переважно будується за схемою «правова апеляція – теза – підтвердження – висновок». Зокрема, суддя спочатку апелює до статті 9 Конвенції про геноцид, далі формулює тезу про необхідність встановити існування спору, потім наводить заяви сторін, документи, виступи представників Російської Федерації та позицію України, після чого доходить висновку про наявність *prima facie* юрисдикції. В українському перекладі ця логічна послідовність загалом збережена, що свідчить про врахування інференційної та доказової когерентності оригіналу, попри компресію та опущення деталей.

Далі варто розглянути лінгвопрагматичні засоби передачі українських промов, виголошених представниками України під час слухань у МС ООН англійською мовою, яка в цьому дослідженні слугує мовою–посередником.

Одним із головних і найсильніших засобів аргументування у промовах А. Кориневича є **повтор** як засіб логічного й емоційного підсилення. В українському оригіналі неодноразово повторюється конструкція «Світ спостерігав...», зокрема: «Світ спостерігав, як Росія почала повномасштабне вторгнення (...) Світ спостерігав, як Росія використовувала цей привід (...) Світ спостерігав, як Росія націлилася на українську ідентичність...». У французькому перекладі цей повтор передано як « *Le monde a vu (...) Le monde a regardé (...)* ». Перекладач частково зберігає анафоричність, однак урізноманітнює дієслова *voir* і *regarder*. Схожий повтор використано у фрагментах «Згадайте, що сталося...» / «Згадайте, що стало...». Французькою це передано досить точно: « *Souvenez-vous de ce qui s'est passé* ».

Повтор, що підтримує діалогічність судової промови, збережено, тому функція апеляції до пам'яті й **протиставлення подій минулого та сучасності** передана повною мірою.

Іншим прикладом **анафори** на початку виступу А. Кориневич є така формула: «*Це війна на винищення (...) Це війна імперіалізму (...) Це загарбницька війна (...) І це війна звірств, терору та воєнних злочинів*». У французькому перекладі повтор відтворено як « *Il s'agit d'une guerre d'annulation (...) C'est une guerre d'impérialisme (...) C'est une guerre de conquête. Et c'est une guerre d'atrocité, de terreur et de crime de guerre* ». Загалом стратегія повтору збережена, проте помітна незначна асиметрія, адже перше речення перекладено через « *Il s'agit de* », тоді як наступні – через « *C'est* ». Відповідно, український оригінал має більш рівномірну й сильну анафоричну побудову завдяки повтору «*Це війна...*».

Не менш ефектним аргументативним прийомом слугує **антитеза**. Найвиразніший приклад – опозиція між Україною та Росією:

«На відміну від Росії, Україна поважає міжнародне право. Україна вірить у вирішення спорів мирним шляхом»	« <i>Contrairement à la Russie, l'Ukraine respecte le droit international. L'Ukraine croit au règlement pacifique des différends</i> »
«Міжнародна спільнота ухвалила Конвенцію про геноцид з метою захисту. Росія посилається на Конвенцію про геноцид з метою знищення»	« <i>La communauté internationale a adopté ce traité pour protéger. La Russie invoque la Convention sur le génocide pour détruire</i> »

Цікаво, що під час усних виступів у Міжнародному суді ООН сторони часто вживають слово « *différend* », а не « *dispute* » на позначення спору. Другий з поданих прикладів демонструє граматичну трансформацію **синтаксичної транспозиції** в контексті заміни іменника на дієслово, а також

лексичну трансформацію **генералізації** в плані заміни назви конвенції на узагальнене « *ce traité* », що цілком виправдано під час синхронного перекладу.

Промова Агента України також активно залучає адресата до спільного «бачення» ситуації: «*Якщо ми звернемо увагу на ситуацію сьогодення*», «*Тепер подивіться, що відбувається зараз*». Такий ефект досягається за рахунок використання **перцептивних дієслів** чуття. У французькому перекладі вдало використано відповідники « *Regardez la situation aujourd'hui* » і « *Voyons ce qui se passe aujourd'hui* ». Проте в цьому випадку переклад здійснено шляхом **транспозиції** та **конверсії**, оскільки в першому випадку дієслово наказового способу замінило умовне речення, а в другому – дієслово 2 особи множини перетворилося на дієслово 3 особи множини.

Водночас для відтворення образності та підсилення емоційності **риторичного питання** було застосовано **модуляцію** та **реметафоризацію**:

Якщо ми звернемо увагу на ситуацію сьогодення, стає очевидним, що з 2014 року Україна мала рацію, коли була на сполох, попереджаючи світ про зростаючі порушення Росією норм міжнародного права.	Comment mieux montrer que l'Ukraine avait raison de sonner l'alarme, de mettre le monde en garde contre les violations croissantes du droit international par la Fédération de Russie ?
--	---

У промові багато **оцінної лексики** з негативною семантикою щодо дій Росії: «*жорстока поведінка*», «*зневажає міжнародне право*», «*нахабство*», «*абсурдний привід*», «*кампанія залякування та терору*», «*зухвалі порушення*», «*шокуюча заява*». У французькому перекладі більшість таких одиниць передано досить виразно та в цілому правильно за рахунок **буквального перекладу**: « *comportement violent* », « *méprise le droit international* », « *audace* », « *prétexte abusif* », « *campagne d'intimidation et de terreur* », « *violations flagrantes* », « *déclaration choquante* ». Водночас для відтворення поняття «загарбницька війна» перекладач дещо нейтралізувала цей термін та вжила **модуляцію** та **генералізацію**, назвавши фразу « *guerre illégale* ». У цьому випадку вона не

повністю передає зміст, адже не підкреслює агресивно-експансіоністський характер війни.

Слід відзначити й активне використання в промові **епітетів**, які перекладаються або шляхом **модуляції**, або через відповідний **еквівалент** у французькій мові.

Наприклад: « *offensive militaire brutale et totale* » – «жорстокий, повномасштабний, військовий наступ», « *atrocités sans nom* » – «невимовні жахіття», « *allégation absurde* » – «абсурдне твердження», « *terrible mensonge* » – «жахлива брехня», « *mensonge éhonté* » – «безсоромна брехня», « *propos glaçants* » – «моторошні слова», « *actes abjects* » – «обурливі дії». Однак окремі відповідники змінюють тональність. Зокрема, «цинічне зловживання» передано як « *un recours impropre et cynique* ». Відповідник « *recours impropre* » менш емоційно сильний, ніж « *abus* ».

Примітно, що український текст промови містить **модальні конструкції вимоги й неминучості**: «Росія відповість», «ми не дозволимо», «ми не маємо забувати», «Суд не повинен миритися», «міжнародне право вимагає». У французькому перекладі ці конструкції переважно передано зі збереженням категоричної тональності за рахунок **модуляції** та відповідних модальних дієслів майбутнього часу: « *La Russie devra rendre des comptes* », « *Nous ne laisserons pas* », « *nous ne pouvons et nous n'oublierons pas* », « *Votre Cour ne peut tolérer* », « *Le droit international exige* ». Особливої уваги заслуговує вправна апеляція мовця до ролі й авторитету Суду, що реалізується у фразах на зразок «Суд не повинен миритися з таким нападом на його юрисдикцію», «ця почесна установа може винести історичне рішення». У французькому перекладі це передано як « *Votre Cour ne peut tolérer une attaque frontale de ce type contre votre juridiction et votre compétence* » і « *votre honorable institution pourra rendre une décision historique* ». Переклад посилює зміст, наголошуючи на образності шляхом **додавання** й ампліфікації.

Зрештою, А. Кориневич використовує в своєму виступі кілька лаконічних, проте влучних **афористичних формул**, які легко

запам'ятовуюються. Для їх відтворення перекладач вживає **ампліфікацію** за рахунок обмежувального звороту з функцією підсилення присудка («минуле – це пролог» – « *Le passé n'est que le prologue* »), **еквіваленцію** («Міжнародне право має значення» – « *Le droit international compte effectivement* »), **транспозицію** й **модуляцію** («Росія не дарма хвилюється» – « *La Russie a raison d'être inquiète* »). Однак речення «Відсутність відповідальності Росії має нарешиті закінчитись, і цьому немає альтернатив» у французькому перекладі « *La Russie ne peut plus continuer à ne pas rendre de compte pour ses agissements* » відтворено не повністю. Попри присутність певної **деметафоризації** та навіть **антонімічного перекладу**, фрагмент «цьому немає альтернатив» опущено, що впливає на сприйняття підсумкового меседжу.

Водночас не можна не згадати **метафоричність** мови А. Кориневича під час слухань МС ООН. У його промовах виділяються кілька сильних образних висловів, як-от: «стерти нас з карти світу» – « *nous effacer de la carte* », «Росія заклала підвалини для нападу» – « *la Russie préparait le terrain* ». Це – прямі й однозначно вдалі приклади **реметафоризації**. Крім того, фраза «використав це абсурдне твердження як зброю» у французькому перекладі передана як « *s'est servi de cette allégation absurde comme d'une épée* ». У цьому випадку перекладач конкретизує «зброю» як « *épée* » – «меч». Це **модуляція** з образним посиленням.

Водночас український фразеологізм у фразі «Суд не повинен закривати очі на зловживання Росією міжнародним правом» у перекладі передано як « *la Cour à rejeter les abus du droit international* ». Це змістово близько, однак радше наводить приклад **деметафоризації**, що зменшує образність і додає офіційності.

Метафоричність висловлення – спільна риса для промов А. Кориневича та його заступниці О. Золотарьової. Найпомітнішим лінгвістичним засобом її промови є метафора «потьомкінське село», яке використовується кілька разів у тексті оригіналу: «це не більше ніж «потьомкінське село»», «факти викривають російське «потьомкінське село» як суцільну бутафорію», «Росія

також багато зробила для будівництва «потьомкінських сіл» в окупованому Криму». Французький переклад зберігає цей образ як « *village Potemkin* ». **Калькування** в поєднанні з **транскрипцією** в цьому сенсі – це правильний семантичний еквівалент для культурно-історичної алюзії.

Інша важлива метафора – «*стіна брехні*» в українському оригіналі: «Росія багато зробила щоб побудувати стіну брехні навколо поставок зброї на Донбас». У французькому перекладі це передано як « *Elle s'est employée à dresser un tissu de mensonges autour de l'approvisionnement d'armes au Donbass* ». Так, перекладач застосовує **реметафоризацію**, адже замість «стіни» з'являється « *tissu de mensonge* » («полотно брехні»). На завершення промови було також наведено вдалу метафору «Ми у ваших руках», яку французькою мовою було перекладено за допомогою вдалого **еквівалента** як « *Nous nous en remettons à vous* ».

Серед подібних рис – використання **оцінної лексики** й численних **епітетів**. Особливо вдалим є відповідники « *mots creux* » для «порожні слова», де застосовано **калькування** зі збереженням метафоризації, і « *actions indéfendables* » для «дії, які неможливо виправдати», де вжито **описовий переклад**.

Щодо відтворення риторичних питань, які О. Золотарьова також активно використовує для привертання уваги до злочинів РФ, варто відзначити переклад питання: «Хто Росія така, що вказує нам (...)»? У французькому перекладі воно передане як « *De quel droit la Russie nous dirait-elle (...) ?* » Це вдалий приклад **модуляції** та **нейтралізації**, оскільки буквально « *Qui est la Russie pour (...) ?* » замінено більш юридично й риторично природним.

Утім, промову О. Золотарьової відрізняє часте використання **переліків** для створення ефекту доказової насиченості: «зникненням, викраденням та тортурам» – « *disparitions, enlèvements et tortures* », «обишукам і затриманням» – « *détentions et perquisitions arbitraires* », «викреслила... унеможливила... змусила замовкнути... принижувала...» – « *dissimuler, légitimer ou justifier* ».

Переклад таких одиниць свідчить про використання стратегії структурного збереження, тобто без скорочень.

Отже, відтворення аргументативних стратегій судових промов у перекладі загалом забезпечує передачу основних комунікативних намірів мовців. Найуспішніше передано повтори, риторичні питання, оцінну лексику, антитези й ключові правові формули, які зберігають персуазивний ефект оригіналу та підтримують логічну послідовність судового аргументування. Водночас окремі термінологічні неточності та часткова втрата образності свідчать про те, що для повноцінного відтворення аргументів переклад має поєднувати юридичну точність, стилістичну нормативність і збереження оригінального риторичного впливу.

3.5. Труднощі перекладу франкомовного судового дискурсу українською мовою

Судовий переклад, як і будь-який вид перекладу в галузі юридичного дискурсу, вимагає лаконічності, точності й однозначності, а також має відповідати нормам літературної мови та враховувати стилістичну специфіку [23]. Контекст судових документів міжнародних організацій, свою чергою, висуває високі очікування від перекладача. Зокрема, він повинен враховувати прагматичне навантаження тексту й брати до уваги культурно-правовий контекст, оскільки такі документи функціонують у межах різних юрисдикцій і правових традицій. Крім того, якісний переклад можливий лише за умови глибокого розуміння міжнародно-правової проблематики та збереження юридичного стилю і жанрово-формальних ознак оригіналу [64].

Однак, як правило, найскладніше досягти термінологічної еквівалентності без зміни правового змісту та функційне значення термінів. У проаналізованих текстах рішень і ухвал ЄСПЛ у справах проти України та іноземних держав часто присутні близькі за лексичним значенням терміни. Проте при перекладі варто звертати увагу на їх точне тлумачення в

національному праві конкретної країни [22], аби уникнути двозначних трактувань.

Передусім у франкомовному судовому дискурсі терміни « *arrêt* », « *décision* » і « *jugement* » не є повними синонімами, хоча всі вони можуть передаватися українською як «рішення». Згідно з даними Міністерства юстиції Франції, найширшим поняттям є « *décision* », оскільки воно позначає будь-який акт, яким судовий або інший правовий орган виражає свою волю чи визначає правові наслідки для сторін [95]. Натомість « *jugement* » має вужче значення – це рішення, ухвалене судом першої інстанції. Саме тому у французькій юридичній термінології підкреслюється, що суди першого ступеня ухвалюють « *jugements* », тоді як суди вищого рівня – « *arrêts* ». Термін « *arrêt* » уживається щодо рішень апеляційних судів, Касаційного суду, Державної ради або міжнародних судів, зокрема ЄСПЛ, де слово « *décision* » трактується як «ухвала». Таке розмежування подає і юридичний словник *Dictionnaire juridique* [143].

Крім того, розбіжності виникають при відтворенні специфічної лексики. Зокрема, обидва поняття « *infraction fiscale* » і « *fraude fiscale* » стосуються порушень податкового законодавства, однак основна різниця полягає у тяжкості. « *Infraction fiscale* » [114] – ширше поняття, що охоплює будь-яке порушення податкового законодавства, тоді як « *fraude fiscale* » [109] – його тяжча форма, що вважається кримінальним злочином і передбачає свідоме ухилення від сплати податку в шахрайський спосіб.

Неоднозначність трактування може виникати і при перекладі термінів « *poursuites pénales* » і « *procédure pénale* ». « *Poursuites pénales* » – конкретне кримінальне переслідування особи за правопорушення, тобто притягнення до суду, а « *procédure pénale* » навпаки є ширшою категорією, що включає весь кримінальний процес від розслідування до судового розгляду й виконання рішення.

Терміни « *inculpé* » і « *accusé* » обидва пов'язані з кримінальним переслідуванням, однак позначають різні процесуальні статуси. « *Inculpé* » є

терміном, який історично вживався для позначення особи, щодо якої висунуто підозру або обвинувачення на стадії слідства. У сучасній французькій кримінально-процесуальній мові йому значною мірою відповідає « *mis en examen* » [122]. Натомість « *accusé* » позначає особу, яку обвинувачують у вчиненні « *crime* », тобто найтяжчої категорії кримінального правопорушення, що розглядається « *cour d'assises* » або « *cour criminelle départementale* » [115]. Отже, « *inculpé* » не слід в усіх випадках перекладати як «обвинувачений», якщо контекст стосується стадії слідства. Точнішими варіантами можуть бути «особа, щодо якої ведеться слідство», «особа, якій пред'явлено обвинувачення» або залежно від контексту «підозрюваний». Натомість « *accusé* » – поняття, близьке до українського терміну «обвинувачений» у справах про тяжкі злочини.

Аналогічно обидва терміни – « *peine de prison* » і « *peine d'emprisonnement* » – позначають покарання, пов'язане з позбавленням волі, однак вони відрізняються за стилістичним і технічним рівнем. « *Peine de prison* » – загальніше, менш спеціалізоване поняття, що нерідко вживається в інформаційних або пояснювальних текстах для широкої аудиторії. Наприклад, Service-Public.fr використовує формулювання « *peine de prison* » у матеріалах про тримання під вартою [99]. У той час « *peine d'emprisonnement* » є точнішим юридичним терміном, характерним для кримінального законодавства та офіційного судового дискурсу. У результаті « *peine de prison* » доцільно перекладати як «*тюремне ув'язнення*» у більш загальних контекстах, тоді як « *peine d'emprisonnement* » краще передавати як «*покарання у вигляді позбавлення волі*» в офіційно-правовому стилі.

Водночас термін « *réclusion* » має ще вужче значення, ніж « *emprisonnement* ». Він використовується щодо кримінальних покарань за найтяжчі злочини, тобто « *crimes* ». Так, у Кримінальному кодексі Франції у справах про незаконне виробництво наркотичних засобів уживається саме формула « *réclusion criminelle* » [89]. Таким чином, це поняття не слід перекладати як «*ув'язнення*», оскільки такий переклад не передає тяжкості кримінально-правової кваліфікації. Точнішими відповідниками є «*кримінальне*

ув'язнення», «позбавлення волі за тяжкий злочин» або «позбавлення волі у кримінальній справі про тяжкий злочин».

Терміни « *impôts impayés* » і « *impôts soustraits* » обидва можуть стосуватися несплачених податків, однак їхнє значення не тотожне. « *Impôts impayés* » буквально означає податки, які залишилися несплаченими. Це може бути наслідком прострочення, фінансових труднощів або іншої ситуації, яка не обов'язково має шахрайський характер [100]. Натомість « *impôts soustraits* » пов'язане з дієсловом « *se soustraire* » і в податково-кримінальному контексті означає податки, від сплати яких особа ухилилася [128]. Тож « *impôts impayés* » доцільно перекладати як «*несплачені податки*», тоді як « *impôts soustraits* » – як «*ухилення від сплати податків*».

Схожа ситуація з термінами « *somme due* » і « *somme impayée* », котрі не є повними синонімами. « *Somme due* » означає суму, яка підлягає сплаті, тобто належний до сплати платіж [101]. Натомість « *somme impayée* » означає суму, яка вже мала бути сплачена, але залишилася несплаченою [106]. Отже, перший термін акцентує на юридичному обов'язку сплатити певну суму, а другий – на факті його невиконання. У перекладі « *somme due* » варто передавати як «*належна до сплати сума*», «*сума боргу*» або «*сума, що підлягає сплаті*», а « *somme impayée* » – як «*несплачена сума*» або «*сума простроченої заборгованості*».

Серед найпоширеніших термінів, які вживаються у документах ЄСПЛ, – слова « *mobile* » і « *motif* », які семантично частково перетинаються, але в юридичному й судовому дискурсі між ними може бути різниця [123]. « *Mobile* » зазвичай позначає внутрішній спонукальний чинник дії, тобто психологічну або особисту причину, яка штовхає особу до вчинку, а « *motif* » частіше означає підставу, обґрунтування або причину, яка пояснює рішення, дію чи правову позицію. Хоча обидва ці терміни перекладають як «*мотив*».

Нарешті такі лексичні одиниці, як « *victime* » і « *partie lésée* » можуть перекладатися як «*потерпілий*». Різниця між ними незначна: « *victime* » – це ширше поняття, що позначає особу, яка зазнала шкоди внаслідок

правопорушення [118]. Натомість « *partie lésée* » акцентує не на факті заподіяння шкоди, а на процесуальному або майновому інтересі сторони, права якої порушено. Близьким, але не тотожним процесуальним поняттям є « *partie civile* »: за визначенням Міністерства юстиції Франції, це особа, яка вважає себе жертвою правопорушення і бере участь у кримінальному провадженні для отримання компенсації [119]. Утім, у текстах перекладу зазвичай обидва ці поняття передають як «*потерпілий*» або «*потерпіла сторона*».

Далі варто розглянути основні категорії помилок і неточностей, які було виявлено під час аналізу судових текстів та промов. Загалом, можна виділити такі види хиб: 1) термінологічні помилки; 2) викривлення правового змісту; 3) стилістично неприродні або розмовні формулювання; і 4) пропуски або надмірне узагальнення.

До найбільш актуальних помилок, які, як правило, трапляються не тільки в судовому, але й в інших видах дискурсу, належить помилкова транскрипція онімів, а саме географічних назв, власних імен учасників процесу, а також назв установ.

Наприклад, справа «Картер проти України» [іл. 49] містить адреси та назви районів у місті Києві, зокрема « *place Druzhby Narodiv* » і « *district Obolonskyu* », які мають українські відповідники «*площа Дружби Народів*» і «*Оболонський район*». У деяких справах помилково вживають слово « *arrondissement* » на позначення «*район*». Це поняття властиве виключно для французької системи права, а отже слугує прикладом доместикації (одомашнення) української реалії для франкомовного адресата. Однак, у контексті адміністративно-територіальної частини міста, українське слово «*район*» потрібно транскрибувати як « *rayone* ».

Подібно до цього не можна ототожнювати назви регіонів України та інших держав, називаючи їх одним терміном. Наприклад, « *la région de Lviv* » – калька, яку варто замінити на транслітероване слово «*область*», тобто « *oblast* ». Саме таким чином здійснюють юридичний переклад географічних одиниць з української мови на французьку.

Ще однією з поширених помилок є неправильна транскрипція слова «Київ». Зазвичай офіційні документи як англійською, так і французькою мовою досі перекладають назву столиці України калькою з російської мови – «*Kiev*». Проте, згідно з Правилами написання українських географічних назв на картах та в інших виданнях, затвердженими Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 2014 року [52], єдиним правильним перекладом є «*Kyiv*».

Щодо власних імен, більшість українських прізвищ, імен і по батькові транскрибуються латинськими літерами неправильно. Наприклад: «*Віктор Соловейчик*» передано як «*Victor Soloveyitchik*», «*Микола Гнатовський*» – як «*Mykola Gnatovskyu*», «*Юрій Іларіонович Щокін*» – як «*Yuriy Illarionovich Shchokin*». Однак, згідно з правилами транслітерації імен Державної міграційної служби [66], ці імена необхідно перекладати так: «*Viktor Soloveichik*», «*Mykola Hnatovskyi*», «*Yurii Illarionovych Shchokin*».

З перекладом назв організацій та установ також іноді виникають проблеми. Наприклад, у перекладі рішення в справі «А та Б проти Норвегії» [іл. 181] «*ministère royal de la Justice et de la Sûreté publique*» перекладено як «*Міністерство Юстиції та Громадської Безпеки Королівства Нідерланди*». У цьому фрагменті присутня фактична помилка, оскільки в тексті йдеться про Норвегію, а не про Нідерланди, а справжня назва відомства – «*Міністерство юстиції та з надзвичайних ситуацій Норвегії*».

До того ж у перекладах рішень Суду ЄС також трапляються хиби при відтворенні аббревіатур. Зокрема, у деяких із них спостерігається характерна для перекладів Суду ЄС термінологічна варіативність: «*signe*» в одному випадку передано як «*позначення*», а в іншому – як «*вивіска*». Така множинність може створювати небажану неоднозначність, адже у справах про торговельні марки саме «*позначення*» є точнішим термінологічним відповідником. Також показовою є неточність із номером справи: в оригіналі «*T-29/16*», тоді як у перекладі в колонтитулах трапляється «*T-297/16*». Це важливий приклад

редакторської неточності, що має значення для юридичної ідентифікації документа.

Під час синхронного перекладу засідань у Міжнародному суді ООН труднощі виникають із перекладом термінів, пов'язаних із повноваженнями Суду. Наприклад, французьке словосполучення « *compétence de la Cour* » було передано як «*підсудність Суду*», хоча в контексті МС ООН точнішим відповідником є «*юрисдикція Суду*». Український термін «*підсудність*» здебільшого використовується для розмежування справ між судами в межах певної судової системи, тоді як у міжнародному праві йдеться саме про наявність або відсутність повноважень міжнародного судового органу розглядати спір.

Схожа проблема виникає при перекладі словосполучення « *mesures conservatoires* » як «*запобіжні заходи*». Такий варіант не можна вважати грубою помилкою, оскільки він частково передає ідею заходів, спрямованих на недопущення негативних наслідків. Однак у контексті МС ООН точнішим відповідником є «*тимчасові заходи*». Термін «*запобіжні заходи*» в українській правовій мові насамперед асоціюється з кримінальним процесом, тоді як « *mesures conservatoires* » у практиці міжнародних судів позначає заходи, які суд може призначити до остаточного вирішення спору для збереження прав сторін.

Окрему групу становлять помилки, пов'язані з відтворенням сталих судових формул. Так, французьке словосполучення « *bonne administration de la justice* » було перекладено як «*правління правосуддя*». Такий відповідник є неправильним і неприродним для української юридичної мови, оскільки слово «*правління*» не поєднується з поняттям «*правосуддя*» в цьому значенні. Тому кращим варіантами були б «*належне здійснення правосуддя*» або «*належне відправлення правосуддя*».

Семантичне зміщення спостерігається і в перекладі терміна « *préjudice irréparable* » як «*непоправне порушення прав*». У цьому випадку загальна ідея негативного наслідку збережена, однак зміст французького поняття передано неточно. Термін « *préjudice* » означає шкоду, збиток або негативний наслідок, а

не саме порушення права. Оскільки ці поняття не є тотожними, точнішим відповідником було б «*непоправна шкода*».

Труднощі виникають також при відтворенні процесуальних формул, пов'язаних із читанням судового акта. У фрагменті «*Je mettrai également un certain nombre de paragraphes et en résumerai d'autres*» переклад «*Я також не буду зачитувати чи підсумую інші абзаци*» є синтаксично і змістово невдалим, адже в ньому порушено керування однорідними присудками.

У перекладі судових промов помітні також русизми та граматично неправильні конструкції, які знижують офіційно-діловий стиль українського тексту. Наприклад, фраза «*Суду цінно знати по позиції сторони*» є неприродною для української мови. У ній поєднуються русизм «*по позиції*», неправильна форма «*сторони*» замість «*сторін*» і стилістично невдале словосполучення «*Суду цінно знати*». Нормативніше було б сказати «*для Суду важливо знати позиції сторін*» або «*Суд вважає важливим з'ясувати позиції сторін*». Подібною є помилка «*такі заходи важко приприйняти*» замість «*такі заходи важко вжити*». Окремо слід згадати слово «*застороження*», яке є русизмом, адже правильно було б сказати «*застереження*».

Неточності спостерігаються й у перекладі формул, що позначають межі застосування міжнародного договору. Наприклад, фрагмент «*la requête (...) dépasse manifestement le champ d'application de la Convention*» було передано як «*клопотання України не входять у обсяг регулювання Конвенції*». Загальний зміст перекладу зрозумілий, однак конструкція «*входять у обсяг регулювання*» звучить неприродно. Точніше було б: «*заява України явно виходить за межі сфери застосування Конвенції*».

Особливо показовою є помилка при перекладі формули «*radier l'affaire de son rôle*». Вона була передана як «*прибрати з розгляду*» або навіть «*викинути прохання із розгляду*». Варіант «*прибрати з розгляду*» є розмовним і неточним, а «*викинути*» – стилістично грубим і неприйнятним для судового тексту. У французькому судовому дискурсі «*radier l'affaire de son rôle*» означає вилучити справу з реєстру справ, що перебувають на розгляді.

Проблеми виникають і при перекладі політично чутливих формул у судових промовах. Наприклад, фрагмент « *condamne la décision de la Fédération de Russie d'augmenter le niveau de préparation de ses forces nucléaires* » було передано як «засуджує рішення Російської Федерації привести в боєготовність свої сили». Такий переклад загалом передає ідею засудження, однак втрачає важливий компонент « *forces nucléaires* », тобто йдеться не просто про «сили», а саме про «ядерні сили». Крім того, « *augmenter le niveau de préparation* » означає підвищити рівень готовності, а не обов'язково «привести в боєготовність», що звучить більш категорично.

Послаблення офіційності судової промови спостерігається у фразі «як їм здається», використаній у фрагменті про дії держави щодо ймовірного геноциду. Такий відповідник є надто розмовним для судового дискурсу. У правничому контексті доцільніше використовувати нейтральні конструкції: «на їхню думку», «як вони вважають», або «на їхнє переконання».

Крім лексичних і термінологічних помилок, у перекладі наявні граматичні недоліки, які порушують нормативність українського мовлення. Наприклад, конструкція «у Суда немає доказів» містить неправильну форму родового відмінка: правильно має бути «у Суду немає доказів». Фраза «нерегулярні збройні підрозділи» містить помилку в написанні слова «нерегулярні». Вислів «утриматися будь-яких дій» є граматично неповним, оскільки дієслово «утриматися» вимагає прийменника «від»: правильно «утриматися від будь-яких дій». У реченні «Усі судді (...) присутні зі мною, але суддя Селям і інші присутні за відеозв'язком» наявні стилістична й граматична помилки, повтор слова «присутні» та неприродна конструкція «присутні за відеозв'язком». У судовому стилі природніше: «Усі судді присутні в залі суду, за винятком судді Селяма та інших суддів, які беруть участь у засіданні в режимі відеозв'язку».

Однак неточності та помилки були виявлені не лише в перекладі франкомовних судових промов українською мовою, а й у перекладі українських промов французькою мовою. Це свідчить про взаємний характер

перекладацьких труднощів, тобто помилки виникають як через нерозуміння французької юридичної термінології, так і через невдале відтворення українського змісту французькими засобами.

Показовим є переклад речення «*Під керівництвом Президента Зеленського та з відвагою Збройних Сил України, Росія не може перемогти нас*» як «*La Russie, contre la direction du président Zelensky et grâce au courage (...) la Russie ne pourra pas nous battre*». У цьому випадку допущено серйозну синтаксичну й семантичну помилку: французький вислів «*contre la direction*» означає «*проти керівництва*», а не «*під керівництвом*». Через це переклад фактично змінює логіку висловлювання. Точнішим варіантом був би: «*Grâce au leadership du président Zelensky et au courage des forces armées ukrainiennes, la Russie ne pourra pas nous vaincre*».

Ще одним прикладом зміни змісту є переклад фрагмента «*до весни 2014 року*» як «*à l'été 2014*». Тут допущено фактичну помилку, оскільки «*весна*» була передана як «*літо*». Правильним відповідником є «*au printemps 2014*».

Окрему увагу привертає переклад словосполучення «*вищезазначені дії*» як «*Les faits suspensionnés*». Такий варіант є неправильним, оскільки «*suspensionnés*» не відповідає змісту українського вислову і не є належним відповідником до «*вищезазначені*». У цьому контексті слід було використати «*susmentionnés*», наприклад «*les faits susmentionnés*» або «*les actes susmentionnés*».

Отже, відтворення франкомовного судового дискурсу українською мовою становить значну перекладацьку складність, оскільки правнича термінологія французької мови часто має чітко окреслене процесуальне значення, яке не завжди має прямий відповідник в українській юридичній системі. У таких випадках буквальний або надто узагальнений переклад може призводити до зміщення змісту або нейтралізації важливих розмежувань між близькими поняттями. Особливо це помітно у перекладі судових промов, де точність терміна має принципове значення. Тож цей процес потребує не тільки високої

мовної компетентності, а й глибокого знання юридичної термінології, процесуальних категорій і норм офіційного судового мовлення.

Висновки до Розділу 3

Аналіз перекладацьких стратегій, що застосовуються під час відтворення судових документів ЄСПЛ і Суду ЄС дозволив виділити ключові лексико-семантичні, лексико-граматичні та граматичні трансформації. При цьому саме лексичний рівень перекладацьких стратегій дозволяє зробити висновок про більш фактоорієнтований характер дискурсу ЄСПЛ і більш нормативно-аналітичний характер дискурсу Суду ЄС.

Зокрема, серед найпоширеніших лексико-семантичних і лексико-граматичних трансформацій – модуляція, пошук семантичних еквівалентів, калькування і конкретизація. Вони, як правило, слугують для передачі складних юридичних формул і стандартних процесуальних формул, відтворення власних назв і реалій, а також збереження точності змісту за умов значного скорочення оригінального тексту.

Серед граматичних трансформацій, які найчастіше вживаються при перекладі судових рішень та ухвал, – синтаксична транспозиція та конверсія. Вони забезпечують відтворення модальності та довгих й абстрактних нормативних формул. Окреме місце в перекладі належить номіналізації, яка властива українській мові.

Реферативний переклад судових документів, на відміну від повного перекладу, спрямований не на дослівне відтворення всіх структурних, процесуальних й аргументативних елементів оригіналу, а на стислий виклад його правової суті. Проаналізовані резюме консультативних висновків демонструють, що в реферативному перекладі насамперед зберігаються ті компоненти, які формують юридичне ядро документа, а саме: фактичний контекст справи, суть скарги або запиту, релевантні положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ключова логіка аргументації Суду й остаточний висновок. Натомість здебільшого опускаються або значно

скорочуються процедурні деталі, склад Суду, повні цитати з національного законодавства, розгорнуті посилання на прецедентну практику, міжнародно-правові джерела, окремі думки суддів і другорядні фактичні обставини.

Судовий переклад має на меті точне, однозначне й юридично коректне відтворення правового змісту з урахуванням норм цільової правової системи. Саме тому основними принципами юридичного перекладу виступають точність, еквівалентність, однозначність, стилістична відповідність та юридична коректність.

Відтворення аргументативних стратегій судових промов у перекладі загалом забезпечує передачу основних комунікативних намірів мовців: апеляції до міжнародно-правових норм та авторитету Міжнародного Суду ООН, спростування позиції опонента, викриття маніпулятивної аргументації, акцентування відповідальності. Серед найефективніших лінгвістичних засобів аргументування – повтори, риторичні питання, антитези й метафори.

Водночас окремі термінологічні неточності, граматичні помилки й часткова втрата образності під час усного перекладу промов свідчать про те, що для повноцінного відтворення їх аргументативної сили потрібно поєднувати стилістичну нормативність і збереження риторичного впливу.

Таким чином, переклад франкомовного судового дискурсу українською мовою потребує поєднання мовної, перекладацької та правової компетентності. Перекладач має не лише розуміти лексичне значення терміна, а й визначати його процесуальну функцію та можливі наслідки неточного перекладу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У роботі досліджено франкомовний судовий дискурс міжнародних організацій, а саме Європейського суду з прав людини, Суду справедливості Європейського Союзу та Міжнародного суду ООН, а також способи відтворення відповідних структурних, стилістичних і лінгвопрагматичних особливостей в українському перекладі. У результаті здійсненого аналізу було виявлено низку специфічних ознак франкомовного судового дискурсу та ключових тенденцій його перекладу.

1. У теоретичній частині дослідження охарактеризовано головні риси та визначено основні функції судового дискурсу. Встановлено, що в більшості розглянутих праць особливим типом інституційного дискурсу вважають передусім юридичний, а не судовий дискурс, що пояснює недостатній рівень теоретичного опрацювання судового дискурсу як самостійного об'єкта лінгвістичних і перекладознавчих досліджень як серед українських, так і зарубіжних науковців.

Запропоновано новий підхід до розуміння ролі та місця судового дискурсу в дискурс-аналізі, а також зроблено висновок щодо різниці між поняттями юридичного та судового дискурсів. Зокрема, юридичний дискурс становить історично й соціокультурно зумовлену форму інституційної мовно-правової діяльності, у межах якої здійснюються формулювання, легітимація, інтерпретація та застосування правових норм, що регулюють суспільні відносини. Натомість під судовим дискурсом слід розуміти складне динамічне явище, що охоплює різні форми мовної взаємодії в межах послідовного судового процесу.

Щодо функціонування франкомовного судового дискурсу в межах міжнародних організацій, то він сприяє узгодженню правових смислів і зміцненню довіри до правосуддя в межах транснаціонального правового простору. Крім того, франкомовний судовий дискурс вирізняється високим рівнем логічної, багаторівневої, розгорнутої аргументації, яка становить ключовий елемент обґрунтування легітимності судових рішень. Загалом,

особлива роль франкомовного судового дискурсу зумовлена тим, що саме через аргументацію рішень, активне використання доктрини на основі попередньої практики та прецедентів, характерних для романо-германського типу правової системи, забезпечується еволюція та узгодженість міжнародно-правового регулювання.

2. Судовий дискурс охоплює різні жанри процесуальної комунікації, поєднуючи як письмові (судові рішення, процесуальні документи, протоколи), так і усні (судові дебати, виступи сторін спору) форми, що ускладнює його лінгвістичний аналіз. Жанрові моделі франкомовного судового дискурсу доцільно вважати інституційно зумовленими й нормативно закріпленими, адже їх поєднує застосування усталеної судової практики (*jurisprudence constante*). Утім, з огляду на відмінності судових систем у різних державах, справедливою є думка, що двох абсолютно однакових судових дискурсів не існує.

У роботі з'ясовано, що судові рішення, ухвали, консультативні висновки та судові промови під час міжнародних слухань – це провідні жанри міжнародної інституційної комунікації, у яких поєднуються юридична точність, аргументативність, ритуалізованість і формалізованість викладу. Крім того, саме статусно-орієнтований характер кожного з жанрів судового дискурсу дає змогу простежити способи аргументації сторін під час правової взаємодії, а саме стратегії і тактики, спрямовані на встановлення істини.

3. Основу дослідження становлять матеріали Європейського суду з прав людини, Суду справедливості ЄС та Міжнародного суду ООН. Детальний аналіз корпусу франкомовних міжнародних судових текстів і промов, а також їх україномовних перекладів дозволив дійти висновку, що найбільш репрезентативним джерелом для аналізу є практика ЄСПЛ, оскільки саме вона має найбільший обсяг перекладів українською мовою. Водночас повні переклади українською мовою здійснюються вибірково, а значну частину матеріалів, починаючи з 2014 року, становлять реферативні переклади. Так, інтенсивність і стабільність здійснення україномовних перекладів залежать від низки суспільно-політичних чинників.

Порівняння матеріалів різних міжнародних судових інституцій показало неоднорідний характер. Якщо рішення ЄСПЛ у справах проти України мають особливе значення для національної правової системи та підлягають офіційному перекладу, то переклади рішень Суду ЄС залишаються нечисленними, тематично обмеженими й переважно неофіційними. Натомість цінність матеріалів Міжнародного суду ООН, а саме відеотрансляцій слухань, пов'язана з можливістю проаналізувати усний судовий дискурс.

4. Незважаючи на те, що судові документи мають чимало спільних характеристик, між ними існують істотні відмінності, зумовлені різною комунікативною спрямованістю та процесуальною функцією кожного жанру. Зокрема, *рішення* врегульовують спір по суті й встановлюють порушення або його відсутність. *Ухвали* розглядають питання прийнятності або неприйнятності заяви, вилучення її з реєстру чи зловживання стороною спору своїм правом на звернення. *Консультативні висновки* формулюють правову орієнтацію для національних судів і мають найбільш виразний доктринальний характер. Саме ця різниця визначає їхні лексичні, граматичні та стилістичні особливості.

Лексичний рівень франкомовного судового дискурсу поєднує універсальні риси, які виконують взаємодоповнювальні функції. Юридична і конвенційно-правова термінологія забезпечує нормативну точність, тоді як процесуальна лексика описує стан розгляду справи. Стійкі формули-кліше підтримують жанрову стандартизованість, а латинізми й архаїзовані форми підкреслюють доктринальність і офіційний характер викладу. Власні назви й аббревіатури забезпечують ідентифікаційну точність та інтертекстуальність судових текстів. Абстрактна й оцінна лексика формує правові критерії аналізу, у той час як вузькоспеціалізовані лексичні одиниці відображають фактичну тематику кожної справи.

Граматичний рівень досліджуваних судових документів характеризується складною синтаксичною організацією, інформаційною щільністю та переважанням конструкцій, які забезпечують об'єктивованість і логічну

послідовність правового викладу та розмежують фактичний опис і правову оцінку. Так, у них часто вживаються дієслова пасивного стану, безособові й модальні форми та активно використовуються номіналізації, властиві для української мови.

На *стилістичному рівні* судовий дискурс відзначається високим ступенем формалізованості, стандартизованістю мовних засобів, ієрархічною структурованістю, нейтральністю, інтертекстуальністю й аргументативністю. Проаналізовані судові документи дотримуються офіційно-ділового тону без жодної емоційної експресії та побудовані на основі повторюваних композиційних блоків

Специфіка *аргументування* у франкомовних судових промовах полягає в його комплексному стратегічно-тактичному характері. Аргументація, що реалізується шляхом поєднання лінгвопрагматичного, риторичного й аксіологічного аспектів, не обмежується логічним доведенням тези, а постає як комплексний механізм мовного, когнітивного й психологічного впливу, спрямований на зміну сприйняття адресата.

5. Згідно з результатами перекладацького аналізу корпусу ілюстративних матеріалів, що складався з 35 франкомовних судових текстів і промов та їх перекладів, було виділено найбільш уживані перекладацькі стратегії.

У контексті *письмового судового дискурсу* серед *лексико-семантичних трансформацій* найчастіше було застосовано семантичні еквіваленти, модуляцію, конкретизацію та калькування, а серед *лексико-граматичних* – ампліфікацію. Не менш вагоме значення мали й *граматичні трансформації*, а саме синтаксична транспозиція та конверсія. Крім того, порівняння оригінальних судових текстів з їх резюме засвідчило, що *реферативний переклад* послідовно відтворює лише ті елементи документа, які мають значення для розуміння фабули справи, суті скарги, правової аргументації Суду чи фінального вироку.

У контексті *усного судового дискурсу* було проаналізовано синхронний переклад промови судді українською мовою, а також відповідні переклади

виступів Агента України та його заступниці під час слухань у Міжнародному суді ООН французькою мовою. Рішення Суду, проголошене суддею Джоан Е. Донох'ю, відтворене здебільшого через *граматичні та лексико-граматичні прийоми*, як-от опущення, синтаксична компресія. Водночас варто зазначити, що основний інтерес для аналізу становили промови представників України на судових слуханнях і їх відповідні франкомовні переклади. Зокрема, для передачі метафор, епітетів, риторичних питань, антитез і перцептивних дієслів було використано переважно *лексико-семантичні трансформації*, а саме модуляцію, калькування, реметафоризацію та деметафоризацію.

6. У межах міжнародних організацій судовий дискурс набуває додаткової складності, оскільки функціонує в умовах багатомовності та різних правових систем. В основному труднощі при перекладі зумовлені необхідністю досягнення повної термінологічної еквівалентності без зміни правового змісту понять. Неправильне або неточне відтворення юридичних термінів чи аргументативних зв'язків може призвести до зміщення акцентів або послаблення переконливості.

У судовому перекладі важливе поєднання точності, стилістичної нормативності та літературної коректності. Саме дотримання цих принципів дає змогу уникнути множинності тлумачень і русизмів, забезпечуючи адекватне відтворення змісту франкомовного судового тексту в українському правовому просторі.

Щодо перспектив подальших досліджень перекладу франкомовного судового дискурсу, особливо актуальним видається аналіз усних судових промов у межах засідань Міжнародного суду ООН, що наразі залишається малодослідженим. Це набуває дедалі більшої актуальності у зв'язку з необхідністю притягнення Російської Федерації до відповідальності за скоєні міжнародні кримінальні злочини та численні випадки порушень прав людини на тимчасово окупованих територіях України.

RÉSUMÉ

Ce mémoire de master est *consacré* à l'étude de la traduction du discours judiciaire francophone des organisations internationales en ukrainien. *L'actualité* de la recherche s'explique par la nécessité d'assurer une traduction précise des documents judiciaires, qui jouent un rôle important dans la pratique du droit international ainsi que dans l'interprétation de l'argumentation judiciaire. Dans le contexte de l'intégration européenne de l'Ukraine et de l'importance croissante des mécanismes internationaux de justice, l'analyse des particularités linguistiques, pragmatiques et traductologiques du discours judiciaire francophone acquiert une valeur scientifique et pratique particulière.

L'objet de la recherche est le discours judiciaire francophone en tant que type de communication institutionnelle. *L'objet concret* de la recherche porte sur les procédés de traduction de ses particularités structurelles, stylistiques et pragmatiques en ukrainien.

Le but de ce mémoire est d'identifier les procédés et les difficultés de traduction du discours judiciaire francophone écrit et oral des organisations internationales. Pour atteindre cet objectif, plusieurs *tâches* ont été réalisées :

- d'analyser les principales approches théoriques de la définition du concept de discours judiciaire ;
- d'examiner les principales caractéristiques linguopragmatiques et stylistiques du discours judiciaire ;
- de caractériser le corpus des textes judiciaires internationaux francophones, des discours et de leurs traductions ukrainiennes ;
- de mettre en évidence les particularités lexicales, grammaticales et stylistiques des textes judiciaires francophones, ainsi que les spécificités de l'argumentation dans les discours judiciaires ;
- de déterminer et systématiser les principales stratégies de traduction des textes et d'interprétation des discours judiciaires francophones en ukrainien ;
- de définir les principales difficultés lors de l'interprétation du discours judiciaire francophone en ukrainien.

Le corpus de la recherche comprend des arrêts, des décisions, des avis consultatifs et des discours judiciaires relevant de la pratique de la Cour européenne des droits de l'homme, de la Cour de justice de l'Union européenne et de la Cour internationale de Justice, ainsi que leurs traductions ukrainiennes complètes ou résumées. Cette base textuelle permet d'analyser à la fois les formes écrites et orales du discours judiciaire dans le cadre de la communication institutionnelle internationale.

La méthodologie de la recherche repose sur une approche systémique combinant des méthodes scientifiques générales avec l'analyse du discours, l'analyse linguopragmatique, l'analyse comparative traductologique et l'analyse transformationnelle.

Les résultats de la recherche montrent que le discours judiciaire francophone combine la précision juridique, la formalisation, l'intertextualité et l'argumentation à plusieurs niveaux. Les différences entre les genres de discours judiciaire déterminent leur spécificité lexicale, grammaticale et stylistique. L'analyse de la traduction des textes judiciaires francophones a révélé la prédominance des équivalents sémantiques, de la modulation, du calque, de l'amplification et de la transposition dans leur traduction en ukrainien. En outre, l'interprétation du discours judiciaire oral exige le recours à la compression, à l'omission et à l'adaptation des procédés rhétoriques.

La nouveauté scientifique du mémoire réside dans l'analyse complexe des genres écrits et oraux du discours judiciaire francophone des organisations internationales ainsi que des stratégies de leur traduction en ukrainien. Le caractère encore insuffisamment étudié de ces matériaux ouvre également des perspectives pour des recherches ultérieures sur les spécificités linguopragmatiques et traductologiques du discours judiciaire francophone.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович С. Д., Молдован В. В., Чікарькова М. Ю. Риторика загальна та судова : навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 416 с. URL: <https://koha.ua.edu.ua/bib/315725>.
2. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика : навч. посіб. Львів: Світ, 2001. 240 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi81/0060658.pdf>.
3. Балинська О. М., упоряд. Проблеми тлумачення правових норм : посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 392 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4092/1/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%A2%D0%BB%D1%83%D0%BC%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%BC_%D0%91%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%BD.pdf.
4. Бахчиванжи А. Комунікативна роль судді: стратегії і тактики мовленнєвої поведінки в судовому дискурсі. *Вісник Одеського національного університету. Філологія*. 2020. Т. 25, № 2(22). С. 7–15. URL: <https://philolvisnyk.onu.edu.ua/article/view/235152/233681>.
5. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної генології : навч. посіб. Київ: Академія, 2006. 248 с. Серія «Альма-матер».
6. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ: Академія, 2004. 342 с. Серія «Альма-матер». URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0004078.
7. Бєлова А. Д. Лінгвістичні аспекти аргументації. Київ: Вид-во КНУ, 1997. 311 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Manzhura/0000773.pdf>.

8. Бондар Л., Куликова В., Малашенко О. Синтаксичні засоби реалізації прагматичного потенціалу франкомовних текстів у галузі міжнародного права: перекладацький аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. Т. 1, № 23. С. 63–68. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/23.166113>.
9. Буднік А. О. Особливості вивчення дискурсу в писемній та усній комунікації. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2016. № 5(1). С. 39–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvddpufm_2016_5%281%29__11.
10. Виступ агента України Антона Кориневича на слуханнях у Гаазі: Україна проти РФ: звинувачення у геноциді згідно з Конвенцією про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/vistup-agenta-ukrayini-antona-korinevicha-na-sluhanniah-u-gaazi-ukrayina-proti-rf-zvinuvachennya-u-genocidi-zgidno-z-konvenciyeyu-pro-zapobigannya-zlochynu-genocidu-ta-pokarannya-za-nogo>.
11. Виступ агента України Антона Кориневича під час слухання в Міжнародному суді ООН. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/vistup-agenta-ukrayini-antona-korinevicha-pid-chas-sluhannya-v-mizhnarodnomu-sudi-onn>.
12. Виступ заступника агента України Оксани Золотарьової на слуханнях в Міжнародному суді ООН. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/vistup-zastupnika-agenta-ukrayini-oksani-zolotarovoyi-na-sluhanniah-v-mizhnarodnomu-sudi-onn>.
13. Вороніна К. В. Основи перекладацького анотування та реферування текстів різних типів і жанрів : навч. посіб. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 120 с. URL: <https://foreign-languages.karazin.ua/resources/f69cbfa3ddaf3246f726e2c4774e2180.pdf>.

14. Воскобойник В. І., Шпак М. В., Дзекун Ю. В. Особливості роботи перекладача в судових процесах в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Т. 36(75), № 2, ч. 2. С. 29–34. URL: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.2.2/05>.
15. Герасімова О. М. Дискурс як соціолінгвальне явище. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Германістика та міжкультурна комунікація*. 2019. № 2. С. 19–23. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2019-2-3>.
16. Гулей М. Д. Лінгвістичні аспекти аргументації у сучасному французькому політичному дискурсі. *Studia linguistica*. 2009. Вип. 2. С. 130–134. URL: <https://studia-linguistica.knu.ua/wp-content/uploads/2018/10/2009-2-130-134-%D0%93%D1%83%D0%BB%D0%B5%D0%B9-%D0%9C.%D0%94..pdf>.
17. Гусарев С. Д., Потапов Г. Г. Актуальні питання сучасного розвитку юридичної науки в Україні. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2008. № 4. С. 35–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2008_4.
18. Джуська А. В., Гнедкова О. Г. Переклад рішень Європейського суду з прав людини в Україні: організаційно-правові аспекти. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32(71), № 6, ч. 3. С. 36–40. URL: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.6-3/07>.
19. Доценко О. Комунікативні ролі учасників судового дискурсу. *Академія управління МВС*. 2008. С. 189–191. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1588/1/O_Dotsenko_KSPSGZ_GI.pdf.
20. Доценко О. Л. Жанрова специфіка українського судового дискурсу. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2008. Вип. 24, ч. 1. С. 269–280. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1560/1/O_Dotsenko_MKKS_V.24_1_GI.pdf.
21. Драненко Г. Ф., Стефурак О. В., Руснак Д. А. *Langue française, niveau Master. Rechercher. Comprendre. Analyser. Traduire. Rédiger* = Французька

- мова для магістрів. Дослідження. Розуміння. Аналіз. Переклад. Редагування : навч. посіб. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, 2024. 348 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/9543/Zam_H-014_Dranenko_Stefuryak_Rusnak_Langue%20fran%C3%A7aise_Electron.Vyd.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
22. Єлісеєва С. В. Труднощі перекладу судових справ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2023. № 59, т. 1. С. 180–184. URL: https://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v59/part_1/41.pdf.
23. Зубенко Г. В., Бродникова Т. О., Джумаєва К. Б. Проблема перекладу рішень та постанов ЄСПЛ. *Актуальні проблеми держави і права*. С. 408–410. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c0647a18-5580-4699-a300-97a66331dbdf/content>.
24. Іщенко Н., Гончарова В. Юридичний переклад як складова юридичного дискурсу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 43, т. 2. С. 168–172. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/43_2021/part_2/29.pdf.
25. Кобзева О. О. Метакомунікативна стратегія у мовленні судді в американському судовому дискурсі. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. 2014. Вип. 5(77). С. 264–268. URL: <https://visnyk.zu.edu.ua/Articles/77/46.pdf>.
26. Коваль Н. Є. Інтердискурс у юридичному дискурсі. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія "Філологічні науки". Мовознавство*. 2014. № 2. С. 68–72. URL: https://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2014/NV_2014_2/14.pdf.
27. Колісник Ю. Текст і дискурс: проблеми дефініцій. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології*. 2010. № 675. С. 111–114. URL:

- <https://science.lpnu.ua/terminology/all-volumes-and-issues/visnik-no-675-2010/tekst-i-diskurs-problemi-definicij>.
28. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
29. Копильна О. М. Практика реферативного перекладу : навч. посіб. Київ: Ліра-К, 2019. 136 с. URL: https://knushop.com.ua/image/catalog/lira20230617/pdf/12635.pdf?srsltid=AfmBOooK9Er9ATtPOZ_MgormpSGg9fckdJuiIadzJBycP0q2uWXiYM_6.
30. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу : навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Юніверс, 2002. 280 с. URL: https://archive.org/details/pereklad/Koptilov_Viktor_Teoriya_i_praktyka_perekladu2002/page/257/mode/2up.
31. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Англійська мова : підручник. Вінниця: Нова Книга, 2003. 448 с. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=jpKrCQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>.
32. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 квіт. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
33. Куковська В. І. Інституційні особливості судового дискурсу (на матеріалі американської захисної промови). *Nova filologiâ*. 2021. Т. 1, № 81. С. 191–196. URL: <https://www.novafilolohiia.zp.ua/index.php/new-philology/article/view/506/478>.
34. Куликова В. Г. Лексико-граматичні особливості французьких текстів конвенцій: прагматичний аспект. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. № 10, т. 1. С. 136–139. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/11fbf9d9-d451-4368-b173-da3af5ef0d54/content>.

- 35.Литвин І. М. Перекладознавство : наук. посіб. Черкаси: Видавець Ю. А. Чабаненко, 2013. 288 с. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/60/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87.%20%D0%BF%D0%BE%D1%81.%20%D0%9B%D0%B8%D1%82%D0%B2%D0%B8%D0%BD.%20%D0%9F%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%9A%D0%9B%D0%90%D0%94%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf>.
- 36.Літак А. Про природу інституційного дискурсу. *Південний архів (Збірник праць. Філологічні науки)*. 2018. Т. 1, № 72. С. 143–145. URL: <https://pa.journal.kspu.edu/index.php/pa/article/view/378/373>.
- 37.Логінова Л. В., Іваніщенко О. В. Особливості перекладу юридичних текстів англійською мовою. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2021. № 49, т. 2. С. 162–165. URL: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.49-2.37>.
- 38.Лутак Б. В. Основні труднощі у галузі перекладу юридичних текстів. Теорія і практика перекладу : матеріали наук.-практ. конф., м. Полтава, 3–4 листоп. 2023 р. Полтава, 2023. С. 70–72. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/download/65/1046/2169-1?inline=1>.
- 39.Матвієнко І. Автор, текст, дискурс: філософські розвідки Мішеля Фуко. *Multiversum. Philosophical almanac*. 2018. № 3–4. С. 81–86. URL: <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2016.3-4.08>.
- 40.Мацегора І. Л. Вступ до перекладознавства : конспект лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Філологія» освітньо-професійної програми «Слов'янський переклад та міжкультурні комунікації». Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2023. 97 с. URL: https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/11590/1/%D0%9C%D0%B0%D1%86%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B0_%D0%92%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%BF%D0%

B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0_%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B2..pdf.

41. Мись Т. І. Історичні та лінгвістичні аспекти французьких запозичень у юридичній англійській мові. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2025. Т. 3, № 214. С. 83–88. URL: <https://journals.cusu.in.ua/index.php/philology/article/view/844/803>.
42. Молдован В. В. Судова риторика : навч. посіб. Київ: Кондор, 2006. 328 с. URL: <https://lib.univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE/%D0%9C%D0%BE%D0%BB%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%20%D0%92%20%D0%92%20%D0%A1%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0.pdf>.
43. Назаренко О. І., Нестеренко О. Є. Особливості лінгвальної маніпуляції у судовому дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологія. Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 13(81). С. 87–91. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/3494/3187>.
44. Національний орган інтелектуальної власності. URL: <https://nipo.gov.ua/>.
45. Омельчук В. К. Судова промова як базове поняття юридичного дискурсу в контексті навчання юридичної англійської мови. *II Сучасні технології викладання англійської мови та інтерпретації текстів світової літератури*. Острог: Національний університет «Острозька академія», 2016. URL: <https://naub.oa.edu.ua/sudova-promova-yak-bazove-ponyattya-yuryd/>.
46. Переклад юридичних текстів : практикум для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 03 «Гуманітарні науки» спеціальності 035 «Філологія» / уклад.: С. В. Єрмоменко, Ю. О. Томчаковська, О. Г. Томчаковський, Л. В. Строченко ; Нац. ун-т «Одеська

- юридична академія». Суми : Університетська книга, 2023. 72 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0cbc762f-0d63-4783-92b4-286d752c1615/content>.
47. Пономарьова Л. В. Стратегії і тактики мовлення судді в судово-процесуальному дискурсі. *Теоретична і дидактична філологія*. Переяслав-Хмельницький, 2010. № 8. С. 306–314.
48. Пономарьова Л. Маркери зв'язаності тексту в інституційно-правового дискурсі. *EUROPEAN HUMANITIES STUDIES: State and Society*. 2019. Т. 3, № 1. С. 140–150. URL: <https://ehs.eeipsy.org/index.php/%20ehs/article/view/114/110>.
49. Поняття, система та особливості сучасного міжнародного публічного права. Міжнародне право : мультимедійний посібник з навчальної дисципліни. Національна академія внутрішніх справ. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/mg/lectures/lecture_1.html.
50. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. Київ: Ваклер. 2001. 656 с. URL: <http://socium.ge/downloads/komunikaciisteoria/pochepcov%20teoria%20komunikacii.pdf>.
51. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV : станом на 2 груд. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.
52. Про затвердження Правил написання українських географічних назв на картах та в інших виданнях : Наказ М-ва аграр. політики та продовольства України від 29.07.2014 № 282. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0957-14#Text>.
53. Просяна О. В. Український судовий дискурс: аспекти лінгвопрагматичного дослідження та сутнісні характеристики. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2016. № 6. С. 153–157. URL: https://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2016/NV_2016_6/36.pdf.

- 54.Радишевська О. Р. Юридичний переклад як інструмент європеїзації адміністративного права України. *Право та державне управління*. 2020. № 1, т. 1. С. 110–119. URL: https://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2020/tom_1/19.pdf.
- 55.Рішення Суду ООН в Гаазі про тимчасові заходи щодо РФ. Суспільне: Новини. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=k3RpPkeFoWk>.
- 56.Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини. Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/m/rishennya-schodo-ukraini-vineseni-evropeyskim-sudom-z-prav-lyudini>.
- 57.Роєнко Л., Горлатова О., Редько С. Особливості перекладу юридичних текстів. *Актуальні питання іноземної філології*. 2021. Вип. 15. С. 91–96. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/19648/1/%D0%A0%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%93%D0%BE%D1%80%D0%BB%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%A0%D0%B5%D0%B4%D1%8C%D0%BA%D0%BE_%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%83_%D1%8E%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B2.pdf.
- 58.Руднева І. Жанрова специфіка юридичного дискурсу і його мовна реалізація. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2017. № 85. С. 101–107. URL: <https://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/9482/9005>.
- 59.Руднева І. С. Юридичний дискурс як модель інституційного дискурсу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2018.

- Вип. 87. С. 85–91. URL: <https://foreign-languages.karazin.ua/resources/b35013d6e1e400fbbc7b6500c7fc56d6.pdf>.
60. Самохіна В. О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії і США: текстуальний та дискурсивний аспекти : дис. д-ра філол. наук. Харків, 2010. 518 с. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/items/37d6039f-8c85-4b92-b555-646ba1b9ae2c>.
61. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 711 с. URL: <https://archive.org/details/selivanova2008/page/569/mode/1up>.
62. Слухання в Міжнародному суді ООН у справі України проти Російської Федерації щодо застосування Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. UN Web TV. URL: <https://webtv.un.org/en/asset/k1f/k1fd2v7w2x>.
63. Стеченко Д. М., Чмир О. С. Методологія наукових досліджень : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2007. 317 с. URL: <https://studfile.net/preview/9690523/page:20/>.
64. Строченко Л. В., Томчаковська Ю. О., Томчаковський О. Г. Теорія та практика перекладу у галузі міжнародного права. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 27, т. 2. С. 224–228. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.27.2.43>.
65. Томчаковська Ю. Дискурсологія: напрями і завдання (теоретичний огляд). *Записки з романо-германської філології*. 2021. № 1(46). URL: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.1\(46\).234404](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.1(46).234404).
66. Транслітерація. Державна міграційна служба України. URL: <https://dmsu.gov.ua/services/transliteration.html>.
67. Турецька Х. І. Лекційний курс з дисципліни «ПСИХОЛОГІЯ І ПЕДАГОГІКА». Львівський державний університет фізичної культури. 2010. URL: <https://studfile.net/preview/7102299/page:36/>.
68. Хабарова Н. А. Особливості впливу та аргументування в судовому дискурсі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*.

- Серія: Філологія*. 2021. № 52, т. 2. С. 11–14. URL: https://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v52/part_2/3.pdf.
- 69.Царьова І. В. Проблеми аксіології сучасного судового дискурсу. *Лінгвістика*. 2022. № 2(46). С. 84–92. URL: <https://ling.luguniv.edu.ua/index.php/ling/article/view/116/119>.
- 70.Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV : станом на 24 квіт. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
- 71.Чередниченко О. І., Коваль Я. Г. Теорія і практика перекладу. Французька мова : підручник для студентів інститутів і факультетів іноземних мов. Київ: Либідь, 1995. 319 с.
- 72.Чорнобай О. Л. Аргументативна практика у судовому процесі: до постановки проблеми. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 850. С. 300–306. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5747/vnulpurn201685047.pdf>.
- 73.Шевчук С. В. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні. Київ : Реферат, 2007. 640 с. URL: <https://www.scribd.com/document/778106815/Shevchuk-s-Sudova-Pravotvorchist-Svitovii-Dosvid-i-Perspekti-1-1>.
- 74.Що таке Суд справедливості ЄС і як він стосуватиметься України після вступу до ЄС – пояснює Міністерство юстиції України. Судова влада України. 2025. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1851599/>.
- 75.Юридична термінологія та правничий дискурс. *Філологічні науки: матеріали наукової конференції*. 2012. URL: https://www.rusnauka.com/12_KPSN_2012/Philologia/7_107671.doc.htm.
- 76.Юркевич О. М., Титов В. Д., Куцепал С. В. та ін. Юридична аргументація. Логічні дослідження : монографія / за заг. ред. О. М. Юркевич. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2015. 336 с. URL:

- <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2c9dd0c5-f423-40f2-8730-cf0c909ebcd4/content>.
- 77.Юркевич О. М., Титов В. Д., Куцепал С. В. та ін. Юридична аргументація: логічні дослідження : колект. монографія / за заг. ред. О. М. Юркевич. Харків: Право, 2012. 211 с. URL: <https://studfile.net/preview/5777596/page:5/>.
- 78.Affaires. Cour internationale de Justice. URL: <https://www.icj-cij.org/fr/affaires>.
- 79.Ahmad Sani N. B. Questioning and Answering Strategies in Malaysian Criminal Proceedings: A Corpus-Based Forensic Discourse Analysis : PhD thesis. Leeds: University of Leeds, 2019. 247 p. URL: https://etheses.whiterose.ac.uk/id/eprint/24325/1/Ahmad%20Sani_NB_English_PhD_2019.pdf.
- 80.Andreev B. Russia Non Bis in Idem Principle in International and Russian Law. *Revue internationale de droit pénal*. 2002. Vol. 73, № 3. P. 1065–1070. URL: <https://doi.org/10.3917/ridp.733.1065>.
- 81.Austin J. L. How to do things with words. Cambridge : Harvard University Press, 1962. 166 p. URL: https://pure.mpg.de/rest/items/item_2271128/component/file_2271430/content.
- 82.Bach Le T. An Introduction to Discourse Analysis. Hue: Hue University Publishing House, 2013. URL: https://docs.hoeit.edu.vn/NNA_25_108%20Tinchi/46.%20An%20Introduction%20to%20Discourse%20Analysis.pdf.
- 83.Battistella E., Goodrich P. Legal Discourse: Studies in Linguistics, Rhetoric and Legal Analysis. *Language*. 1989. Vol. 65, no. 2. 278 p. URL: https://www.academia.edu/77281689/Legal_Discourse_Studies_in_Linguistics_Rhetoric_and_Legal_Analysis.
- 84.Cadiet L. Introduction to the French Civil Justice System and Civil Procedural Review. *Ritsumeikan Law Review*. 2011. № 28. P. 331–393. URL: <https://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/law/lex/rlr28/CADIET3.pdf>.

85. Chatillon S. Droit et langue. *Revue internationale de droit comparé*. 2002. Vol. 54, № 3. P. 687–715. URL: https://www.persee.fr/doc/ridc_0035-3337_2002_num_54_3_17804.
86. Civil law. Encyclopaedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/civil-law-Romano-Germanic>.
87. Common law. Encyclopaedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/common-law>.
88. Civil law. Legal Information Institute. Cornell Law School. URL: https://www.law.cornell.edu/wex/civil_law.
89. Code de procédure pénale : section « De la cour d’assises ». Légifrance. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006165284/.
90. Common law. Legal Information Institute. Cornell Law School. URL: https://www.law.cornell.edu/wex/common_law.
91. Comprendre le droit international : ressources pédagogiques. Ontario Justice Education Network. 67 p. URL: https://ojen.ca/wp-content/uploads/Understanding-International-Law_FRENCH-2.pdf.
92. Conley J. M., O'Barr W. M., Riner R. C. *Just Words: Law, Language, and Power*, Third Edition. University of Chicago Press, 2019. 261 p. URL: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/J/bo33765753.html>.
93. Cotterill J. *Trial by Jury: Legal Frameworks and Linguistic Consequences. Language and Power in Court*. London: Palgrave Macmillan, 2003. URL: <https://link.springer.com/book/10.1057/9780230006010>.
94. Coulthard M., Johnson A. *An Introduction to Forensic Linguistics: Language in Evidence*. 1st ed. London; New York: Routledge, 2007. URL: https://pasca.uns.ac.id/s3linguistik/wp-content/uploads/sites/44/2016/10/Malcolm_Coulthard__Alison_Johnson.pdf.
95. Cour d’appel. Ministère de la Justice. URL: <https://www.justice.gouv.fr/justice-france/lorganisation-cours-tribunaux/lordre-judiciaire/cour-dappel>.

96. Court of Justice of the European Union. European e-Justice Portal. URL: https://e-justice.europa.eu/topics/taking-legal-action/legal-systems-eu-and-national/eu-courts_en.
97. De Beaugrande R., Dressler W. U. Introduction to Text Linguistics. Routledge, 1981. URL: <https://scispace.com/pdf/introduction-to-text-linguistics-4s69a4i8nf.pdf>.
98. Denysova N. B., Tsapro G. Y. Discourse: From General Notions to Academic Discourse. Transcarpathian Philological Studies. 2024. No. 35. P. 81–88. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.35.14>.
99. Déroulement d'une affaire devant le tribunal correctionnel. Service-Public.fr. URL: <https://www.service-public.gouv.fr/particuliers/vosdroits/F1485>.
100. Difficultés de paiement de l'impôt : quelles solutions pour les professionnels ? Ministère de l'Économie, des Finances et de la Souveraineté industrielle et numérique. URL: <https://www.economie.gouv.fr/entreprises/gerer-sa-fiscalite-et-ses-impots/limpot-sur-les-benefices-ir-et/retard-de-paiement-de>.
101. Dû. Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales. URL: <https://cnrtl.fr/definition/d%C3%BB//1>.
102. Dzehtsiarou K., Ridi N. THE USE OF SCHOLARSHIP BY THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. International and Comparative Law Quarterly. 2024. № 73(3). C. 707–746. URL: https://www.cambridge.org/core/journals/international-and-comparative-law-quarterly/article/use-of-scholarship-by-the-european-court-of-human-rights/4DA574D11FFEC49B0BB16CA52B2B6496?utm_campaign=shareaholic&utm_medium=copy_link&utm_source=bookmark.
103. Ehrlich S., Romaniuk T. Discourse analysis. Research Methods in Linguistics / ed. by R. Podesva, D. Sharma. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. P. 466–499. URL: http://136.175.10.10:8082/ebook/pdf/Research_Methods_in_Linguistics.pdf.

104. European Convention on Human Rights. Article 6. European Union Agency for Fundamental Rights. URL: <https://fra.europa.eu/en/law-reference/european-convention-human-rights-article-6>.
105. European Union Intellectual Property Office. URL: <https://www.euipo.europa.eu/en>.
106. Facture impayée. Commissaires de justice. URL: <https://commissaire-justice.fr/gerer-un-impaye/facture-impayee/>.
107. Fairclough N. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. Taylor & Francis Group, 2003. 270 p. URL: <https://circulosemiotico.wordpress.com/wp-content/uploads/2012/10/bfaircloughn-analysingdiscourse-textualanalisissforsocialresearchroutledge2003t197s1.pdf>.
108. Foucault M. *Orders of discourse*. *Untying The Text: A Post-Structuralist Reader*. 1981. P. 51–78. URL: https://monoskop.org/images/7/78/Foucault_Michel_1970_1981_The_Order_of_Discourse.pdf.
109. Fraude fiscale : infractions et sanctions. *Entreprendre*. Service-Public.fr. URL: <https://entreprendre.service-public.gouv.fr/vosdroits/F37725>.
110. Harris Z. S. *Discourse Analysis: A Sample Text*. *Language*. 1952. Vol. 28, no. 4. P. 474–494. URL: <https://doi.org/10.2307/409683>.
111. Heffer C., Rock F., Conley J., eds. *Legal-Lay Communication: Textual Travels in the Law*. New York: Oxford University Press, 2013. XIV, 332 p. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/language-in-society/article/abs/chris-heffer-frances-rock-john-conleyeds-legallay-communication-textual-travels-in-the-law-new-york-oxford-university-press-2013-pp-xiv-332-hb-68/7647BA777A478C01F21C991441E2520A>.
112. Henzl V. M. *Language in the Courts*. *Dialoganalyse VI/2* / ed. by S. Cmejrkova et al. Berlin, Boston, 1998. P. 141–148. URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9783110965049_A31167986/preview-9783110965049_A31167986.pdf.

113. HUDOC. Base de données de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre>.
114. Infractions fiscales pénales : définition, sanctions et défense. Cabinet ACI. URL: <https://www.cabinetaci.com/infractions-fiscales-penales-definition-sanctions-et-defense/>.
115. Juridictions pénales. Ministère de la Justice. URL: <https://www.justice.gouv.fr/justice-france/lorganisation-cours-tribunaux/lordre-judiciaire/juridictions-penales>.
116. Jurisprudence. InfoCuria : jurisprudence de la Cour de justice de l'Union européenne. URL: <https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/jurisprudence?lang=FR&sort=SCORE-DESC>.
117. Key features of common law or civil law systems. World Bank Group. URL: <https://ppp.worldbank.org/key-features-common-and-civil-law-systems>.
118. La prise en charge des victimes d'infractions pénales. Ministère de la Justice. URL: <https://www.justice.gouv.fr/grands-dossiers/prise-charge-victimes-dinfractions-penales>.
119. Les victimes. Références Statistiques Justice. Édition 2025. Chapitre 13. Ministère de la Justice. 2026. URL: <https://www.justice.gouv.fr/sites/default/files/2026-01/RSJ2025%20chapitre%2013.pdf>.
120. Lillis T. Discourse. A Critical Introduction – By Jan Blommaert. International Journal of Applied Linguistics. 2007. Vol. 17, № 1. P. 146–152. URL: https://www.researchgate.net/publication/249387120_Discourse_A_Critical_Introduction_-_By_Jan_Blommaert.
121. Makushev P. V., Minchenko O. V., Tsareva I. V. Legal linguistics as a promising field of knowledge. Cuestiones Políticas. 2021. Vol. 39, no. 68. P. 571–580. URL: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3968.36>.

122. Mise en examen. Service-Public.fr. URL: <https://www.service-public.gouv.fr/particuliers/vosdroits/F1470>.
123. Moyens et motifs. Dictionnaire juridique de Serge Braudo. URL: <https://www.dictionnaire-juridique.com/definition/moyens-et-motifs.php>.
124. Muntigl P., Turnbull W. Conversational Structure and Facework in Arguing. *Journal of Pragmatics*. 1998. Vol. 29, № 3. P. 225–256. URL: https://www.researchgate.net/publication/248451470_Conversational_structure_and_facework_in_arguing.
125. Oral proceedings in the case concerning Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation). International Court of Justice. URL: <https://www.icj-cij.org/case/182/oral-proceedings>.
126. Peirce C. S. Division of Signs. *Collected Papers of Charles Sanders Peirce* / ed. by C. Hartshorne, P. Weiss, A. W. Burks. Cambridge : Harvard University Press, 1994. Vol. 2. URL: <https://sites.ualberta.ca/~michaelf/M665/sources/Pages%20from%20Charles%20Sanders%20Peirce%2C%20Charles%20Hartshorne%2C%20Paul%20Weiss%2C%20Arthur%20W.%20Burks%20Collected%20Papers%20of%20Charles%20Sanders%20Peirce%20%201994-2.pdf>.
127. Searle J. R. A Taxonomy of Illocutionary Acts. *Speech Acts*. Leiden : Brill, 1976. P. 157–170. URL: http://www.thatmarcusfamily.org/philosophy/Course_Websites/Readings/Searle%20-%20Taxonomy%20of%20Illocutionary%20Acts.pdf.
128. Soustraction d'impôt consommée. TaxInfo Canton de Berne. URL: <https://www.taxinfo.sv.fin.be.ch/taxinfo/1639cdfa-20fc-4861-ab15-8e51903d1227?lang=fr>.
129. Statute of the International Court of Justice. International Court of Justice. URL: <https://www.icj-cij.org/statute>.
130. Stevenson D. *Forensic Linguistics: An Introduction to Language in the Justice System*, by John Gibbons. University of Colorado Law Review. 2006.

- Vol. 77, № 1. P. 257–281. URL: <https://scholar.law.colorado.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1489&context=lawreview>.
131. Talk, Work and Institutional Order / ed. by S. Sarangi, C. Roberts. Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 1999. URL: https://books.google.com.ua/books?id=e_tFXRJXPxgC&pg=PA1&source=gb_s_toc_r&cad=2#v=onepage&q&f=false.
 132. Terrien A. Jurisdiction Ratione Temporis. Jus Mundi. 2025. URL: <https://jusmundi.com/en/document/publication/en-jurisdiction-ratione-temporis>.
 133. Tiersma P. M. Legal Language. Chicago: University of Chicago Press, 1999. 328 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=loG-VnnfBMYC&pg=PA87&source=gb_s_toc_r&cad=1#v=onepage&q&f=false.
 134. Trosborg A. Text Typology and Translation. Amsterdam, 1997. 371 p. URL: <https://archive.org/details/texttypologytran0000unse/page/352/mode/2up>.
 135. UN Web TV. URL: <https://webtv.un.org/en>.
 136. Van Dijk T. A. Critical Discourse Analysis. The Handbook of Discourse Analysis / ed. by D. Tannen, H. E. Hamilton, D. Schiffrin. 2nd ed. Chichester: John Wiley & Sons, Inc., 2015. P. 466–485. URL: <https://discourses.org/wp-content/uploads/2022/07/Teun-A.-van-Dijk-2015-Critical-discourse-Analysis.pdf>.
 137. Van Dijk T. A. Discourse and Power. London: Macmillan Education UK, 2008. URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781137072993_A29487743/preview-9781137072993_A29487743.pdf.
 138. Van Eemeren F. H., Grootendorst R., Snoeck Henkemans F. Fundamentals of Argumentation Theory: A Handbook of Historical Backgrounds and Contemporary Developments. London; New York: Routledge, 2009. 440 p. URL:

https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781136688041_A23856187/preview-9781136688041_A23856187.pdf.

139. Weigand E. Language as Dialogue. *Intercultural Pragmatics*. 2010. Vol. 7, № 3. P. 505–515. URL: <https://doi.org/10.1515/iprg.2010.022>.
140. Willems V. International Courts and Tribunals and Their Linguistic Practices: A Communities of Practice Approach. *International Journal for the Semiotics of Law – Revue internationale de Sémiotique juridique*. 2017. Vol. 30. P. 181–199. URL: <https://doi.org/10.1007/s11196-016-9486-5>.
141. Wodak R., Reisigl M. *Discourse and Discrimination: Rhetorics of Racism and Antisemitism*. London; New York: Routledge, 2001. URL: <https://www.routledge.com/Discourse-and-Discrimination-Rhetorics-of-Racism-and-Antisemitism/Reisigl-Wodak/p/book/9780415231503>.

Список лексикографічних джерел

142. Французько-український словник юридичних термінів / за заг. наук. ред. С. В. Ківалова, Н. В. Петлюченко. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. 372 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/>.
143. Braudo S. *Dictionnaire du droit privé français*. URL: <https://www.dictionnaire-juridique.com/>.
144. Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales. URL: <https://www.cnrtl.fr/definition/>.
145. Crystal D. *A dictionary of language*. 2nd ed. Chicago: University of Chicago Press, 2001. 390 p. URL: <https://www.scribd.com/document/764939433/A-Dictionary-of-Language-Second-Edition#page=73>.
146. *Dictionnaire de l'Académie française*. Académie française. URL: <https://www.dictionnaire-academie.fr/>.
147. *Dictionnaire français*. Larousse. URL: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>.

148. Dictionnaire juridique. Dictionnaires.com. URL: <https://www.dictionnaires.com/juridique/>.
149. Dictionnaire Le Robert. Le Robert. URL: <https://www.lerobert.com/>.
150. Trésor de la langue française informatisé. ATILF – CNRS & Université de Lorraine. URL: <http://atilf.atilf.fr/tlf.htm>.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Виступ Агента України Антона Кориневича на слуханнях у Гаазі: Україна проти РФ: звинувачення у геноциді згідно з Конвенцією про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. Міністерство закордонних справ України. 2023. 19 верес. URL: <https://mfa.gov.ua/news/vistup-agenta-ukrayini-antona-korinevicha-na-sluhannyah-u-gaazi-ukrayina-proti-rf-zvinuvachennya-u-genocidi-zgidno-z-konvenciyeyu-pro-zapobigannya-zlochinu-genocidu-ta-pokarannya-za-nogo>.
2. Виступ Агента України Антона Кориневича під час слухання в Міжнародному суді ООН. Міністерство закордонних справ України. 2023. 6 черв. URL: <https://mfa.gov.ua/news/vistup-agenta-ukrayini-antona-korinevicha-pid-chas-sluhannya-v-mizhnarodnomu-sudi-onn>.
3. Виступ Заступника Агента України Оксани Золотарьової на слуханнях в Міжнародному суді ООН. Міністерство закордонних справ України. 2023. 12 черв. URL: <https://mfa.gov.ua/news/vistup-zastupnika-agenta-ukrayini-oksani-zolotarovoyi-na-sluhannyah-v-mizhnarodnomu-sudi-onn>.
4. Консультативний висновок щодо застосовності строків давності до переслідування, засудження та покарання за правопорушення, яке за своєю суттю становить акт катування : український переклад резюме Верховного Суду. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-7530838-10340391&filename=Advisory%20opinion%20on%20the%20applicability%20of%20statutes%20of%20limitation%20to%20prosecution%2C%20conviction>

- %20and%20punishment%20in%20respect%20of%20an%20offence%20constituting%2C%20in%20substance%2C%20an%20act%20of%20torture%20-%20%5BUkrainian%20Translation%5D%20summary%20by%20the%20Supreme%20Court%20of%20Ukraine.pdf.
5. Консультативний висновок щодо оцінки за статтею 3 Протоколу № 1 до Конвенції пропорційності загальної заборони балотуватися на виборах після усунення з посади в порядку імпічменту : український переклад резюме Верховного Суду. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-7530824-10340365&filename=Advisory%20opinion%20on%20the%20assessment%2C%20under%20Article%203%20of%20Protocol%20No.%201%20to%20the%20Convention%2C%20of%20the%20proportionality%20of%20a%20general%20prohibition%20on%20standing%20for%20election%20after%20removal%20from%20office%20in%20impeachment%20proceedings%20-%20%5BUkrainian%20Translation%5D%20summary%20by%20the%20Supreme%20Court%20of%20Ukraine.pdf>.
 6. Рішення Суду ЄС у справі T-29/16. Національний орган інтелектуальної власності. URL: <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/09/Rishennia-sudu-u-spravi-t-2916.pdf>.
 7. Рішення Суду ЄС у справі T-60/17. Національний орган інтелектуальної власності. URL: <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/10/rishennia-sudu-ies-u-spravi-T-6017.pdf>.
 8. Рішення Суду ЄС у справі T-86/19. Національний орган інтелектуальної власності. URL: https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/12/Rishennia-sudu-IeS-u-spravi-T-86_19.pdf.
 9. Рішення Суду ЄС у справі T-306/20. Національний орган інтелектуальної власності. URL: <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/12/Rishennia-sudu-T-30620.pdf>.

- 10.Рішення Суду ЄС у справі T-844/16. Національний орган інтелектуальної власності. URL: <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/10/Rishennia-sudu-EU-T-84416.pdf>.
- 11.Рішення Суду ООН в Гаазі про тимчасові заходи щодо РФ. Суспільне: Новини. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=k3RpPkeFoWk>.
- 12.Рішення щодо запиту про надання консультативного висновку відповідно до Протоколу № 16 стосовно тлумачення статей 2, 3 і 6 Конвенції : український переклад резюме Верховного Суду. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-7530764-10340276&filename=Decision%20on%20a%20request%20for%20an%20advisory%20opinion%20under%20Protocol%20No.%2016%20concerning%20the%20interpretation%20of%20Articles%202%2C%203%20and%206%20of%20the%20Convention%20-%20%5BUkrainian%20Translation%5D%20summary%20by%20the%20Supreme%20Court%20of%20Ukraine.pdf>.
- 13.Слухання в Міжнародному суді ООН у справі України проти Російської Федерації щодо застосування Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, 6 червня 2023 року. UN Web TV. URL: <https://webtv.un.org/en/asset/k1f/k1fd2v7w2x?>.
- 14.Слухання в Міжнародному суді ООН у справі України проти Російської Федерації щодо застосування Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, 12 червня 2023 року. UN Web TV. URL: <https://webtv.un.org/en/asset/k1b/k1boxss6kb>.
- 15.Слухання в Міжнародному суді ООН у справі України проти Російської Федерації щодо звинувачень у геноциді відповідно до Конвенції про

- запобігання злочину геноциду та покарання за нього, 18 вересня 2023 року. UN Web TV. URL: <https://webtv.un.org/en/asset/k1x/k1xnevb29e>.
16. Слухання в Міжнародному суді ООН у справі України проти Російської Федерації щодо звинувачень у геноциді відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, 19 вересня 2023 року. UN Web TV. URL: <https://webtv.un.org/en/asset/k1a/k1aszh350b>.
17. Справа «А та Б проти Норвегії» : український переклад рішення Європейського суду з прав людини. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-183381%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-183381%22]%7D).
18. Справа «Асоціація родин жертв “Джули” проти Франції» : український переклад резюме Верховного Суду. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-221648&filename=ASSOCIATION%20DES%20FAMILLES%20DES%20VICTIMES%20DU%20JOOLA%20v.%20FRANCE%20-%20%5BUkrainian%20Translation%5D%20summary%20by%20the%20Supreme%20Court%20of%20Ukraine.pdf>.
19. Справа «Гуззарді проти Італії» : український переклад рішення Європейського суду з прав людини. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-105922&filename=CASE%20OF%20GUZZARDI%20v.%20ITALY%20-%20%5BUkrainian%20Translation%5D.pdf>.
20. Справа «Гуменюк та інші проти України» : український переклад рішення Європейського суду з прав людини, заява № 11423/19. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:\[%22UKR%22\],%22appno%22:\[%2211423/19%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-214653%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:[%22UKR%22],%22appno%22:[%2211423/19%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-214653%22]%7D).

- 21.Справа «Гупало проти України» : український переклад рішення Європейського суду з прав людини, заява № 33705/17. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:\[%22UKR%22\],%22appno%22:\[%2233705/17%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22COMMITEE%22\],%22itemid%22:\[%22001-226344%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:[%22UKR%22],%22appno%22:[%2233705/17%22],%22documentcollectionid%22:[%22COMMITEE%22],%22itemid%22:[%22001-226344%22]%7D).
- 22.Справа «Гуриненко проти України» : рішення Європейського суду з прав людини. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_543#Text.
- 23.Справа «Зубац проти Хорватії» : український переклад рішення Європейського суду з прав людини, підготовлений OSCE Ukraine. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-184798&filename=CASE%20OF%20ZUBAC%20v.%20CROATIA%20-%20%5BUkrainian%20Translation%5D%20by%20OSCE%20Ukraine%20%20%20.pdf>.
- 24.Справа «Іскра проти України» : український переклад рішення Європейського суду з прав людини, заява № 12489/17. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:\[%22UKR%22\],%22appno%22:\[%2212489/17%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22COMMITEE%22\],%22itemid%22:\[%22001-226378%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:[%22UKR%22],%22appno%22:[%2212489/17%22],%22documentcollectionid%22:[%22COMMITEE%22],%22itemid%22:[%22001-226378%22]%7D).
- 25.Справа «Кан проти Сполученого Королівства» : український переклад рішення Європейського суду з прав людини. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-113004&filename=CASE%20OF%20KHAN%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20%5BUkrainian%20Translation%5D.pdf>.
- 26.Справа «Картер проти України» : український переклад рішення Європейського суду з прав людини, заява № 18179/17. European Court of

- Human Rights. URL:
[https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:\[%22UKR%22\],%22appno%22:\[%2218179/17%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-235740%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:[%22UKR%22],%22appno%22:[%2218179/17%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-235740%22]%7D).
- 27.Справа «Керечашвілі проти Грузії» : український переклад рішення Європейського суду з прав людини. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-105362&filename=KERECHASHVILI%20v.%20GEORGIA%20-%20%5BUkrainian%20Translation%5D.pdf>.
- 28.Справа «Лінгенс проти Австрії» : український переклад рішення Європейського суду з прав людини. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-100218&filename=CASE%20OF%20LINGENS%20v.%20AUSTRIA%20-%20%5BUkrainian%20Translation%5D.pdf>.
- 29.Справа «Мехмет Шентюрк і Бекір Шентюрк проти Туреччини» : український переклад інформаційного повідомлення з практики Суду. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-145422%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-145422%22]%7D).
- 30.Справа «Новоселецький проти України» : рішення Європейського суду з прав людини від 22.02.2005 р., заява № 47148/99. Верховна Рада України. URL:
https://www.google.com/url?q=https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_238%23Text&sa=D&source=editors&ust=1779012685524193&usg=AOvVaw1SnpTr0wocwrWITJaftfN8.
- 31.Справа «Пастух та інші проти України» : український переклад рішення / ухвали Європейського суду з прав людини. European Court of Human Rights. URL:
[https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-206039%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-206039%22]%7D).

- 32.Справа «Саган проти України» : український переклад рішення Європейського суду з прав людини, заява № 60010/08. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:\[%22UKR%22\],%22appno%22:\[%2260010/08%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-191995%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:[%22UKR%22],%22appno%22:[%2260010/08%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-191995%22]%7D).
- 33.Справа «Сашо Горгієв проти “колишньої Югославської Республіки Македонії”» : український переклад інформаційного повідомлення з практики Суду, заява № 49382/06. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-126845%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-126845%22]%7D).
- 34.Справа «Стєцов проти України» : український переклад рішення Європейського суду з прав людини, заява № 5170/15. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:\[%22UKR%22\],%22appno%22:\[%225170/15%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-213644%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:[%22UKR%22],%22appno%22:[%225170/15%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-213644%22]%7D).
- 35.Справа «Фабіан проти Угорщини» : український переклад інформаційного повідомлення з практики Суду. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-204608%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-204608%22]%7D).
- 36.Справа «Фарзалієв проти Азербайджану» : український переклад рішення Європейського суду з прав людини. European Court of Human Rights. URL: <https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2020/08/CASE-OF-FARZALIYEV-v.-AZERBAIJAN.pdf>.
- 37.Справа «Харчук проти України» : рішення Європейського суду з прав людини від 12.06.2008 р., заява № 24739/05. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_602#Text.

- 38.Справа «Шкорянец проти Хорватії» : український переклад рішення Європейського суду з прав людини. European Court of Human Rights. URL:
[https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-196511%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-196511%22]%7D).
- 39.Справа «Юрій Ілларіонович Щокін проти України» : український переклад рішення Європейського суду з прав людини, заява № 4299/03. European Court of Human Rights. URL:
[https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:\[%22UKR%22\],%22appno%22:\[%224299/03%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-170589%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:[%22UKR%22],%22appno%22:[%224299/03%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-170589%22]%7D).
- 40.AFFAIRE A ET B c. NORVÈGE : arrêt de la Grande Chambre de la Cour européenne des droits de l'homme, requêtes nos 24130/11 et 29758/11. European Court of Human Rights. URL:
[https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:\[%22FRE%22\],%22appno%22:\[%2224130/11%22,%2229758/11%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-168973%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:[%22FRE%22],%22appno%22:[%2224130/11%22,%2229758/11%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-168973%22]%7D).
- 41.AFFAIRE ASSOCIATION DES FAMILLES DES VICTIMES DU JOOLA c. FRANCE : décision de la Cour européenne des droits de l'homme. European Court of Human Rights. URL:
[https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22:\[%22001-216051%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22:[%22001-216051%22]%7D).
- 42.AFFAIRE FÁBIÁN c. HONGRIE : arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme, requête no 78117/13. European Court of Human Rights. URL:
[https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:\[%22FRE%22\],%22appno%22:\[%2278117/13%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-159541%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:[%22FRE%22],%22appno%22:[%2278117/13%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-159541%22]%7D).
- 43.AFFAIRE FARZALIYEV c. AZERBAÏDJAN : arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme. European Court of Human Rights. URL:

[https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:\[%22001-202797%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:[%22001-202797%22]%7D).

- 44.AFFAIRE GUMENYUK ET AUTRES c. UKRAINE : arrêt de la Cour européenne des droits de l’homme, requête no 11423/19. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:\[%22FRE%22\],%22appno%22:\[%2211423/19%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-211526%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:[%22FRE%22],%22appno%22:[%2211423/19%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-211526%22]%7D).
- 45.AFFAIRE GUPALO c. UKRAINE : arrêt de la Cour européenne des droits de l’homme, requête no 33705/17. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-221236%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-221236%22]%7D).
- 46.AFFAIRE GURINENKO c. UKRAINE : arrêt de la Cour européenne des droits de l’homme. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-97404%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-97404%22]%7D).
- 47.AFFAIRE GUZZARDI c. ITALIE : arrêt de la Cour européenne des droits de l’homme, requête no 7367/76. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22languageisocode%22:\[%22FRE%22\],%22appno%22:\[%227367/76%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-62056%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22languageisocode%22:[%22FRE%22],%22appno%22:[%227367/76%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-62056%22]%7D).
- 48.AFFAIRE ISKRA c. UKRAINE : arrêt de la Cour européenne des droits de l’homme, requête no 12489/17. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:\[%22FRE%22\],%22appno%22:\[%2212489/17%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22COMMITTEE%22\],%22itemid%22:\[%22001-225621%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:[%22FRE%22],%22appno%22:[%2212489/17%22],%22documentcollectionid%22:[%22COMMITTEE%22],%22itemid%22:[%22001-225621%22]%7D).
- 49.AFFAIRE KARTER c. UKRAINE : arrêt de la Cour européenne des droits de l’homme, requête no 18179/17. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:\[%22FRE%22\],](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:[%22FRE%22],)

- %22appno%22:[%2218179/17%22],%22documentcollectionid2%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-233270%22]%7D.
- 50.AFFAIRE KÉRÉTCHACHVILI c. GÉORGIE : décision de la Cour européenne des droits de l'homme. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22:\[%22001-75414%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22:[%22001-75414%22]%7D).
- 51.AFFAIRE KHAN c. ROYAUME-UNI : arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme, requête no 35394/97. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22:\[%22FRE%22\],%22appno%22:\[%2235394/97%22\],%22documentcollectionid2%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-63078%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22:[%22FRE%22],%22appno%22:[%2235394/97%22],%22documentcollectionid2%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-63078%22]%7D).
- 52.AFFAIRE KHARCHUK c. UKRAINE : arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme, requête no 24739/05. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-86951%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-86951%22]%7D).
- 53.AFFAIRE LINGENS c. AUTRICHE : arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme, requête no 9815/82. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22:\[%22FRE%22\],%22appno%22:\[%229815/82%22\],%22documentcollectionid2%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-62081%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22:[%22FRE%22],%22appno%22:[%229815/82%22],%22documentcollectionid2%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-62081%22]%7D).
- 54.AFFAIRE MEHMET ŞENTÜRK ET BEKİR ŞENTÜRK c. TURQUIE : arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme, requête no 13423/09. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:\[%22FRE%22\],%22appno%22:\[%2213423/09%22\],%22documentcollectionid2%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-118336%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:[%22FRE%22],%22appno%22:[%2213423/09%22],%22documentcollectionid2%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-118336%22]%7D).
- 55.AFFAIRE NOVOSSELETSKI c. UKRAINE : arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme, requête no 47148/99. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-68372%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-68372%22]%7D).

56. AFFAIRE PASTUKH ET AUTRES c. UKRAINE : décision de la Cour européenne des droits de l'homme, requêtes nos 5048/07, 55072/07, 25513/08, 32489/09, 44447/09 et 50741/09. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22languageisocode%22:\[%22FRE%22\],%22appno%22:\[%225048/07%22,%2255072/07%22,%2225513/08%22,%2232489/09%22,%2244447/09%22,%2250741/09%22\],%22documentcollectionid2%22:\[%22ADMISSIBILITYCOM%22\],%22itemid%22:\[%22001-104892%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22languageisocode%22:[%22FRE%22],%22appno%22:[%225048/07%22,%2255072/07%22,%2225513/08%22,%2232489/09%22,%2244447/09%22,%2250741/09%22],%22documentcollectionid2%22:[%22ADMISSIBILITYCOM%22],%22itemid%22:[%22001-104892%22]%7D).
57. AFFAIRE SAGAN c. UKRAINE : arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme, requête no 60010/08. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:\[%22FRE%22\],%22appno%22:\[%2260010/08%22\],%22documentcollectionid2%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-187492%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:[%22FRE%22],%22appno%22:[%2260010/08%22],%22documentcollectionid2%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-187492%22]%7D).
58. AFFAIRE SAŠO GORGIEV c. « L'EX-RÉPUBLIQUE YOUGOSLAVE DE MACÉDOINE » : arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme, requête no 49382/06. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:\[%22FRE%22\],%22appno%22:\[%2249382/06%22\],%22documentcollectionid2%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-110544%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:[%22FRE%22],%22appno%22:[%2249382/06%22],%22documentcollectionid2%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-110544%22]%7D).
59. AFFAIRE ŠKORJANEC c. CROATIE : arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme, requête no 25536/14. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:\[%22FRE%22\],%22appno%22:\[%2225536/14%22\],%22documentcollectionid2%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-172669%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:[%22FRE%22],%22appno%22:[%2225536/14%22],%22documentcollectionid2%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-172669%22]%7D).
60. AFFAIRE STETSOV c. UKRAINE : arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme, requête no 5170/15. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:\[%22FRE%22\],%22appno%22:\[%225170/15%22\],%22documentcollectionid2%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-209865%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:[%22FRE%22],%22appno%22:[%225170/15%22],%22documentcollectionid2%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-209865%22]%7D).

61. AFFAIRE YURIY ILLARIONOVICH SHCHOKIN c. UKRAINE : arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme, requête no 4299/03. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-126537%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-126537%22]%7D).
62. AFFAIRE ZUBAC c. CROATIE : arrêt de la Grande Chambre de la Cour européenne des droits de l'homme, requête no 40160/12. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:\[%22FRE%22\],%22appno%22:\[%2240160/12%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-182297%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:[%22FRE%22],%22appno%22:[%2240160/12%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-182297%22]%7D).
63. Avis consultatif concernant l'applicabilité de la prescription aux poursuites, condamnations et sanctions pour une infraction constituant, en substance, un acte de torture. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22languageisocode%22:\[%22FRE%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22ADVISORYOPINIONS%22\],%22itemid%22:\[%22003-7317049-10805824%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22languageisocode%22:[%22FRE%22],%22documentcollectionid%22:[%22ADVISORYOPINIONS%22],%22itemid%22:[%22003-7317049-10805824%22]%7D).
64. Avis consultatif concernant l'appréciation, au regard de l'article 3 du Protocole no 1 à la Convention, de la proportionnalité d'une interdiction générale de se porter candidat à une élection après une destitution dans le cadre d'une procédure d'impeachment. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22languageisocode%22:\[%22FRE%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22ADVISORYOPINIONS%22\],%22itemid%22:\[%22003-7306131-10801071%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22languageisocode%22:[%22FRE%22],%22documentcollectionid%22:[%22ADVISORYOPINIONS%22],%22itemid%22:[%22003-7306131-10801071%22]%7D).
65. C8 / EUIPO – France Télévisions (C8) : arrêt du Tribunal de l'Union européenne, affaire T-844/16. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:62016TJ0844>.
66. Décision relative à une demande d'avis consultatif formée en vertu du Protocole no 16 concernant l'interprétation des articles 2, 3 et 6 de la Convention. European Court of Human Rights. URL:

[https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22languageisocode%22:\[%22FRE%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22ADVISORYOPINIONS%22\],%22itemid%22:\[%22003-6951433-9350948%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22languageisocode%22:[%22FRE%22],%22documentcollectionid%22:[%22ADVISORYOPINIONS%22],%22itemid%22:[%22003-6951433-9350948%22]%7D).

67. *Hijos de Moisés Rodríguez González / EUIPO – Irlande et Ornuia (La Irlandesa 1943)* : arrêt du Tribunal de l’Union européenne du 29 juin 2022, affaire T-306/20. InfoCuria. URL: <https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/document/T/2020/T-0306-20-00000000PI-01-P-01/ARRET/261882-FR-1-html>.
68. *SolNova / EUIPO – Canina Pharma (BIO-INSECT Shocker)* : arrêt du Tribunal de l’Union européenne du 13 mai 2020, affaire T-86/19. InfoCuria. URL: <https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/document/T/2019/T-0086-19-00000000PI-01-P-01/ARRET/226461-FR-1-html>.
69. *Toontrack Music / EUIPO – M. I. Industries (EZMIX)* : arrêt du Tribunal de l’Union européenne, affaire T-60/17. InfoCuria. URL: https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/document/T/2017/T-0060-17-00000000PI-01-P-01/ARRET_NP/200544-FR-1-html.
70. *Universal Protein Supplements / EUIPO – H Young Holdings (animal)* : arrêt du Tribunal de l’Union européenne, affaire T-29/16. InfoCuria. URL: https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/document/T/2016/T-0029-16-00000000PI-01-P-01/ARRET_NP/184903-FR-1-html.

ДОДАТКИ

Додаток А

Транскрибований текст французькою мовою промови судді

Джоан Е. Донох'ю на засіданні Міжнародного суду ООН від 16.03.2022 р.

L'audience est ouverte. La Cour se réunit aujourd'hui en audience publique pour donner lecture de sa décision sur la demande en indication de mesures conservatoires présentées par l'Ukraine en l'affaire relative à des allégations de génocide au titre de la Convention pour la Prévention et la Répression du Crime de Génocide «Ukraine contre Fédération de Russie». En raison de la pandémie de COVID-19 qui suit actuellement, la Cour a opté pour un format hybride aux fins de l'audience de ce jour. Siège à mes côtés, dans la Grande salle de justice, le vice-président Georgian, les juges Tomka, Abraham, Youssouf, Choué, Sebutinde, Iwasawa, Nolte et Charlesworth, ainsi que le juge Ad Hakdde. Les juges Benouna, Bandari, Robinson et Salam participent à l'audience à distance.

Je rappelle que le 26 février 2022, l'Ukraine a déposé aux greffes de la Cour une requête introductive d'instance contre la Fédération de Russie au sujet, je cite, « d'un différent concernant l'interprétation, l'application et l'exécution de la Convention de 1948 pour la prévention et la répression du crime de génocide », fin de citation, que j'appellerai la Convention sur le Génocide ou la Convention. En même temps que la requête, l'Ukraine, se référant à l'article 41 du statut de la Cour et aux articles 73, 74 et 75 de son règlement, a présenté une demande en indication de mesures conservatoires.

Je rappelle également que par lettre en date du 5 mars 2022, l'ambassadeur de la Fédération de Russie auprès du Royaume des Pays-Bas a indiqué que son gouvernement avait décidé de ne pas participer à la procédure orale relative à la demande en indication de mesures conservatoires. Cependant, sous le couvert d'une lettre en date du 7 mars 2022, il a communiqué à la Cour un document exposant, je cite, « la position de la Fédération de Russie en ce qui concerne l'incompétence de la Cour en l'affaire », fin de citation. Conformément à l'usage, je ne donnerai pas lecture des paragraphes liminaires de l'ordonnance qui retracent les principales étapes de la procédure en l'affaire. Je mettrai également un certain nombre de paragraphes et en résumerai d'autres. J'entamerai donc la lecture au paragraphe 17 de l'ordonnance.

Le contexte dans lequel la présente affaire est portée devant la Cour est bien connue. Le 24 février 2022, le président de la Fédération de Russie, M. Vladimir Poutine, a déclaré qu'il avait pris la décision de mener, je cite, « une opération militaire spéciale », fin de citation, contre l'Ukraine. Depuis lors, d'abres combats font rage sur le territoire ukrainien, lesquels ont coûté la vie à de nombreuses personnes, causé d'importants déplacements de population et provoqué des dommages étendus. La Cour est bien consciente de l'ampleur de la tragédie humaine qui se déroule en Ukraine

et elle nourrit de fortes inquiétudes quant aux victimes et aux souffrances humaines que l'on continue d'y déplorer. La Cour est profondément préoccupée par l'ampleur de la force, par la Fédération de Russie en Ukraine, qui soulève des problèmes très graves de droite internationale.

La Cour garde présents à l'esprit les buts et les principes de la Charte des Nations Unies, de même que les responsabilités qui lui incombent, en vertu de la dite charte et du statut de la Cour, en ce qui concerne le maintien de la paix et de la sécurité internationale, ainsi que le règlement pacifique des différends. Elle estime nécessaire de souligner que tous les États doivent agir conformément à leurs obligations en vertu de la Charte et des autres règles du droit international, y compris du droit international humanitaire.

Le conflit en cours entre les parties a été traité dans le cadre de plusieurs institutions internationales. L'Assemblée générale des Nations Unies a adopté le 2 mars 2022 une résolution faisant référence à de nombreux aspects du conflit. Toutefois, l'affaire soumise à la Cour est de portée limitée, l'Ukraine n'ayant introduit à la présente instance qu'au titre de la Convention sur le génocide.

La Cour tient à indiquer qu'elle déplore la décision prise par la Fédération de Russie de ne pas prendre part à la procédure orale sur la demande d'indication de mesures conservatoires. La non-comparution d'une partie comporte des conséquences négatives pour une bonne administration de la justice, en ce qu'elle prive la Cour de l'aide qu'une partie aurait pu lui apporter. La Cour doit néanmoins continuer de s'acquitter de sa fonction judiciaire dans n'importe quelle phase de l'affaire. Bien qu'officiellement absente, les parties non comparantes soumettent parfois des lettres et des documents à la Cour par des voies et moyens non prévus par son règlement. La Cour a avantage à connaître les vues des deux parties, quelle que soit la manière dont ces vues s'expriment. Aussi prendra-t-elle en considération le document communiqué par la Fédération de Russie le 7 mars 2022, dans la mesure où elle estimera approprié de le faire pour s'acquitter de ses obligations. La Cour rappelle que la non-comparution de l'un des États en cause ne saurait en soi constituer un obstacle à l'indication de mesures conservatoires. Elle souligne que la non participation d'une partie à la procédure ou à une phase quelconque de celle-ci ne saurait en aucun cas affecter la validité de sa décision. Si la présente affaire devait se poursuivre au-delà de la phase actuelle, la Fédération de Russie, qui demeure partie, pourra, si elle le souhaite, comparer devant la Cour pour présenter ses arguments.

La Cour ne peut indiquer des mesures conservatoires que si les dispositions invoquées par le demandeur semblent *prima facie* et constituent une base sur laquelle sa compétence pourrait être fondée, mais elle n'a pas besoin de s'assurer de manière définitive qu'elle a compétence quant au fond de l'affaire. En la présente espèce, l'Ukraine entend fonder la compétence de la Cour sur le paragraphe 1 de l'article 36 du statut de celle-ci et sur l'article 9 de la Convention sur les génocides.

La Cour doit donc en premier lieu déterminer si cette disposition lui confère *prima facie* et compétence pour statuer au fond de l'affaire, ce qui lui permettrait, sous réserve que les autres conditions nécessaires soient réunies, d'indiquer des mesures conservatoires.

L'article 9 de la Convention sur les génocides est ainsi libellé. Je cite, « Les différends entre les parties contractantes relatives à l'interprétation, l'application ou l'exécution de la présente Convention, y compris ceux relatifs à la responsabilité d'un État en matière de génocide ou de l'un quelconque des autres actes énumérés à l'article 3, seront soumis à la Cour internationale de justice à la requête d'une partie aux différends », fin de citation. L'Ukraine et la Fédération de Russie sont toutes deux parties à la Convention sur le génocide et ni l'une ni l'autre n'a maintenu de réserve à l'article 9 de la Convention. L'article 9 de la Convention sur le génocide subordonne la compétence de la Cour à l'existence d'un différend relatif à l'interprétation, l'application ou l'exécution du dit instrument. Selon la jurisprudence constante de la Cour, un différend est un désaccord sur un point de droit ou de fait, une contradiction, une opposition de thèse juridique ou d'intérêt entre parties. Pour qu'un différend existe, il doit être démontré que la réclamation de l'une des parties se heurte à l'opposition manifeste de l'autre. Les points de vue des deux parties quant à l'exécution ou à la non-exécution de certaines obligations internationales doivent être nettement opposés. À l'effet d'établir si un différend existe dans la présente affaire, la Cour ne peut se borner à constater que l'une des parties soutient que la Convention s'applique alors que l'autre le nie.

L'Ukraine, entendant fonder sa compétence sur la clause compromissoire d'une Convention internationale, la Cour doit rechercher, au présent stade de la procédure, si les actes dont la demanderesse tire grief semble susceptible d'entrer dans le champ d'application rationnée matérielle de cet instrument. L'Ukraine affirme qu'un différend l'oppose à la Fédération de Russie concernant l'interprétation, l'application ou l'exécution de la Convention sur le génocide. Elle soutient que les parties divergent sur la question de savoir si un génocide, tel que défini à l'article 2 de la Convention, a eu lieu ou se déroule dans les oblastes ukrainiens de Luhansk et de Donetsk et si l'Ukraine a commis ou non un génocide. Elle soutient en outre que le différend concerne la question de savoir si, en conséquence de son affirmation unilatérale selon laquelle un génocide serait en cours, la Fédération de Russie dispose d'une base juridique valable pour entreprendre une action militaire en Ukraine et contre celle-ci, afin de prévenir et de punir un génocide en vertu de l'article 1er de la Convention sur le génocide.

La Fédération de Russie indique quant à elle qu'en réalité son, je cite, « opération militaire spéciale », fin de citation, sur les territoires ukrainiens est fondée sur l'article 51 de la Charte des Nations Unies et que la Convention ne peut offrir de fondement juridique à une opération militaire car celle-ci n'entre pas dans le champ de la Convention. La Fédération de Russie en conclut que la

requête à la demande de l'Ukraine dépasse manifestement le champ d'application de la Convention et donc la compétence de la Cour. Elle prie la Cour de radier l'affaire de son rôle.

La Cour rappelle qu'au fin de déterminer s'il existait un différend entre les parties au moment du dépôt de la requête, elle tient notamment compte de toute déclaration ou de tout document échangé entre les parties ainsi que de tout échange ayant eu lieu dans des enceintes multilatérales. Ce faisant, elle porte une attention particulière aux auteurs des déclarations ou documents, aux personnes auxquelles ils étaient destinés ou qui en ont effectivement eu connaissance et à leur contenu. L'existence d'un différent doit être établie objectivement par la Cour, c'est une question de fond et non de forme ou de procédure.

La Cour constate que depuis 2014, divers organes de l'État et aux représentants russes ont évoqué, dans des déclarations officielles, la commission d'actes de génocide par l'Ukraine dans les régions de Luhansk et de Donetsk. La Cour observe en particulier que le comité d'investigation de la Fédération de Russie, organe public officiel, a engagé depuis 2014 des poursuites pénales contre de hauts fonctionnaires ukrainiens à raison d'actes allégués de génocide contre la population russophone habitant les régions suspensionnées, je cite, « en violation de la Convention de 1948 pour la prévention et la répression de crimes de génocide », fin de citation.

La Cour rappelle que dans une allocution prononcée le 21 février 2022, le président de la Fédération de Russie, M. Vladimir Poutine, a qualifié la situation dans le Donbass, je cite, « d'horreur et de génocide auxquels sont confrontés près de 4 millions de personnes », fin de citation. Par lettre en date du 24 février 2022, le représentant permanent de la Fédération de Russie auprès de l'Organisation des Nations Unies a prié le secrétaire général de distribuer comme document du Conseil de sécurité, je cite, « le texte de l'allocution adressée aux citoyens russes par le président de la Fédération de Russie, Vladimir Poutine, les informant des mesures prises en application de l'article 51 de la Charte des Nations Unies dans l'exercice du droit de légitime défense », fin de citation.

Dans son allocution prononcée le 24 février 2022, le président de la Fédération de Russie a indiqué qu'il avait, je cite, « en application de l'article 51 du chapitre 7 de la Charte des Nations Unies, pris la décision de mener une opération militaire spéciale avec l'aval du Conseil de la Fédération de Russie et conformément au traité d'amitié et d'assistance mutuelle conclu avec les républiques populaires de Donetsk et de Lugansk », fin de citation. Il précisait que l'opération spéciale avait pour objectif de, je cite, « protéger ceux et celles qui, huit années durant, avaient subi les outrages du régime de Kiev et le génocide orchestré par lui », fin de citation. Il ajoutait que la Fédération de Russie devait mettre fin au génocide perpétré contre des millions de personnes et qu'elle traduirait en justice les auteurs des nombreux crimes sanglants perpétrés contre des civils, dont des citoyens russes.

Le représentant permanent de la Fédération de Russie auprès de l'ONU, se référant à l'allocution prononcée par le président Poutine le 24 février 2022, a expliqué lors d'une réunion du Conseil de sécurité sur l'Ukraine que, je cite, « l'objectif de cette opération spéciale était de protéger les personnes qui avaient été soumises à des abus et à un génocide par le régime de Kiev pendant huit ans », fin de citation. Deux jours plus tard, le représentant permanent de la Fédération de Russie auprès de l'Union Européenne a quant à lui déclaré dans une interview que l'opération était une opération militaire spéciale d'imposition de la paix, mise en œuvre dans un but de dénazification, ajoutant que des personnes avaient de fait été exterminées et que, je cite, « le terme officiel de génocide tel qu'il a été conçu en droit international, à la lecture de sa définition, se révélait bien adapté à la situation », fin de citation.

En réponse aux allégations de la Fédération de Russie et aux actions militaires entreprises par elles, le ministère ukrainien des Affaires étrangères a, dans une déclaration publiée le 26 février 2022, indiqué que l'Ukraine, je cite, « niait vigoureusement les allégations de génocide formulées par la Russie et s'opposait à toute tentative de recours à de telles allégations sournoises comme prétexte à l'agression illicite de celle-ci », fin de citation.

A ce stade de la procédure, la Cour n'a pas à se prononcer sur la question de savoir si des violations d'obligations découlant de la Convention sur les génocides ont été commises dans le contexte du présent différent, ce qu'elle ne pourrait faire que dans le cadre de l'examen de l'affaire au fond. Au stade actuel, celui d'une ordonnance sur une demande en indication de mesures conservatoires, elle doit établir si les actes dont l'Ukraine tire grief semblent susceptibles d'entrer dans les prévisions de la Convention sur le génocide. La Cour rappelle que si un État n'a pas à se référer expressément dans ses échanges avec un autre État à un traité particulier pour être ensuite admis à invoquer la clause compromissoire du dit traité au fin d'introduire une instance devant elle, l'objet du traité doit néanmoins être mentionné assez clairement dans les dix échanges pour que l'État contre lequel il formule un grief puisse savoir qu'un différent existe ou peut exister à cet égard.

La Cour estime que, en la présente espèce, les éléments versés au dossier démontrent *prima facie* que les déclarations faites par les parties mentionnent l'objet de la Convention sur les génocides avec suffisamment de clarté pour que l'Ukraine soit admise à invoquer la

clause compromissoire de cet instrument pour fonder sa compétence. Les déclarations humanantes des organes de l'État et de hauts responsables des deux parties indiquent l'existence entre elles d'une divergence de vue sur la question de savoir si certains actes qui auraient été commis par l'Ukraine dans les régions de Donetsk et de Luhansk sont constitutifs de génocides et emportent donc violation des obligations incombants à cet État au titre de la Convention sur le génocide et si l'emploi de la force par la Fédération de Russie dans le but affiché de prévenir et de

punir un prétendu génocide est une mesure qui peut être prise en exécution de l'obligation de prévenir et de punir, énoncé à l'article 1er de la Convention. Du point de vue de la Cour, les actes dont la demandresse tire grief semblent susceptibles d'entrer dans les prévisions de la Convention sur le génocide.

La Cour rappelle l'affirmation de la Fédération de Russie selon laquelle son, je cite, « opération militaire spéciale », fin de citation, se fonde sur l'article 51 de la Charte des Nations Unies et le droit international coutumier. Elle observe à cet égard que certains actes ou omissions peuvent donner lieu à un différent entrant dans le champ de plusieurs instruments. Cette affirmation de la Fédération de Russie n'empêche donc pas la Cour de conclure *prima facie* que le différend exposé dans la requête a trait à l'interprétation, l'application ou l'exécution de la Convention sur le génocide.

En conséquence, la Cour conclut que les éléments suspensionnés sont suffisants à ce stade pour établir *prima facie* l'existence d'un différend entre les parties relatifs à l'interprétation, l'application ou l'exécution de la Convention sur le génocide. À la lumière de ce qui précède, la Cour conclut que *prima facie* elle a compétence en vertu de l'article 9 de la Convention sur le génocide pour connaître de l'affaire. Compte tenu de cette conclusion, la Cour considère qu'elle ne peut accéder à la demande de la Fédération de Russie tendant à ce qu'elle règle l'affaire de son rôle pour un compétence manifeste.

Le pouvoir d'indiquer des mesures conservatoires que la Cour tient de l'article 41 de son statut a pour objet de sauvegarder, dans l'attente de sa décision sur le fond de l'affaire, les droits revendiqués par chacune des parties. Il s'ensuit que la Cour doit se préoccuper de sauvegarder par de telles mesures les droits que l'arrêt, qu'elle aura ultérieurement à rendre, pourrait reconnaître à l'une ou l'autre des parties. Ainsi, ne peut-elle exercer ce pouvoir que si elle estime que les droits allégués par le demandeur sont, au moins, plausibles. À ce stade de la procédure, la Cour n'est cependant pas appelée à se prononcer définitivement sur le point de savoir si les droits que l'Ukraine souhaite voir protégés existent. Il lui faut seulement déterminer si les droits que celle-ci revendique au fond et dont elle sollicite la protection sont plausibles. En outre, un lien doit exister entre les droits dont la protection est recherchée et les mesures conservatoires demandées.

En la présente espèce, l'Ukraine soutient qu'elle sollicite des mesures conservatoires afin de protéger son droit, je cite, « de ne pas faire l'objet d'une allégation mensongère de génocide et celui de ne pas subir d'opérations militaires menées sur son territoire par un autre État, sur le fondement d'un abus éhonté de l'article 1er de la Convention sur le génocide », fin de citation. L'Ukraine avance qu'elle a le droit d'exiger que la Fédération de Russie exige de bonne foi ses obligations au titre de la Convention sur le génocide conformément à l'objet et au but de la dite convention. Elle affirme que la Fédération de Russie a appliqué de manière abusive et dévoyée les droits et

obligations énoncés dans la Convention et que, je cite, « l'opération militaire spéciale », fin de citation, menée par la défendresse est une agression lancée sous couvert de l'obligation de prévenir et de punir le génocide consacrée aux articles 1er et 4 de la Convention et qu'elle réduit à néant l'objet et le but de la Convention.

Cour fait observer que, conformément à l'article 1er de la Convention, tous les États partis à celle-ci se sont engagés à prévenir et à punir le crime de génocide. L'article 1er ne précise pas quel type de mesures une partie contractante peut prendre pour s'acquitter de cette obligation. Les parties contractantes doivent toutefois exécuter cette obligation de bonne foi en tenant compte d'autres parties de la Convention, en particulier ses articles 8 et 9, ainsi que son préambule.

En application de l'article 8 de la Convention, une partie contractante qui estime qu'un génocide a eu lieu sur le territoire d'une autre partie contractante peut saisir les organes compétents de l'ONU afin que ceux-ci prennent, conformément à la Charte des Nations Unies, les mesures qu'ils jugent appropriées pour la prévention et la répression des actes de génocide ou de l'un quelconque des autres actes énumérés à l'article 3. En outre, la dite partie contractante peut, en application de l'article 9, soumettre à la Cour un différend relatif à l'interprétation, l'application ou l'exécution de la Convention. Une partie contractante peut recourir à d'autres moyens d'exécuter son obligation de prévenir et de punir un génocide qui, selon elle, aurait été commis par une autre partie contractante, par exemple en notamment des discussions bilatérales ou des échanges de vues dans le cadre d'une organisation régionale.

Cependant, la Cour souligne qu'en s'acquittant de l'obligation de prévenir le génocide, chaque État ne peut déployer son action que dans les limites de ce qui lui permet la légalité internationale, comme cela a été précisé dans une affaire antérieure introduite au titre de la Convention. Les actes entrepris par les parties contractantes pour prévenir et punir le génocide doivent être conformes à l'esprit et au but des Nations Unies, tels que lancés à l'article 1 de la Charte des Nations Unies.

La Cour ne peut rendre une décision sur les prétentions de la partie demanderesse que si l'affaire vient d'être examinée au fond. Au stade actuel de la procédure, il suffit d'observer que la Cour ne dispose pas d'éléments de preuve étayant l'allégation par la Fédération de Russie qu'un génocide aurait été commis sur le territoire ukrainien. En outre, il est douteux que la Convention, au vu de son objet et de son but, autorise l'emploi unilatéral de la force par une partie contractante sur le territoire d'un autre État, au fin de prévenir ou de punir un génocide allégué. Dans ces circonstances, la Cour considère que l'Ukraine a un droit plausible de ne pas faire l'objet d'opérations militaires par la Fédération de Russie, au fin de prévenir et punir un génocide allégué sur le territoire ukrainien.

La Cour en vient maintenant à la condition du lien entre les droits revendiqués par l'Ukraine et les mesures conservatoires sollicitées. La Cour a déjà conclu que l'Ukraine revendique un droit plausible au titre de la Convention sur le génocide. Elle considère que par leur nature même, les deux premières mesures conservatoires sollicitées par l'Ukraine visent à sauvegarder le droit de celles-ci que la Cour a jugées plausibles. S'agissant des troisièmes et quatrièmes mesures conservatoires sollicitées par l'Ukraine, la question de leur lien avec ce droit plausible ne se pose pas, puisqu'elle viserait à prévenir tout acte susceptible d'aggraver ou d'étendre le différend existant, ou d'en rendre le règlement plus difficile, ainsi qu'à obtenir des informations sur la mise en œuvre de toutes mesures conservatoires spécifiques qui pourraient être indiquées par la Cour. La Cour conclut, de ce qui précède, qu'il existe un lien entre le droit de l'Ukraine, que la Cour a jugée plausible, et les mesures conservatoires sollicitées.

La Cour tient de l'article 41 de son statut le pouvoir d'indiquer des mesures conservatoires lorsqu'un préjudice irréparable risque d'être causé aux droits en litige dans une procédure judiciaire, ou lorsque la méconnaissance alléguée de ces droits risque d'entraîner des conséquences irréparables. Le pouvoir de la Cour d'indiquer des mesures conservatoires n'est toutefois exercé que s'il y a urgence, c'est-à-dire s'il existe un risque réel et imminent qu'un préjudice irréparable soit causé aux droits revendiqués, avant que la Cour ne rende sa décision définitive. La condition d'urgence est remplie dès lors que les actes susceptibles de causer un préjudice irréparable peuvent intervenir à tout moment avant que la Cour ne se prononce de manière définitive en l'affaire. La Cour doit donc rechercher si pareil risque existe à ce stade de la procédure.

La Cour n'a pas, au fin de sa décision sur la demande en allégation de mesures conservatoires, à établir l'existence de violations d'obligations découlant de la Convention sur le génocide, mais doit déterminer si les circonstances exigent l'indication de telles mesures à l'effet de protéger le droit jugé plausible. Elle n'est pas habilitée à ce stade à conclure de façon définitive sur les faits, et sa décision sur la demande en indication de mesures conservatoires laisse intacte le droit de chacune des parties de faire valoir à cet égard ses moyens au fond. Ayant déjà conclu que l'Ukraine pouvait tenir de manière plausible un droit de la Convention sur le génocide et qu'il existait un lien entre ce droit et les mesures conservatoires sollicitées, la Cour recherchera à présent si un préjudice irréparable pourrait être causé à ce droit et s'il y a urgence, c'est-à-dire s'il existe un risque réel et imminent qu'un tel préjudice soit causé à ce droit avant qu'elle ne rende sa décision définitive.

La Cour considère que le droit de l'Ukraine, qu'elle a jugé plausible, est d'une nature telle qu'un préjudice qui lui serait porté pourrait se révéler irréparable. En effet, toute opération militaire, en particulier de l'envergure de celle menée par la Fédération de Russie sur le territoire ukrainien,

cause inévitablement des pertes en vie humaine, des atteintes à l'électricité physique et mentale et des dommages aux biens et à l'environnement.

La Cour considère que la population civile touchée par le conflit actuel est extrêmement vulnérable. De nombreux civils ont été tués ou blessés dans le cadre de, je cite, « l'opération militaire spéciale » conduite par la Fédération de Russie, qui a également causé d'importants dégâts matériels, notamment la destruction de bâtiments et d'infrastructures. Les attaques, qui sont toujours en cours, rendent les conditions de vie de la population civile de plus en plus difficiles. Nombreux sont ceux qui n'ont pas accès aux produits alimentaires de première nécessité, à l'eau potable, à l'électricité, à des médicaments essentiels ou au chauffage. Un très grand nombre de personnes tentent de fuir les villes les plus durement touchées dans des conditions extrêmement dangereuses.

A cet égard, la Cour prend note de la résolution adoptée le 2 mars 2022 par l'Assemblée générale des Nations Unies, dans laquelle, entre autres, je cite, « elle se déclare gravement préoccupée par les informations faisant état d'attaque contre les établissements civils tels que des logements, des écoles et des hôpitaux, ainsi que des victimes civiles, dont des femmes, des personnes âgées, des personnes en situation de handicap et des enfants, constate que les opérations militaires russes menées à l'intérieur du territoire souverain de l'Ukraine, auquel la communauté internationale assiste, sont d'une ampleur jamais vue en Europe depuis des décennies, et considérant que des mesures doivent être prises d'urgence pour sauver cette génération du fléau de la guerre, condamne la décision de la Fédération de Russie d'augmenter le niveau de préparation de ses forces nucléaires et se déclarent gravement préoccupées par la détérioration de la situation humanitaire en Ukraine et aux alentours, qui se traduit par un accroissement du nombre de déplacés et de réfugiés ayant besoin d'une aide humanitaire », fin de citation.

Dans ces circonstances, la Cour conclut que la méconnaissance du droit qu'elle a jugé plausible risque d'entraîner un préjudice irréparable à ce droit et qu'il y a urgence, c'est-à-dire qu'il existe un risque réel et imminent qu'un tel préjudice soit causé avant qu'elle ne se prononce de manière définitive en l'affaire. La Cour conclut, de l'ensemble de ses considérations qui précèdent, que les conditions auxquelles son statut subordonne l'indication de mesures conservatoires sont réunies. Il y a donc lieu pour elle d'indiquer, dans l'attente de sa décision définitive, certaines mesures visant à protéger le droit revendiqué par l'Ukraine qu'elle a jugé plausible.

La Cour rappelle que lorsqu'une demande d'indication de mesures conservatoires lui est présentée, elle a le pouvoir, en vertu de son statut, d'indiquer des mesures totalement ou partiellement différentes de celles qui sont sollicitées. Le paragraphe 2 de l'article 75 de son règlement mentionne expressément ce pouvoir qu'elle a déjà exercé en plusieurs occasions par le passé. En la présente espèce, ayant examiné le libellé des mesures conservatoires demandées par

l'Ukraine, ainsi que les circonstances de l'affaire, la Cour estime que les mesures à indiquer n'ont pas à être identiques à celles qui sont sollicitées.

La Cour considère que, s'agissant de la situation décrite plus haut, la Fédération de Russie doit, en attendant qu'elle se prononce dans un arrêt définitif, suspendre les opérations militaires commencées le 24 février 2022 sur le territoire ukrainien. En outre, rappelons que la Fédération de Russie a, par la voix de son représentant permanent auprès de l'Organisation des États-Unis, déclaré que, et je cite, « la République populaire de Donetsk et la République populaire de Lugansk », fin de citation, s'étaient tournées vers elle en lui demandant de leur apporter un appui militaire, la Cour estime que la Fédération de Russie doit également veiller à ce qu'aucune des unités militaires ou unités armées irrégulières qui pourraient agir sous sa direction ou bénéficier de son appui, ni aucune organisation ou personne qui pourrait se trouver sous son contrôle ou sa direction, ne commette d'actes tendant à la poursuite de ces opérations militaires.

La Cour rappelle que l'Ukraine l'a également prié d'indiquer des mesures destinées à prévenir toute aggravation du différent l'opposant à la Fédération de Russie. Lorsqu'elle indique des mesures conservatoires à l'effet de sauvegarder des droits particuliers, la Cour peut aussi indiquer des mesures conservatoires à l'effet d'empêcher l'aggravation ou l'extension du différent, si elle estime que les circonstances l'exigent. En la présente espèce, ayant examiné l'ensemble des circonstances d'angle, la Cour estime nécessaire d'indiquer, en suite des mesures particulières précédemment décidées, une mesure supplémentaire adressée aux deux parties visant à prévenir toute aggravation du différend.

La Cour rappelle aussi que l'Ukraine l'a prié d'indiquer une mesure conservatoire tendant à ce que la Fédération de Russie rende compte à la Cour des mesures prises pour exécuter l'ordonnance en indication de mesures conservatoires dans un délai d'une semaine à compter de la date de celle-ci, puis à intervalles irréguliers dans les délais qui seront fixés par la Cour.

Dans les circonstances de l'espèce, la Cour refuse toutefois d'indiquer pareilles mesures. La Cour réaffirme que ces ordonnances indiquant des mesures conservatoires au titre de l'article 41 du statut ont un caractère obligatoire et créent donc des obligations juridiques internationales pour toute partie à laquelle ces mesures sont adressées. La Cour réaffirme en outre que la décision rendue en la présente procédure ne préjuge en rien la question de sa compétence pour connaître du fond de l'affaire, ni aucune question relative à la recevabilité de la requête ou au fond lui-même. Elle laisse intacte le droit des gouvernements de l'Ukraine et de la Fédération de Russie de faire valoir leurs moyens en ces matières. Le dispositif sera lu dans les deux langues et ne sera donc pas interprété.

Par ces motifs, la Cour indique à titre provisoire les mesures conservatoires suivantes:

- 1. Par 13 voix contre 2. La Fédération de Russie doit suspendre immédiatement les opérations militaires qu'elle a commencées le 24 février 2022 sur le territoire de l'Ukraine.

«Pour» – Madame Donou, Presidente, M. Tomka, Abraham, Benouna, Youssouf, Madame Sebutinde, M. Bandari, Robinson, Salam, Iwasawa, Nolte, Madame Charlesworth, juge M. Dude Guedoc. «Contre» – M. Georgian, vice-président, Madame Choué, juge;

- 2. Par 13 voix contre 2. La Fédération de Russie doit veiller à ce qu'aucune des unités militaires ou unités armées irrégulières qui pourraient relever de son autorité ou bénéficier de son appui, ni aucune autre organisation ou personne qui pourrait se trouver sous son contrôle ou sa direction ne commette d'actes tendants à la poursuite des opérations militaires visées au point 1 ci-dessus. «Pour» – Madame Donou, Presidente, M. Tomka, Abraham, Benouna, Youssouf, Madame Sebutinde, M. Bandari, Robinson, Salam, Iwasawa, Nolte, Madame Charlesworth, juge, M. Dude Guedoc. «Contre» – M. Georgian, vice-président, Madame Choué, juge;
- 3. A l'unanimité. Les deux parties doivent s'abstenir de tout acte qui risquerait d'aggraver ou d'étendre le différend dont la cour ait saisi ou d'en rendre le règlement plus difficile;

M. Le juge Givorgian, vice-président de la Cour, a joint une déclaration à l'ordonnance. M. le juge Benouna et Madame la juge Choué ont joint une déclaration à l'ordonnance. M. le juge Robinson a joint à l'ordonnance l'exposé de son opinion individuelle. M. le juge Nolt a joint une déclaration à l'ordonnance. M. le juge Ad Hakdde a joint une déclaration à l'ordonnance. Le texte de l'ordonnance est disponible à compter de ce jour sous forme multicopiée. Il sera aussi placé incessamment sur le site internet de la Cour. Le texte imprimé sera disponible dès que possible. La Cour, n'étant saisie d'aucune autre question aujourd'hui, déclare l'audience levée.

**Транскрибований текст синхронного перекладу українською мовою промови судді
Джоан Е. Донох'ю, здійсненого медіакомпанією «Суспільне» під час трансляції
засідання Міжнародного суду ООН від 16.03.2022 р.**

Ми відкриваємо судове засідання. Це відкрите засідання щодо рішення за клопотанням про призначення запобіжних заходів, поданого Україною у справі зі звинувачень щодо геноциду згідно Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього «Україна проти Російської Федерації». Зважаючи на пандемію COVID-19, Суд постановив про гібридний формат сьогоднішнього засідання у складі колегії суддів. Усі судді у Великій залі правосуддя присутні зі мною, але суддя Селям і інші присутні за відеозв'язком.

Я хочу нагадати, що 26 лютого 2022 року Україна подала у Канцелярію Суду клопотання про початок справи проти Російської Федерації щодо, я цитую, «спору, пов'язаного із тлумаченням, застосуванням і виконанням Конвенції 1948 року щодо запобігання злочину геноциду і покарання за нього». Кінець цитати. Я буду називати її далі Конвенцією проти геноциду. Спільно з клопотаннями Україна подала запит щодо застосування запобіжних заходів із посиланням на 41 статтю і на правила регламенту Суду. Також хочу нагадати, що 5 березня посол Російської Федерації у Королівстві Нідерландів заявив, що Російська Федерація не буде брати участь в усному слуханні щодо призначення запобіжних заходів. Проте у листі від 7 березня 2022 року була, я цитую, «позиція Російської Федерації щодо недостатньої підсудності цієї справи Суду». Кінець цитати. Відповідно до нашої звичайної практики я не буду зачитувати вступні параграфи судового наказу. Я також не буду зачитувати чи підсумую інші абзаци. Я почну зачитувати резолютивну частину судового наказу із 17-го параграфу, контекст у якому... справа постала перед судом...відомий.

24 лютого 2022 року Президент Російської Федерації, пан Владімір Путін, проголосив, що він прийняв рішення про проведення, цитую, «спеціальної військової операції проти України». Кінець цитати. Відтоді відбуваються інтенсивні бойові дії на території України, і це унесло багато життів, призвело до внутрішнього переміщення людей і до руйнування властивості. Суд усвідомлює масштаб трагедії, що відбувається в Україні, і глибоко стурбований тим, що життя і далі втрачається. Суд глибоко занепокоєний застосуванням сили Російською Федерацією в Україні, що є дуже серйозним питанням міжнародного права. І Суд зобов'язаний виконувати принципи Статуту ООН і має власну відповідальність у підтримці миру і безпеки в світі, а також має сприяти мирному розв'язанню спорів згідно Статуту і регламенту Суду. Необхідно наголосити, що усі держави

мають діяти відповідно до своїх зобов'язань за Статутом ООН і інших норм міжнародного права, в тому числі міжнародного гуманітарного права.

Поточний конфлікт між сторонами був уже розглянутий у рамках декількох міжнародних установ. Генеральна асамблея Організації Об'єднаних Націй ухвалила резолюцію по багатьох аспектах цього конфлікту 2 березня 2022 року. Поточна справа перед судом обмежена у своєму обсязі, оскільки Україна розпочала цю справу тільки за Конвенцією з протидії геноциду. Суд шкодує, що Російська Федерація прийняла рішення не взяти участь в усному слуханні щодо призначення запобіжних заходів. Неявка сторони негативно впливає на правління правосуддя, оскільки сторона не може допомогти Суду у прийнятті рішення. Тим не менш, Суд має виконувати свою судову функцію на усіх етапах справи. Неявка сторони у Суді не заважає стороні подати письмову позицію, і Суду цінно знати по позиції сторін. Відповідно, Суд візьме до уваги документ, поданий Російською Федерацією 7 березня 2022 року, у тому обсязі, який Суд визнає належним. Суд нагадує, що неявка однієї із сторін не є сама по собі перешкодою для призначення запобіжних заходів. І ми наголошуємо, що неучасть сторони на будь-якому етапі процесу в будь-яких обставинах не може поставити під сумнів дійсність рішення Суду. Якщо справа триватиме далі за межами цієї фази, Російська Федерація, за свого бажання, матиме можливість з'явитися перед Судом і представити свої аргументи. Суд також може призначити запобіжні заходи, лише якщо, на перший погляд, всі клопотання, подані заявником, є в підсудності Суду. Але це ще до розгляду справи по суті.

У поточній справі Україна прагне за 36 статтею Статуту Суду і за 9 статтею Конвенції проти геноциду ствердити підсудність цієї справи даному Суду. Відповідно, на перший погляд, Суд має розглянути, чи є ця підсудність, і прийняти рішення по запобіжних заходах. 9 стаття Конвенції стверджує, що суперечки між сторонами цієї Конвенції стосовно тлумачення, застосування або виконання Конвенції проти геноциду, в тому числі, пов'язані з обов'язками сторін Конвенції або з іншими діями, зазначеними у статті 3, мають бути подані до Міжнародного суду ООН на прохання будь-якої зі сторін спору. Україна і Російська Федерація є обидві підписантами Конвенції проти геноциду, і жодна з них не робила застережень проти застосування 9 статті. Стаття 9 у Конвенції проти геноциду дає Суду підсудність за умови наявності спору щодо застосування Конвенції. І також, згідно судової практики Суду, спір є розбіжності із правових норм чи фактах щодо прав і обов'язків сторін. Для того, щоб спір існував, необхідно показати, що заява однієї сторони відкидається іншою стороною. Обидві сторони мають мати чітко протилежні погляди стосовно питання виконання чи невиконання тих чи інших міжнародних обов'язків. Для того, щоб визнати, чи

існує спір у цій справі, Суд не може обмежувати себе тим, що одна сторона каже, що Конвенція застосовується, а інша – заперечує.

Оскільки Україна послалася на статті Конвенції, Суд на поточній стадії слухань має визначити, чи дії заявника потрапляють під обсяг цієї Конвенції. Україна стверджує, що спір існує між Україною і Російською Федерацією стосовно тлумачення, застосування чи виконання Конвенції проти геноциду. Україна стверджує, що сторони мають спір щодо геноциду, як його визначено у другій статті Конвенції, чи він відбувся чи відбувається у Луганській і Донецькій області України і чи Україна вчиняє такий геноцид. Також стверджується, що спір стосується питання, чи унаслідок одностороннього рішення Російської Федерації, що там відбувається геноцид, Російська Федерація має законні підстави вживати військових заходів в Україні для того, щоб запобігти геноциду і покарати за нього, згідно першої статті Конвенції.

Російська Федерація в свій бік, в свою чергу, стверджує, що, я цитую, «у реальності спеціальна військова операція» – кінець цитати – на території України ґрунтується на статті 51 Статуту ООН і що Конвенція не може створити правове підґрунтя для військової операції, яка є за межами розгляду Конвенції. Таким чином, Російська Федерація стверджує, що клопотання України не входять у обсяг регулювання Конвенції і не підпадають під підсудність Суду. Російська Федерація просить це клопотання прибрати з розгляду.

Суд нагадує, що для того, щоб визначити, чи є спір між сторонами на момент подання позовної заяви, Суд має взяти до уваги, зокрема, будь-які заяви чи документи, будь-які обміни між сторонами, а також будь-які виступи в багатосторонніх умовах. У цьому Суд приділяє особливу увагу авторам заяв і документів, тим, до кого вони звертаються, і вмісту цих послань. Існування спору – це справа об'єктивного встановлення Судом, і це не питання процедурне, а це питання розгляду по суті. Суд стверджує, що з 2014 року різні державні органи і старші чиновники Російської Федерації подавали різні заяви щодо вчинення геноциду Україною у Луганській і Донецькій області. Суд спостерігає, зокрема, що слідчий комітет Російської Федерації, офіційний державний орган, з 2014 року відкрив кримінальне провадження проти українських чиновників високого рівня щодо буцімто актів геноциду проти російськомовного населення у вищезначених областях, я цитую, «у порушення Конвенції 1948 року щодо запобігання злочинів геноциду і покарання за нього». Кінець цитати.

Суд нагадує, що у зверненні 21 лютого 2022 року Президент Російської Федерації, пан Володимир Путін, описав ситуацію на Донбасі як, цитую, «жах і геноцид, який відчувають зараз майже 4 мільйони людей». Кінець цитати. У листі від 24 лютого 2022 року Постійний представник Російської Федерації в Організації Об'єднаних Націй попросив

Генерального секретаря розіслати як документ Ради безпеки, цитую, «текст звернення президента Російської Федерації Володимира Путіна громадянам Росії, що інформує їх про заходи, вжити з 51 статтею Статуту ООН на виконання права на самозахист». Кінець цитати. У цій промові, проголошеній 24 лютого 2022 року, Президент Російської Федерації пояснив, що він вирішив, цитую, «відповідно до статті 51 частини 7 Статуту ООН, провести спеціальну військову операцію із застосуванням Ради Федерації РФ і відповідно до договорів про визнання і взаємну підтримку Луганської Донецької Народної Республіки». Кінець цитати. Він зазначив, що мета цієї військової операції, цитую, «захистити людей, які зазнають геноциду київського режиму». Кінець цитати. Він зазначив, що Російська Федерація мала припинити геноцид проти мільйонів людей і що вона буде притягати до відповідальності тих, хто вчинив численні криваві злочини проти цивільних осіб, в тому числі громадян Російської Федерації.

Постійний представник Російської Федерації в Організації Об'єднаних Націй, посилаючись на звернення Президента Російської Федерації від 24 лютого 2022 року, пояснив на засіданні Ради безпеки щодо України, цитую, «мета спеціальної операції – це захист людей, які піддавалися насильству і геноциду протягом восьми років з боку київського режиму». Кінець цитати. Через два дні Постійний представник Російської Федерації в Європейському Союзі заявив у інтерв'ю, що операція була миротворчою спеціальною військовою операцією для проведення денацифікації. Я цитую далі: «Офіційний термін геноциду закріплений у міжнародному праві. Якщо почитати визначення, то воно все підходить». Кінець цитати. У відповідь на твердження Російської Федерації, на військові дії, Міністерство закордонних справ України 26 лютого 2022 року випустило заяву про те, що Україна, цитую, «заперечує твердження Росії про геноцид і заперечує будь-які спроби використати це як обґрунтування російської агресії». Кінець цитати.

На поточному етапі цих слухань Суд не має оцінювати, чи були якісь порушення зобов'язань за Конвенцією із запобігання геноциду у контексті такої суперечки. Такий висновок може бути зроблений Судом тільки на етапі розгляду справи по суті, а на цьому етапі завдання Суду – встановити, чи ті факти, про які стверджує Україна, власне підпадають чи можуть підпасти під сферу дій Конвенції.

Суд нагадує, що хоча у обмінах інформацією з іншими державами сторона не зобов'язана посилатися на конкретні статті, але, так чи інакше, всі обміни матеріалами мають мати достатньо ясності, щоб держава могла встановити, чи є чи немає спору щодо тлумачення Конвенції. І суд встановлює, що у поточній ситуації матеріали справи показують, на перший погляд, що посилення сторін достатньо чітко посиляються на Конвенцію щодо геноциду, щоб Україна мала можливість подати клопотання про запобіжні

заходи. Ті заяви, які були зроблені державними органами сторін, показують розбіжності поглядів на те, які дії були вчинені Україною в Луганській і Донецькій області, чи дорівнює це геноциду і чи порушила Україна свої зобов'язання за Конвенцією. І так само, чи Російська Федерація могла вчиняти військові дії для того, щоб запобігати і карати за геноцид відповідно до цієї Конвенції. На погляд Суду, заявник цілком може подавати свої клопотання відповідно до Конвенції.

Суд нагадує, що твердження Російської Федерації, що, цитую, «спеціальна військова операція» – кінець цитати – заснована на статті 51 Статуту ООН і міжнародно-правових звичаїв. Тут Суд хоче зазначити, що деякі дії можуть підпадати під декілька міжнародних договорів одразу. Таким чином, твердження Росії, що, на перший погляд, клопотання заявника не стосується Конвенції про геноцид, не є обґрунтованим. І Суд вважає, що зараз достатньо обґрунтувань для того, щоб визначити, що існує спір між сторонами стосовно тлумачення, застосування чи виконання Конвенції проти геноциду. У світлі вищезазначеного Суд визначає, що, на перший погляд, Суд має юрисдикцію для розгляду справи за 9 статтею. І, зважаючи на це, Суд вважає, що він не може викинути прохання Російської Федерації прибрати справу із розгляду.

Повноваження Суду призначати запобіжні заходи за 41 Статуту Суду мають на меті збереження відповідних прав, заявлених сторонами у справі, до рішення у справі по суті. І суд має, відповідно, забезпечити впровадження таких заходів, щоб потім Суд вже міг винести рішення. Таким чином, Суд може застосувати свої повноваження лише, якщо Суд визначив, що права сторін, які подають клопотання про такі заходи, мають достатні обґрунтування. Але на цій стадії з розгляду Суд іще не має однозначно винести рішення, чи все, що стверджує Україна, є повністю обґрунтоване. Достатньо тільки визначити, чи є підстави. Зважаючи на те, що Україна з'являє клопотання про те, що запобіжні заходи необхідні для того, щоб, я цитую, «Україна не була звинувачена неправдиво у геноциді і щоб не відбувалися військові дії у порушення першої статті Конвенції проти геноциду». Кінець цитати.

Суд постановив, що Україна має право вимагати добросовісно виконання Конвенції проти геноциду Російською Федерацією відповідно до обсягу Конвенції. Стверджується, що Російська Федерація порушила права і обов'язки, зазначені у Конвенції і що, цитую, «спеціальна військова операція» – кінець цитати – відповідача, є агресією, яка вчиняється під виглядом запобігання геноциду у статті 1 Конвенції.

Суд спостерігає, що відповідно до статті 1 Конвенції усі сторони мають запобігати злочинному геноциду і крати за нього. При цьому перша стаття не визначає, якими заходами сторони-підписанти Конвенції можуть виконувати цей обов'язок. Проте сторони-підписанти

мають виконувати ці обов'язки добросовісно, враховуючи інші частини Конвенції, зокрема, статті 8 і 9, так само, як і преамбулу Конвенції. Відповідно до статті 8 Конвенції, учасники Конвенції, що визначають, що геноцид відбувається на території іншої країни, можуть звернутися до відповідних органів Організації Об'єднаних Націй, щоб вони вжили відповідних заходів згідно Статуту ООН, як буде вважатися за належне для запобігання і припинення актів геноциду або інших актів, перелічених у статті 3 Конвенції.

На додачу, згідно статті 9, сторони-учасники можуть подати до Суду через спір щодо тлумачення, виконання або застосування Конвенції. Сторони-учасниці можуть вжити інших заходів щодо геноциду, який, як їм здається, вчиняє інша країна, наприклад, взаємодіяти у рамках інших міжнародних організацій. Проте суд підкреслює, що у виконанні обов'язку запобігати геноциду кожна держава може діяти лише у рамках визначених міжнародних правил, як було зазначено вже в судовій практиці в попередніх справах за цією Конвенцією. Всі дії щодо запобігання і покарання проти геноциду мають бути відповідно до принципів, зазначених у першій статті Статуту ООН. Суд може прийняти рішення по позовній заяві заявника тільки, якщо справа буде розглядатися по суті, але на поточній стадії лише достатньо визнати, що у Суда немає доказів на обґрунтування твердження Російської Федерації про те, що геноцид вчиняється на території України. Більше того, є сумніви, що Конвенція, зважаючи на її мету, дає дозвіл на одностороннє застосування сили однією країною-учасницею на території іншої країни-учасниці для запобігання геноциду.

За цих обставин, Суд вважає, що Україна має достатньо прав не бути підданою військовій операції з боку Російської Федерації з метою запобігання злочину буцімто геноциду і покарання за нього на території України. Тепер Суд посилається на зв'язок між правами, які стверджує Україна, і запобіжними заходами, які йдеться у клопотанні. Суд вже постановив, що Україна має права, що виглядають обґрунтовано за Конвенцією проти геноциду, і перші два запобіжні заходи, про які клопоче Україна, мають на меті зберегти ті права України, які Суд вже визнав обґрунтованими. Щодо третього і четвертого заходу, про які клопоче Україна, Суд постановив, що там немає зв'язку. Таким чином, такі запобіжні заходи, що будуть... Такі заходи важко приприйняти, оскільки там немає чіткого зв'язку з правами України.

Таким чином, Суд постановив, що існує зв'язок між правом України, яке Суд вважає обґрунтованим, і проханням про застосування запобіжних заходів. Суд, відповідно до статті 41 Статуту, має повноваження призначати запобіжні заходи, коли непоправне порушення прав може бути для сторін або якщо наслідки, інакшим чином, будуть теж неворотні. Суд може застосовувати запобіжні заходи тільки у випадку нагальності, тобто негайного ризику того, що непоправні порушення прав будуть вчинені до того, як Суд розгляне справу по суті.

І також, якщо такі акти можуть відбутися в будь-який момент до винесення Судом рішення по суті. Таким чином, Суд має розглянути, чи такий ризик існує на даному етапі судових слухань. І Суд у рішенні щодо клопотання про призначення запобіжних заходів не має ще прийняти рішення щодо існування порушень Конвенції, а має визначити, чи є обставини для вжиття запобіжних заходів для захисту прав позивача. Всі сторони мають і далі мати право подавати Суду свої застереження. Оскільки Суд уже встановив, що в Україні є обґрунтоване право за Конвенцією проти геноциду і є зв'язок між цим правом і запобіжними заходами, які зараз є у клопотанні, Суд має визначити, чи є нагальність, чи є негайний ризик того, що непоправне порушення прав може бути спричинено до того, як Суд винесе остаточне рішення у справі.

Суд вважає, що право України, яке він вважає обґрунтованим, має таку природу і справді порушення цього права спричинить непоправний наслідок. Будь-яка військова операція, в тому числі такого масштабу, як проводиться Російська Федерація на території України, однозначно вчиняє непоправну шкоду. І Суд зважає, що цивільне населення є вкрай вразливе в умовах поточного конфлікту. Цитую, «спеціальна військова операція», – кінець цитати – що проводиться Російською Федерацією призвела уже до численних смертей і травм цивільних осіб і до істотного руйнування будівель і інфраструктури. Ці атаки тривають, і вони створюють все більше і більше складні умови для цивільного населення. Багато людей не мають доступу до базового харчування, питної води, електрики, основних ліків або опалення, і багато людей мають тікати із міст із небезпечними умовами.

Відповідно до цього, Суд зауважує про резолюцію Генеральної Асамблеї від 2 березня, яка, серед іншого, також висловлює стурбованість через руйнування цивільної інфраструктури чи через напади на цивільних, в тому числі на жінок, осіб з інвалідністю, дітей і визнає, що військова операція Російської Федерації на суверенній території України має такий масштаб, який міжнародна спільнота в Європі не бачила протягом десятиріч і негайні дії необхідні для того, щоб врятувати це покоління від прокляття війни. Також резолюція засуджує рішення Російської Федерації привести в боєготовність свої сили і висловлює занепокоєння, що погіршується гуманітарна ситуація в Україні, навколо неї, і все більше і більше внутрішньо переміщених осіб і біженців потребують гуманітарної допомоги. Кінець цитати.

Відповідно до цих обставин, Суд постановляє, що порушення тих прав, які Суд вважає обґрунтованими, може призвести до непоправного порушення і що існує нагальність, відповідно є ризик того, що такі порушення будуть вчинені до того, як Суд винесе остаточне рішення у справі. Суд постановляє на основі всього вищенаведеного, що умови,

які Статутом визначені, зараз дотримані. Відповідно, іще до винесення остаточного рішення по справі, Суд призначає заходи щодо захисту обґрунтованих прав України.

Суд нагадує, що він має повноваження за Статутом, якщо подається клопотання про призначення запобіжних заходів, також призначити і заходи поза межами клопотання. Відповідно до регламенту Суду, конкретно наведено таке повноваження Суду, і Суд уже декілька випадків застосовував такі повноваження. У поточній справі, зважаючи на умови тих запобіжних заходів, про які містяться у клопотанні України, Суд постановляє, що запобіжні заходи не обов'язково мають бути ідентичні до тих, що є у клопотанні України.

Суд постановляє, що, відповідно до описаної ситуації, Російська Федерація має до винесення остаточного рішення у справі припинити військові операції, які почалися 24 лютого 2022 року на території України. На додачу, згадуючи заяву Постійного представника Російської Федерації в Організації Об'єднаних Націй, де, я цитую, «Донецька народна республіка і Луганська народна республіка» – кінець цитати – звернулися до Російської Федерації із проханням про надання військової підтримки, Суд вважає, що Російська Федерація має також забезпечити, щоб будь-які військові чи іррегулярні збройні підрозділи, які направляються Росією або підтримуються нею, а також інші організації і особи, які є під контролем, під вказівками Росії, не будуть вживати подальших кроків щодо військової операції.

Суд нагадує, що Україна також просила призначити заходи щодо непогіршення спору із Російською Федерацією. І для захисту конкретних прав Суд також може призначити запобіжні заходи для того, щоб запобігти погіршенню спору, якщо Суд вважає, що це потрібно.

У поточній справі, розглянувши усі обставини, на додачу до конкретних заходів, які Суд призначив, Суд вважає необхідним призначити додаткові запобіжні заходи для обох сторін для того, щоб забезпечити непогіршення спору. Суд також нагадує, що Україна попросила визначити запобіжні заходи, спрямовуючи Російську Федерацію на регулярне звітування Суду по реалізації судового наказу із запобіжних заходів через тиждень після винесення такого наказу і далі регулярно за визначенням Суду. В обставинах поточної справи Суд не призначає такий захід. Суд підтверджує, що судовий наказ із запобіжних заходів має зобов'язальний характер і утворює міжнародні правові зобов'язання до всіх сторін, кому ці заходи адресовані.

Суд також підтверджує, що рішення, винесене в цій справі, не обмежує юрисдикцію Суду, який може далі розглядати справи по суті по усіх питаннях прийнятності доказів чи розгляду справи по суті. І також не порушується права Уряду України і Російської Федерації подавати подальші доводи по цих питаннях.

Із цих причин Суд постановляє про наступні запобіжні заходи:

- 13-ма голосами проти 2-х Російська Федерація зобов'язана негайно припинити військові операції, що розпочались 24 лютого 2022 року на території України. «За» – президент Донахю, судді Томпка, Абрахам, Панюна, Юсеф, Сабутінде, Батарі, Робінсон, Салам, Івасава, Мілте, Чарлсворт і суддя Адхот-Додей. «Проти» – віцепрезидент Гіворгян і суддя Швей;
- 13-ма голосами проти 2-х Російська Федерація зобов'язана забезпечити, що будь-які військові чи ерегулярні збройні підрозділи, які спрямовуються Росією або підтримуються єю, а також інші організації чи особи, які можуть бути під контролем Росії, не будуть вживати будь-яких кроків щодо продовження військової операції, зазначеної у попередній тезі. «За» (список імен) – Сабутінде, Бадарі, Робінсон, Салам, Івасава, Мілте, Чарлсворт і суддя Адхот-Додей. «Проти» – віцепрезидент Гіворгян і суддя Швей;
- Пункт 3 – одностайно. Обидві сторони мають утриматися будь-яких дій, які можуть погіршити чи продовжити спір і ускладнити розгляд Судом.

Тепер я прошу представника канцелярії зачитати відповідну частину французькою мовою.

Заступник голови Суду Гіворгян додав окрему думку. Судді Бенона і Швей теж додали окрему думку. Суддя Робінсон додав окрему думку. Суддя Мілте додав декларацію. Суддя Адхот-Додей додав теж декларацію до судового наказу. Текст наказу доступний у письмовій формі відсьогодні і буде скоро опублікований на сайті і, відповідно, буде опубліковано і паперове рішення. Засідання оголошується закритим.

Текст промови українською мовою Агента України Антона Кориневича на слуханнях у Міжнародному суді ООН від 06.06.2023 р.

1. Пані Президенте, шановні члени Суду, для мене честь виступати перед вами від імені моєї країни.

2. 6 березня 2017 року, під час найперших усних слухань у цій справі, Агент України заявив наступне: «Україна звернулася до цього Суду, щоб захистити основні права людини свого народу, який зіткнувся з порушеннями Російською Федерацією прав людини та міжнародного права. Тисячі невинних українських мирних жителів зазнали смертоносних атак, і мільйони залишаються під неминучою загрозою. Їхній мирний, буденний спосіб життя було зруйновано, а їхні основні права були грубо порушені Російською Федерацією».

3. Якщо ми звернемо увагу на ситуацію сьогодні, стає очевидним, що з 2014 року Україна мала рацію, коли була на сполох, попереджаючи світ про зростаючі порушення Росією норм міжнародного права. Жорстока поведінка Росії та стримана реакція світу зрештою призвели до найбільшого збройного конфлікту в Європі з часів Другої світової війни.

4. Російська Федерація зневажає міжнародне право. В останні шістнадцять місяців світ опинився в цій гнітючій реальності. Світ спостерігав, як Росія почала повномасштабне вторгнення в Україну. Росія навіть мала нахабство маскувати свої дії міжнародним правом під абсурдним приводом того, що вона діяла, щоб запобігти геноциду. Світ спостерігав, як Росія використовувала цей привід, щоб тероризувати український народ, завдаючи ударів по цивільним особам, у тому числі дітям. Світ спостерігав, як Росія націлилася на українську ідентичність, маючи на меті повне знищення українців, у тому числі тих, хто сидить перед вами, і «русифікувати» людей, яких вона окупувала. Я говорю про загарбницьку війну, яка зараз триває, та повне ігнорування Росією людського життя.

5. Але зневага Росії до міжнародного права почалася не в 2022 році. Починаючи з 2014 року Росія здійснила спробу анексії Криму, з подальшою кампанією культурного знищення етнічних українців і кримських татар. На Донбасі, у Харкові та в інших місцях далеко від лінії зіткнення ми витримали кампанію залякування та терору, підтримку якої здійснювала Росія. Урок цих прикладів простий: минуле — це пролог. Якщо світ не протистоїть серйозним порушенням міжнародного права, порушники набирають сміливості. Якщо відповідальності немає, то порушення стають більш зухвалими.

6. Згадайте, що сталося, коли Росія окупувала Крим. Росія вичистила українську мову з кримських шкіл, українську культуру з кримських вулиць. Росія покарала кримськотатарський народ, закрила їхні історичні інституції, включно з Меджлісом,

заборонила їхні зібрання, піддала їх зникненням, тортурам і свавільним затриманням. Тепер подивіться, що відбувається зараз. Росія більше не обмежується дискримінацією в Криму. Тепер вона прагне стерти українську ідентичність всюди. Вона навіть відправляє наших людей у фільтраційні табори, депортує наших дітей і приховує від них свою особистість. Росія заперечує існування українців як окремої нації.

7. Згадайте, що стало, коли російські гроші та зброя почали вливатися. Рейс МН17. Волноваха. Маріуполь. Краматорськ. Харків. Цивільне населення зіткнулося з численними випадками залякування та терору. Зараз Росія тероризує всіх громадян України в національному масштабі. У кожному місті, яке я щойно згадав, Росія вчинила значно більші звірства. Останнім часом найжвавіше місто Приазов'я – Маріуполь - перетворилось на руїни. Волноваха, тихе передмістя, зруйноване вщент. Значні частини Харкова, який називають студентською столицею України, перетворилися на руїни. До списку додалися нові міста: жахливі вбивства в Бучі, катівні в Херсоні, братські могили в Ізюмі та інші.

8. Бомби та «Гради» більше не переправляють через кордон. Зараз Росія відкрито обрушує на українців тисячі ракетних ударів. Сьогодні вранці Росія підірвала головну дамбу, яка розташована в Новій Каховці, що спричинило значну евакуацію цивільного населення, серйозну екологічну шкоду та загрозу безпеці Запорізької атомної електростанції. Під керівництвом Президента Зеленського та з відвагою Збройних Сил України, Росія не може перемогти нас на полі бою. Тому вона атакує цивільну інфраструктуру, щоб спробувати заморозити нас задля покори. Сьогодні дії Росії – це дії держави-терориста, агресора. Але такі дії не виникли на порожньому місці. Вони є трагічним, але логічним результатом ситуації, на яку ми звернули увагу цього Суду ще в 2017 році.

9. Росія відповість за злочини сьогодення. Але сьогодні ми зосереджуємося на недалекому минулому. Ми не дозволимо новим злочинам затьмарити пам'ять про минулі жертви. Оскільки Росія нападає на ідею української нації, ми не маємо забувати напад Росії на українців і кримських татар у Криму. Оскільки кількість загиблих зростає, а російські бомби падають на наші міста, ми не маємо забувати мирних жителів, які загинули смертоносною зимою 2015 року, принесені в жертву політичним планам російських поплічників.

10. Україна пред'являє позови за двома міжнародними договорами, але в рамках однієї справи. Вона про вибір, який український народ зробив під час нашої Революції Гідності 2014 року, щоб прокласти наш шлях до європейського майбутнього; Помаранчевої революції 2004 року задля захисту права мати вільні та чесні вибори; і, зрештою, Революції на граніті 1990 року, коли українці чітко висловили своє бажання жити незалежно від наказів

Москви. Ця справа та порушення договорів, які з неї витікають, виникають через відмову Росії прийняти наш вільний вибір.

11. Тактика Росії є гнучкою. Там, де вона могла окупувати українську територію, вона запроваджує політику дискримінації. Там, де це не вдалося, російська окупаційна влада розпалює терор. У результаті Росія порушила два різні договори — Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (CERD) і Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму (ICSFT). Але порушення з боку Росії — це варіації на одну і ту саму тему.

12. Сьогодні вранці Україна представить свої претензії за ICSFT. Професор Гарольд Хонджу Коу представить претензії України, договірні зобов'язання Росії та як Росія їх перекручує. Потім він розгляне визначення Конвенції щодо «коштів», що означає «активи будь-якого виду», і покаже, як зброя природньо входить до сфери дії договору.

13. Професор Жан-Марк Тувенен розповість про фінансування тероризму у контексті статті 2 Конвенції та про те, як Росія знову спотворює текст Конвенції. Як покаже професор Тувенен, до весни 2014 року було загальновідомо та відображено в звітах ООН, що так звані ДНР і ЛНР брали участь у плануванні терористичних актів.

14. Далі Девід Зойнс торкнеться питання фінансування терористичних актів, які охоплюються статтею 2(1)(а). Він висвітлюватиме випадки постачання зброї Росією, які призвели до збиття рейсу МН17, порушення за Монреальською конвенцією, а також кампанію бомбового тероризму мирних українських міст, порушення Міжнародної конвенції про боротьбу з бомбовим тероризмом.

15. По-четверте, Марні Чік розповість про постачання російських реактивних систем залпового вогню та серію нападів на цивільні райони на Донбасі. [Після обідньої перерви] пані Чік підсумує зухвалі порушення Росією своїх зобов'язань у рамках ICSFT.

16. Далі Україна представить свої претензії відповідно до CERD.

17. Професор Коу представить претензії України, надаючи історичний та правовий контекст систематичної кампанії расової дискримінації Росії проти етнічних українців і кримських татар. Потім він пояснить, чому спроби Росії уникнути відповідальності мають провалитися. Потім він пояснить, чому Росія не може уникнути свого імперативного зобов'язання не дискримінувати, посилаючись на власні закони про пропаганду, боротьбу з екстремізмом або національну безпеку.

18. Далі пані Чік розповість про право, що застосовується до позовних вимог України, включно з визначенням расової дискримінації, які порушила Росія.

19. Потім Кловіс Тревіно продемонструє, що Росія бере участь у численних порушеннях CERD, які, якщо розглядати разом, становлять систематичну кампанію расової дискримінації в Криму.

20. Нарешті, професор Тувенен завершить презентацію України, звернувшись до триваючих — і кричущих — порушень Росією Наказу Суду про застосування тимчасових заходів від 19 квітня 2017 року.

21. Пані Президенте, члени Суду, я закінчу цей вступ там, де почав, — зневагою Росії до міжнародного права. Нещодавно речниця російського МЗС представила перелік умов для припинення Росією загарбницької війни. Виділю одну з них: Україна має відмовитись від усіх «позовів проти Росії в міжнародних судах». Це шокуюча заява — якщо Україна продовжить шлях до мирного вирішення спорів, Росія обіцяє продовжувати застосовувати силу. Суд не повинен миритися з таким нападом на його юрисдикцію.

22. Втім, Росія у свій цинічний спосіб віддає належне міжнародному праву. Росія знає, що цей Суд має значення, і вона боїться рішення цього Суду по суті. Росія не дарма хвилюється. Міжнародне право має значення. Як ми продемонструємо сьогодні, міжнародне право вимагає притягнення Росії до відповідальності за серйозні порушення ICSFT і CERD. Ми просимо Суд почати відновлювати повагу до міжнародного права.

23. Дозвольте мені завершити ще однією пророчою цитатою Агента України на початку цієї справи: «Сьогодні я стою перед Світовим судом, щоб вимагати захисту основних прав людини українського народу. Ми прагнемо справедливості та відповідальності згідно з міжнародним правом. Народ України стикається з триваючою кампанією терору та культурного знищення. Ситуація справді жахлива».

24. Тоді Світ вжив напівзаходів, що призвело до напівмиру, що призвело до повномасштабної війни. Сьогодні, справедливо та неупереджено розглядаючи факти та право, ця почесна установа може винести історичне рішення. Це може допомогти спрямувати міжнародне співтовариство до справедливості, сталого миру та запобігання майбутнім грубим порушенням міжнародного права. Відсутність відповідальності Росії має нарешті закінчитись, і цьому немає альтернатив.

25. Пані Президенте, від імені України я дякую Вам за увагу до цієї важливої справи та за наполегливу роботу працівників Суду. Зараз я прошу Вас надати слово професору Коу.

Транскрибований текст синхронного перекладу французькою мовою промови Агента України Антона Кориневича на слуханнях у Міжнародному суді ООН від 06.06.2023 р.

Madame la Présidente, Mesdames et Messieurs les juges,

J'ai l'honneur de me présenter devant vous et de représenter mon pays. Le 6 mars 2017, lors de la toute première audience en cette affaire, l'agent de l'Ukraine a dit la chose suivante. Je cite : « L'Ukraine se présente devant votre Cour pour défendre les droits de l'homme fondamentaux de sa population face aux violations par la Fédération de Russie des droits de l'homme et du droit international. Des milliers de civils ukrainiens innocents ont déjà subi des attaques mortelles et sont sous la menace, et plusieurs millions d'entre eux sont encore sous une menace similaire. Leur quotidien paisible et ordinaire a été détruit. Il y a là une violation flagrante de leurs droits fondamentaux par la Fédération de Russie », fin de citation.

Regardez la situation aujourd'hui. Comment mieux montrer que l'Ukraine avait raison de sonner l'alarme, de mettre le monde en garde contre les violations croissantes du droit international par la Fédération de Russie ? Le comportement violent de la Fédération de Russie et la réaction mesurée du monde ont conduit à la pire guerre en Europe depuis la Deuxième Guerre mondiale. La Fédération de Russie méprise le droit international. Ces 16 derniers mois, le monde a pris conscience de cette réalité. Le monde a vu comment la Russie a lancé une invasion totale de l'Ukraine. La Russie a même eu l'audace de s'appuyer et de justifier ses actions par le droit international, disant et usant du prétexte abusif qu'elle cherchait à éviter un génocide.

Les communautés internationales, le monde a vu comment la Russie a utilisé ce prétexte pour terroriser les Ukrainiens, cibler des civils, y compris des enfants. Le monde a regardé comment la Russie s'est attaquée à l'identité même de l'Ukraine, cherchant à nous effacer de la carte, y compris ceux d'entre nous qui sont ici aujourd'hui, cherchant à russifier les populations qu'elle occupe. Je me réfère aujourd'hui à la guerre d'agression menée par la Russie, à son mépris total pour la vie humaine qui se poursuit aujourd'hui.

Mais le mépris de la Russie pour le droit international n'a pas commencé en 2022. Dès 2014, la Russie a occupé illégalement la Crimée, puis a entamé une campagne d'annihilation culturelle, s'attaquant aux Ukrainiens et aux Tatars de Crimée. Dans le Donbass, à Kharkov et ailleurs, loin de la ligne de contact, nous avons subi une campagne d'intimidation soutenue et de terreur soutenue par la Russie. Les leçons à en tirer sont simples. Le passé n'est que le prologue. Si le monde ne s'oppose pas à ces violations graves du droit international, les contrevenants s'enhardissent. Sans obligation de rendre des comptes, les violations sont de plus en plus éhontées.

Souvenez-vous de ce qui s'est passé lorsque la Russie a occupé la Crimée. La Russie a purgé la langue ukrainienne des écoles de Crimée et purgé la culture ukrainienne des rues de la Crimée.

La Russie a puni les Tatars de Crimée en fermant leurs institutions historiques, y compris le Méchlis, a interdit leurs rassemblements et les a soumis à disparition, à torture et à détentions arbitraires. Voyons ce qui se passe aujourd'hui. La Russie ne se limite plus aujourd'hui à la discrimination en Crimée. Elle cherche aujourd'hui à annihiler l'identité ukrainienne partout. Elle fait même passer nos concitoyens par des camps de filtration, déporte nos enfants et leur cache leur propre identité. La Russie nie tout bonnement l'existence d'une identité ukrainienne distincte.

Souvenez-vous de ce qui s'est passé lorsque des armes et de l'argent russes ont afflué. MH17, Volnovakha, Mariupol, Kramatorsk, Kharkiv. Les civils ont été confrontés à un règne d'intimidation et de terreur. Aujourd'hui, la Russie apporte la terreur à tous les Ukrainiens à l'échelle du pays. Dans toutes les villes que j'ai évoquées, la Russie a commis des atrocités plus graves encore. Mariupol, qui était jusqu'à récemment la ville la plus dynamique des bords de l'Azov, a été réduite en sang. Volnovakha, une ville paisible, réduite à néant. De grandes parties de Kharkov, qu'on appelait la capitale étudiante de l'Ukraine, ont été rasées. Et d'autres villes encore ont été rajoutées à cette liste. Des massacres horribles à Boucha, des salles de torture à Kherson, des fausses communes à Izium et tant d'autres encore.

Les bombes et les BM-21 ne passent plus clandestinement la frontière. La Russie fait déjà ouvertement tomber des dizaines de milliers de missiles et de bombes sur les Ukrainiens. La Russie, contre la direction du président Zelensky et grâce au courage des forces armées ukrainiennes, la Russie ne pourra pas nous battre sur le champ de bataille. C'est pourquoi elle s'attaque aux infrastructures civiles pour nous forcer à la soumission et nous forcer à nous soumettre.

Ce matin même, elle a fait exploser un barrage à Novakovka, provoquant ainsi le déplacement de ses populations civiles, des dégâts environnementaux considérables et menaçant la centrale nucléaire de Zaporizhia.

Les agissements de la Russie sont les actions d'un État terroriste, d'un agresseur, mais ces actions ne viennent pas de nulle part. Elles sont la conséquence tragique mais logique de la situation que nous avons portée à l'attention de votre cour en 2017. La Russie devra rendre des comptes de ses crimes actuels. Mais aujourd'hui, nous nous concentrons sur le passé le plus récent. Nous ne laisserons pas ces nouvelles atrocités perturber le souvenir des victimes d'hier. Alors que la Russie s'attaque à l'idée même de la nation ukrainienne, nous ne pouvons et nous n'oublierons pas les attaques de la Russie à l'encontre des Ukrainiens et des Tatars de Crimée, en Crimée. Alors que le nombre de morts augmente et que des missiles russes tombent sur nos villes, nous n'oublierons pas les civils qui sont morts à l'hiver meurtrier de 2015, sacrifiés sur l'autel de l'agenda et du programme politique des intermédiaires de la Russie.

L'Ukraine se fonde sur deux traités, mais ce n'est qu'une affaire qu'elle vous présente. Ce dont il s'agit, c'est du choix de l'Ukraine fait pendant la révolution de la dignité en 2014, le choix de

définir notre chemin vers un avenir européen. Il s'agit de la révolution orange de 2004 et du choix d'avoir des élections libres et régulières. Et, somme toute, il s'agit de la révolution de Granit de 1990, le choix de vivre indépendamment des injonctions de Moscou.

Cette affaire et les traités et les violations des traités qui s'en suivent découlent du refus par la Russie d'accepter nos choix librement faits. Les tactiques de la Russie sont flexibles. Là où elle a pu occuper le territoire ukrainien, elle a imposé la discrimination. Là où elle n'a pu le faire, les responsables russes ont alimenté la terreur. En conséquence, la Russie a violé deux traités différents : la Convention internationale pour l'élimination de toutes les formes de discrimination raciale, la CIEDR, et la Convention internationale sur la répression du financement du terrorisme, autrement connue sous le nom de CIRFT. Mais les violations de la Russie sont des variations sur la terre.

Ce matin, l'Ukraine vous présentera ses griefs au titre de CIEDR. Le professeur Harold Rounjouko présentera les affirmations de l'Ukraine, les obligations conventionnelles de la Russie et comment la Russie les détourne. Il évoquera ensuite les définitions particulières des fonds et du financement au titre de la Convention qui couvrent donc les biens de toute nature et vous montrera comment les armes sont évidemment couvertes par la Convention.

Ensuite, le professeur Jean-Marc Thouvenin vous parlera de l'infraction de financement du terrorisme au titre de l'article 2 de la Convention et comment la Russie, là encore, détourne le texte de la Convention. Comme le professeur Douvner remontrera, à l'été 2014, on savait déjà, et ça apparaissait dans les rapports des Nations Unies, que les soi-disant RPD et RPL commettaient des actes terroristes.

Ensuite, M. David Zayens vous parlera des infractions de financement au titre de l'article 2.1.1 de la Convention. Il parlera de la fourniture par la Russie d'armes et des armes qui ont débouché sur le fait que le vol MH17 a été abattu. Une infraction au titre de la Convention de Montréal et débouchée également sur le campagne de bombardement à l'encontre de villes ukrainiennes paisibles qui sont une infraction au titre de la Convention sur les attentats à l'explosif.

Quatrièmement, Mme Marničík vous parlera de la fourniture par la Russie de systèmes de lance-roquettes multiples et des attaques qui en ont découlé dans le Donbass. Après déjeuner, Mme Chik conclura en résumant les violations flagrantes de la CIRFT par la Russie.

Ensuite, l'Ukraine se tournera vers la CIEDR. Le professeur Cou présentera les demandes de l'Ukraine, donnera un contexte historique et juridique de la campagne systématique menée par la Russie de discrimination raciale à l'encontre des populations d'origine ukrainienne et des Tatars de Crimée. Il dira ensuite pourquoi la Russie ne peut échapper à ses obligations péremptoires, à l'obligation de ne pas discriminer, en s'appuyant sur sa propre propagande, ses lois anti-extrémistes et ses lois sécuritaires. Après quoi, Mme Chik parlera du droit applicable aux demandes de

l'Ukraine, y compris en ce qui concerne la définition de la discrimination raciale au titre de CIEDR et des dispositions de fond que la Russie a violées.

Ensuite, M. Clovis Trevino montrera que la Russie a commis toute une série de violations de la CIEDR, qui, prises toutes ensemble, représentent une campagne de discrimination systématique en Crimée. Enfin, le professeur Thouvenin conclura en parlant des violations en cours et flagrantes de leur dudence en indication de mesures conservatoires par la Russie.

Madame la Présidente, Mesdames et Messieurs les juges, je finirai là où j'ai commencé, c'est-à-dire le mépris du droit international par la Russie. Le porte-parole du ministère des Affaires étrangères de la Russie a récemment présenté une liste de conditions à remplir pour que la Russie mette un terme à sa guerre illégale. Permettez-moi de n'en citer qu'une, “ à savoir que l'Ukraine abandonne ses procédures en cours devant les tribunaux internationaux à l'encontre de la Russie ”. C'est une déclaration choquante. Si l'Ukraine continue de chercher à atteindre son objectif par des voies paisibles, la Russie promet de continuer à utiliser la force.

Votre Cour ne peut tolérer une attaque frontale de ce type contre votre juridiction et votre compétence. C'est pourtant, de façon un peu cynique, on pourrait dire que la Russie rend hommage au droit international. La Russie sait que votre Cour est important. Elle craint une décision de votre Cour sur le fond. La Russie a raison d'être inquiète. Le droit international compte effectivement et nous le montrerons aujourd'hui. Le droit international exige que la Russie rende des comptes de ses violations de la CIRFT et du CIEDR. Nous vous demandons de contribuer aujourd'hui à rétablir le respect du droit international.

Permettez-moi de citer en conclusion une autre, à nouveau l'agent de l'Ukraine il y a six ans de cela. Il disait : “ Je me présente aujourd'hui devant la Cour de justice du monde pour demander la protection des droits de l'homme fondamentaux des Ukrainiens. Nous souhaitons que justice soit rendue et que les responsabilités soient établies en droit international. Les Ukrainiens font face aujourd'hui à une campagne de terreur et d'annihilation culturelle. La situation est catastrophique ”, fin de citation.

A l'époque, le monde a pris des demi-mesures qui a débouché sur une demi-paix et puis aujourd'hui sur une guerre totale. Aujourd'hui, en regardant les faits, en examinant la loi et le droit de façon juste et impartiale, votre honorable institution pourra rendre une décision historique qui saura guider la communauté internationale sur le chemin de la justice, d'une paix durable et de la prévention de violations flagrantes du droit international. La Russie ne peut plus continuer à ne pas rendre de compte pour ses agissements.

Madame la Présidente, au nom de l'Ukraine, je vous remercie pour l'attention que vous accordez à cette affaire d'importance et je remercie le personnel de la Cour et je vous prierai de bien vouloir donner la parole au professeur Cou.

**Текст промови українською мовою Заступника Агента України Оксани Золотарьової
на слуханнях в Міжнародному суді ООН від 12.06.2023 р.**

1. Пані Президенте, шановні члени Суду, я маю честь завершити усні виступи України та оголосити клопотання у справі від імені України.

2. Представник Російської Федерації нахабно заявив у своєму вступному слові, що «Росія дуже поважає Міжнародний суд ООН». Але це порожні слова від представника держави, яка продовжує ігнорувати два окремих Накази про тимчасові заходи, видані цим Судом у провадженнях, порушених за позовами України. Росія також не виявила поваги, демонструючи Суду хибну картину подій протягом останнього тижня цих усних слухань.

3. Що стосується претензій України згідно з Конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, то образ багатонаціональної єдності, який Росія намагалася створити в Криму, — це не більше ніж «потьомкінське село» — фасад, створений для того, щоб все виглядало краще, ніж воно є насправді.

4. У цій фальшивій, ідеалізованій версії сьогодення в Криму кримські татари та члени української громади можуть вільно проводити культурні зібрання на всій території півострова; їхні діти мають повноцінний доступ до навчання кримськотатарською та українською мовами; їхні журналісти та ЗМІ можуть вільно засуджувати російську окупацію і не бути вбитими, закатованими чи заарештованими за власні висловлювання; їхня культурна спадщина популяризується та захищається; а права на життя та особисту безпеку поважаються.

5. Але факти викривають російське «потьомкінське село» як суцільну бутафорію: жодним чином не намагаючись створити багатонаціональне суспільство, Росія запровадила атмосферу страху та залякування кримських татар та етнічних українців у Криму, піддаючи їх зникненням, викраденням та тортурам. Вона заборонила основну кримськотатарську представницьку установу, Меджліс, на додаток до вигнання та переслідувань значної частини її керівництва. Росія також піддала кримських татар свавільним обшукам і затриманням у їхніх будинках і місцях зібрань, що руйнує їхнє почуття безпеки на батьківщині.

6. Росія також викреслила кримськотатарську та українську мови у школах Криму, унеможливила проведення культурних заходів, важливих для цих спільнот, змусила замовкнути їхні ЗМІ та журналістів і принижувала їхню культурну спадщину, намагаючись викоринити їхню ідентичність з Кримського півострова.

7. Російський фасад рівноправності не може приховати жахливу реальність: Росія запровадила режим расової дискримінації в Криму, порушуючи Конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (CERD).

8. Росія також малює фальшиву реальність в контексті Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму (ICSFT). Росія, наприклад, хотіла б, щоб цей Суд повірив, що російська військова бригада не відправляла «Бук-TELAR» в Україну; що цей «Бук-TELAR» не збивав МН17; і що бойовики «ДНР», які збили рейс МН17, не зробили нічого протизаконного. Але Росія не може сховатися від фактів, від незалежних розслідувань і від інших судових інституцій, які відхилили її фейкові конспіративні теорії. Ці факти викривають дійсну сутність російського «потьомкінського села»: воно є фальшивою реальністю, побудованою на безпідставній пропаганді.

9. Я закликаю Суд звернути увагу на джерела та якість доказової бази Росії, коли він розглядатиме її пояснення щодо інших питань, наприклад, чому бомби впали на житлові райони, чи вибухнули на мирних мітингах.

10. Росія хотіла б щоб цей Суд повірив, що «жертви серед цивільного населення були здебільшого спричинені власною поведінкою України». У фальшивій реальності Росії саме з вини України був знищений автобус, наповнений літніми людьми, коли «ДНР» обстріляли з БМ-21 «Град» пункт огляду транспортних засобів на відстані понад 10 км від лінії зіткнення, внаслідок чого загинули 12 пасажирів і ще 19 були поранені; з вини України тридцять мирних жителів загинули, ще 118 отримали поранення, коли «ДНР» випустила 150 ракет по житловому району Маріуполя; це була провина України, коли касетні боєприпаси БМ-30 «Смерч» обрушилися на околиці Краматорська, розташованого в понад 50 кілометрів від лінії зіткнення; і це Україна винна в тому, що в Харкові підірвали цивільних осіб під час проведення мирного мітингу. Спроба Росії перекласти провину за загиблих мирних жителів на Україну явно суперечить реальності: російські чиновники свідомо фінансували та підтримували ці терористичні акти.

11. У четвер Росія показала Вам багато графіків, пов'язаних із кількістю жертв серед цивільного населення на Донбасі, починаючи з 2014 року. У той же час, Росія не згадала, що «ДНР» неодноразово звинувачувалась за обстріли житлових кварталів. Що ще важливіше, Росія не показала вам жодний графік про кількість жертв серед цивільного населення від обстрілів, бомбардувань і подібних дій в Україні до 2014 року. Тому що їх не було. Жодних. Поки російська зброя не почала розпалювати терор і конфлікт на Донбасі.

12. Нарешті, ми шоковані тим, що агент Російської Федерації, виступаючи перед Світовим судом, звинувачує Україну в навмисному руйнуванні Новокаховської дамби та гідроелектростанції в Херсонській області, які перебували під контролем російських

збройних сил. Навіщо Україні затоплювати свої землі, змушувати десятки тисяч українців залишати свої домівки та спричиняти екологічну катастрофу на власній території, найбільшу з часів вибуху на Чорнобильській АЕС у 1986 році? Це абсурд.

13. Це безпідставне звинувачення Росії лише підкреслює наскільки далеко Росія зайде щоб приховати, легітимізувати або виправдати свою протиправну поведінку. Росія без вагань буде вигадувати брехню, спотворювати правові принципи, або брати участь у інформаційній війні, щоб захистити дії, які неможливо виправдати.

14. 7 березня 2017 року під час усних слухань по цій справі агент Росії заявив, що «основним джерелом зброї та боєприпасів для військових «ДНР» та «ЛНР» є запаси ... у старих шахтах Донбасу». Нісенітниця. Буквально кілька днів тому юридичний радник Росії на цій самій трибуні заявив, що «Рада безпеки Нідерландів, Спільна слідча група, нідерландська поліція» не змогли довести причетність РФ до збиття МН17. Теж нісенітниця. Інший юридичний радник Росії заявив, що «Росія все ж щось зробила». Це, безумовно, применшення реальної ситуації. Росія багато зробила щоб побудувати стіну брехні навколо поставок зброї на Донбас. Росія також багато зробила для будівництва «потьомкінських сіл» в окупованому Криму.

15. Хто Росія така, що вказує нам, хто «хороший» кримський татарин, а хто екстреміст; хто «хороший» українець, а хто неонацист? Ілюструючи це фотографією громадянина Росії Олексія «Тоттенкофф» Максимова, мешканця Санкт-Петербурга, якому заборонений в'їзд в Україну з 2013 року. Чому Росія взагалі придумує такі відмовки? Бо Росія знає, що міжнародне право має значення.

16. Україна продемонструвала у своїх письмових та усних клопотаннях, що російська хибна реальність руйнується, коли стикається з переконливими доказами порушень Росією ICSFT та CERD. Суд має всі необхідні факти, щоб ознайомитися з «потьомкінським селом», яке Росія збудувала, і притягнути Росію до відповідальності за серйозні порушення нею цих Конвенцій.

17. Суд повинен діяти зараз, щоб забезпечити відповідальність за минуле та захистити майбутнє. Поки частина нашої країни перебуває під російською окупацією, наші люди щодня стикаються з дискримінацією. І як тільки наша територіальна цілісність буде відновлена, будь-які майбутні відносини повинні базуватися на тому, що Росія поважає міжнародне право, не допускає можливості сприяння фінансуванню тероризму в Україні.

18. Пані Президенте, члени Суду, я стою перед Світовим судом, щоб вимагати захисту основних прав людини українського народу. Ми прагнемо справедливості та відповідальності згідно з міжнародним правом.

19. На основі фактів і юридичних аргументів, наведених у її письмових та усних дебатах, Україна з повагою просить Суд винести рішення та задовольнити такі клопотання:

а. Російська Федерація несе відповідальність за порушення статті 18 Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму через відмову співпрацювати у запобіганні злочинам, пов'язаним із фінансуванням тероризму, зазначеним у статті 2, шляхом вжиття всіх практичних заходів для запобігання та протидії підготовці на своїй території до вчинення цих злочинів у межах або за межами своєї території. Зокрема, Російська Федерація порушила статтю 18, не вживши практичних заходів щодо: (i) запобігання фінансуванню тероризму в Україні російськими державними службовцями та посадовими особами; (ii) перешкоджання державним і приватним особам та іншим неурядовим третім сторонам фінансувати тероризм в Україні; (iii) забезпечення охорони кордону з Україною для припинення фінансування тероризму; та (iv) моніторинг та призупинення банківської діяльності та іншої діяльності зі збору коштів, здійснюваної приватними та державними особами на її території для фінансування тероризму в Україні.

б. Російська Федерація несе відповідальність за порушення статті 8 Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму через невиявлення та невідстеження коштів, які використовуються або розподіляються з метою фінансування тероризму в Україні, а також через незамороження або арешт коштів, які використовуються або розподіляються для цілей фінансування тероризму в Україні.

в. Російська Федерація порушила статті 9 і 10 Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, не здійснивши розслідування фактів щодо осіб, які скоїли або підозрюються в фінансуванні тероризму в Україні, а також не видала або не притягнула до відповідальності підозрюваних.

г. Російська Федерація порушила статтю 12 Конвенції про фінансування тероризму, не надавши Україні максимальної допомоги у зв'язку з розслідуванням кримінальних справ щодо фінансування тероризму.

г. Внаслідок порушень Російською Федерацією Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму незаконні збройні формування в Україні отримали кошти, які дозволили їм вчинити численні терористичні акти, зокрема збиття рейсу МН17, обстріли Волновахи, Маріуполя, Краматорська та Авдіївки, вибуховий тероризм під час Маршу єдності та у рок-клубу «Стена» у Харкові, замах на вбивство Народного депутата України тощо.

д. Російська Федерація порушила статтю 2 Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, беручи участь у численних та масових актах расової дискримінації

проти кримськотатарської та української громад у Криму, а також беручи участь у політиці та практиці расової дискримінації щодо цих громад.

е. Крім того, Російська Федерація порушила статтю 2 Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, спонсуючи, захищаючи або підтримуючи акти расової дискримінації, здійсненими іншими особами чи організаціями, проти кримськотатарської та української громад у Криму.

є. Російська Федерація порушила статтю 4 Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, сприяючи та підбурюючи до расової дискримінації кримськотатарської та української громад у Криму.

ж. Російська Федерація порушила статтю 5 Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, не надаючи гарантій захисту права членів кримськотатарської та української громад на рівність перед законом, зокрема щодо користування ними (i) правом на рівне ставлення перед судом і всіма іншими органами, що здійснюють правосуддя; (ii) правом на особисту безпеку та захист з боку держави від насильства або тілесних ушкоджень, заподіюваних як урядовими службовими особами, так і будь-якими окремими особами, групами чи установами; (iii) політичними правами; (iv) іншими громадянськими правами; та (v) економічними, соціальними та культурними правами.

з. Російська Федерація порушила статтю 6 Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, не забезпечивши кримськотатарській та українській громадам у Криму ефективний захист і засоби правового захисту від актів расової дискримінації.

и. Російська Федерація порушила статтю 7 Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, не вживши негайних та ефективних заходів зокрема в галузях викладання, виховання, культури та інформації, в цілях боротьби із забобонами, які ведуть до расової дискримінації кримськотатарської та української громад у Криму.

Наказ про тимчасові заходи

і. Російська Федерація порушила свої зобов'язання відповідно до Наказу про тимчасові заходи, виданого Судом 19 квітня 2017 року, зберігаючи обмеження на здатність кримськотатарської громади зберігати свої представницькі інститути, включно з Меджлісом.

ї. Російська Федерація порушила свої зобов'язання відповідно до Наказу про тимчасових заходів, виданим Судом 19 квітня 2017 року, не забезпечивши доступу до освіти українською мовою.

й. Російська Федерація порушила свої зобов'язання відповідно до Наказу про тимчасові заходи, виданого Судом 19 квітня 2017 року, загостривши та розширивши спір і ускладнивши його вирішення через визнання незалежності та суверенітету т.з. ДНР і ЛНР з

їх залученням до здійснення актів расової дискримінації під час повномасштабної збройної агресії Росії проти України.

20. Вищезазначені дії становлять порушення Конвенції про боротьбу фінансуванням тероризму, Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації та Наказу Суду про тимчасові заходи, а тому є міжнародно-протиправними діями, за які Російська Федерація несе міжнародну відповідальність. Тому Російська Федерація зобов'язана:

а. негайно припинити кожне з вищезазначених порушень статей 8, 9, 10, 12 і 18 Конвенції про боротьбу фінансуванням тероризму і надати Україні відповідні гарантії та публічні запевнення, що Росія утримуватиметься від таких дій у майбутньому.

б. Вжити всіх можливих заходів для запобігання скоєнню злочинів, пов'язаних з фінансуванням тероризму в Україні, включно в областях, нібито анексованих Російською Федерацією 30 вересня 2022 року, включаючи, зокрема, (i) забезпечення того, щоб російські державні службовці або будь-які інші особи під контролем Росії не надавали зброю чи іншу фінансову допомогу групам, які здійснюють акти тероризму в Україні; (ii) припинити заохочення державних і приватних суб'єктів та інших неурядових третіх сторін до фінансування тероризму в Україні; (iii) охороняти кордон Росії з Україною, щоб припинити будь-яке постачання зброї в Україну; та (iv) контролювати та забороняти приватні та державні фінансові операції, що відбуваються на території Росії або ініційовані російськими громадянами, які фінансують тероризм в Україні, у тому числі шляхом застосування банківських обмежень для блокування операцій на користь груп, залучених до тероризму в Україні.

в. Заморозити або арештувати активи осіб, підозрюваних у постачанні коштів терористичним групам в Україні, та здійснити конфіскацію активів осіб, які постачали кошти таким групам.

г. Надати якнайбільше сприяння Україні у зв'язку з розслідуванням кримінальних справ щодо підозрюваних у фінансуванні тероризму.

г. Виплатити Україні фінансову компенсацію, як державі та як *parens patriae* для своїх громадян, за шкоду, яку Україна зазнала внаслідок порушень Росією Конвенції про боротьбу фінансуванням тероризму, у тому числі за шкоду, яку зазнали її громадяни, постраждалі внаслідок терористичних актів, які сталися через порушення Російською Федерацією Конвенції про боротьбу фінансуванням тероризму, причому кількісна сума такої компенсації буде визначена на окремій стадії цього провадження.

д. Виплатити моральну шкоду Україні в сумі, яку Суд визнає належною, що відображає серйозність порушень Російською Федерацією Конвенції про боротьбу фінансуванням тероризму, розмір якої буде визначено на окремій стадії цього провадження.

е. Негайно припинити кожне з вищевказаних порушень статей 2, 4, 5, 6 і 7 Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації та надати Україні відповідні гарантії та публічні запевнення, що Росія утримуватиметься від таких дій у майбутньому.

є. Гарантувати право членів кримськотатарської та української громад на рівність перед законом, зокрема у користуванні правами людини та основними свободами, захищеними Конвенцією.

ж. Забезпечити всім жителям окупованого Криму ефективний захист і засоби правового захисту від актів расової дискримінації.

з. Вжити негайних та ефективних заходів у галузях викладання, виховання, культури та інформації, в цілях боротьби із забобонами, які ведуть до расової дискримінації кримськотатарської та української громад у Криму.

и. Виплатити Україні фінансову компенсацію та відшкодування моральної шкоди, як державі та як *parens patriae* для своїх громадян, за шкоду, яку зазнала Україна внаслідок порушень Росією Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, у тому числі шкоду, яку зазнали постраждалі внаслідок порушень Російською Федерацією статей 2, 4, 5, 6 і 7 Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, причому кількісна оцінка такої компенсації буде визначена на окремій стадії цього провадження.

Наказ про тимчасові заходи

і. Забезпечити повне відшкодування шкоди, заподіяної її діями, включаючи реституцію, фінансову компенсацію та моральну шкоду, як державі та як *parens patriae* для своїх громадян, за шкоду, яку зазнала Україна внаслідок порушення Росією Наказу Суду від 19 квітень 2017 року, причому кількісна оцінка такої компенсації буде визначена на окремій стадії цього провадження.

21. На цьому клопотання України завершені.

22. Як заявив Агент України, «світ вжив напівзаходів, [які] призвели до напівмиру, який призвів до тотальної війни». Таким чином, Суд повинен забезпечити Україні повну міру справедливості. Враховуючи обставини, за яких Росія тероризує український народ і націлюється на українську національну ідентичність — таким чином унеможлиблюючи переговори, Україна з повагою просить, щоб Суд визначив у своєму рішенні дати подання Сторонами письмових подань щодо відшкодування шкоди Україні.

23. Від імені України, дозвольте подякувати Секретаріату Суду за його допомогу; я дякую перекладачам і персоналу Суду за їхні послуги під час цього провадження; і нарешті, пані Президенте, члени Суду, я дякую Вам за увагу до цього надважливого питання.

24. Ми у ваших руках.

**Транскрибований текст синхронного перекладу французькою мовою промови
Заступника Агента України Оксани Золотарьової на слуханнях в Міжнародному суді
ООН від 12.06.2023 р.**

Madame la Présidente, éminents membres de la Cour,

C'est un honneur que de conclure les exposés oraux de l'Ukraine et de présenter les conclusions finales de l'Ukraine. L'agent de la Fédération de Russie a affirmé sans vergogne dans ses remarques d'introduction que la Russie tient dans un grand respect la Cour internationale de justice. Mais il s'agit de mots creux venant du représentant d'un État qui continue de faire litière de deux ordonnances en indication de mesures conservatoires distinctes rendues par la Cour dans des affaires introduites par l'Ukraine. Et la Russie n'a manifesté aucun respect lorsqu'elle a travesti devant la Cour les faits qui sont en cause ici.

S'agissant des prétentions de l'Ukraine au titre de la CIEDR, le tableau que la Russie a tenté de broser, celui d'une Crimée où régnerait une harmonie multiethnique, n'est rien de plus qu'un village Potemkin, une façade bâtie pour présenter une réalité en trompe l'œil. Dans cette version fallacieuse, idéalisée de la Crimée actuelle, les Tatars et Ukrainiens de Crimée peuvent tenir librement des manifestations culturelles. Dans toute la péninsule, leurs enfants ont plein accès à l'enseignement en langue tatar et ukrainienne de Crimée. Leurs journalistes et médias peuvent condamner l'occupation russe sans être tués, torturés ou arrêtés. Leur patrimoine culturel est promu et protégé. Leurs droits à la vie et à la sécurité de leurs personnes sont respectés.

Mais les faits révèlent la réalité derrière ce village Potemkin. Loin de promouvoir une société multiethnique, la Russie a imposé un état de terreur et d'intimidation aux Tatars de Crimée et aux Ukrainiens en Crimée, qui ont été la cible de disparitions, d'enlèvements et de tortures. Elle a banni l'institution représentative centrale des Tatars de Crimée, le Majlis, en sus d'exiler et de persécuter nombre de ses dirigeants. La Russie a également soumis nombre de Tatars de Crimée à des détentions et perquisitions arbitraires chez eux ou dans les centres de réunion, faisant disparaître tout sentiment de sécurité sur leur territoire. La Russie a également fait disparaître les langues ukrainiennes des Tatars de Crimée, des écoles crimiennes, interdit les rassemblements culturels importants pour ces communautés, réduit au silence les médias et les journalistes et dégradé leur héritage, leur patrimoine culturel, dans une tentative d'extirper leur identité de la péninsule Crimée. La prétendue égalité de la Russie ne saurait dissimuler la terrible réalité. La Russie a imposé un régime de discrimination raciale en Crimée en violation de la CIEDR.

La Russie dresse également un tableau mensonger en ce qui concerne la CIRFT. La Russie, par exemple, faudrait faire croire à la cour qu'une brigade militaire russe n'a pas transféré un Buk-TELAR en Ukraine, que ce Buk-TELAR n'a pas servi à abattre le MH17 et que les membres de la

RPD qui ont abattu le MH17 n'ont rien fait d'illicite. Mais la Russie ne saurait escamoter les faits, les enquêtes indépendantes et les décisions d'autres juridictions qui ont rejeté ces théories complotistes, fallacieuses.

Face à ces faits, le village Potemkin de la Russie est exposé pour ce qu'il est, une réalité alternative reposant sur une propagande mensongère. J'exhorte la Cour à garder en tête les sources et la qualité des éléments de preuve de la Russie lorsqu'elle examinera les explications que donne la Russie, d'autres questions, par exemple, sur les raisons expliquant que des bombes ont explosé lors de rassemblements de paix.

La Russie voudrait faire croire à la Cour que les victimes civiles causées étaient essentiellement dues au comportement de l'Ukraine elle-même. Selon sa réalité alternative, c'est par la faute de l'Ukraine qu'un de passagers a été détruit, faisant 12 morts et 19 blessés. Lorsque la RPD a fait feu sur un poste de contrôle de véhicules situé à plus de 10 kilomètres au-delà de la ligne de contact. C'est par la faute de l'Ukraine que 30 civils ont été tués et 118 autres ont été blessés, lorsque la RPD a lancé 150 roquettes dans un quartier résidentiel de Mariupol. C'est par la faute de l'Ukraine que des bombettes de Smerch MB-30 se sont abattues sur un quartier de Kramatorsk à plus de 50 kilomètres de la ligne de contact. C'est par la faute de l'Ukraine que des civils à Kharkiv ont été tués à l'explosif parce qu'ils avaient le front de tenir un rassemblement.

La tentative de la Russie d'imputer la faute à l'Ukraine est aux antipodes de la réalité. Les représentants de la Russie ont financé ces actes de terrorisme en connaissance de cause. Jeudi, la Russie a montré beaucoup d'illustrations relatives aux victimes civiles dans le Donbass à partir de 2014. Mais elle n'a pas mentionné que la RPD avait été condamnée pour avoir tiré à partir de quartiers résidentiels. Surtout, elle n'a montré aucun graphique relatif à la quantité de victimes civiles, de bilonnages, actes terroristes et autres avant 2014. Car il n'y en a pas eu zéro jusqu'à ce que les armes russes commencent à semer la terreur et le conflit au Donbass.

Enfin, nous avons été choqués d'entendre l'agent de la Fédération de Russie affirmer devant la Cour internationale accuser l'Ukraine d'avoir intentionnellement détruit le barrage de Nova Kakova et la station hydroélectrique de l'Oblast de Kherson, qui était sous contrôle des forces armées russes. Pourquoi est-ce que l'Ukraine inonderait ses propres terres, contraindrait des dizaines de milliers d'Ukrainiens à quitter leur domicile et créerait un désastre environnemental sur son propre territoire, le pire depuis le désastre de Tchernobyl ? C'est absurde.

Les accusations mensongères de la Russie ne font que montrer jusqu'où ira la Russie pour dissimuler, légitimer ou justifier son comportement répréhensible. Elle n'hésitera pas à forger de toutes pièces une réalité alternative, ou à déformer les principes juridiques, ou à se livrer à une guerre d'information pour défendre des actions qui sont indéfendables.

Le 7 mars 2017, l'agent de la Russie avait affirmé, je le cite, que “ les premières sources d'armes et de munitions à l'armée de la RPD et la RPL sont des entrepôts déposés dans les vieilles mines du Donbass ”, fin de citation. Il y a quelques jours, le conseil de la Russie, ici, dans ce même prétoire, a affirmé que le conseil néerlandais de sécurité, l'équipe d'enquête conjointe, la police néerlandaise avait manqué d'établir la responsabilité de la Russie pour la destruction en vol de l'appareil de l'Amalège Airlines – ineptie encore. Un autre conseil de la Russie a affirmé, je cite, « la Russie a agi », fin de citation. C'est le moins qu'on puisse dire.

La Russie a fait beaucoup. Elle s'est employée à dresser un tissu de mensonges autour de l'approvisionnement d'armes au Donbass. Elle s'est aussi employée à bâtir des villages Potemkin dans la Crimée occupée. De quel droit la Russie nous dirait-elle qu'il serait un bon Tatar de Crimée, qu'il serait un extrémiste, qu'il serait un bon Ukrainien et qu'il serait un néo-nazi ? Et de l'illustrer avec son propre citoyen, Alexei “ Totenkopf ” Maximoff, résident permanent de Saint-Pétersbourg, qui est interdit de territoire ukrainien depuis 2013. Pourquoi la Russie prend-elle même la peine de chercher des excuses ? Parce que la Russie sait que le droit international a de l'importance.

L'Ukraine a montré dans ses écritures que la fausse réalité de la Russie ne tient pas face aux éléments de preuve accablant de violations par la Russie de la CIEDR et la CIRFT. La Cour dispose de tous les faits pour voir à travers le village, en trompe-l'œil, que la Russie a bâti et pour déclarer la Russie coupable de ces violations graves de ces traités. Elle doit agir maintenant pour protéger l'avenir. Tant que des parties de notre pays sont occupées par la Russie, notre peuple est exposé à la discrimination jour après jour. Lorsque notre identité territoriale nous aura été restituée, toute relation future devra être fondée sur le respect par la Russie du droit international et non la promotion du financement du terrorisme en Ukraine.

Madame la Présidente,

Je suis devant la Cour mondiale pour demander la protection des droits de l'homme les plus fondamentaux du peuple ukrainien. Nous demandons que justice soit faite et que les responsabilités soient attribuées au regard du droit international.

Sur la base des faits et des arguments juridiques présentés dans les exposés écrits et oraux, l'Ukraine prie respectueusement la Cour :

1. De dire et juger que, s'agissant de la CIRFT, la Russie a violé l'article 18 de la CIRFT en manquant de coopérer à la prévention des infractions de financement du terrorisme visé à l'article 2, en tant qu'elle n'a pas pris toutes les mesures possibles afin d'empêcher et de contrecarrer la préparation sur son territoire de telles infractions devant être commises à l'intérieur ou à l'extérieur de celui-ci. En particulier, la Fédération de Russie a violé l'article 18 en manquant de prendre les mesures possibles afin d'empêcher des représentants ou agents de l'état russe de financer le terrorisme en Ukraine;

2. De décourager des personnes publiques ou privées ainsi que d'autres tiers ne relevant pas de l'état de financer le terrorisme en Ukraine;
3. De surveiller sa frontière avec l'Ukraine afin de mettre un terme au financement du terrorisme;
4. De surveiller et suspendre les activités bancaires et autres activités de collecte de fonds entreprises par des personnes privées ou publiques sur son territoire en vue de financer le terrorisme en Ukraine.

La Fédération de Russie a violé l'article 8 de la CIRFT en manquant d'identifier et de détecter les fonds utilisés ou destinés à être utilisés pour financer le terrorisme en Ukraine et en manquant de geler et de saisir de tels fonds.

La Fédération de Russie a violé les articles 9 et 10 de la CIRFT en manquant d'enquêter sur les faits concernant des personnes qui se sont ou se seraient livrées au financement du terrorisme en Ukraine et d'extrader ou de poursuivre les auteurs présumés de cette infraction.

La Fédération de Russie a violé l'article 12 de la CIRFT en manquant d'accorder à l'Ukraine l'entraide judiciaire la plus large possible pour toute enquête pénale relative à une infraction de financement du terrorisme.

Du fait des violations de la CIRFT commises par la Fédération de Russie, les intermédiaires de celle-ci en Ukraine ont reçu des fonds qui leur ont permis de se livrer à de nombreux actes de terrorisme, notamment la destruction de l'appareil assurant le vol MH17, les tirs d'artillerie contre Volnovakha, Mariupol, Kramatorsk et Avdiivka, les attentats à la bombe perpétrés à Kharkiv lors de la marche pour l'unité et au “ Stena ” rock-club, ainsi que la tentative d'assassinat d'un député ukrainien.

S'agissant de la CIEDR, la Fédération de Russie a violé l'article 2 de la CIEDR en se livrant à des actes nombreux et généralisés de discrimination raciale à l'encontre des communautés ukrainiennes et tatars de Crimée et en adoptant envers celles-ci une politique et une pratique de discrimination raciale.

La Fédération de Russie a également violé l'article 2 de la CIEDR en encourageant, défendant ou appuyant la discrimination raciale pratiquée par d'autres personnes ou organisations à l'encontre des communautés ukrainiennes et tatars de Crimée.

La Fédération de Russie a violé l'article 4 de la CIEDR en encourageant la discrimination raciale à l'encontre des communautés ukrainiennes et tatars de Crimée et en incitant une telle discrimination.

La Fédération de Russie a violé l'article 5 de la CIEDR en manquant de garantir le droit des membres des communautés ukrainiennes et tatars de Crimée à l'égalité devant la loi, notamment dans la jouissance petit :

1. Du droit à un traitement égal devant les tribunaux et tout autre organe administrant la justice;
2. Du droit à la sûreté de la personne et à la protection de l'état contre les voies de fait ou les sévices de la part, soit de fonctionnaires du gouvernement, soit de tout individu, groupe ou institution;
3. De droits politiques;
4. D'autres droits civils;
5. De droits économiques, sociaux et culturels.

La Fédération de Russie a violé l'article 6 de la CIEDR en manquant d'assurer aux communautés ukrainiennes et tatars de Crimée une protection et une voie de recours effectifs contre les actes de discrimination raciale.

La Fédération de Russie a violé l'article 7 de la CIEDR en manquant de prendre des mesures immédiates et efficaces dans les domaines de l'enseignement, de l'éducation, de la culture et de l'information pour lutter contre les préjugés conduisant à la discrimination raciale à l'encontre des communautés ukrainiennes et tatars de Crimée.

S'agissant de l'ordonnance en indication de mesures conservatoires, la Fédération de Russie a manqué aux obligations qui lui incombent au titre de l'ordonnance en indication de mesures conservatoires rendue par la Cour le 19 avril 2017, en tant qu'elle a maintenu des limitations à la capacité de la communauté des tatars de Crimée de conserver ses instances représentatives, y compris le Majlis.

La Fédération de Russie a manqué aux obligations qui lui incombent au titre de l'ordonnance en indication de mesures conservatoires rendue par la Cour le 19 avril 2017, en tant qu'elle n'a pas fait en sorte de rendre disponible un enseignement en langue ukrainienne.

La Fédération de Russie a manqué aux obligations qui lui incombent au titre de l'ordonnance en indication de mesures conservatoires rendue par la Cour le 19 avril 2017, en tant qu'elle a aggravé et étendu le différend et en a rendu la solution plus difficile en reconnaissant l'indépendance et la souveraineté de la RPD et la RPL, et en se livrant à des actes de discrimination raciale à la faveur de son agression renouvelée contre l'Ukraine.

Les faits suspensionnés constituent des violations de la CIRFT, de la CIEDR et de l'ordonnance en indication de mesures conservatoires de la Cour, et donc des faits internationalement illicites, à raison desquels la responsabilité internationale de la Fédération de Russie se trouve engagée.

La Fédération de Russie est par conséquent tenue s'agissant de la CIRFT :

1. De mettre immédiatement fin à chacune des violations suspensionnées des articles 8, 9, 10, 12 et 18 de la CIRFT et de fournir à l'Ukraine des garanties appropriées et assurances

publiques qu'elle s'abstiendra de commettre de tels actes à l'avenir, de prendre toutes les mesures possibles afin d'empêcher la commission d'infraction de financement du terrorisme et notamment de veiller, en particulier dans les oblastes annexés par la Fédération de Russie le 30 septembre, et notamment de veiller à ce que les représentants de l'état russe ou toute autre personne relevant de sa compétence ne fournissent pas d'armes ou de fonds à des groupes se livrant en terrorisme en Ukraine, notamment la RPD et la RPL;

2. De cesser d'encourager les personnes privées ou publiques ainsi que d'autres tiers ne relevant pas de l'état à financer le terrorisme en Ukraine;
3. De surveiller sa frontière avec l'Ukraine afin d'y empêcher toute livraison d'armes;
4. De surveiller et d'interdire les transactions privées ou publiques faites depuis le territoire russe ou par des ressortissants russes en vue de financer le terrorisme en Ukraine, y compris en appliquant des restrictions bancaires afin de bloquer les transactions faites au profit de groupes se livrant en terrorisme en Ukraine;
5. De geler ou saisir les biens des personnes soupçonnées de fournir des fonds à des groupes se livrant en terrorisme en Ukraine et de procéder à la confiscation des biens des personnes reconnues avoir fourni des fonds à de tels groupes;
6. D'accorder à l'Ukraine l'entraide judiciaire la plus large possible pour toute enquête pénale relative à une personne soupçonnée de financer le terrorisme;
7. De verser à l'Ukraine une indemnisation pour elle-même et en tant que parens patriae de ses ressortissants par raison du préjudice qu'elle a subi du fait des violations de la CIRFT commises par la Russie, notamment du préjudice subi par ses ressortissants blessés du fait d'actes de terrorisme commis en conséquence des dites violations. Le montant de l'indemnisation devra être déterminé lors d'une phase distincte de la présente procédure;
8. De verser à l'Ukraine à raison du préjudice moral qu'elle a subi des dommages intérêts d'un montant que la Cour jugera approprié compte tenu de la gravité des violations de la CIRFT commises par la Russie et qu'elle déterminera dans une phase distincte de la présente procédure.

S'agissant de la CIEDR :

1. De mettre immédiatement fin à chacune des violations suspensionnées des articles 2, 4, 5, 6 et 7 de la CIEDR et de fournir à l'Ukraine des garanties appropriées et assurances publiques qu'elle s'abstiendra de commettre de tels actes à l'avenir;
2. De garantir le droit des membres des communautés ukrainiennes et tatars de Crimée à l'égalité devant la loi, notamment dans la jouissance des droits de l'homme et des libertés fondamentales protégées par la Convention;

3. D'assurer à tous les habitants de Crimée relevant de sa juridiction une protection et une voie de recours effectifs contre les actes de discrimination raciale;
4. De prendre des mesures immédiates et efficaces dans les domaines de l'enseignement, de l'éducation, de la culture et de l'information pour lutter contre les préjugés conduisant à la discrimination raciale à l'encontre des communautés ukrainiennes et tatars de Crimée;
5. De verser à l'Ukraine une indemnisation et des dommages intérêts pour elle-même et en tant que parents patria de ses ressortissants à raison du préjudice matériel et moral qu'elle a subi du fait des violations de la CIEDR commises par la Russie, notamment du préjudice subi par les victimes de la violation par la Russie, des articles 2, 4, 5, 6 et 7 de la dite Convention, dont le montant de l'indemnisation devra être déterminé lors d'une phase distincte de la présente procédure;
6. De fournir la préparation pour les dommages causés à raison de ces actions, y compris la restitution, l'indemnisation financière et les dommages et intérêts pour elle-même en tant que parents patria de ses ressortissants à raison de la violation par la Russie de l'ordonnance rendue par la Cour le 19 avril 2017, dont le montant de l'indemnisation devra être déterminé lors d'une phase distincte de la présente procédure;
7. Restaurer... libérer également les membres du Majlis qui sont actuellement emprisonnés.

Voilà qui met fin aux conclusions de l'Ukraine. Comme l'a rappelé notre agent, lorsque le monde a pris de demi-mesures, cela a conduit à une demi-paix qui a conduit à une guerre totale. La Cour doit donc accorder toute justice à l'Ukraine compte tenu des circonstances, puisque la Russie terrorise le peuple ukrainien et s'en prend à l'identité ukrainienne, rendant impossible les négociations. L'Ukraine prie respectueusement la Cour de fixer dans son arrêt les dates pour le dépôt par les partis d'exposés écrits concernant les réparations dues à l'Ukraine.

Au nom de l'Ukraine, je voudrais remercier le greffe de son assistance. Je voudrais remercier les interprètes et le personnel de la Cour pour les services qui ont été rendus dans le cadre de ces audiences. Je vous remercie Madame la Présidente et je remercie les membres de la Cour de votre aimable attention. Nous nous en remettons à vous.

Текст промови українською мовою Агента України Антона Кориневича на слуханнях у Міжнародному суді ООН від 19.09.2023 р.

Виступ агента України Антона Кориневича на слуханнях у Гаазі: Україна проти РФ: звинувачення у геноциді згідно з Конвенцією про запобігання злочину геноциду та покарання за нього

1. Пані Президенте, шановні члени Суду, я маю честь стояти перед вами, у цій Великій залі правосуддя, та представляти мою країну.

2. П'ятсот сімдесят три дні тому Росія розпочала жорстокий, повномасштабний, військовий наступ на Україну. Це війна на винищення: Росія заперечує існування українського народу і хоче стерти нас з карти світу. Це війна імперіалізму: Росія намагається повалити наш демократично обраний уряд. Це загарбницька війна: Росія спробувала заволодіти українською територією. І це війна звірств, терору та воєнних злочинів: братські могили в Бучі, катівні в Херсоні та Ізюмі, десятки тисяч викрадених і взятих у полон мирних жителів, повністю зруйновані міста та селища, такі як Маріуполь та Волноваха, затоплені села, викрадені та депортовані діти, навмисні напади на цивільну інфраструктуру та багато інших невимовних жахів. Вчора ви нічого з цього не почули. Слухаючи Росію, ви ніколи не дізнаєтеся, що вона робить з моєю країною. Але це наша реальність.

3. Чому Росія це робить? Чим у двадцять першому столітті можна виправдати такі варварські дії? Росія дала відповідь: цинічне зловживання Конвенцією про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. Майже десять років Росія закладала підвалини для нападу. З 2014 року Росія брехливо звинувачує Україну у вчиненні геноциду з порушенням Конвенції про геноцид. 24 лютого 2022 року президент Російської Федерації використав це абсурдне твердження як зброю: він сказав, що Росія діє – вона повинна була діяти – щоб зупинити геноцид.

4. Росія веде війну проти моєї країни в ім'я жахливої брехні про те, що Україна вчиняє геноцид проти власного народу. Ця брехня є приводом Росії для агресії та завоювання. Росія не надала жодних достовірних доказів. Вона й не може. Насправді Росія перевернула Конвенцію про геноцид з ніг на голову. Міжнародна спільнота ухвалила Конвенцію про геноцид з метою захисту. Росія посиляється на Конвенцію про геноцид з метою знищення.

5. За останні п'ятсот сімдесят три дні Росія показала світові те, що Україна вже давно зрозуміла. Росія не поважає міжнародне право. Для Росії міжнародне право не є обмеженням. Для Росії міжнародне право не існує для забезпечення поваги до суверенітету та прав людини. Для Росії міжнародне право є інструментом для зловживань.

6. На відміну від Росії, Україна поважає міжнародне право. Україна вірить у вирішення спорів мирним шляхом. Саме тому в момент найбільшої загрози Україна звернулася до цього Суду. Суд має широку юрисдикцію щодо спорів, пов'язаних із Конвенцією про геноцид. Відношення між цим спором та Конвенцією про геноцид є прямим. Росія звинуватила Україну в геноциді. Вона розпочала повномасштабне вторгнення з метою припинення геноциду. Іншими словами, Росія зловжила та порушила Конвенцію про геноцид, використовуючи звинувачення у геноциді як привід для повномасштабного вторгнення. Але Росія не існує поза законом. Вона має бути притягнута до відповідальності.

7. Вчора Росія сказала вам, що цей спір не має нічого спільного з Конвенцією про геноцид. За словами агента Російської Федерації, кілька російських чиновників просто «вжили слово геноцид». Це було «риторично». Ці слова чергова, безсоромна брехня Росії. У твердженнях Росії немає нічого «риторичного». Протягом багатьох років російські державні органи заявляли, що високопосадовці вчинили злочин геноциду згідно з Конвенцією про геноцид. Високопоставлені російські дипломати заявляли, що держава Україна сама вчинила злочин геноциду відповідно до Конвенції про геноцид.

8. Також не було нічого «риторичного» щодо насильницьких дій Росії на основі запобігання та покарання геноциду. Я б не хотів цитувати президента Російської Федерації, але вчора протягом трьох годин агент Росії та його радники боялися розповісти Суду те, що він сказав. Тож я повторю те, що президент Росії оголосив 24 лютого 2022 року: «Мета цієї операції – захистити людей, які вже вісім років стикаються з приниженнями та геноцидом з боку київського режиму». Всередині Росії про чітку мету повномасштабного вторгнення говорять відкрито, на найвищому рівні. Але в цьому Суді Росії незручно. Так Росія ховається від правди.

9. Вчора ви також прослухали історію Росії про «державний переворот» і «київський режим», наповнений «неонацистами», які погрожували людям на Донбасі. Це ще одна брехня, але вона підтверджує важливий момент: спір існує. Агент Російської Федерації навіть мав нахабство стояти в цій залі і казати, що Україна планує «остаточне рішення». Ми всі знаємо, що означають ці моторошні слова. Як російський агент може вимовляти ці слова, а потім заперечувати існування спору? Ця справа повинна бути розглянута по суті. Тоді Росія може спробувати захистити свою фальшиву заяву. Якщо Росія вважає, що її дії не є порушенням Конвенції про геноцид, що президент Путін не мав на увазі те, що він сказав про геноцид, тому нехай Росія пояснить чому по суті. Дев'ять років ми терпіли брехню про геноцид з найвищих щаблів російської влади. Півтора року ми зазнаємо жахливих нападів через ту брехню. Сьогодні Україна просто просить свій день у Суді, щоб Суд міг вирішити цей спір.

10. Пані Президенте, члени Суду, неповага Росії до міжнародного права немає меж. І цей Суд не виняток для них.

11. 18 місяців тому цей Суд видав чіткий наказ: Росія повинна негайно припинити свої військові операції в Україні.

12. Але Росія не була зацікавлена виконувати вимоги. Росія негайно оголосила, що ігноруватиме Наказ Міжнародного суду ООН про тимчасові заходи. Росія не припинила військових дій в Україні, як ви наказували. До цього дня Росія обрушує ракети на наші міста та наших людей, все ще в ім'я запобігання примарному геноциду. Наслідки непокори Росії були руйнівними.

13. Прикладом таких руйнувань є навмисні напади Росії на критично важливу цивільну інфраструктуру. Ці атаки залишили цілі регіони та мільйони людей без опалення та електрики, включаючи в періоди морозних температур. Організація Об'єднаних Націй задокументувала серйозну шкоду завдану цивільним особам. У червні минулого року руйнування Росією дамби Каховської гідроелектростанції в Херсонській області спричинило загрозливі та далекосяжні наслідки для тисяч людей на півдні України, зокрема відсутність доступу до чистої води.

14. Міжнародні спостерігачі задокументували це руйнування. Світовий банк підрахував, що на відновлення шкоди, яку Росія завдала Україні, знадобиться 411 мільярдів доларів. Незалежна міжнародна комісія з розслідування порушень в Україні від Ради ООН з прав людини встановила, що російські війська вчинили «широкий спектр» порушень міжнародного права, «багато» воєнних злочинів і дій, які «можуть бути кваліфіковані як злочини проти людства». Один із прикладів: військові дії Росії в районі Запорізької атомної електростанції, що можуть призвести до серйозного ядерного інциденту, ставить під серйозну загрозу цивільне населення.

15. Ще один жахливий приклад – насильницька депортація українських дітей. Прочитую слова Міністра закордонних справ України, Дмитра Кулеби, в липні цього року: «На сьогодні ми виявили 19 474 незаконно переданих дітей, з них 4 390 є сиротами або позбавленими батьківського піклування». За ці обурливі дії Міжнародний кримінальний суд видав ордери на арешт. Він знайшов обґрунтовані підстави вважати, що глава Російської Федерації, держави яка займає місце в Раді Безпеки ООН, несе особисту відповідальність за ці воєнні злочини. Ось як далеко готова зайти Росія: під приводом запобігання геноциду вона вчиняє воєнний злочин, шляхом примусового вивезення дітей з їх батьківщини.

16. Від таких жахливих дій потерпає не тільки Україна. Блокуючи українські порти та загрожуючи міжнародним перевезенням, Росія знищила або затримала у себе мільйони тонн зерна, посилюючи глобальний дефіцит продовольства в Африці та за її межами.

17. Непокора Росії також є нападом на авторитет цього Суду. Кожну ракету, яку Росія запускає по наших містах, вона запускає всупереч цьому Суду. Тільки минулого тижня Росія атакувала ринок у Костянтинівці, убивши 17 людей, у тому числі дитину. Кожна з цих жертв була вбита через повну зневагу Росії до цього Суду. Кожну дитину, яку Росія депортувала, вона депортувала демонструючи відверту зневагу до цього Суду. І кожного хороброго українського захисника, якого Росія калічить чи вбиває, вона покалічила чи вбила зневажаючи цей Суд.

18. Ваш наказ про тимчасові заходи – ще одна незручна тема для Росії. Вчора про це майже нічого не говорилося. Єдиний раз, коли Росія згадала про ваш наказ, Росія сказала, що ви помилилися. Росія може мати свою думку, але думка росії не змінює її міжнародних зобов'язань. Ваше рішення є обов'язковим для виконання, Росія ж це відверто заперечує.

19. Зараз у Суду з'явилась можливість сказати ні такій непокорі та зневазі. Ви маєте повноваження забезпечити значущість міжнародних зобов'язань. Ви можете постановити рішення, що держави, які невинно зловживають договором про права людини, будуть притягнуті до відповідальності. Ви маєте повноваження оголосити, що дії Росії є незаконними, що її зловживання повинні бути припинені, що ваші рішення мають виконуватися, і що Росія має відшкодувати завдані збитки.

20. Рік тому Президент Зеленський заявив Раді Безпеки ООН, що в Україні «захищається не лише наша незалежність, не лише право на життя нашого народу, а й міжнародне право як таке». У цьому Суді так само, захищатиметься міжнародне право як таке. Україна закликає Суд не закривати очі на зловживання Росією міжнародним правом. Україна просить вас забезпечити, щоб Конвенція про геноцид залишалася засобом для захисту прав людини, а не для відмови мільйонам людей у їх правах.

21. Вчора ви почули, як Росія перекручує факти та спотворює право. Сьогодні Україна пояснить, чому цей Суд може і повинен розглядати справу України по суті.

22. Професор Гарольд Хонгджу Коу спочатку розгляне тлумачення статті IX Конвенції про геноцид і широку юрисдикцію, яку вона надає цьому Суду. Він пояснить, чому Росія не може уникнути юрисдикції цього Суду, намагаючись перекрутити заяви України.

23. Потім пані Марні Чік покаже, що між сторонами існує спір щодо Конвенції про геноцид.

24. Професор Жан-Марк Тувенен продемонструє, що цей спір безпосередньо підпадає під юрисдикцію Суду *ratione materiae*.

25. Пан Девід Сіонтс розповість, чому позови України є прийнятними.

26. Нарешті, пан Джонатан Гімблетт розповість про юрисдикцію цього Суду розглядати систематичні кричущі порушення російською федерацією Наказу цього Суду про тимчасові заходи.

27. Пані Президент, члени Суду, на попелищі Другої світової війни та Голокосту світ створив визначальний договір про права людини у вигляді Конвенції про геноцид. Вона відображає найвищі ідеали людства. За кілька місяців світ відзначатиме 75-річчя цієї Конвенції. Це може бути можливістю для міжнародної спільноти знову взяти на себе зобов'язання щодо цивілізаційних цілей Конвенції та її гуманітарної мети.

28. Але якщо зловживання Росії залишаться без відповіді – ця річниця буде заплямована. Чи справді держава може зловживати Конвенцією про геноцид для виправдання загарбницької війни? Чи може держава використовувати безпідставні звинувачення в геноциді як привід для руйнування міст, бомбардування мирних жителів і депортації дітей з їх домівок? І коли Конвенція про геноцид так цинічно зловживається, хіба цей Суд безсилий? Відповідь на ці запитання має бути негативною. Цього не повинно бути заради українського народу, який все ще страждає від жорстокого нападу. І це має бути не заради світу, а щоб запобігти перетворенню міжнародного права на інструмент для виправдання порушень прав людини та масштабних руйнувань.

29. Україна вдячна Суду за увагу сьогодні вранці. Пані Президенте, зараз я прошу вас надати слово професору Коу.

Транскрибований текст синхронного перекладу французькою мовою промови Агента України Антона Кориневича на слуханнях у Міжнародному суді ООН від 19.09.2023 р.

Madame la Présidente, Mesdames et Messieurs les membres de la Cour,

J'ai l'honneur de me tenir ici devant vous ce matin dans la Grande salle de justice pour représenter mon pays. Il y a 573 jours, la Russie a lancé une offensive militaire brutale et totale contre l'Ukraine. Il s'agit d'une guerre d'annulation. La Russie nie l'existence même du peuple ukrainien et veut nous effacer de la carte. C'est une guerre d'impérialisme. La Russie tente de renverser notre gouvernement démocratiquement élu. C'est une guerre de conquête. La Russie tente de s'accaparer le territoire de l'Ukraine. Et c'est une guerre d'atrocité, de terreur et de crime de guerre. Charniers à Butcha, chambres de torture à Kherson et Izyum, des dizaines de milliers de civils enlevés et retenus en captivité, des villes et agglomérations telles que Mariupol et Volnovakha complètement détruites, des villages inondés, des enfants volés et déportés, des attaques délibérées menées contre des infrastructures civiles et de nombreuses autres atrocités sans nom. Hier, vous n'en avez pas entendu parler. En écoutant la Russie, on ne se douterait jamais de ce qui est en train de se passer dans mon pays. Pourtant, c'est bien la réalité.

Pourquoi la Russie fait-elle tout ceci ? Au XXIe siècle, comment de tels actes barbares pourraient-ils trouver justification ? La Russie a donné une réponse, un recours impropre et cynique à la Convention sur la prévention et la répression du crime de génocide. Depuis près de dix ans, la Russie préparait le terrain. Depuis 2014, la Russie a accusé faussement l'Ukraine de commettre un génocide en violation de la Convention sur le génocide. Le 24 février 2022, le président de la Fédération de Russie s'est servi de cette allégation absurde comme d'une épée. Il a déclaré que la Russie agissait, qu'elle devait agir pour faire cesser ce génocide.

La Russie justifie la guerre qu'elle mène contre mon pays par ce terrible mensonge, à savoir que l'Ukraine commette un génocide contre son propre peuple. Ce mensonge sert de prétexte à l'agression et à la conquête russe. La Russie n'a présenté aucune preuve crédible. Elle ne peut le faire. En réalité, la Russie a perverti l'objet de la Convention sur le génocide. La communauté internationale a adopté ce traité pour protéger. La Russie invoque la Convention sur le génocide pour détruire.

Au cours des derniers 573 jours, la Russie a montré au monde ce que l'Ukraine comprenait déjà. La Russie ne respecte pas le droit international. Pour la Russie, le droit international n'est pas une contrainte. Pour la Russie, le droit international n'existe pas pour veiller au respect de la souveraineté des droits humains. Pour la Russie, le droit international est un outil dont elle peut abuser.

Contrairement à la Russie, l'Ukraine respecte le droit international. L'Ukraine croit au règlement pacifique des différends. C'est la raison pour laquelle, au moment où nous étions le plus en péril, l'Ukraine s'est tournée vers la Cour de céans. Cette Cour qui possède une large compétence à l'égard des différends relatifs à la Convention sur le génocide. Le lien entre le présent différent et la Convention sur le génocide est on ne peut plus clair.

La Russie a accusé l'Ukraine de commettre un génocide. Elle a lancé une invasion totale dont l'objectif déclaré est de faire cesser le génocide. En d'autres termes, la Russie est coupable d'abus et de violations de la Convention sur le génocide en invoquant l'existence d'un génocide comme prétexte à son invasion totale. Mais la Russie n'est pas au-dessus de la loi. Elle doit être tenue responsable.

Hier, la Russie vous a dit que ce différent n'avait rien à voir avec la Convention sur le génocide. D'après l'agent de la Fédération de Russie, quelques représentants officiels russes se sont limités à employer le terme génocide. Les conseils de la Russie ont suggéré que ce terme de génocide avait été employé à des fins rhétoriques. Encore un mensonge éhonté de la Russie. Les allégations de la Russie n'ont rien de rhétorique. Depuis des années, les organes d'État de la Russie déclarent que des hauts fonctionnaires ukrainiens ont commis le crime de génocide en vertu de la Convention sur le génocide. Des diplomates russes de haut rang ont déclaré que l'Ukraine, l'État lui-même, avait commis un génocide au titre de la Convention sur le génocide. Les actes violents auxquels se livre la Russie au prétexte de prévenir et de réprimer le génocide n'ont rien de rhétorique non plus.

J'aurais préféré ne pas avoir à citer le Président de la Fédération de Russie, mais durant trois heures, hier, l'agent de la Russie et ses agents se sont abstenus par crainte de le citer. Je vais donc répéter ce que le Président russe a annoncé le 24 février 2022. Je cite : “Le but de cette opération consiste à protéger les gens qui, depuis huit ans, sont victimes d'humiliation et d'un génocide perpétré par le régime de Kiev ”, fin de citation. En Russie, le but express de l'invasion totale est ouvertement déclaré au plus haut niveau, mais au sein de cette Cour, il incomode la Russie. Celle-ci dissimule donc la vérité.

Hier, la Russie vous a également livré le récit d'un coup d'État et d'un régime de Kiev replet de néo-nazis qui menaçaient la population du Donbass. Encore des mensonges, mais des mensonges qui conforment un point important, à savoir qu'il existe un différent. L'agent de la Fédération de Russie a même eu l'audacité de se tenir ici, dans cette salle, et de déclarer que l'Ukraine planifiait, je cite, « une solution finale », fin de citation. Nous savons tous ce que signifient ces propos glaçants. Comment l'agent de la Russie peut-il prononcer ces mots, puis ensuite nier l'existence d'un différent à propos du génocide ? Cette affaire doit être entendue au fond. C'est alors que la Russie pourra tenter de défendre ses allégations mensongères, si la Russie pense qu'elle n'agit pas en violation de

la Convention sur le génocide et que le président Poutine n'était pas sérieux en affirmant qu'il existait un génocide. Si tel est le cas, que la Russie s'en explique au stade du fond.

Depuis neuf ans, nous subissons des mensonges entendus au plus haut niveau du gouvernement russe sur le génocide. Depuis un an et demi, nous subissons des attaques terribles du fait de ces mensonges. Aujourd'hui, l'Ukraine demande tout simplement à être entendue par la Cour de céans, de sorte que celle-ci puisse résoudre le différend qui nous oppose à la Russie.

Madame la Présidente, Mesdames et Messieurs de la Cour,

Le manque de respect du droit international de la part de la Russie va très loin et s'étend à cette Cour. Il y a 18 mois, la Cour a rendu une ordonnance claire, en ordonnant à la Russie de suspendre immédiatement ses opérations militaires en Ukraine. Mais la Russie n'a nullement cherché à respecter cette ordonnance. La Russie a même immédiatement annoncé qu'elle ne ferait aucun cas de l'ordonnance en indication de mesures conservatoires, une ordonnance contraignante rendue par la Cour mondiale. La Russie n'a pas suspendu ses opérations militaires en Ukraine comme vous le lui aviez ordonné.

Aujourd'hui encore, la Russie fait pleuvoir des missiles sur nos villes et sur notre peuple toujours au prétexte de prévenir un supposé génocide. Les conséquences de ce manque de respect par la Russie sont dévastatrices. Parmi les exemples de ces ravages, on citera les attaques délibérées menées par la Russie contre des infrastructures civiles essentielles. Ces attaques ont privé des régions entières et des millions de personnes de chauffage, d'électricité, y compris en période de grand froid. Les Nations Unies ont documenté les préjudices graves subis par les populations civiles en juin de cette année. La destruction par la Russie de la centrale hydroélectrique de Kakhovka dans la région de Kherson a eu des conséquences graves et profondes pour des milliers de personnes vivant dans le sud de l'Ukraine, y compris un manque d'accès à l'eau potable.

Des observateurs internationaux objectifs ont établi des rapports sur ces ravages. La Banque mondiale a calculé que la remise en état nécessaire suite aux dommages infligés par la Russie à l'Ukraine coûterait 411 milliards de dollars. Selon la commission d'enquête internationale indépendante du Conseil des droits de l'homme des Nations Unies, les forces russes ont commis un vaste éventail de violations du droit international, de nombreux crimes de guerre et des actes susceptibles de constituer des crimes contre l'humanité. Un exemple, les opérations militaires menées par la Russie dans la région de la centrale nucléaire de Zaporizhia qui posent un risque d'incident nucléaire grave, mettant sérieusement en péril la population civile.

Autre exemple terrifiant, il s'agit de la déportation forcée d'enfants ukrainiens. Je cite les propos du ministre des Affaires étrangères de l'Ukraine, Dmitry Kuleba, tenu en juillet : “ À ce jour, nous avons identifié 19 474 enfants transférés de manière illicite, parmi lesquels 4 390 sont des orphelins ou des enfants livrés à eux-mêmes ”, fin de citation. Pour ces actes abjects, la Cour pénale

internationale a émis des mandats d'arrêt. Cette Cour a conclu à l'existence de motifs raisonnables de penser que le chef d'État de la Russie, membre du Conseil de sécurité des Nations Unies, est personnellement responsable de ces crimes de guerre.

La Russie est donc prête à aller jusque là. Au prétexte de prévenir un génocide, elle commet le crime de guerre suivant le transfert forcé d'enfants depuis leur pays d'origine vers la Russie. L'Ukraine n'est pas la seule victime de ces actes terribles. En imposant un blocus sur les ports et en menaçant le transport maritime international, la Russie a détruit ou pris en otage des millions de tonnes de céréales, exacerbant les pénuries alimentaires mondiales en Afrique et au-delà.

Le mépris de la Russie vient aussi saper l'autorité de cette Cour. Chaque missile tiré par la Russie contre nos villes exprime son mépris à l'égard de la Cour. Pas plus tard que la semaine dernière, la Russie a attaqué un marché à Kostiannitsvka, tuant 17 personnes dont un enfant. Chacune de ces victimes a été tuée du fait de l'irrespect de la Russie à l'égard de cette Cour. Chaque enfant déporté par la Russie a été au mépris de la décision rendue par cette Cour et chaque défenseur courageux que la Russie mutile ou tue, elle le mutile ou elle le tue en bravant l'autorité de cette Cour.

Votre ordonnance en indication de mesures conservatoires est un autre sujet qui incomode la Russie. Hier, elle n'en a quasiment rien dit. Lorsque la Russie a reconnu l'existence de l'ordonnance que vous avez rendue, elle n'a pas hésité à vous dire que vous vous étiez trompé. Mais l'opinion de la Russie ne change rien s'agissant de ses obligations internationales. Votre ordonnance est contraignante. La Russie a choisi ouvertement de ne pas la respecter.

Cette Cour a aujourd'hui la possibilité de rejeter cette attitude de mépris. Vous avez le pouvoir de veiller à ce que les obligations internationales soient respectées. Vous pouvez décider que les États qui ne cessent sans relâche de recourir abusivement ou de dévoyer un traité des droits humains soient tenus responsables de leurs actes. Vous avez le pouvoir de déclarer que les actes de la Russie sont illicites, que ces abus persistants doivent cesser, que votre ordonnance doit être appliquée et que la Russie doit réparer le tort causé.

Il y a un an, le Président Volodymyr Zelensky a déclaré devant le Conseil de sécurité des Nations Unies qu'en Ukraine, je cite, “ non seulement nous défendons notre indépendance et le droit de vivre de notre peuple, mais aussi le droit international ”, fin de citation. Dans cette Cour, également le droit international est en jeu.

L'Ukraine exhorte donc la Cour à rejeter les abus du droit international commis par la Russie. L'Ukraine vous demande de veiller à ce que la Convention sur le génocide demeure un instrument fort de protection des droits humains et non pas un moyen de priver des millions de personnes de leurs droits humains. Hier, vous avez entendu la Russie déformer les faits et déformer

le droit. Aujourd'hui, l'Ukraine expliquera pourquoi cette Cour peut et doit entendre l'affaire dont elle est saisie par l'Ukraine au fond.

Le professeur Harold Rounjouko commencera par évoquer l'interprétation de l'article 9 de la Convention sur le génocide et la large compétence qu'il confère à cette Cour. Il expliquera pourquoi la Russie ne saurait échapper à la compétence de la Cour en dénaturant les demandes de l'Ukraine.

Madame Marničík montrera ensuite qu'il existe un différend entre les parties différents relatifs à la Convention sur le génocide.

Le professeur Jean-Marc Thouvenin démontrera que ce différent entre directement dans le champ de compétences rationnées matérielles de la Cour.

Monsieur David Zayens dira pourquoi les demandes de l'Ukraine sont recevables.

Enfin, Monsieur Jonathan Gimblett évoquera la compétence de la Cour à connaître des violations continuées flagrantes de l'ordonnance en indication de mesures conservatoires rendues par cette Cour, violations perpétrées par la Fédération de Russie.

Madame la Présidente, Mesdames et Messieurs les membres de la Cour,

Sur les cendres de la Seconde Guerre mondiale et de l'Holocauste, le monde a produit un traité historique qui visait à protéger les droits de l'homme, la Convention sur le génocide, cette convention qui exprime les plus grands idéaux de l'humanité. Dans quelques mois, le monde célébrera le 75e anniversaire de cette convention. Cet anniversaire pourrait être l'occasion pour la communauté internationale de réitérer son engagement en faveur des buts humains et civilisateurs de la Convention.

Mais si les abus commis par la Russie restent impunis, cet anniversaire sera sombre. Se peut-il vraiment qu'un État puisse faire un usage abusif de la Convention sur le génocide pour justifier une guerre de conquête ? Un État peut-il invoquer des allégations mensongères de génocide comme prétexte pour détruire des villes, bombarder des civils et déporter des enfants ? Et lorsqu'il y a abus cyniques de la Convention sur le génocide, comme c'est le cas ici, la Cour est-elle impuissante ? Il faut répondre non à ces questions. Non pour le peuple ukrainien qui continue de subir des attaques brutales. Et il faut répondre non pour le monde, pour éviter que le droit international soit dévoyé en un instrument servant à saper et à détruire les droits humains.

L'Ukraine remercie la Cour de son attention ce matin. Madame la Présidente, je vous demanderai de bien vouloir donner la parole au professeur Cou.